

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

XXVII

2018

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc
redactor șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2018**

Vasile Netea – istoric al Marii Uniri

Între cei care au avut o contribuție deosebită la dezvăluirea celui mai semnificativ moment din istoria românilor -Marea Unire din 1918, se numără și Vasile Netea, personalitate pluridisciplinară, istoric desăvârșit, filolog de marcă, istoric literar cu cercetări de valoare, folclorist neîntrecut, gazetar de temut și nu în ultimul rând influent om politic. S-a născut în anul 1912, într-o localitate de pe Valea Mureșului Superior denumită Deda, situată la ieșirea acestuia din defileul care desparte Munții Călimani de Munții Gurghiului.

Anul împlinirii dezideratului național bătea la ușă, odată cu primul pas de instrucție școlară. Cu toate acestea despre Vasile Netea se poate spune că a trăit istoria și a făcut istorie. Când inserez această informație mă gândesc la faptul că Valea Mureșului a devenit în toamna anului 1918 coridorul de retragere al trupelor Puterilor Centrale, urmărite de ofensiva Armatei Române pentru dezrobirea Ardealului. Se aștepta ca inamicul să opună rezistentă, ceea ce nu s-a întâmplat, situație în care Consiliile Naționale Române locale își împlineau fără obstrucție numirea reprezentanților administrației românești în localitățile de pe Valea Mureșului. Pentru a fi ocrotit și în siguranță de puhoiul în retragere, copilul se stabilește împreună cu mama sa în localitatea de baștină a acesteia, Gledin, situat pe Valea Luțului, în timp ce tatăl său era concentrat încă de la începutul războiului.

După școala primară este sfătuit să urmeze cursurile Școlii Normale de Învățători de la Târgu-Mureș, pe care le absolvște în anul 1931. Cu acest palmares își ia propriile destine în mână. Este atras de istorie și filologie. Cariera didactică îi satisface interesele personale pentru un moment. Debutul său literar la o vârstă precoce, bătălia pe terenul publicisticii, activitățile culturale din cadrul Astrei (Asociațiunea pentru Literatură și Cultura Poporului Român din Transilvania), succesele pe toate laturile activității intelectuale ca și pe cele ale muncii politice (președinte al Tineretului Liberal din județ), toate acestea îi amplifică ambiția

pentru studii și funcții mai înalte. Cu toate vicisitudinile istoriei, aspirațiile sale se conturează tot mai pregnant.

Este recrutat pentru Școala de ofițeri de la Bacău. Printre alți colegi ai săi se număra și Vasile Posteuca, poet bucovinean reprezentant al mișcării literare iconariste. Prin el devine apropiat de Mircea Streinu, devenind colaborator la Glasul Bucovinei cu versuri. Pregătește pentru tipărire un volum de versuri care nu o să mai apară niciodată din motive financiare. Își continuă studiile superioare începute la Cluj, în refugiu la Sibiu și București. Tot aici își va încheia și studiile doctorale avându-l ca îndrumător pe istoricul Constantin C. Giurescu.

În anul 1939, în ajunul celei de a doua Mari Conflagrații este mobilizat pentru apărarea graniței de vest unde previzibilul Diktat a spintecat în două trupul Transilvaniei. Se desparte de părinți și împreună cu soția se refugiază din Cluj la Blaj, apoi la Sibiu, Arad și din nou la București, unde se va stabili pentru tot restul vieții.

Intrarea României în război alături de Puterile Centrale sub îndemnul readucerii Basarabiei la Patria Mamă îl consacră ca reporter de front, însoțind trupele române de la trecerea Prutului (Leușeni) și până la Odesa. Întoarcerea armelor alături de Puterile Aliate, care au cules roadele victoriei s-a soldat cu recuperarea Transilvaniei și pierderea Basarabiei, nordului Bucovinei și a Cadrilaterului, teritorii rămase sub stăpânire străină până în zilele noastre. Parcă toate acestea nu erau suficiente pentru ducerea poverii unui război, România intră în sfera de influență Sovietică de tip comunist, care îi va schimba tot viitorul țării și a oamenilor săi. Nu era pe placul noilor autorități și pentru faptul că Vasile Netea a făcut politică liberală, înainte și după dictatura carlistă până la alegerile furate de comuniști în 1946 precum și participarea în război pe frontul de răsărit. Răsplata i-a fost opt ani de detenție. Eliberat, își reia activitatea la catedră și de cercetare, grație erudiției sale.

Fără îndoială, Vasile Netea rămâne în conștiința neamului nostru ca un mare istoric român. Aria de studiere și exegeza acoperă un segment al istoriei Transilvaniei de la 1848, moment după care relațiile Transilvaniei cu România se întetesc într-atât în cât Unirea devine inevitabilă. Sfârșitul secolului al XIX-lea și

începutul secolului al XX-lea s-a caracterizat prin noi relații culturale între Transilvania și România prin înmulțirea societăților și asociațiilor unioniste între care exemplificăm cu doua dintre ele, *Astra* și *Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor*. Un mare rol l-a avut presa care întrunea colaboratori de pe ambele versante ale Carpaților. Conjunctura este amplificată de finalul favorabil al războiului, destrămarea celor două imperii de la răsărit și apus, Țarist și Austro-Ungar. Acesta este segmentul de istorie a românilor pe care istoricul Vasile Netea îl va cerceta și îndrăgi cel mai mult. În toți anii în care a studiat și cercetat arhivele și bibliotecile, mărturiile și amintirile unor oameni, a adunat un imens material cuprinzând documente relevante privind oameni, locuri și fapte ale românilor care au condus la înfăptuirea marelui ideal al unirii într-un stat centralizat, mare și puternic în vatra de formare a poporului român, locul unde ne-am constituit ca principate, care secole de-a rândul au luptat pentru apărarea integrității statale având drept criteriu unitatea de limbă și neam.

Pornind din Transilvania, era firesc să ducă cu el în inima României tradiția istorica ardelenescă a puternicului suflu național așa cum au făcut și predecesorii săi. Cunoștințele sale au fost puse în valoare prin lucrări de istorie științifice de mare probitate, altele putând fi considerate în premieră pentru contribuția lor la știința istorică românească.

Mi se par fundamentale trei dintre lucrările sale privitoare la premisele istorice care au dus la formarea statului național unitar, cu referire la relațiile culturale dintre principate, mai apoi unite și devenite Regatul României. Pentru modul minuțios în care a fost pregătită unirea ele sunt fundamentale și imbatabile prin documentarea minuțioasă, argumentând fiecare afirmație prin aparatul științific care le însoțește iar scrisul său îmbină în mod fericit elocința cu harul povestitorului, în așa fel încât textul să devină accesibil și atractiv cititorului. Ele sunt: *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848–1881)*, Editura Științifică, 1974; *Pe drumul unității naționale*, Studii și evocări, Editura Dacia, 1975 și *Spre unitatea statală a poporului român*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979. Tot ideii de unitate națională servesc și lucrările care privesc problema transilvăneana

ca, *De la Petru Maior la Octavian Goga* (1944) volum de studii și evocări istorice premiat de Academia Română, *Pentru Transilvania* vol. 1–2 (1946), o prioritate în lupta românilor din Transilvania, *Istoria Memorandului românilor din Transilvania* (1947), Fundația Regele Mihai I, monografia *George Barițiu - Viața și activitatea sa* (1966), Precum și cele scrise în colaborare, *Liga culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, (1978) Editura Junimea și *Munții Apuseni – muzeu istoric și pantheon al poporului român* (Ed. Sport-Turism, 1977).

Un moment important în istoriografia românească privitoare la unire îl reprezintă apariția cărții istoricului Vasile Netea, *Reunion de la Transilvanie a la Roumanie*, o carte de propagandă pentru străinătate tradusă în limbile de mare circulație: franceză, spaniolă, engleză, germană și rusă. Cartea anunța împlinirea a 50 de ani de la unire într-o nouă viziune cu adevăruri și interpretări radicale față de cele precedente, idei care vor sta de acum înainte tuturor lucrărilor istorice.

Fără îndoială, cea mai valoroasă lucrare a sa este cea privitoare la unirea Transilvaniei cu România, *O zi din istoria Transilvaniei – 1 Decembrie 1918*, București, Editura Albatros, 1970. Este cartea sa de suflet, elaborată și tipărită în cinstea semicentenarului Unirii și apărută cu doi ani mai târziu (1970) fiind amânată apariția ei datorită cenzurii deosebit de severe. Este o carte de mici dimensiuni (11 x 16 cm, cartonată, legată în mătase, cu supracopertă, 208 p. și 16 f. planșe, tiraj nementionat), o lucrare care atrage atenția cititorului și de ce nu, a cercetătorului, prin abundența de date și exactitatea lor prin modul de relatare a lor. Am fi înclinați să spunem, ceea ce au mai spus-o și alți istorici, că, aceasta este cea mai fidelă radiografie a celei mai așteptate zile din istoria românilor când și-au văzut împlinite năzuințele de veacuri, unirea într-un stat național, suveran, unitar și independent. Desigur că elaborarea lucrării pornește de la conștiința și solidaritatea românească manifestată în decursul istoriei noastre, care a culminat cu acel licăr de împlinire din timpul lui Mihai Viteazul, victoriile pentru neatârnavare reputate de domnitorii români, suflul nou al Școlii Ardelene care a cultivat prin scrierile lor conștiința originii comune de neam și limbă, apoi Revoluția de la 1848–1849, când, la

Adunarea de la Blaj, s-a auzit strigându-se pentru prima dată „Noi vrem să ne unim cu Țara!”, suflul Unirii Principatelor Române iar apoi a independenței de stat, evenimente deopotrivă dragi și ardelenilor și sprijinite și de către ei. Drumul unirii este pregătit prin strânsele relații culturale între Transilvania la sfârșit și început de secol iar în final de urmările războiului și dreptul la autodeterminare al popoarelor din imperiile în destrămare.

Primii care au revenit în matca românească au fost basarabenii. La 27 martie se întrunește la Chișinău Sfatul Țării în ședință solemnă, prilej cu care se votează unirea Basarabiei cu Patria Mamă. Prin Decretul de ratificare semnat de Ferdinand I se ia act de unire. Apoi revine la Patria Mamă, Bucovina, hotărâre luată în Congresul din 15/28 noiembrie, „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”.

Inevitabil, procesul de formare a statului național unitar este definitivat odată cu istorica hotărâre a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918. Minuțios pregătită încă de pe tranșeele războiului cu precădere după rușinoasa și înrobitoare Pace de la București (Buftea), aderarea României de partea Aliaților, trecerea a numeroși intelectuali transilvăneni peste munți în România, ca și a unui mare număr de soldați evadați și refugiați peste munți în Moldova, misiunile a numeroși intelectuali și-au intensificat activitatea de propagandă în S.U.A., Franța, Italia, Anglia. Victoriile noastre înregistrate pe front, activitatea consiliilor naționale locale și organizarea unei mari adunări naționale în care românii să își hotărască singuri soarta a devenit prioritară, în consens dreptul la autodeterminare principiu care a stat la baza viitorului tratat de pace. Elanul românilor în acele vremuri, participarea, buna dispoziție, sunt de nedescris. Numită „Ziua cea mare” va fi descrisă de către istoric ca nimeni altul. Acele alaiuri care au început să curgă spre Alba Iulia din tot Ardealul și Banatul, Crișana și Maramureșul, cu trenul, căruțe care, ori pe jos, bărbați și femei, tineri și vârstnici într-o ordine și disciplină desăvârșită, în acordurile „primăveri cântecului patriotic românesc” se îndreptau acum spre locul „mântuirii” neamului. Asupra numărului lor presa vremii a înregistrat cifre variind între 80.000 și

200.000. Ordinea de zi precum și actele adunării au fost puse la cale în ajunul adunării în saloanele Hotelului „Hungaria” de mai marii neamului, ca apoi să fie prezentate în fața celor 1228 de delegați oficiali cu credenționale/delegatii/, desemnați de consiliile locale. În acea dimineață creștinii ortodocși și greco-catolici au participat la serviciile religioase. Adunarea Națională a avut loc în sala Cazinoului militar din cetate, fiind prezidată de Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român. Vasile Goldiș președintele social-democraților, prezintă cuvântarea solemnă prin care anunță: *„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România”*. „Cutremurați de măreția acestui eveniment”, cei prezenți strigau „Trăiască România Mare” la care se alăturau ropotele de aplauze ale mulțimii, după care urmează citirea punctelor referitoare la principiile necesare pentru organizarea României întregite. Mobilizatoare au fost cuvântările lui Iuliu Maniu din partea Partidului Național Român și Iosif Jumanca din partea social-democraților. A urmat apoi alegerile pentru adunarea legislativă compusă din 250 de membri din rândul cărora este ales Consiliul Dirigent care reprezenta noul guvern. Hotărârile sunt prezentate apoi Marii Adunări Naționale din 14 tribune aflate pe Câmpul lui Horea, într-o atmosferă de mare bucurie.

Referitor la opera istorică a lui Vasile Netea istoricul acad. Pompiliu Teodor spunea că, *„Există în opera lui Netea – istoric o anumită liniaritate. Opera lui a avut apoi cred, și asta îi definește personalitatea, un caracter contemporan prin excelență, actual, fiind izvorât din sensibilitatea lui pentru istoria trăită; și el s-a implicat în politica României când țara era țară. Vasile Netea a fost foarte atent la tot ce însemna dinamica societății românești și a căutat, prin scrisul său atât de diversificat, să ofere răspunsurile pe crea le-a crezut de cuviință, El a chestionat trecutul din perspectiva prezentului, nu pentru a extrapola valori prezente din trecut, ci pentru a putea întreba trecutul; trecutul este mort dacă nu îl întrebăm și el trebuie să fie chestionat și îl chestionăm atunci*

pornind de la sensibilitatea noastră prezentă. A fost o mare operă de o informație copleșitoare care m-a surprins întotdeauna și m-am întrebat cum au putut să fie depozitate atâtea fișe care sunt de o exactitate uimitoare”.

Opera sa istorică și literară cuprinde 43 de lucrări (cărți) apărute în timpul vieții sale, la care Fundația Culturală „Vasile Netea” i-a mai adăugat cinci volume de publicistică, articole, eseuri, reportaje, urmând ca în curând să apară de sub tipar încă cinci volume de Lucrări științifice, istorice și literare, culese din periodice, într-un corpus de peste 3000 de pagini în format B5. Este o viață de om dedicată istoriei naționale! Prin cantitatea și calitatea lor, Vasile Netea se situează printre marii noștri istorici.

*Dimitrie POPTĂMAȘ,
Redactorul almanahului „Țara Fagilor”,
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”, Târgu-Mureș*

FILE DE ISTORIE

Conflictul dintre Episcopul Dosoftei Herăscu și egumenii bucovineni

Drd. Irimia V. DUMITRU

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

În fața trupelor austriece, care pregătiseră cu meticulozitate momentul alipirii noii provincii la Coroana habsburgică, arhiereul Dosoftei și preoții săi rămâneau singuri cu păstoriții, trăgând nădejde că vremea prigoanei va trece și Moldova iarăși va fi una. Boierimea, datorită intereselor deloc prietenești ale Pajurei austriece, se cărăruia la moșiile deținute în părțile libere sau pe lângă Curtea domnească de la Iași.

După 31 august 1774, trupele galițiene și transilvănene trec frontiera Țării de Sus a Moldovei și ocupă ținutul Cernăuțului, Câmpulungului, și chiar Suceava, incluzând teritoriul până la Gura Humorului. Începând cu 15 septembrie se instituie „cordunul”, acel lanț de trupe care, chipurile, ar fi fost înșirate spre stăvilirea ciumei.

Ocupantul, meticulos în pașii ce-i avea de parcurs, îl invita pe Vlădica Dosoftei să semneze împreună cu generalul Gabriel Spleny von Mihaldy¹ un manifest care, mai apoi, din sat în sat, urma să

¹ Gabriel von Spleny (2 oct. 1734, Ternye, Ungaria - 1 apr. 1818 Szilvas Ujfalu). Absolvent al Liceului iezuit și al Școlii Militare „Teresianum”, ambele din Viena. Intră în rândurile armatei austriece în 1752, avansat maior în 1759, colonel în 1768, și feldmareșal-locotenent în 1773. A comandat trupele austriece care au ocupat nordul Moldovei, iar la 24 oct. 1774 a fost numit șef al administrației militare din Bucovina,

facă cunoscut locuitorilor „că de acum înainte cu mila și agiutoriul preputernicului Dumnăzău această bucată de loc al Moldovii pe unde s-au pus hotar și semni împărătești pajuri este supt stăpânire împărățiilor sale împărățiasă și crăiasă apostolească Mariea Terezia și împărăție sa Iosăf săcund și de acum înainte or poroncă de la Porta otomaniască or de la Divan, nimi să nu cuteză a o asculta, ce toate poroncile vor veni de la mările sa ghenăral baron Splin și acele poronci ci vor veni de la mările sa ghenăral baron Splin și a oamenilor mările(i) sale, acele cu toți să le asculte, iar cini din norod or ce fel de obraz ar fi și nu să va supune la această înștiințare și poroncă va fi de mare prăimejdie, osăbit de aceasta să fie cu toții nădăjduiți și încredințați că la toate vor fi supt bună ocrotire și apărare spre buna odihnă și dreptate lor, cum și parte bisericească vor fi cu toată cinste și credința lor și cetindu-se aceste ponturi între auzul tuturor să să lipească la ușa besăricii”².

De fapt, cel dintâi care trebuia convins că cele făgăduite se vor și împlini, era Dosoftei. Avea, însă, cunoștința de „binefacerile” și „blândețea” cu care austrieii făcuseră uniația în Transilvania. Era deja episcop la Rădăuți, când, din motive religioase, primise în eparhia sa preoți refugiați de peste munți: la Pârtești, în 1758, pe preotul Ioan din Decea și în 1773, pe preotul Nicu Pop din Prislop; în 1758, la Arbore, pe protopopul Mihai Alexovici din Abrud; în 1762, la Botoșana, pe preotul Nichita Bota din Maieri; în 1774, la Stroești pe preotul Gheorghe Pop din Săn-Ion; în 1776 așază la Zaharești pe preotul Ilie Popa din Zagra; în 1777, pe preotul Samuil Lupu la Baiașești; dar și pe diaconii: Leonte Buga din Bașfalău, în 1758, la

activând aici până în 1778. A ieșit la pensie în 1795 comandant al cetății Olmutz. Este autorul rapoartelor: „Descrierea districtului bucovinean” -1775, „Tabelul localităților din Bucovina” - 1775 și „Descrierea Bucovinei” - 1790, toate publicate în culegerea „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice”, ediție bilingvă îngrijită cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Editura Academiei Române, București, 1998.

² Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VIII (1741-1799), Editura Taida, Iași, 2006, Doc. 82, p. 81–82.

Iaslovăț, și Nicolae Chende din Bungart la Buninți, în 1771³.

De la aceștia și de la alți pribegi, aflase că satele bistrițene au fost înscrise abuziv în rândul celor unite⁴, iar amintirea faptei „de vitejie” a generalului Bukow, care, începând cu anul 1760, distrugea cu tunul mănăstirile ortodoxe ale Transilvaniei, era vie în mintea vlădicii⁵.

Planul gândit pentru Țara Fagilor, de către împăratul Iosif al II-lea, prevedea formarea unei episcopii separate a Bucovinei, scoaterea ei de sub jurisdicția mitropolitului din Iași și a patriarhului din Constantinopol, organizarea și instalarea unui consistoriu eparhial, „precum și reglementarea clerului ortodox, [lucruri ce] constituiau temeiurile începutului tuturor reformelor care trebuiau să fie făcute în această nouă provincie”⁶.

Primul pas, înființarea unei dioceze care să cuprindă și mănăstirile și clerul subordonate scaunului arhieresc din Iași (județele Suceava și Câmpulung), se realiza la 24 aprilie 1781, când mitropolitul Gavriil Callimachi își dădea acordul pentru aceasta, primind în schimb jurisdicția asupra județului Dorohoi.

Urmarea directă și imediată a înțelegerii a fost emiterea decretului nr. 3753, din 13 iunie, prin care se făcea cunoscut tuturor faptul că, „după ce s-a dat publicității înalta hotărâre, prin care legătura dintre preoțimea greco-neunită a Bucovinei și Mitropolitul din Iași a fost ridicată [desființată], iar jurisdicția a fost trecută asupra episcopului din Rădăuți, urmează de la sine că atribuțiunile

³ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

⁴ Istoricul Halmagy consemna la 16 iunie 1763: „Preoții uniți umblă cu soldații, bat pe românii care nu sunt uniți; aceștia fug în munți, dar de lege nu se lasă (exemplul a șase sate din ținutul Bistrița). Întrebați ce e unirea, ei zic că nu știu. Ce credeți? Ca cei din „țară” - răspund ei”. Cf. *Monumeta Hungariae Historica Scriptores*, vol. XXXVIII, Budapesta, 1906, p. 78.

⁵ Vezi: Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 1992.

⁶ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena*, Fundația Academică „A.D. Xenopol” Iași, 1998, p. 109.

și însărcinările spirituale, pe care le dăduse Mitropolitul din Iași vicarului general pentru părțile de dincoace, trebuie să înceteze complet. Ca urmare, nici acela [Mitropolitul din Iași] nici acesta [vicarul general] nu mai pot exercita aici [în Bucovina] nici un fel de jurisdicție”⁷.

Pentru a se consolida noua situație, la 12 decembrie 1781, Dosoftei își muta din poruncă, reședința la Cernăuți, după ce, la 12 septembrie 1781, primise actul imperial de numire ca episcop exempt greco-neunit al Bucovinei, prin Consiliul Aulic de Război din Viena⁸.

O anume tulburare avea să se ivească datorită emiterii patentei toleranței religioase, din 13 octombrie 1781, de către Iosif al II-lea, care acorda creștinilor necatolici, egalitatea drepturilor civile cu majoritatea populației catolice și libertatea cultului⁹, în Bucovina punându-se problema greco-catolicilor veniți din Galiția. Pentru a se limpezi apele, în noiembrie 1781, au loc întrevederi între Dosoftei și Enzemberg, generalul comunicându-i arhiereului că împăratul nu intenționează să schimbe religia ortodoxă a majorității locuitorilor, fiecare bucovinean având posibilitatea de a practica liber confesiunea sa¹⁰.

⁷ Vezi textul în limba germană la: M. Calinescu, *Normalien der Bukovinaer gr. Diocese von 1777-1886*, Cernăuți, 1887, vol. I, pag. 4.

⁸ Este de menționat faptul că la 7 iulie 1781, a încetat jurisdicția spirituală a episcopului din Anatolia asupra armenilor trăitori în Bucovina.

⁹ Erich Zollner, *Istoria Austriei*, Editura Enciclopedică, București, 1997, vol. I, p. 398.

¹⁰ Planul de toleranță a tuturor credințelor religioase din Imperiu, adoptat de Iosif al II-lea era totuși unul limitat, chiar dacă afirma că: „libertatea religioasă o înțeleg eu astfel, că aş primi serviciile fiecăruia fără privire la credința religioasă.” De asemenea, nu este indiferent față de întâietatea romano-catolicismului în Imperiu: „Dumnezeu să mă ferească - afirma el - de a cugeta că mi-e tot una, ori de supușii mei că sunt protestanți sau catolici, ori în general necredincioși sau chiar că s-au lepădat de credința lor moștenită de la părinți”. Vezi: Dr. Simion Reli, *Politica religioasă a Habsburgilor față de Biserica Ortodoxă Română în secolul al XIX*, Cernăuți, 1928, p. 453. Extras din „Codrii Cosminului”, an IV (1927).

Instalarea oficială a episcopului Dosoftei a avut loc la Cernăuți abia la 10 februarie 1782, discuțiile asupra viitorului eparhiei fiind destul de aprinse¹¹. În cadrul unor serbări atent concepute pentru a impresiona mulțimea, arhiereul depunea jurământul în limba latină, semnând: „Dosotheus exemptus episcopus Bucoviniensis”¹².

În acest chip, „o problemă însemnată a iosefinilor care se referea nemijlocit la instituția de episcopat: reglementarea diocезelor, adică încercarea unei adaptări a frontierelor bisericești la cele teritoriale” fusese rezolvată¹³.

De acum urma să se treacă la cel de al doilea pas preconizat de împărat, înființarea unui consistoriu, deziderat ce se va realiza cu largul concurs a lui Vasile Balș, activ funcționar pro austriac, slugarnic și ipocrit¹⁴.

¹¹ Episcopul Dosoftei era îngrijorat de sprijinul fățiș acordat de autorități greco-catolicilor. Aurel Morariu avea să observe cu bun temei că imperialii aveau un interes major în slăbirea ortodoxiei și implantarea uniaticismului în noua provincie. „Agitațiunile favorizatoare pentru ruteni, sprijinite de autoritatea austriacă, nu sunt decât mijloace de înaintare a slavismului și a propagandei catolice în Bucovina. Catolicizarea țării era în ochii stăpânirii austriece cel puțin tot atât de necesară ca slavizarea ei. Căci, prin slavizare, trebuiau înlăturate orice năzuințe de gravitare spre Moldova liberă, iar prin catolicizare populația imigrantă sau devenită ruteană, prin deznaționalizare, trebuia ferită de ortodoxism și scoasă de sub înrâurirea drept credincioasei Rusii”. Cf. Dr. Aurel Morariu, „Bucovina 1774–1914”, București, f.a., p. 71.

¹² Pr. Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, Grupul editorial Mușatinii & Bucovina Viitoare, Suceava, 2001, p. 46–47.

¹³ Erich Zollner, *op. cit.*, p. 400.

¹⁴ De exemplu, își încheia memoriul „*Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice*” astfel: „Vă mai rog, în sfârșit, să-mi acordați înalta voastră favoare de a nu interpreta greșit adevăratul sens al lucrării de față, pe care am îndrăznit, ca însărcinat cu afacerile Bucovinei, s-o spun forului suprem pentru binele în curs de încolțire al patriei mele cu cea mai adâncă umilință și să dezvălui condițiile ei adevărate pentru luarea unor măsuri juridice de îndreptare cu atât mai eficiente și de a-mi da milostivele voastre indicații, cum să mă comport în acest caz de acum înainte și ce canale să urmez mai departe cu supunere și ascultare

Născut la Iași, în 1756, în casa marelui vornic Ion Balș și a Ilincăi din familia vistiernicului Ursachi, tânărul Vasile a primit o educație potrivită rangului descendenței sale, vorbind câteva limbi străine. Rămas în Bucovina după ocuparea acestui ținut, familia sa, care stăpânea moșiile Plavalar, Poienile și Mănăstioara¹⁵, își oferea colaborarea generalului-maior Enzenberg, care, la 15 iulie 1779, îl recomanda ca fiind „sigurul, atât din starea clericală, cât și mirenească, care și-a însușit prin învățătură și altă limbă decât româna și care s-a specializat în drept și științe”¹⁶. Și-a continuat studiile la Viena. Având avantajul cunoașterii limbii franceze, se va integra ușor în cercurile instruite ale capitalei imperiale, dar și în două loji masonice. Admiterea ca membru al Ordinul Iluminaților (Illuminantenorden), îi va facilita accesul în cercurile apropiate Curții habsburgice.

Întors în Bucovina, Vasile Balș – câștigat definitiv de ideile împărătesei Maria Terezia și a coregentului Iosif al II-lea, – se angaja cu toată convingerea în slujba ocupantului.

La Viena, în ședința din 4 aprilie 1780 a Consiliului Aulic de Război, desfășurată sub supravegherea contelui Hadik, s-a discutat despre viitoarea organizare a Bucovinei și s-a pus problema unirii cu Transilvania sau cu Galiția, o a treia variantă fiind împărțirea în două a acestui teritoriu. La 13 mai 1780, împăratul recomanda feldmareșalului Schroder să studieze posibilitatea divizării Bucovinei între Transilvania și Galiția, iar vestea, ajunsă în Cernăuți la începutul lunii noiembrie 1780, provoca nemulțumiri.

Vlădica Dosoftei și fruntașii locali au delegat pe Vasile Balș să prezinte monarhului păreriile bucovinenilor. „Ca deputat al Bucovinei (Abgeordneter der Bukowina), tânărul boier Vasile Balș

pentru a deveni demn de părerea înaltei și preînaltei voințe și, în continuare, de bunăvoința în favoarea voastră preainaltă. Vasile Balș boier și deputat al Bucovinei”.

¹⁵ Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. IV, Editura Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, 1938, p. 40-42.

¹⁶ Raimund Fr. Kaindl, *Kaiser Joseph II in seinem Verhältnisse zu der Bukowina*, în „Jahrbuch des Bukowiner Landes Museums”, IV, 1893, p. 16. Apud, Mihai Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 408.

remitea, la 13 noiembrie 1780, președintelui Consiliului Aulic de Război, contele Hadik, două documente foarte importante, întocmite de el personal, și anume o „Prea plecată Pro Memorie” (Untert-haniges Pro Memoria) și un cuprinzător memorandum, intitulat „Descrierea Bucovinei și a situației ei interne” (Beschreibung der Bukowina und deren innern Verhältniss), cu rugămintea de a fi supuse împăratului Iosif al II-lea, prin care prezenta dorințele țării în fața autorităților centrale vieneze¹⁷.

Între altele, mai propunea ca veniturile mănăstirilor „să fie făcute disponibile și folositoare statului”, după ce vor fi verificate de către un consistoriu condus de episcop, un stareț și doi consilieri laici „stabiliți de Preaînaltele locuri”. Apoi, „fiecărui stareț de mănăstire să i se dea un controlor cezaro-crăiesc al veniturilor ce-i revin, fără de care nici un venit să nu poată fi fărâmițat, iar despre acele încasări și folosirea acestora de către stareții mănăstirilor, după scurgerea fiecărei jumătăți de an sau după un an întreg, cu consultarea controlorului, vor fi înaintate socotelile documentate către consistoriul mai sus-pomenit”¹⁸.

Totodată, se recomanda ca salarizarea membrilor viitoarei comisii să fie acoperită din veniturile mănăstirilor care, printr-o corectă administrare, ar spori îndeajuns.

Împăratul va lua cunoștință de conținutul acestei expuneri și, prin ordinul nr. 2239, din 27 decembrie 1781, transmitea decizia sa: „raportul se ia deocamdată la cunoștință, și se vor lua la timp măsurile necesare pentru folosirea rațională a veniturilor acestor mănăstiri, dar cu condiția ca aceste venituri să fie întrebuințate în folosul coreligionarilor și al provinciei, în care se află mănăstirile desființate”¹⁹.

Sub pretextul că autoritățile doresc să-l ajute pe episcop,

¹⁷ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Vasile Balș, un iosefinist bucovinean*, în „Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 411.

¹⁸ Vasile Balș, *Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice*, în *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice...*, p. 343.

¹⁹ Teodor Balan, *Documentele mănăstirilor din Bucovina*, (mss), vol. XI (1780-1782), Doc. 31, p. 64.

guvernul galițian, prin decretul nr. 5373, din 21 august 1781, comunica acestuia: „cu înaltul bilet autograf din 18 august a.c. Maiestatea Sa a binevoit a dispune ca districtul Bucovinei să fie lăsat încă sub conducerea consilierului militar al Curții, dar că alcătuirea internă a țării să fie îmbunătățită. În vederea aceasta, în scopul reglementării preoțimii, să se înființeze un consistoriu sub supravegherea și conducerea episcopului din Rădăuți, cu adăugirea unui egumen și doi asistenți mireni”²⁰.

În fapt, se renunța la statu-quo-ul promis de Maria Terezia și se puneau în practică, așa cum ceruse și masonul Vasile Balș, principiile iluminismului iosefinist.

Porunca împărătească de a se genera un consistoriu nu va afla rezolvare imediată, așa cum s-ar fi dorit, întrucât vlădica Dosoftei își vedea subminată autoritatea, iar egumeni doritori de mărire nu s-au aflat. Totuși, tergiversarea sarcinii trasate va spori presiunea autorității centrale.

La începutul anului 1782, Vasile Balș a trimis generalului Enzenberg și arhierului Dosoftei un plan cu privire la înființarea și funcționarea consistoriului, arătându-și consecvența în a urmări împlinirea intereselor austrie în Bucovina. Noul organism urma să fie format din episcop și alte patru persoane (doi clerici și doi laici), care trebuiau să controleze și să reglementeze proprietățile, veniturile, cheltuielile fiecărei mănăstiri, precum și felul de viață al călugărilor și al preoților²¹.

Vlădica de Rădăuți a comunicat la 8 ianuarie 1782 că „între piedicile care stăteau în fața înființării acestei instituții, în afară de vremea rea și starea proastă a sănătății sale, faptul că în Cernăuți lipseau facilitățile edilitar-locative necesare adăpostirii episcopiei și membrilor Consistoriului, că procesul mazililor nu se terminase încă, dar și inconsistența personalului ce urma să alcătuiască această instituție, în condițiile în care vicarul Meletie nu voia să fie membru al Consistoriului, la fel ca secretarul Mihalachi, iar Balș anunțase că pleacă la Lemberg. Câteva zile mai târziu, în urma presiunilor făcute de Administrația Bucovinei de a face un început

²⁰ M. Calinescu, *op. cit.*, p. 4.

²¹ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina Habsburgică*..., p. 112.

pentru Consistoriu, Dosoftei își arăta disponibilitatea de a veni la Cernăuți, la conferința militarilor, spre a discuta despre înființarea consistoriului, de îndată ce vremea și sănătatea sa și a lui Balș se îmbunătățeau”²².

Deruta arhiereului începea să fie simțită de către cei din anturajul său!

Prin decretul nr. 5373, din 21 august 1781 – amintit anterior – se statornicea ca în noul consistoriu să intre un monah și doi asesori mireni, spre deosebire de planul propus de Vasile Balș și avizat de generalul Enzenberg, care stipula ca în componență să fie episcopul și alte patru persoane (doi clerici și doi laici). Nu putem ști însă cum și când s-a constituit acest consistoriu. Cert e că, odată creat, el a trecut la lucru.

„La ședința consistoriului ținută în Cernăuți la 3 februarie 1782 sub președinția sfinției sale episcopului, în prezența Măriei sale gheeneralului baron de Enzenberg, la care au asistat și asesori aleși și supuși jurământului, s-a hotărât să se instituie o comisie din asesorii episcopiei anume din d-lui Meletie arhimandrit și vicar general, d-lui Antonie fostul egumen de la Putna și d-lui Gherasim, care comisie va pleca la sfintele mănăstiri pentru a face controlul după chipul următor: Va merge de la mănăstire la mănăstire, va însemna toată averea, toate moșiile cu toate veniturile și datoriile lor, ca și starea de acum a gospodăriei mănăstirilor.

Luând cu ea instrucțiunile trebuincioase și un ordin către egumeni, această comisiune a pornit la mănăstiri în ziua de 27 februarie 1782”²³.

Observăm însă că indicațiile primite și motivul verificărilor nu sunt menționate explicit, ceea ce va stârni îngrijorare în mănăstiri.

Neavând deplină încredere în membrii monahi ai comisiunii, la sugestia generalului Enzenberg au mai fost cooptați: boierul

²² Idem, *Un iluminist bucovinean: boierul Vasile Balș (1756-1832)*, Editura „Junimea”, Iași, 2007, p. 118-119.

²³ Teodor Balan, *Documentele mănăstirilor...*, vol. XI (1780-1782), Doc. 44, p. 86.

Vasile Balș, Ienachi Codrescu, secretarul Vasile Herescu și Alexandru Ilschi.

Prima mănăstire vizitată a fost Solca, unde egumen era Meftodie care „s-a dovedit de tot netrebnic cu prilejul controlului făcut dând răspunsuri nelămurite despre starea mănăstirii. El nu avea la mână nici o însemnare și nici un izvod de cheltuielile și nu putea da lămuriri despre averea sau veniturile mănăstirii neci despre încasările și datoriile ei, lucru care a pricinuit comisiei greutăți nespuse de mari. Însuși sfinția episcopul a fost nevoit să plece din mănăstire însoțit de boierul Vasile Balș. Numai cu sprijinul sfinției sale și folosind toate mijloacele, membrii comisiei au putut să treacă la facerea controlului”²⁴.

Spre înfricoșarea altor egumeni, Meftodie a fost destituit și trimis „la altă mănăstire unde va petrece ca un călugăr prost”²⁵. La fel dichiul „de până acum al mănăstirii fiind dovedit părtaș la risipa gospodăriei a fost îndepărtat din mănăstire și trimis la un schit spre pildă de îndreptare și spre pedeapsă”²⁶.

De aici, membrii comisiei au plecat la Voroneț, unde starețul Macarie, ieromonahul Nifon dichiul și călugărul Theodosie, fratele egumenului, „uniți fiind la vicleșug spre stricăciunea mănăstirii”²⁷, i-au întâmpinat cu ostilitate. Neputând desluși nimic, le-au cerut „cu strânsoare” informații, descoperind că au fost dosite 104 oi, dar și alte animale. „Veniturile mănăstirii au fost tăgăduite de cei doi călugări iar fostul egumen Macarie s-a străduit prin meșteșuguri și declarații să încurce comisia, folosindu-se de fel de fel de chipuri mincinoase”²⁸.

La acest moment cercetările au fost sistate, urmând ca cele constatate să se discute la Rădăuți, în consistoriu.

Vestea despre cele întâmplate la Voroneț va ajunge și la Administrația Bucovinei, care cere lămuriri episcopului Dosoftei. Acesta, la 30 aprilie 1782, răspundea Administrației că „Macarie,

²⁴ Ibidem, Doc. 63, p. 118.

²⁵ Ibidem, p. 119.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, Doc. 64, p. 120.

²⁸ Ibidem, p. 121.

egumenul de până atunci al Mănăstirii Voroneț este vinovat nu numai în cele duhovnicești, ci și din pricina felului cum a administrat veniturile mănăstirii. După cum reiese din procesul verbal, dânsul a fost învinuit de furt. De aceea, el ar trebui destituit din egumenie și înlocuit cu altul. Ar fi însă cazul să i se ierte pedeapsa. Adevărata stare a averii și a veniturilor acestei mănăstiri se va vedea din procesul verbal, pe care urmez să-l închei la fața locului. La fel voi proceda și la mănăstirea Moldovița. Dosoftei episcopul Bucovinei”²⁹.

La mănăstirea Moldovița, arhimandritul Venedict, aflat în funcție din 1767 „când a intrat în egumenie, a găsit mănăstirea în starea cea mai rea, lipsită fiind de chilii pentru călugări și pentru gospodărie, iar el a înzestrat mănăstirea cu clădirile necesare și cu alte obiecte de trebuință, refăcând gospodăriile moșiilor cheltuind pentru aceasta mari sume de bani. De aceea, la propunerea sfinției sale episcopul și cu aprobarea întregului consistor, comisiunea a hotărât să nu ceară egumenului nici un izvod de cheltuieli pe anii trecuți, ci numai să arate starea de acum a averii și a veniturilor mănăstirii”³⁰.

O surpriză a avut delegația și la mănăstirea Sânt Ilie unde „egumenul de acolo monahul Macarii după a lui obrăznicie ne-au întâmpinat la cerire ce am făcut să ne arate starea mănăstirii, cu din destulă simeată împotriviri, întâi cerându-i-să de noi cartea egumeniei la acea mănăstire, n-au vrut să de matca, ce au dat numai o copie neîncredindu-să să o scoată din comisii și al doile, după ce i s-au arătat poroncile, i s-au cerut izvoade de venitul și cheltuiala mănăstirii, la care el a răspuns că el n-a avut acea grijă ca să facă izvoade, fiindcă el a fost cunutat cu mănăstire aceasta și ce au vrut au făcut ca cu un lucru al său”³¹. Oftați de atitudinea acestui monah, membrii comisiei „după ce de către noi i s-au arătat și s-au vorbit multe potrivit obrăzniciei lui ca să înțeleagă, însă văzând că

²⁹ Ibidem, Doc. 67, p. 128.

³⁰ Ibidem, Doc. 65, p. 122.

³¹ Ibidem, Doc. 56, p. 107.

arătarile noastre sânt la dânsul fără lucrare, l-am scos intermaliter din egumenie”³².

După discuții dure, monahul Macarie le-a dat „niște izvoade”, reieșind că mănăstirea ar fi fost datoare lui cu 22.652 de lei și 90 de bani „de n-au fost auzit vreodată... care nu s-au mai auzit în pământul nostru pe la mănăstirile moldovenești și văzând noi niște împotriviri și obrăznicii mari ca aceste, am socotit că nu ne vom pute lumina întru adevăr a lua sama aceștii mănăstiri, până când nu se va da în laturi numitul Macari”³³.

Dosoftei va scrie comisiunii, arătând că „după rânduiala și urmarea celorlalte mănăstiri ce s-au văzut cu atâte rele să vede acum că la Sânt Ilie a eși încă mai mult cu batgiocoritorul acesta și împotrivitorul Macari, ci iată am făcut carte de interimalie, rânduit pe Dosofthei și pe Theodor monahul de acolo”³⁴. Mai mult, mănios, episcopul rânduiește ca „Macari la nimic să nu se amestice, precum arată în carte și să porunciți ca nu cumva să-i de cineva ascultare cât de puțin ori la ce, cum nici în biserică să nu se amestice la nimică, nici în strana egumenii să nu șază ci ca un monah prost să șadă la chilia lui, dând voe interimalilor să nu-l îngăduiască de s-ar ispiți la ceva, ce încă să ne și înștiințazi și cum îți ști mai bine, întăriți oprire asupra lui și mâne când îți veni om mai socoti giudecând cele pentru dânsul cum rămâne”³⁵.

În consistoriu s-a hotărât ca interimalii „cămara lui să se pecetluiască cu pecetea a toate obazele din Consistorie și cu pecetea lui cum și alte cea fi trebuință de pecetluit în mănăstire să se pecetluiască numai de Consistorium și în chilia lui Macare să șază Theodor unul din interimale iar pe dânsul cu căruța și cu cartea dată de către Consistorium să se trimită la Sucevița. Aceasta poroncim”³⁶.

La mănăstirea Putna situația se prezenta dezastruos, dar membrii delegați vor încerca să acopere lucrurile. Primind raportul,

³² Ibidem.

³³ Ibidem. p. 108.

³⁴ Ibidem, Doc. 58, p. 111.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem, Doc. 54, p. 112.

arhiereul Dosoftei le comunica la 3 mai 1782 că, de vreme ce egumenul și proegumenul „au dat scrisoare cunoscând și la ce stare rea și chiverniseală proastă au adus mănăstirea”³⁷, se învoiește să primească propunerea comisiei „să se scrie venitul anului 1782 deplin, după cum mi-ați scris și neperzându-vă vremea, să vă siliți cu ispravă să veniți aicea, unde mai pre larg vom vorovi și de aicea veți merge la altă parte”³⁸.

În urma cercetării averilor mănăstirești, Administrația Bucovinei emite ordonanța „Către toți egumenii și către toată partea bisăricească din Bucovina”³⁹, amintind tuturor că, așa cum li s-a făcut cunoscut prin alte publicații, „este cu totul scoasă din toată stăpânirea călugărească de afară” și numai episcopul Dosoftei „iaste a lor cap și poruncitoriu și numai presvinției sale sunt datori a da toată ascultare și supunere”⁴⁰. În continuare se menționează că împăratul „pentru înflorire și buna cuviință a credinței grecești și pentru îndreptare norodului spre faptele cele bune și s-au poruncit de s-au făcut un Conzistorium alcătuit de obraze alese atât din parte bisericească cum și politicească care a doua zi după instalație s-au așezat și care consistorium stă supt poroncile și rânduielele egzemtului episcop”.

Cei vizați de autorități erau stareții, care „cred că mănăstirile ce sânt încredințate lor pot să rânduiască după plăcere și voința lor. Un egumen a unii mănăstiri nu este alta fără numai un credincios purtători de grijă averilor și veniturilor a mănăstirii și easte datori toată putincioasa silință să puea spre adăogire veniturilor a mănăstirii și a bisericii, mai vârtos după canoanele cinului călugăresc”⁴¹. Arătând că aceștia nu s-au îngrijit nici măcar de clădirile mănăstirii, nici de soborul lor și „pentru toate aceste rămân fără cuvânt de răspundere și de îndreptare și vrednici de pedeapsă. Egumenul de Humor ca unu în public împotrivoriu înaltelor

³⁷ Ibidem, Doc. 70, p. 129.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Teodor Balan, *Documentele mănăstirilor...*, vol. XII (1783-1875), Doc. 1, p. 16.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, p. 18.

împărătești porunci au îndrăznit pe unul ce a fost trimis de Consistorium către dânsul pentru pricini de cercetare a veniturilor mănăstirii de l-au suduit și l-au și bătut. Această obraznică a lui faptă rămâne vinovat cei mai mari pedepsi și bunătății preasfinții sale iaste a se socoti că nu l-au lepădat îndată din egumenie și să-l și pedepsască care este la voe și putere preasfinții sale”⁴².

Vlădicii Dosoftei i se cere „ca fără multă îndoeală și prelungire mai vârtos mănăstirile să se pună la bună și căzută orânduială și să-i depărteze de tot alișverișul lumesc și să-i aducă la rânduiala și regula cinului celui drept călugăresc”⁴³.

Devenise evident pentru egumeni că asigurările date de episcop cu privire la moșiile mănăstirești erau doar vorbe goale. Îngrijorați, ei se vor aduna la Suceava, în 13 noiembrie 1782 „pentru folosul sfintelor mănăstiri și a toată obștea și după sfatul ce am făcut între noi, așa am socotit și am găsit cu cale și de trebuință ca să aleagă din persoanele bisăricești doi deputați prin alegerea arhipăstorului nostru și a tot soborul, care să-i trimită la preainalta curte să facă datornica închinăciune preainălțatului thron și preaputernicului împărat și mulțămită pentru toate milele ceale ce am avut până acum de la împărăteasca sa mărire și să îndrăznească către împărăteasca sa milostivire a ceare milă și așezări cu privileghii asupra stării cei folositoare a mănăstirilor după rânduiala canoanelor bisăricii noastre și după obiceiul pământului, care acest sfat le l-am găsit a fi cu cale ieste trebuință și nevoia ca numaidecât să se îplinească cu urmare ce arată mai sus, pentru care cu toții întru o unire și într-un cuvânt hotărâm și adeveri cu iscăliturile noastre”⁴⁴. Din câte știm până acum, Dosoftei nu a primit propunerile superiorilor mănăstirilor, ceea ce îi va întări în convingerea că altele erau interesele lui.

În 1783 împăratul Iosif al II-lea vizita Bucovina⁴⁵ spre a se edifica personal de realitățile locului. Între altele, va dori să

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, p. 19.

⁴⁴ Teodor Balan, *Documentele mănăstirilor...*, vol. XI, Doc. 81, p. 150.

⁴⁵ Isidor de Onciul, *Fondul Religionariu gr. or. al Bucovinei*, Cernăuți, 1891, p. 92-93.

cunoască cum se aduc la îndeplinire prevederile „biletului de mână” semnat de el, la 4 iulie 1783, care, la punctul 8 stipula ca, „fără amânare să se împruțineze mănăstirile de călugări, pământurile și fondurile lor să fie luate în administrare, averea preoțimii care nu trăiește în țară, adică a celor străini să se confiște și din întregul fond ce se va forma să se susțină tot clerul grecesc și să se creeze cel puțin o școală, fie la Cernăuți, fie la, Suceava, iar ce ar mai întrece să se păstreze pentru alte întrebuițări folositoare”⁴⁶.

Era limpede pentru oricine că menajamentele față de vechile datini și tocmeli moldovenești încetaseră. Curtea vieneză, prin măsuri dure, urmărea implementarea propriei legislații și integrarea provinciei în sistemul juridic, social-economic, politic-administrativ cezaro-crăiesc, având ca scop „transformarea Bucovinei într-un cap de pod, profitabil politicii imperiale, a acelui timp, de expansiune spre gurile Dunării și Marea Neagră, în dauna Imperiului otoman”⁴⁷.

Guvernul austriac considera mănăstirile „adevărate vizuini ale schismei grecești militante, adăposturi întotdeauna deschise agitatorilor veniți de peste munți, fortărețe neclintite în care mai rezista vechea tradiție”⁴⁸, fiind atent supravegheate.

Dosoftei nu s-a grăbit niciodată să pună în practică dorințele imperiale, însă, odată cu emiterea diplomei împărătești din 5 iulie 1783, prin care episcopia de Rădăuți era supusă canonic mitropoliei sârbești din Carlovitz⁴⁹, se vedea strâmtorat. Totodată, ordinul

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Mihai-Ștefan Ceașu, *Vasile Balș...*, p. 407.

⁴⁸ N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 51.

⁴⁹ Vasile Balș, acum concepist la Consiliul Aulic de Război, a primit drept sarcină de serviciu, traducerea urgentă a Regulamentului iliric în limba română, pentru a fi folosit ca model în elaborarea planului de reglementare a bisericii ortodoxe din Bucovina. Este vorba despre „Regulamentul iliric” din 1770, cu modificările sale din 1777 și 1779, ce viza subordonarea bisericii ortodoxe din Banat și Ungaria, supuse mitropoliei Carlovițului, politicii de centralizare și integrare socială, prin reglementarea organizării ierarhice, a numărului preoților, parohiilor și mănăstirilor, a veniturilor clericilor, a statutului social și a gradului lor de instruire, (cf. Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria*

nr. 3169 al Consiliului aulic de război, din 4 iulie 1783, prevedea trimiterea unui ajutor arhiereului din Bucovina⁵⁰. În acest context, se va fi adresat din nou egumenilor pentru ca să accepte numirea în posturile de asesori consistoriali, dar fără succes.

Ieromonahul Gherasim de la Putna, prin scrisoarea din 28 decembrie 1783, roagă, „a treia oară, să fie slobozit din slujba asesoriei, fiind cu patimă de boală”⁵¹.

Egumenul de la Putna arată că nu poate să primească funcția de asesor „fiindcă tot soborul mi-au arătat că nu pot să fiu la această slujbă, fiind peste puțină mea, la care slujbă eu m-am îmbătrânit și până acum n-am văzut această rânduială”, adăugând „căci noi încă nu știm putea-vom sta locului, cu așezările ce s-au făcut, au ba. La care încă așteptăm milă de la înaltele locuri, cu niște orânduii mai spre ceale vechi”⁵².

Degeaba se ceruse ca în acest organism să fie numit un

iluminismului românesc, Timișoara, 1986, p. 89-90). Tot acum, episcopul Dosoftei 1-a trimis pe arhimandritul Meletie la Carloviț, pentru a stabili cu mitropolitul de acolo detaliile privitoare la stabilirea relațiilor de dependență spirituală. Urma apoi să meargă la Viena spre a discuta probleme legate de aceeași chestiune, fiind chiar recomandat a fi desemnat succesor în scaunul mitropolitan”. Vezi: Mihai-Ștefan Ceaușu, *Un iluminist bucovinean...*, p. 138-139.

⁵⁰ Mai târziu, mitropolitul sârb a căutat să-și asigure o oarecare influență în viața bisericii bucovinene, cum ar fi de exemplu numirea egumenilor sau trimiterea de sfătuitori pe lângă episcop. Lucrul acesta l-a nemulțumit pe Dosoftei. După ce Ghedeon Nichitici a fost numit episcop la Sibiu, a fost înlocuit cu un arhimandrit depravat, Ioan Foldvari, care ducea la Cernăuți o viață fără căpătâi, și care a dispărut într-o noapte fără să i se mai dea de urmă. Măhnit, episcopul Dosoftei, va protesta pe lângă împăratul Iosif al II-lea împotriva acestor numiri și, cu toate că fusese desemnat aici Gherasim Adamovici, nu i-a mai fost îngăduită plecarea spre Cernăuți. Acesta va ajunge mai târziu, episcop la Sibiu. cf. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1981, vol. II, p. 508-509.

⁵¹ Prof. Dr. Gh. Arghiropol, *Administrația eparhială din Bucovina între 1775 și 1918*, în „Candela”, an LVII (1946), Iași, p. V.

⁵² *Ibidem*.

călugăr și doi asesori mireni. La începutul lui 1784, consistoriul era alcătuit numai din monahi și anume: prea sfințitul episcop al locului; nou alesul episcop al Ardealului Ghedeon Nichitici; stareții de la Moldovița, Putna, Humor, Voroneț și ierodiaconul Gherasim de la Putna, care, la 9 ianuarie 1784, cerea să fie eliberat din post.

„Acești stareți mizerabili”, cum îi cataloga Vasile Balș⁵³, erau, de fapt, strașnici apărători ai caracterului ortodox al provinciei, și, cu multă demnitate, înțeleseseră să nu treacă peste hotărârile soboarelor. Chibzuitul mitropolit Iacov Putneanul, în 1757, oferea egumenului mănăstirii Putna dreptul „să poarte bederniță, cruce, mitră și cârjă precum se cuvine celui ce stă în fruntea unei astfel de mănăstiri, ce dintru început s-a cinstit a se numi cea mai întâi, cap tuturor mănăstirilor pământului Moldovei, singură de sine stăpânitoare, nicăieri supusă”⁵⁴, și-i asigura întâietatea între ceilalți nacealnici, dar și o anumită autonomie față de episcopul Rădăușului.

La vremea ocupării Bucovinei, în Putna stărețea Vartolomeu Măzăreanul. Născut la anul 1710, în orașul Câmpulung Moldovenesc, într-o familie preotească, a depus voturile monahale la ctitoria ștefaniană, fiind pe rând ucenicul lui Antonie și a lui Iacob Putneanul, viitori episcopi și mitropoliți ai Moldovei. La data de 25 noiembrie 1745 era deja egumen, pentru ca între anii 1748–1754 să plece în Rusia la nașul său de călugărie, mitropolitul Antonie al Cernigovului și Belogradului. În iunie 1757, întreprinde o călătorie la Kiev, iar un an mai târziu făcea parte dintr-o delegație diplomatică prezentă la curtea din Petersburg. La puțin timp după întoarcere, este numit egumen la Solca, unde activează până la 14 mai 1774, când predă săreția lui Metodie și se întoarce la mănăstirea de metanie. Aici, preocupările sale se vor împleti armonios cu cele ale mitropolitului Iacob Putneanul, notabil fiind reconstruirea ansamblului monahal, afectat de un puternic cutremur

⁵³ Vasile Balș, *op. cit.*, p. 341.

⁵⁴ Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moisesescu, *Mănăstirea Putna*, Viena, 1966, p. 30.

de pământ. În 1783 traduce „Esopia” și, la o dată necunoscută, va trece spre mănăstirea Neamț, închinoviindu-se⁵⁵.

Îi va urma ieromonahul Ioasaf, care, la 1 februarie 1782, dădea informațiile necesare asupra moșilor mănăstirești în fața comisiei de delimitare, împreună cu eclesiarhul Atanasie. Celui dintâi i-a încredințat arhiereul Dosoftei misiunea, ca împreună cu arhimandritul Meletie de la Solca, să readucă în țara Bucovinei moaștele Sf. M. Mc. Ioan cel Nou de la Suceava⁵⁶.

Puțină vreme, cârmuirea Putnei va fi deținută de ieroschimonahul Partenie, apoi, în prima jumătate a anului 1784, de Iacob Ștefanovici, monah cu bună așezare duhovnicească, care în luna iulie se transferă în Schitul Mare (Maniava) din Galiția. La stăreție va urma ieromonahul rutean Ignatie Ezerschi, care, în perioada 3 iulie 1784–21 iulie 1796, va pune în practică poruncile stăpânirii.

Mănăstirea Moldovița avea ca egumen pe arhimandritul Venedic Teodorovici. De loc din Suceava, având ca părinți pe Teodor și Maria, cu metania la Putna, acesta fusese starețul ctitoriei ștefaniene între 20 iulie 1757–1759, apoi la Solca până în 1768, pentru ca, de la 20 octombrie 1768 și până la desființarea din 23 aprilie 1785, să activeze la Moldovița. Era apreciat de episcopul Dosoftei, în mod deosebit, pentru grija cu care reparase mănăstirea.

La Solca, după Vartolomeu Măzăreanu, începând cu 20 ianuarie 1775, îl întâlnim egumen pe Meftodie. Om hotărât, având coloană vertebrală, a primit cu greu comisia de inventariere a averilor mănăstirii, fără însă să lămurească ceva. A trebuit să vină la Solca însuși episcopul Dosoftei și boierul Vasile Balș, dar fără mare succes. A fost destituit și înfundat într-un schit, spre înfricoșarea altora⁵⁷.

⁵⁵ Vezi: Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu. Schiță biografică și bibliografică cu mai multe anexe*, București, 1911.

⁵⁶ Vezi: Simion Reli, *Alaiul militar la repatrierea moaștelor sf. m. m. Ioan cel Nou din Galiția în Suceava, în anul 1783, după documente inedite*, în „Candela”, an XLVIII (1937), Cernăuți.

⁵⁷ Isidor de Onciul, *op. cit.*, p. 78.

În locul lui este numit un om de încredere al arhiereului Dosoftei, arhimandritul și vicarul Meletie. Acesta, însă, mulțumindu-se de avantajele funcției, a fugit din Bucovina, iar „episcopul Dosoftei avu din cauza lui multe supărări, fiind tras la răspundere pentru danele pricinuite de acesta și fiindcă, fără știrea și consimțământul administrației, îl făcuse vicar al său”⁵⁸. I-a urmat Artimon Knesicow⁵⁹.

Mănăstirea Sf. Ilie era condusă de Macarie, fost dichiu și administrator mitropolitan al moșilor eparhiei Moldovei, rămas în Bucovina. În 1779, a fost arestat și închis la Cernăuți, fiind acuzat de doi preoți greco-catolici Kamenski și Kopitzki că ar fi refuzat să pomenească la slujbe pe împăratul Austriei. Abia în martie 1781, după multe anchete, e găsit nevinovat și reintegrat în demnitatea sa. După destituirea lui Metfodie, a fost numit stareț la Solca.

La mănăstirea Sucevița, în 1782, stărețea Antioh Dragomirețchi, bun chivernisitor al averilor și vajnic apărător al vechilor tradiții monahale. În vremea lui, obștea avea în componență 22 ieromonahi, 5 ierodiaconi și 16 monahi. A privit cu suspiciune, dintru început, toate actele de apropiere ale vlădiciei Dosoftei de austrieci și, alături de superiorii mănăstirilor, a protestat vehement împotriva intențiilor noii stăpâniri. A fost disciplinat și el, alături de ceilalți egumeni, fiind suspendat în 22 iunie/3 iulie 1784, mutat la Schitul Mare din Galiția și doar intervenția zurbavei soborului a făcut posibilă stabilirea sa la Dragomirna, în 28 iunie/9 iulie 1784. Cu bună sfătuire a soborului, a trecut în Moldova, stârnind mânia autorităților⁶⁰. I-a urmat Areta Hugarevici din Schitul Mare, care, la 4 iunie 1784, era numit asesor

⁵⁸ Preotul Erast Costea, *Ctitoria Voevodului Ștefan Tomșa al II-lea de la Solca*, Cernăuți, Editura Mitropoliei Bucovinei, 1939, p. 130.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare*, București, 1923, p. 105.

consistorial, fiind instalat la 1 octombrie 1784, umil și supus funcționar austriac⁶¹.

La Dragomirna, după plecarea lui Paisie Velicovschi, grija mănăstirii a fost încredințată unui Narcis, amintit în decembrie 1781⁶². Îi succede Ghenadie Popescu care semna, alături de ceilalți egumeni, scrisoare prin care cereau să le fie îngăduită plecarea din țară⁶³. Se pare că acesta a obținut iertarea, deoarece îl găsim și în anii următori în obștea Dragomirnei⁶⁴. La 3 iulie 1784, consistoriul l-a găsit pe egumenul Enachi Popescu nevinovat⁶⁵.

Odată răspândită vestea că unele mănăstiri se desființează, neconfirmată însă oficial, mulți călugări părăsesc Bucovina. Chestiunea provoacă îngrijorare autorităților care, la 22 decembrie 1783, trimit o notă consistoriului. În ea se arată că monahilor doritori să treacă în Moldova, Țara Românească sau Rusia, nu li se va pune opreliște dacă se confirmă că averea mănăstirii lor este în regulă, urmând ca apoi să dea o declarație că nu emit pretenții materiale și că nu se vor reîntoarce în țară sau în mănăstire⁶⁶.

Totuși, la 16 ianuarie 1784, baronul Enzenberg, nemulțumit de situația creată, trimite consistoriului un avertisment aspru, căruia îi imputa faptul că „administrația de câțiva ani încoace, a căutat cât se poate să explice intențiile Maiestății Sale în privința regulării clerului și mănăstirilor, consistoriul însă pare că nu înțelege, ba ce e mai mult ar părea, că ar voi să se opună îndemnurilor împărătești”⁶⁷. În continuare, adăuga că „nu numai moșiile schiturilor, ci și ale tuturor mănăstirilor se vor lua în administrare, că Maiestatea Sa demândă așa, iară demândarea Maiestății Sale n-

⁶¹ Frantz Adolf Wickenhauser, *Geschichte des Bistum Radautz und des Kloster Groß-Skit*, R. Eckardsche Buchdruckerei, Czernowitz 1890, p. 105.

⁶² Ipolit Vorobchievici, *Sfânta Mănăstire Dragomirna*, Suceava, 1908, p. 59.

⁶³ Isidor de Onciul, *op. cit.*, p. 101.

⁶⁴ Monah Alexie Cojocaru, *Egumenii Mănăstirii Dragomirna (1775-1805)*, în vol. „Dragomirna și ctitorii ei”, 2014, p. 214-215.

⁶⁵ Isidor de Onciul, *op. cit.*, p. 142-145.

⁶⁶ Ibidem, p. 96.

⁶⁷ Ibidem, p. 97.

are trebuință de cercetare și nici de consimțământul întregii preoțimi”⁶⁸.

În fața acestui act de forță, episcopul Dosoftei va scrie, la 19 ianuarie 1784, mitropolitului Moise Putnic de la Carlovăț, căruia îi fusese supus în cele spirituale, cerându-i ajutorul pentru salvarea mănăstirilor. Arhiereul sârb se adresează Curții imperiale, care dezbate scrisoarea în cadrul Consiliului aulic de război, rezultatul fiind o muștrare severă adusă generalului Enzenberg: „Fiind după cugetul prea înalt al Măiestății Sale, averile preoțești și mănăstirești în genere determinate spre susținere episcopului și a celeilalte preoțimi ce se va sistemiza, spre înființarea de școli și alte instituții pioase, mai în colo spre susținerea edificiilor preoțești, așadar averile acestea nu au să fie chiar confiscate precum sună intimațiunea dumatile cea foarte supărăcioasă, care ai trimis-o consistoriului, ci ele sunt de luat numai în administrare și pe urmă veniturile care se vor înmulți prin meliorările intenționate, nu sunt a se vărsa în casa împărătească ci într-o casă separată a fondului religionar; deși întreaga manipulațiune respectivă trebuie să se facă sub supravegherea și conducerea episcopului și a consistoriului. Pentru aceasta în înțelegere cu aceștia trebuie ales și așezat personalul trebuincios de economie”⁶⁹.

După această sentință, vlădica Dosoftei din nou era dezorientat. Generalul Enzenberg anunțase confiscarea deplină, Consiliul aulic de război susținea că va lua moșiile numai în administrare. Ba mai mult, cei care trebuiau să-i fie apropiați, egumenii marilor mănăstiri, pe lângă faptul că îl acuzaseră de atitudini ostile bisericii, îi vor expedia o scrisoare amenințătoare. „De vreme ce împăratul Țarigradului a binevoit a da Chesariceștii Măririi această parte de țară, lucru cunoscut eastе că pre înălțatul Chesari voiește ca și la alte țări a prea înălțimii sale, să așeze în Bucovina pravele și obiceiuri cu tot folosul stării a fiiscecăruia rufet, cu care așezământuri noi partea duhovnicească nu ne putem împăca, și fiindcă avem hotărâre cu milostivire de către înaltele locuri, că neputându-ne noi a ne statornici cu pravelele ce vedem că

⁶⁸ Ibidem, p. 105.

⁶⁹ Ibidem, p. 100.

se așează în Bucovina, ni se dă voie să ieșim din țara Împăratului cu voința și prin știrea cinstitei administrații.

Pentru care cu toată smerenia și plecăciunea rugăm prea cinstita Administrație, să mai putem trăi în mănăstirile noastre cu toată odihna și să ne hrănim cu cele de noi adunate, de astăzi februarie 25 calendar vechiu până la viitoare lună maiu în 10 calendar vechiu și atunci noi toți igumenii din Bucovina să avem fără sminteală a păzi ziua și hotărârea noastră, a ieși din țara Împăratului cu toți călugării din toate mănăstirile.

Mai facem cu toată plecăciunea rugăminte, ca la ieșirea noastră să nu fim opriți a lua odoarele, veșmintele sfintelor mănăstiri, cum și din cele mișcătoare, cai, boi, oi și din pâinea cea de noi adunată o somă, și așa cu milostivire fiind ieșirea noastră de către prea înaltele locuri, noi în toată viața noastră vom fi îndatorați după dogma credinței a ruga pe prea sfântul Dumnezeu ca să facă anii Împăratului mulți și fericiți. Cernăuți 15 februarie 1784. Calendar vechi. Ioasaf igumen Putnii. Antonie igumen Homorului. Antioch igumen Suceviței. Inochentie igumen Voronețului, Ghenadie igumen Dragomirnei, Artemon igumen Solcăi⁷⁰.

Protestul l-a descumpănit subit pe vlădica Dosoftei care îl va fi informat și pe generalul Enzenberg, de vreme ce s-a hotărât chemarea stareților la Cernăuți.

La 6 martie 1784, egumenii erau prezenți în capitala Bucovinei pentru a li se face cunoscute cele hotărâte în privința mănăstirilor, dar nu vor păstra respectul cuvenit autorității. Vorbirea generalului a fost urmată de proteste zgomotoase încât acesta s-a văzut nevoit să-i atenționeze strașnic, amintindu-le și de jurământul depus împăratului. Pentru episcopul Dosoftei surprinderea a fost și mai mare, deoarece cel mai vehement apărător al mănăstirilor și potrivit planurilor puterii fusese tocmai protejatul său, arhimandritul Benedict de la Moldovița. Administrația militară remarca și ea declarația superiorilor mănăstirilor că nu mai recunosc autoritatea lui Dosoftei și de aceea cere judecarea lor în consistoriu. Totuși, după cele întâmplare, se

⁷⁰ Ibidem, p. 101.

stabilește ca o nouă întrevvedere să aibă loc la 8 martie, dar egumenii plecaseră.

Față de episcopul Dosoftei, monahii nu vor mai arăta vreo considerație. Nădăjduind că îi va ademeni cumva pe stareți să se răzgândească, eparhiotul Bucovinei, în ziua de 25 martie, le adresează o scrisoare în care, pe de o parte, le aducea aminte de voturile monahale depuse, iar pe de cealaltă, se referea la scrisorile primite de la președintele Consiliului aulic de război și de la Administrația militară, prin care căpătase asigurări că „Maiestatea Sa nu are intențiunea de a lua moșiile mănăstirești, ci voiește numai să le ia în administrare, spre mai mare folos bisericii”⁷¹. Egumenii însă, nu mai erau dispuși să-l creadă pe cuvânt pe episcop, astfel că la 18 aprilie 1784 i-au cerut acele scrisori în original „pentru ca ei cu ochii săi să se încredințeze despre cuprinsul lor”⁷².

Abia acum Dosoftei își va arăta la lumină adevărata față⁷³. În aceeași zi, arhiereul se grăbește să înștiințeze Administrația militară asupra cererii egumenilor, comunicând că nu ar voi să le dea acele înscrisuri „căci într-acele se zice: că moșiile mănăstirești se vor

⁷¹ Ibidem, p. 106.

⁷² Ibidem.

⁷³ Episcopul Dosoftei era prezentat de Vasile Balș ca fiind un adept al măsurilor întreprinde de noile autorități: „...un bătrân trecut de 60 de ani, care s-a făcut cunoscut de noi prin trăsături deosebite de omenie, printr-o comportare fără cusur, prin absența oricărui interes personal și prin acțiuni excelente și care și-a dorit din suflet de la supremul Creator, ca Majestatea Voastră să ia măsuri de îndreptare împotriva poporului necivilizat, superstițios, superficial și încăpățânat al călugărilor, îndrăznesc să înaintez preasupus spre binevoitoarea aplicare treptată a unor modeste mijloace de îndreptare”. Cf. *Descrierea Bucovinei și a stării ei launtrice...*, p. 341. Să adăugăm aici și ceea ce ne spunea Dimitrie Dan: „El însă cu toată modestia și blândețea sa era foarte aspru și necruțătoriu față de preoții din dieceza sa, cari nu-ș împlineau datorințele chemării lor sau devia de la legile morale, pe cari îi chema la Rădăuți, îi lega de un stâlp aflătoriu în curtea Episcopiei și punea să-i bată cu curele, precum de istorisește tradiția populară păstrată în ținutul Rădăuțului”. Cf. *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 127.

administra pre-n economi lumeni; că numărul mănăstirilor și al călugărilor să se reducă, precum despre mân. Voronețul se și zice apriat; mai departe cum că mai mulți de-n egumenii actuali ca nepricepuți, nemodești și nemorali să se depună și să se înlocuiască cu alții de-n mănăstirea Schitul mare; în urmă, că unor călugări să se dea voia să iasă de aici și să treacă în Moldova. - Toate acestea ar fi în stare să-i amărască și mai tare, ceea ce nu ar crede oportun”⁷⁴.

Administrația militară îi răspunde, la 27 mai 1784, aprobându-i atitudinea și cerându-i să dispună cercetarea și judecarea în consistoriu a egumenilor nesupuși, întrucât arătaseră în scris neregnoașterea autorității sale.

Cu trei săptămâni mai înainte, în ziua de 6 mai, episcopul adresase o scrisoare egumenilor Ioasaf Ștefanovici de la Putna, Anton de la Humor și Inochentie de la Voroneț, membri ai consistoriului, căutând a-i convinge să renunțe la poziția lor: „După înaltele porunci acum trebuință iaste să se așeze conzistoriului să se arate către înaltele locuri cu nume. De vreme ce cuvioșia ta la conzistoriul acesta ca un asesor de mult ești așezat, iar la șederile conzistoriului n-ai venit, prin gură numai arătând că nu voești să fii asesor la conzistoriul acesta, după datoria noastră mai înainte de cuvioșia ta cu aceasta sfătuim să nu te lași de slujba aceasta, întru care poți folosi și la lege pravoslavnică. Și la partea noastră poftim să ne trimiți cu grabă în scris voești să fii întru această treabă așezat au nu. Cu hotărâre luată aceasta sunt a cuvioșiei tale de bine voitor”⁷⁵.

Refuzul stareților a fost categoric, astfel că la 24 mai, în ședința consistorială se constata că „mai înainte s-au scris la amândoi pomeniții asesori, ca să de în scris de vor să rămâi la conzistorium sau ba, și la 9 și 10 zile a lunii Mai calendar vechi s-au căpătat de la dâșșii răspuns cu rugăciune ca să fie ertați de slujba aceia la conzistorium; încă și știind cu adevăr precum ceilalți igumeni așșșderea nu vor voi să fie asesori la conzistorium acesta, s-au ales ieromonașii, adică în locul igumenului de la Putna, ieromonahul Ignatie Ezerschi den Putna și în locul igumenului de la

⁷⁴ Isidor de Onciul, *op. cit.*, p. 106-107.

⁷⁵ Prof. Dr. Gh. Arghiropol, *op. cit.*, p. VI.

Voroneț Areta Hugarovici, ieromonahul de la schitul cel mare, iar despre partea mirenească domnul oberlaintnant Adler și căpitanul Vasile Ieremievici; alegerea aceasta și leafile la fieștecare persoane a conzistoriului, cu întrebare și voe tuturor, s-au așezat și s-au hotărât”⁷⁶.

La 3 iulie 1784, episcopul și consistoriul au hotărât ca egumenii, Iacob de la Putna, Antioh de la Sucevița, Artemon de la Solca, să fie depuși și strămutați la Schitul Mare în Galiția; Artemon, egumenul Homorului să fie expulzat în Moldova; Benedict de la Moldovița să fie depus după ce va fi cercetat cu privire la averea mănăstirii și transferat apoi la Sucevița. Doar egumenul Dragomirnei, Enachi Popescu a scăpat nepedepsit⁷⁷.

Cu toate acestea, superiorii mănăstirilor nu s-au lăsat intimidați. Condamnarea lor, absolut necanonică, i-a convins definitiv că episcopul Dosoftei era mulțumit cu poziția sa și că nu urmărirea să se opună „înnoirii” plănuită de autorități. Mai mult ca sigur, în mintea lor era prezent pericolul uniatismului. De aceea, arhimandriții Venedict de la Moldovița, Antioh de la Sucevița, Artimon de la Solca, Inochentie de la Voroneț, n-au mai așteptat alte măsuri și au trecut granița în Moldova, luând cu ei și o parte din odoaderele mănăstirilor.

Știm cum au plecat unii dintre ei, însă arhimandritul Venedict a făcut-o gospodărește. Ioanichie, egumenul interimar al mănăstirii Moldovița, la 26 iulie 1784 scria:

„Către sfinția sa episcopul, la Rădăuți,

Cu toată supunerea fac cunoscut sfinției voastre cu această scrisoare, că părintele arhimandrit Venedict timp de o săptămână s-a pregătit aici la mănăstire strângându-ți lucrurile și încărcându-le pe un car mare și pe o caleașcă. Acum o săptămână, anume Sâmbătă dimineața, a plecat însoțit fiind de doi servitori, doi vizitei țigani și de bucatar. În noaptea de Sâmbătă spre Duminică a petrecut pe malul Moldovei în dreptul Voronețului, iar Duminica a fost în Berchișești până cătră sară când a trecut hotarul la Veleasaca cu ajutorul unor oameni. A luat cu el doi cai mănăstirești, lăsând pe

⁷⁶ Ibidem, p. VII.

⁷⁷ Isidor de Onciul, *op. cit.*, p. 142-145.

loc numai un cal și un taur. La plecare a încuiat chilia pecetluind ușa, după care mi-a predat cheile. În chilie n-a rămas nimic iar vitele le-a vândut. Se va vedea mai târziu, dacă a rămas de la el ceva sau nu. Rog de iertare pe preasfinția voastră fiindcă n-am știut nimic de toate aceste, rămân al preasfinției voastre supusă slugă, Ioanichie, interimar egumen de Moldovița”⁷⁸.

Mai târziu, arhimandritul Venedict aflat în Moldova, avea să consemneze: „Știți toți, că fugirea mea de acolo a fost, pentru că n-am găsit cuviință să se strice obiceiurile Patriei și rânduiala Bisericii Răsăritene. Și am plecat când un mare împărat (Iosif al II-lea) îmi făgăduia cinste și trai și nu puțină plată. Dar m-am mulțumit să trăiesc în sărăcie, decât să primesc vătămarea preadulcii mele Patrii și pentru că prevedeau nebăgarea în seamă a stării duhovnicești”⁷⁹.

Legat de situația lui Macarie, fost superior al Voronețului, Consiliul aulic de război, încă din data de 3 august 1782, transmitea guvernatorului Enzenberg un ordin plin de mustrări: „Întrece orice putere de judecată, cum de egumenul de Voroneț, numit Macarie, a putut, înainte de sosirea comisiei de cercetare consistorială, să fugă în Moldova cu averea, vitele și banii mănăstirii. Aceasta nu s-ar fi putut întâmpla, dacă s-ar fi păstrat secretul privitor la pregătirile pentru noua organizare a mănăstirilor și dacă s-ar fi avut precauțiunea necesară în toate cazurile de acea; stă natură, și dacă, - ceea ce dacă la hotar nu este totdeauna posibil, - cel puțin în țară, s-ar da mai multă atenție la emigrarea oamenilor și la căratul de averi, vite și bani. De vreme însă acest fost egumen a fugit nu numai ca sperjur (căci își călcăse jurământul de credință față de noua stăpânire), ci, precum raportează însuși episcopul, este și un înșelător, hoț și sacrileg, de aceea trebuie din nou adus la cunoștință Domnului Moldovei această crimă, cu dovezile necesare, și de cerut extrădarea lui, nu numai ca a unui emigrant, ci ca a unui criminal,

⁷⁸ T. Bălan, *Documentele mănăstirilor...*, vol. XII, doc. 34, p. 103.

⁷⁹ Vezi, Testamentul Arhimandritului Meletie Ghica, fost egumen al mănăstirii Ilișești în: Simion Reli, *Bucovineni celebri*, în „Candela”, an XL (1929), Cernăuți, nr. 10-12, p. 9-10. Știm că s-a stabilit la Mănăstirea Râșca, dar nu știm când îi va fi fost sfârșitul.

din interesul administrării justiției, și cu toată averea furată de el, și pentru o mai mare siguranță pentru reușita intervenției în caz de nevoie, să se asigure de îndeplinirea reciprocității, dacă astfel de criminali ar veni din Moldova încoace, pe pământul nostru, și ar cere scut.

În caz să parvină răspuns din Moldova că acest Macarie nu s-ar mai afla acolo, ci că de aici s-a refugiat mai departe, atunci cel puțin să se caute a primi înapoi cele furate de el. În caz că Macarie va fi extrădat, să fie adus cu cea mai mare pază la Cernăuți, unde să i se intenteze un proces de crimă din partea administrației, și, după cooptarea unui asesor bisericesc la interogări, să fie judecat după crima săvârșită, să fie formal degradat și, fără considerare, să i se aplice pedeapsa meritată, ca intimidare pentru alții”⁸⁰.

De îndată ce au aflat că el s-a stabilit la mănăstirea Slatina, austriei s-au adresat Domnitorului Moldovei, Constantin Moruzi. Acesta însă, având o poliță de plătit vecinilor pentru refuzul neextrădării unui grec ce încercase să-l asasineze, nu va răspunde solicitării, ba mai mult, aproba numirea „pribeagului” în scaunul de stareț al mănăstirii menționate. Fricos și laș, Dosoftei îl cataloga într-un raport către autorități ca „un înșelător, un hoț și un sacrileg”, pentru a se disculpa pe sine.

Arhimandritul Meletie de la Solca, după ce va încasa din banii mănăstirești suma de 14.622 lei și 17 cruceri, fuge și el din Bucovina⁸¹. Însă, surpriza cea mai mare a prilejuit-o vicarul Teofilact de la Horecea care, pe lângă cei 520 de florini, bani gata ai chinoviei, încărcă toate obiectele prețioase, îmbrăcămintea de argint și pietrele scumpe ale icoanelor, veșmintele, uricele și cărțile, ia 24 de vite, o caleașcă și un car, și trece granița în Moldova⁸². Însuși episcopul Dosoftei și arhim. Ioan Foldvari s-au dus la

⁸⁰ Erast Costea, *Două procese de extrădare din 1777/9 și 1782*, în vol. „Patru conferințe ținute în cadrul Universității libere a Societății pentru cultura română”, Cernăuți, 1943, p. 87-88.

⁸¹ Idem, *Ctitoria Voievodului Ștefan Tomșa al II-lea de la Solca*, Cernăuți, Editura Mitropoliei Bucovinei, 1939, p. 130.

⁸² Idem, *Schiturile și sihăstriile Bucovinei de altă dată*, Cernăuți, 1936, p. 67.

Horecea să vadă cu ochii lor ce mai rămăsese după plecarea acestuia.

Situația dificilă născută prin exodul egumenilor duce la vizitarea din nou a mănăstirilor de către episcop. Probabil, presat de Administrația militară, vicarul Ioan Fodvari⁸³ scria lui Dosoftei în privința numirii viitorilor stareți. Aflat la Rădăuți, la 7 august 1784, vlădica îl înștiința că, deși este dreptul său să numească noi egumeni pe la mănăstiri și voința lui este ca și cei pe care îi are în vedere să nu se risipească „ca cei care au fugit”, totuși nu va da nici un răspuns în privința egumenilor de la Putna și Umor „până ce nu va primi hotărârea Administrației militare a Bucovinei”⁸⁴.

Pe fondul frământărilor descrise, în aprilie 1785 s-au desființat toate mănăstirile și schiturile ce mai rămăseseră, în afară de Putna, Sucevița și Dragomirna.

Ce a urmat, se știe... Niciodată monahismul bucovinean nu a mai strălucit cu acea intensitate pe care a căpătat-o în timpul strădaniilor Sfinților: Paisie Velicicovschi, Iacob Putneanul, a Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan, a lui Vartolomeu Măzăreanu și a lui Benedict Teodorovici. Multe din bunurile sacre, transportate la Liov sau pe aiurea s-au pierdut. Chiar un istoric austriac era nevoit să constate: „Un certificat trist despre vandalism este felul cum s-a procedat cu ocazia desființării mănăstirilor, față de comorile științifice și artistice. Chiar dacă am admite că Iosif II n-a poruncit și nici n-a aprobat vandalismul, ba chiar poate n-a avut cunoștință de el, totuși trebuie să afirmăm că o distrugere, ca cea de pe timpul

⁸³ Arhim. Ioan Foldvari, ardelean, a fost numit vicar general în mai 1784, în locul lui Ghedeon Nichitici, care fusese numit episcop al Sibiului. „Om fără nici un razim moral, care ducea la Cernăuți o viață destrăbălată, până ce dispăru într-o noapte în întunericul nemerniciei sale fără să i se mai fi putut da de urmă”. Cf. Dr. I. Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916, p. 7.

⁸⁴ Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente, 1393–1849, București, 1983, p. 477, doc. 1443.

lui Iosif II, n-ar fi fost posibilă pe timpul unui principe iubitor de artă și știință”⁸⁵.

Mulți monahi bucovineni luară calea amară a pribegiei, șansa de a închide ochii în mănăstirile de metanie, avându-o puțini. În chiliile rămase goale se vor adăposti mai ales venetici sosiți din Galiția, cu alte obiceiuri și alte rânduieli. Vrednic de luat în seamă, rămânea pentru biserica Bucovinei un singur aspect. Obligat de stareții cu multă carte și trăire duhovnicească deosebită, micul boiernaș Dosoftei Herăscul, ajuns episcop, se va fi opus categoric introducerii ideii protestante de alcătuire a consistoriului eparhial din un cleric și din doi mireni, organizare preluată mai târziu de Andrei Șaguna în „statutul” care îi poartă numele. Având susținerea egumenilor, a impus autorităților să accepte formula mai apropiată de rânduielile Ortodoxiei, consistoriul să fie compus din 6 clerici (episcopul, vicarul, doi membri monahi, doi membri preoți de mir) și 3 mireni.

Superiorii mănăstirilor bucovinene din vremea lui Dosoftei i-au arătat Vlădiciei ce înseamnă adevărata solidaritate a egumenului cu soborul încredințat și, mai ales, tăria cu care trebuiau apărute rânduielile cinului îngeresc, preferând să pribegască decât să ajungă la înțelegere cu vrăjmașii ortodoxiei.

Pe Dosoftei îl vor ajunge blestemele călugărilor alungați din schiturile și mănăstirile lor: nu s-a bucurat de liniștea unui mormânt, întrucât osemintele sale aveau să fie împrăștiate prin cimitirul Cernăuților, în ultimul deceniu al secolului XX.

⁸⁵ Dr. Albert Jager, *Studii asupra reformei și contrareformei împăraților Iosif II și Leopold II (1780-1792)*, Viena, 1867, p. 139.

Constituirea și activitatea Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie – noiembrie 1918)

Constantin UNGUREANU

Bucovina în timpul Primului Război Mondial

În timpul Primului Război Mondial, Bucovina a reprezentat un mare interes pentru statele din zonă. Monarhia Austro-Ungară dorea păstrarea și chiar extinderea provinciei cu teritorii din nordul Basarabiei (județul Hotin) și nordul Moldovei. Rusia, mizând pe elementul slav din Bucovina și pe interese geostrategice, pretindea obținerea întregii provincii sau cel puțin a părții de nord a acesteia. Guvernul de la București, apelând la dreptul istoric și criteriul etno-demografic, dorea integrarea ținutului la România. Mișcarea națională ucraineană din Galiția și Bucovina revendica ca teritoriul locuit de ruteni din Austria (estul Galiției și o parte importantă din Bucovina) să formeze o provincie distinctă, cu o largă autonomie administrativă și legislativă. Ei revendicau mai mult de jumătate din teritoriul Bucovinei, până la râul Siret, inclusiv orașele Cernăuți, Siret și Storojineț. Simultan cu propaganda ucraineană, dar în opoziție cu ea, în Galiția și Bucovina exista și o mișcare panrusă, care revendica practic aceleași teritorii din Austro-Ungaria, dar pentru unirea acestora la Imperiul Rus.

După declanșarea războiului, România a reușit timp de doi ani să-și păstreze neutralitatea, dar autoritățile de la București au negociat cu reprezentanții țărilor beligerante condițiile de intrare în război, în speranța de a recupera cel puțin o parte din teritoriile locuite de români din Monarhia Austro-Ungară sau din Rusia Țaristă. La 4/17 august 1916, a fost semnat la București un tratat secret între România și țările Antantei, prin care Franța, Anglia și Rusia recunoșteau drepturile României asupra teritoriilor românești

din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Acest tratat secret prevedea, la art. IV, că „linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici, va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Steag, cota 1655...”¹. Astfel, Rusia își moderase pretențiile sale asupra acestei provincii și, prin respectivul tratat, acceptase ca, în cazul unui război victorios, să obțină doar Bucovina dintre Prut și Nistru, restul teritoriului, inclusiv orașul Cernăuți, urmând să se unească cu România.

În timpul războiului, Bucovina a fost grav afectată de operațiunile militare, de trei ori fiind ocupată în mare parte de armata rusă. Acțiunile militare, ce s-au desfășurat pe teritoriul Bucovinei, a adus mari pagube economiei și populației Bucovinei. Pentru front au fost recrutat un număr mare de bărbați, cu vârste cuprinse între 18 și 53 de ani, iar peste 100 mii de locuitori, de diferite etnii, s-au refugiat în interiorul Austriei sau în alte țări. Multe întreprinderi industriale au fost distruse sau evacuate, mai multe linii de cale ferată au fost demolate, poduri și șosele au fost distruse. Mari pagube au fost provocate agriculturii. Cele mai mari distrugereri s-au produs în zona dintre Prut și Nistru, mai ales la hotarul cu Basarabia, unde au avut loc cele mai violente confruntări militare.

Între timp, în Rusia s-a produs revoluția bolșevică, iar la 3 martie 1918 s-a încheiat la Brest-Litovsk o pace separată între Rusia și Puterile Centrale. La începutul anului 1918, Rada de la Kiev a proclamat independența Ucrainei, revendicând și teritoriile, locuite de ucraineni din Galiția, Bucovina, Basarabia și Maramureș. La 9 februarie 1918, reprezentanții Ucrainei și Austriei au semnat la Brest-Litovsk un tratat secret, prin care Austro-Ungaria urma să primească o cantitate însemnată de cereale, în schimb, autoritățile de la Viena se obligau să formeze o nouă provincie austriacă, care să cuprindă estul Galiției, locuită preponderent de ucraineni, și Bucovina. Însă, din cauza opoziției deputaților polonezi și a evenimentelor din timpul războiului, această problemă nu a ajuns să

¹ Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, 2002, p. 308.

fie discutată în Parlamentul de la Viena.

Totodată, în 1917, cea mai mare parte a României a fost ocupată de armatele germane și austro-ungare, iar guvernul de la București s-a mutat temporar la Iași. În aceste împrejurări, la 5 martie 1918 a fost semnată o pace preliminară la Buftea, iar armata română s-a retras din unele teritorii, inclusiv din districtele Suceava și Siret din sud-estul Bucovinei. La 7 mai 1918, era semnat Tratatul de pace de la București, prin care România renunța la teritoriile românești din Austro-Ungaria, iar teritoriul Bucovinei urma să fie mărit cu o parte din județul Hotin, cu zona Herței din județul Dorohoi și cu zona Dornei din România. În urma semnării acestui tratat, România pierdea aproape 6 mii de km², dintre care cca. 600 km² urmau să fie incluși în componența Bucovinei lărgite². Articolul XI al acestui tratat descria hotarul din zona de munte a României, care urma să fie rectificat în favoarea Austro-Ungariei³. Noua linie de hotar urma să fie delimitată la fața locului după ratificarea tratatului de pace. Dacă acest tratat ar fi intrat în vigoare, atunci o zonă importantă muntoasă, situată la sud de Vatra-Dornei, câteva sate din apropierea orașelor Suceava și Siret, precum și un teritoriu mai important din zona Herței, inclusiv târgurile Herța și Mihăileni, ar fi fost incluse la Bucovina, în componența unei Austro-Ungarii reorganizate.

După semnarea tratatelor de pace cu Rusia și Ucraina, trupele germane și austro-ungare au ocupat teritorii importante din Ucraina, dar și o parte din județul Hotin din nordul Basarabiei. La începutul toamnei anului 1918, în Bucovina erau staționate câteva unități militare austriece, inclusiv brigada nr. 187, dislocată la sud-est de Cernăuți, care ocupa și o parte din județul Hotin, până la târgul Lipcani. În toamna anului 1918, se prevedea să fie extinse districtele Câmpulung, Gura Humorului și Siret cu teritoriile cedate de România, să fie înființat un district judecătoresc cu reședința la Țurenii, care să includă și satele din zona Herței. De asemenea,

² *Буковина 1918-1940 pp.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток*, Чернівці 2005, p. 46.

³ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918, documente*, București 1996, p. 329–330.

urma să fie creat un district judecătoresc nou cu sediul la Hotin, care să cuprindă localitățile din nordul Basarabiei, ce urmau să fie incluse în componența provinciei Bucovina⁴.

Activitatea deputaților bucovineni în Parlamentul de la Viena în ultimele luni de război

În lunile august și septembrie 1918, armatele aliate ale țărilor Antantei au inițiat ample ofensive pe frontul de vest, iar trupele austro-germane au suferit înfrângeri, ceea ce a grăbit încheierea războiului. Deja la începutul lunii octombrie era evident că, puterile centrale vor pierde războiul, iar Monarhia Austro-Ungară se va destrăma sau va fi radical reorganizată. La 4 octombrie 1918, în Camera superioară a parlamentului de la Viena s-au pus în discuție cele 14 puncte ale președintelui american Woodrow Wilson. Unul din aceste puncte prevedea că, popoarele din Monarhia Austro-Ungară aveau dreptul să se organizeze autonom. Însă, cehii, polonezii, maghiarii și slavii din sudul Monarhiei Austro-Ungare deja nu mai acceptau o reorganizare politică a imperiului și optau pentru deplina independență față de autoritățile de la Viena.

În Parlamentul austriac activau atunci 14 deputați din partea Bucovinei, aleși încă în 1911, dintre care 6 erau de naționalitate română. Deși aceștia reprezentau diferite partide, în Parlamentul de la Viena erau uniți în Clubul parlamentar român. În ședința Parlamentului din 4 octombrie 1918, deputatul Constantin Isopescu-Grecul, în numele deputaților români, a cerut autonomie largă pentru cele 4 milioane de români din Austria și Ungaria, dar în cadrul unei monarhii federative. În finalul discursului său, Isopescu-Grecul considera că „... acest nou stat (al românilor în cadrul monarhiei – n.n.) trebuie să exercite o mare putere de atracție asupra României libere și să determine o raliere a acesteia la monarhie”. În aceeași ședință, deputatul ucrainean Petruszewycz a solicitat constituirea tuturor ucrainenilor din Austro-Ungaria într-un

⁴ Erich Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukowina*, München 1959, p. 11–12.

singur stat și unirea acestuia la Ucraina, renunțând astfel la poziția anterioară de rămânere în componența Austro-Ungariei⁵. Astfel, deși principalele naționalități din Austro-Ungaria deja optau foarte clar pentru independența deplină, deputații români din Parlamentul austriac încă erau loiali față de imperiu și optau pentru unirea românilor din Ungaria și Bucovina în componența unei monarhii reorganizate.

La 16 octombrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a emis proclamația *Către popoarele mele*, în încercarea de a salva Monarhia Austro-Ungară și a o reorganiza pe principii federative. Prin acest manifest, împăratul accepta reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state „independente” – austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean, Transilvania rămânând în continuare, în componența Ungariei⁶. În acest manifest nu se preciza statutul Bucovinei și a orașului Triest cu regiunea alăturată, dar se specifica că, locuitorii acestor provincii ar urma să decidă sub ce formă vor fi incluși în cadrul viitorului stat federativ. La 22 octombrie, în ședința Parlamentului austriac s-au organizat dezbateri privind manifestul emis de împărat. În acea ședință, deputatul Isopescu-Grecul a cerut pentru românii din Bucovina și Ungaria dreptul de a se organiza într-un stat propriu în cadrul noii confederații de state din Austria. În alocuțiunea sa, Isopescu-Grecul îndemna chiar autoritățile de la Viena să creeze cât mai rapid un stat autonom pentru românii din monarhie, fiindcă în caz contrar, Antanta va decide altfel soarta lor⁷.

În aceeași ședință a Parlamentului de la Viena, deputatul social-democrat Gheorghe Grigorovici s-a pronunțat cu fermitate împotriva împărțirii Bucovinei și l-a acuzat pe deputatul ucrainean din Bucovina, Nikolai Wasilko, că, în timpul negocierilor de pace de la Brest-Litovsk, ar fi optat pentru includerea Bucovinei într-un stat ucrainean. La rândul său, deputatul Nikolai Wasilko a cerut

⁵ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 29; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, Cernăuți, 2011, p. 11.

⁶ Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură ...*, p. 297.

⁷ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 30; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 14, 42–43.

împărțirea Bucovinei între români și ucraineni, pretinzând că ucrainenii vor discuta cu românii în spiritul dreptului la autodeterminare. Din partea deputaților bucovineni a mai vorbit Keschmann, în numele celor 200 mii de germani din Bucovina și estul Galiției. El s-a pronunțat cu fermitate împotriva dezmembrării Bucovinei și a cerut, în cazul soluționării problemei naționale în Bucovina și estul Galiției, să fie garantate drepturile politice și culturale ale acestei comunități germane⁸.

La 22 octombrie 1918 a fost ultima dată când deputații bucovineni au luat cuvântul în Parlamentul Austriei. Ultima ședință a Parlamentului de la Viena a vut loc la 28 octombrie. Atunci au participat doi deputați români din Bucovina (Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici), fără a lua cuvântul. La 3 noiembrie, Austro-Ungaria a cerut semnarea unui armistițiu și încheierea ostilităților militare, iar la 11 noiembrie, și Germania a semnat un armistițiu de încetare a războiului. Tot la 11 noiembrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a abdicat, fiind desființată Monarhia Austro-Ungară și proclamată republica.

Constituirea Consiliului Național Român din Cernăuți

Evenimentele din Monarhia Austro-Ungară s-au derulat cu mare repeziciune, iar principalele naționalități și-au declarat independența față de autoritățile centrale. Prăbușirea imperiilor țarist și habsburgic, precum și unirea Basarabiei cu România, au creat condiții favorabile pentru afirmarea mișcării naționale românești din Bucovina. Către sfârșitul lunii octombrie 1918, din cei 6 deputați români, 4 (Alexandru Hurmuzachi, Gheorghe Sârbu, Aurel Onciul și Gheorghe Grigorovici) se aflau deja la Cernăuți, iar Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici încă erau la Viena. Alexandru Hurmuzachi, care era și președintele Dietei Bucovinei, în acele momente istorice a avut o poziție ezitantă și loială față de autoritățile centrale. Aurel Onciul de asemenea și-a

⁸ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 30-31; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 14-15.

păstrat convingerea, că Monarhia Austro-Ungară poate fi reorganizată și a optat pentru o înțelegere cu ucrainenii în privința viitorului Bucovinei. Totodată, o parte din intelectualitatea românească, în frunte cu profesorii Ion Nistor și George Tofan, se aflau în refugiu în România, cei mai mulți la Chișinău.

În aceste împrejurări, la inițiativa profesorului Sextil Pușcariu, un grup de intelectuali români s-a întâlnit la 12 octombrie în casa medicului Isidor Bodea și a decis să între în acțiune, pentru afirmarea drepturilor naționale ale românilor bucovineni. Tot atunci s-a luat hotărârea să fie publicat un ziar, de două ori pe săptămână, care să se numească „Glasul Bucovinei”. La 15 octombrie 1918 se ține o nouă consfătuire în casa lui Alexandru Hurmuzachi, însă, din cauza lipsei de hotărâre a acestuia și a poziției deosebite a lui Aurel Onciul, nu s-a luat nici o decizie de acțiune. La 16 octombrie a venit în capitala Bucovinei, de la Storojineț, cunoscutul om politic Iancu Flondor, care, în acele zile istorice s-a poziționat în fruntea mișcării naționale și a luat o atitudine fermă împotriva împărțirii Bucovinei pe criterii etnice.

Între timp, la 17 octombrie se constituia la Lvov Rada ucraineană, în cadrul căreia au avut loc dezbateri aprinse în privința viitorului teritoriilor locuite de ucraineni. O parte minoritară dorea unirea Galiției de Est și a nord-vestului Bucovinei cu Ucraina mare, pe când majoritatea opta pentru organizarea ucrainenilor din Galiția și Bucovina într-un stat autonom, în cadrul Monarhiei Austro-Ungare. La 20 octombrie a avut loc ședința Constituantei ucrainene, iar majoritatea delegaților s-a pronunțat pentru înființarea unui stat autonom ucrainean în cadrul Austro-Ungariei. În Bucovina, ucrainenii au constituit, la 25 octombrie, un Comitet ucrainean provincial în frunte cu Omelian Popowicz, ca o secție a Comitetului național ucrainean din Lvov⁹.

Românii bucovineni au acționat cu hotărâre, pentru a preîntâmpina o împărțire a Bucovinei. La 22 octombrie apare la Cernăuți primul număr al ziarului „Glasul Bucovinei”, în care este tipărit și articolul-program *Ce vrem?* În acest timp, de la Viena au venit la Cernăuți deputații Gheorghe Sârbu și Gheorghe

⁹ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 16.

Grigorovici, care au luat inițiativa de a convoca la 27 octombrie o adunare națională a românilor din Bucovina. Alți doi deputați români (Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici) au plecat din Viena la 25 octombrie, cu intenția de a participa la această adunare din Cernăuți, dar din cauza izbucnirii luptelor dintre polonezi și ucraineni în Galiția și a întreruperii transportului feroviar, au fost nevoiți să se întoarcă în capitala Austriei.

La 27 octombrie 1918 a avut loc la Cernăuți o adunare a românilor bucovineni, la care au participat deputați din Parlamentul de la Viena și din Dieta Bucovinei, primari români, reprezentanți ai partidelor politice și ai unor societăți culturale românești¹⁰. Adunarea s-a proclamat Constituantă și a adoptat o moțiune din patru puncte. Adunarea a decis „unirea Bucovinei integrale cu celelate țări românești într-un stat național independent” și purcederea spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. Constituanta respingea cu hotărâre orice încercare care ar ținți la știrbirea Bucovinei, dar dorea să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare¹¹. La momentul adoptării moțiunii din 27 octombrie, la conducerea României se afla guvernul filogerman, condus de Alexandru Marghiloman, care era nevoit să respecte prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și nu putea să revendice oficial teritorii locuite de români din Austro-Ungaria. De aceea, și românii bucovineni au optat, doar pentru unirea cu conaționalii lor din Transilvania și Ungaria.

Ultimul guvernator austriac al Bucovinei, Josef Etzdorf, în raportul întocmit la 27 decembrie 1918, afirma că încă în ziua de 26 octombrie se știa că se va accepta soluția de împărțire a Bucovinei între români și ucraineni. Abia în dimineața zilei de 27 octombrie, Iancu Flondor ar fi determinat o schimbare de atitudine în această privință, optând cu fermitate pentru integritatea Bucovinei¹². Este greu de afirmat, dacă cele relatate de fostul guvernator corespund adevărului, fiindcă evenimentele se derulau

¹⁰ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, p. 386.

¹¹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, Chișinău 1995, p. 260.

¹² Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 19.

atunci cu mare repeziciune. Cert este însă că, deputatul Aurel Onciul, care era adeptul unei înțelegeri între români și ucraineni, nu a participat la adunarea reprezentanților românilor din 27 octombrie. A lipsit de la acest eveniment și Alexandru Hurmuzachi, președintele Dietei Bucovinei.

În ziua de 27 octombrie 1918 s-a desfășurat prima ședință a Consiliului Național Român din Bucovina, în care au fost aleși 50 de membri¹³. În aceeași zi a fost creat un Comitet executiv, format din Iancu Flondor (președinte), Dionisie Bejan, Dori Popovici și Sextil Pușcariu (vicepreședinți), Vasile Bodnărescu, Radu Sbiera și Laurenție Tomoiagă (secretari), Gheorghe Băncescu (casier), iar membri sunt numiți toți cei șase deputați români din Parlamentul austriac, deși numai Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici au participat la adunarea din 27 octombrie¹⁴.

În ședința din 27 octombrie, deputatul Gheorghe Grigorovici a declarat că „cu ucrainenii și cu celelalte națiuni conlocuitoare trebuie să ne înțelegem într-un mod oarecare”. El s-a pronunțat pentru „o Românie Mare care să cuprindă toate teritoriile românești, dar o Românie cinstită și dreaptă”, adică să se facă dreptate egală tuturor locuitorilor, indiferent de apartenența etnică¹⁵. În aceeași zi, la propunerea lui Iancu Flondor, au fost constituite secțiile pentru externe, pentru aprovizionare și pentru administrație. În secția pentru reprezentarea externă a Consiliului Național au fost aleși Sextil Pușcariu, Gheorghe Grigorovici, Alexandru Hurmuzachi și Gheorghe Sârbu, în secția aprovizionării au fost aleși Gheorghe Sârbu (președinte), Vasile Marcu și Aurel Țurcan. Secția administrativă, fiind cea mai mare (25 de persoane), s-a organizat în subsecții (administrația internă; siguranța publică; școala; biserica și fondul; finanțe; comunicația și poșta; igiena; justiția; agricultura; comerțul și industria). La conducerea acestei secții au fost aleși Dori Popovici (președinte), Nicu Vasilovschi (vicepreședinte) și Victor Tomașciuc (secretar)¹⁶.

¹³ *Ibidem*, p. 156.

¹⁴ *Ibidem*, p. 20.

¹⁵ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, p. 388.

¹⁶ *Ibidem*, p. 388-390.

La 28 octombrie, Iancu Flondor, împreună cu Gheorghe Sârbu și Dori Popovici s-au prezentat la Palatul guvernamental și au cerut guvernatorului Josef Etzdorf să predea puterea Consiliului Național Român din Bucovina. Etzdorf, însă, a refuzat să accepte această solicitare.

Situația din Bucovina la începutul lunii noiembrie 1918

Reprezentanții ucrainenilor bucovineni nu au luat imediat atitudine față de constituirea Consiliului Național Român. Abia la 3 noiembrie 1918, ucrainenii au convocat o mare adunare la Cernăuți, care a votat pentru împărțirea Bucovinei pe criteriul etnic. Adunarea ucrainenilor a decis atunci că, orașul Cernăuți, circumscriptiile Zastavna, Coțmani, Vașcăuți și Vijnița în întregime, circumscriptiile Cernăuți și Siret după majoritatea stabilită la ultimul recensământ și unele localități din Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung, cu majorități ucrainene, deveneau teritorii național-ucrainene, iar Consiliul Național Ucrainean prelua puterea asupra acestor teritorii¹⁷.

Guvernatorul austriac Josef Etzdorf a intenționat să predea puterea în comun reprezentanților românilor și ucrainenilor bucovineni, dar Iancu Flondor a refuzat această propunere. Între timp, situația ieșise de sub control, mai multe clădiri administrative din orașul Cernăuți fiind ocupate de formațiuni militare ucrainene. Pentru a restabili ordinea în Bucovina, Iancu Flondor a solicitat sprijinul guvernului român. În acest scop, încă la 2 noiembrie 1918, a fost trimis la Iași Vasile Bodnărescu. La 4 noiembrie, acesta s-a întâlnit cu prim-ministrul României Alexandru Marghiloman, care a promis Consiliului Național Român să livreze arme, pentru constituirea unui corp de jandarmi sau a unei gărzii naționale. La 5 noiembrie, Vasile Bodnărescu a revenit la Cernăuți și a relatat lui Iancu Flondor despre rezultatele întrevederilor de la Iași. Situația din Cernăuți, însă, devenise critică. Chiar în seara zilei de 5 noiembrie, Vasile Bodnărescu pleacă din nou la Iași, pentru a

¹⁷ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 157.

solicita intervenția armatei române în Bucovina. În aceeași zi, Iancu Flondor a trimis o telegramă cumnatului său, Sever Zotta, care era directorul Arhivelor Statului din Iași, prin care solicita să intervină la autoritățile române în favoarea intrării trupelor române în Bucovina¹⁸.

6 noiembrie 1918 a fost o zi crucială pentru soarta viitoare a Bucovinei. În această zi, reprezentanții ucrainenilor au reușit să preia controlul asupra mai multor instituții importante din Cernăuți și au solicitat guvernatorului Etdorf să predea conducerea Consiliului Ucrainean. Palatul Național Român din Cernăuți a fost devastat, iar Iancu Flondor cu Dionisie Bejan s-au văzut nevoiți să se refugieze în clădirea reședinței mitropolitane. Deputatul Aurel Onciul, fără a se consulta cu alți reprezentanți ai românilor, a convenit cu ucrainenii să fie constituit un guvern român pentru sudul, și unul ucrainean, pentru nordul provinciei, orașul Cernăuți urmând să aibă o administrație comună, iar viitorul Congres de pace să decidă definitiv soarta Bucovinei. Aurel Onciul este declarat comisar național român, deși el nu avea susținerea reprezentanților românilor bucovineni¹⁹. Aurel Onciul a optat atunci pentru o înțelegere cu ucrainenii și împărțirea Bucovinei pe criterii etnice. El a considerat necesară această înțelegere, fiindcă ucrainenii care locuiau compact în nordul și vestul Bucovinei, la hotar cu Galiția, aveau o puternică conștiință națională și cu greu puteau fi integrați în statul unitar român.

În cursul zilei de 6 noiembrie 1918, guvernul conservator filogerman al României, condus de Alexandru Marghiloman, și-a prezentat demisia. În aceeași zi s-a constituit la Iași un nou guvern, în frunte cu generalul Constantin Coandă. În zilele următoare, acest guvern a anulat prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și a cerut trupelor germane și austro-ungare să părăsească teritoriul României. Deja în dimineața zilei de 6 noiembrie, primele detașamente de grăniceri și jandarmi români au intrat în orașele Suceava, Gura-Humorului și Câmpulung din sudul Bucovinei,

¹⁸ *Ibidem*, p. 25-26.

¹⁹ Pavel Țugui, *Bucovina–istorie și cultură*, București, 2002, p. 299; Radu Economu, *op. cit.*, p. 27-28, 158-161.

pentru a restabili ordinea. În aceeași zi, în ședința Camerelor reunite la Iași, deja fostul ministru de externe, Constantin Arion, avea să afirme că, „guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârșit ce se putea spera”²⁰.

În seara zilei de 6 noiembrie, comandamentul Diviziei a VIII-a, în frunte cu generalul Iacob Zadik, se instalează în localitatea de graniță Burdujeni (acum în componența municipiului Suceava). La 8 noiembrie 1918, ofițerul Aurel Popescul și medicul Octavian Gheorghian, în calitate de delegați ai Consiliului Național Român, au sosit la Burdujeni și au transmis generalului Iacob Zadik mesajul Consiliului de a intra în Bucovina și a înainta cât mai repede spre Cernăuți. Concomitent, generalul Zadik a primit ordin de la guvernul Constantin Coandă să pornească spre capitala Bucovinei²¹.

În această conjunctură complicată, Aurel Onciul, în calitate de comisar român autoproclamat s-a deplasat la Suceava și a încercat să-l convingă pe generalul Iacob Zadik să nu înainteze mai la nord de linia râului Siret, pentru a preîntâmpina incidente armate. Aurel Onciul încă era convins că Bucovina, cu o administrație reorganizată pe principiul autodeterminării naționale, va rămâne în componența unei Austrii federative. Deoarece tentativa sa de a stopa înaintarea armatei române în Bucovina nu s-a încununat de succes, Aurel Onciul a plecat la Iași pentru a convinge autoritățile române să stopeze această acțiune militară²².

La 9 noiembrie 1918 a sosit la Cernăuți un detașament format din 180 de soldați români lugojeni, sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr, care din proprie inițiativă, trecând prin Basarabia, a decis să vină în ajutorul românilor bucovineni. Ei s-au deplasat pe jos, de la Noua Sulița până în capitala Bucovinei, s-au prezentat la profesorul Sextil Pușcariu și au oferit sprijinul lor militar pentru susținerea acțiunii naționale. În aceeași zi, un avion românesc a zburat deasupra orașului Cernăuți și a aruncat proclamația generalului Zadik, prin care se anunța intrarea armatei române în Bucovina. Unitățile militare ucrainene părăsesc treptat Cernăuțiul și

²⁰ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 29.

²¹ Pavel Țugui, *Bucovina–istorie și cultură*, p. 314-315.

²² Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 30.

se îndreaptă spre Galiția, unde se dădeau lupte grele între polonezi și ucraineni. Astfel, deja la 9 noiembrie, instituțiile cele mai importante din Cernăuți au fost luate sub controlul Consiliului Național Român, iar preotul Gheorghe Șandru devenea primar al capitalei Bucovinei. La 11 noiembrie 1918, la ora 12, armata română sub comanda generalului Zadik, a intrat fără nici un foc de armă în Cernăuți, fiind întâmpinată cu aplauze în piața centrală a orașului²³. În zilele următoare, unitățile armatei române au trecut Prutul și au luat sub control întregul teritoriu al Bucovinei, dar și partea de nord-vest a județului Hotin, care până atunci se aflase sub ocupație austriacă.

Activitatea Consiliului Național Român

La 12 noiembrie a avut loc ședința Consiliului Național Român la care au participat 34 de membri. Atunci s-a votat legea fundamentală provizorie asupra puterilor în Țara Bucovinei. În aceeași zi se constituie Guvernul Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor (președinte și interimar la justiție) și 11 membri, care erau responsabili pentru diferite secretariate (Sextil Pușcariu – la Externe, Dori Popovici - Interne, Nicu Flondor - Finanțe și interimar la Apărarea Națională, Gheorghe Sârbu – Agricultură, Radu Sbiera - Instrucție, Ipolit Tarnavski - Culte, Max Hacman - Comerț și Industrie, Vasile Marcu - Afaceri Sociale și Alimentație Publică, Aurel Țurcan - Lucrări Publice, Cornel Tarnovietchi - Comunicații, Poșta și Telegraf, Octavian Gheorghian - la Salubritate Publică)²⁴.

În legătură cu numirea în guvern, patru persoane din conducerea Consiliului Național Român (Iancu Flondor, Dori Popovici, Sextil Pușcariu și Radu Sbiera) și-au prezentat demisia. Cu majoritatea de voturi a celor prezenți, președinte al Consiliului Național Român a fost ales Dionisie Bejan. În funcția de vicepreședinți ai Consiliului au fost aleși Eusebie Popovici, Nicu

²³ *Ibidem*, p. 32-33.

²⁴ *Ibidem*, p. 165-166.

Vasilevschi și Vasile Alboi-Șandru. În aceeași ședință a Consiliului Național Român a fost ales juriul de arbitri. Cu majoritate de voturi, membri în acest juriu au fost aleși Alecu Procopovici, Cornel Homiuca, Laurenție Tomoiagă, Gheorghe Sârbu și Victor Tomașciuc²⁵.

În ședința din 13 noiembrie a Consiliului Național Român, guvernul condus de Iancu Flondor a prezentat programul de activitate pentru perioada imediată. Iancu Flondor a menționat că înainte de toate, e absolut de trebuință a liniști țara și populația, a da încredere locuitorilor în imparțialitatea lui și a elimina orice bănuială asupra atitudinii guvernului²⁶. El s-a referit succint la principalele domenii de activitate a guvernului, a promis că va fi pregătită legea electorală pentru comune și pentru reprezentanțele rurale și urbane, pe baza sufragiului universal, direct și secret, cu dreptul de alegere și pentru femei. Pentru menținerea ordinii publice, se preconiza reorganizarea jandarmeriei, apoi organizarea unei legiuni bucovinene. În domeniul agriculturii se prevedea realizarea unei reforme agrare care să asigure gospodăriile cu o anumită întindere de pământ, limitându-se atât maximul, cât și minimul acestor suprafețe. Guvernul Bucovinei intenționa să pună învățământul pe baze naționale, iar în școlile secundare se preconiza introducerea instruirii în limba română²⁷.

În cadrul acestei ședințe au avut loc dezbateri în privința modalității de administrare a Bucovinei și ce măsuri urmau să fie luate în timpul apropiat. Cele mai aprinse discuții s-au referit la atitudinea față de ucrainenii și apărarea integrității Bucovinei. Deputatul Gheorghe Grigorovici a ținut un discurs critic la adresa noului guvern al Bucovinei și a făcut unele precizări, de ce deputații români din Parlamentul austriac au consimțit la o înțelegere cu ucrainenii în privința nordului provinciei. Fiind un deputat cu viziuni social-democrate, Gheorghe Grigorovici opta pentru votul universal, secret și proporțional. Însă, deoarece românii nu

²⁵ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, p. 412-413.

²⁶ *Ibidem*, p. 421.

²⁷ *Ibidem*, p. 422-425.

constituiau majoritatea, în cazul unor alegeri democratice pentru parlamentul provincial, ei nu ar fi obținut majoritatea. El considera că atunci conjunctura a fost favorabilă pentru români, dar în viitor s-ar putea să fie o situație mai puțin favorabilă, iar România să fie singură față de vecinul de la răsărit. În discursul său, Grigorovici a declarat că „a fost greșit să proclamăm integritatea Bucovinei așa de vehement.... Pământul e al celui care-l muncește. Țăranul rutean și politicește trebuie să stăpânească acest pământ. Dacă faceți politică bucovineană, atunci ori dăm tuturor vot universal, secret și proporțional, ori nimeni nu va vrea să știe de noi. Iar dacă dați vot universal, sunteți în minoritate. De aceea deputații aveau planul să se despărtească de Ucraini, dându-le teritoriul până la Prut, însă comunele române Mahala, Boian, Noua Sulița aveau să ne rămâie nouă. Și așa eram în minoritate, dar rămâneam cu poporul german, care, din punct de vedere național, nu ne este periculos. Acum judecați și vedeți ori de sunteți în drept dacă credeți că planul a fost așa de perfid. N-a fost la mijloc nici trădare, nici altă copilărie. A fost un element de rațiune în politica externă”²⁸.

Poziția lui Gheorghe Grigorovici a fost susținută parțial de Florea Lupu. El a declarat că „e foarte riscant a duce o politică pentru moment, pentru ca mai târziu să se descarce conflicte grele. Noi ne aducem aminte de administrația austriacă: cu cât mai tare am fost apăsați, cu atât mai mult ne gândeam la frații de dincolo. Aceeași situație o vom crea și la celelalte națiuni în țară (în Bucovina – n.n.), dacă îi desconsiderăm acuma”²⁹. Mai mulți membri ai Consiliului Național Român au luat ulterior cuvântul și au criticat poziția lui Gheorghe Grigorovici. Laurenție Tomoiagă, Nicu Flondor, Cezar Scalat, Alecu Procopovici, Radu Sbiera și alții s-au pronunțat categoric pentru integritatea teritorială a Bucovinei, s-au referit la numărul mare de români, care locuiau în stânga Nistrului, și-au exprimat pesimismul față de o posibilă înțelegere cu ucrainenii. Ei au criticat dur poziția deputaților români în Parlamentul austriac de a negocia cu ucrainenii și a ceda partea de

²⁸ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente* ..., p. 290-291.

²⁹ *Ibidem*, p. 294.

nord-vest a Bucovinei³⁰.

În zilele următoare, Consiliul Național Român și guvernul Bucovinei au acționat în direcția restabilirii ordinii publice în întreaga provincie și pregătirea manifestației pentru unirea cu România. La 22 noiembrie, cca. 100 de refugiați bucovineni, în frunte cu profesorul Ion Nistor, au revenit la Cernăuți, venind de la Iași și Chișinău. În aceeași zi s-a luat decizia, ca ziarul „Glasul Bucovinei” să apară zilnic, sub direcția lui Sextil Pușcariu. În ziua de 25 noiembrie a avut loc a patra ședință a Consiliului Național Român, sub președinția lui Dionisie Bejan. Prezenți la ședință au fost 34 de membri ai Consiliului. La această ședință a participat și mitropolitul Vladimir Repta, revenit în funcția de arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei. Dori Popovici, secretarul de interne în Guvernul Bucovinei, a vorbit în fața celor prezenți despre necesitatea lărgirii componenței Consiliului Național Român, fiindcă la 27 octombrie au devenit membri doar deputații din Parlament și din Dieta Bucovinei, precum și un număr limitat de intelectuali și țărani români. În aceeași zi au fost cooptați 50 de noi membri în Consiliul Național Român, inclusiv 12 refugiați bucovineni, precum Ion Nistor, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Filaret Doboș, Aurel Morariu, Teodor Ștefanelli, Gavriil Rotică, Vasile Greciuc ș.a. O bună parte din noii membri erau locuitori ai orașelor Cernăuți, Suceava, Rădăuți sau a unor sate cu populație românească³¹. După altă informație, la 25 noiembrie au fost aleși 54 de membri noi în Consiliul Național Român din Bucovina³².

George Tofan, în numele refugiaților bucovineni, a ținut un discurs patriotic, în care a remarcat următoarele: „... Patru ani de zile fiecare din noi a contribuit după puterile sale la realizarea acestui îndrăzneț, dar legitim gând, al realipirii Bucovinei la Patria-mamă și al unirii tuturor Românilor într-un singur stat unitar.... Procesul istoric de veacuri al neamului nostru se lichidează azi. În aceste momente înălțătoare, noi, refugiații și voluntarii bucovineni,

³⁰ *Ibidem*, p. 296-297, 299-307.

³¹ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 156-157.

³² *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente* ..., p. 317.

ne-am întors la vetrele noastre părăsite.... Suntem înaintea de toate aderenți intransigenți ai unirei necondiționate și desăvârșite a tuturor țărilor românești în hotarele lor etnice și istorice, într-un stat național, unitar, căci numai astfel poporul nostru își va putea realiza menirea sa istorică”³³.

Al doilea punct din ordinea de zi, discutat în ședința din 25 noiembrie, a fost propunerea guvernului pentru organizarea unui congres național. Iancu Flondor a îndemnat membrii Consiliului Național Român „să se convoace pentru ziua de 28 noiembrie stil nou la 11 ore dimineața un congres al poporului bucovinesc în sala sinodală a Mitropoliei cu ordinea de zi: stabilirea raportului politic între țara Bucovinei și România”³⁴. Gheorghe Grigorovici a adresat întrebarea dacă se negociază cu reprezentanții altor naționalități, în special cu germanii, care ar fi solicitat autonomie în dezvoltarea lor. Răspunzând la această întrebare, Iancu Flondor a comunicat că „în sensul acesta am vorbit cu Polonii, Germanii și Evreii, cu Rutenii nu ne-am întâlnit, pentru că ei sunt intransigenți. I-am întrebat dacă participă la congresul Bucovinei. Polonii s-au declarat imediat gata, au dorit numai să se pună în înțelegere cu conducerea de la Varșovia.... O declarație formală din partea Consiliului german încă n-am primit-o, dar și-n privința aceasta poate fi numai o declarație afirmativă. În restanță sunt Evreii; cu Rutenii nu ne putem înțelege”³⁵. Consiliul Național Român, cu unanimitate de voturi, a susținut propunerea guvernului de organizare a unui congres al Bucovinei în ziua de 28 noiembrie.

În aceeași ședință, Radu Sbiera, responsabil în guvern pentru învățământ, a făcut o declarație în chestiunea școlilor. El a precizat că „guvernul stă pe punctul de vedere, că toate națiunile vor avea dreptul să se dezvolte absolut autonom, așa cum vor voi ele în chestia școlară. Din partea Românilor nu se va opune dezvoltării fiecărui popor în marginile statului românesc nici o dificultate”³⁶.

³³ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, p. 471-472.

³⁴ *Ibidem*, p. 473.

³⁵ *Ibidem*, p. 473-474.

³⁶ *Ibidem*, p. 474.

Ion Candrea și alți membri ai Consiliului Național au înaintat guvernului o interpelare cu referire la preconizata reformă agrară. Iancu Flondor a comunicat că „Guvernul a hotărât din capul locului să împlinească fără șovăire îndreptățita cerere a țăranilor de a-i înzestra cu pământ.... Astăzi unde am sfârșit socoteala vă pot spune hotărât, că vom împărți din moșiile proprietarilor și a fondului bisericesc peste 60 mii de fălci de pământ”³⁷. În timpul discuțiilor, la acest subiect s-au referit Gheorghe Boncheș, Vasile Alboi-Șandru, Ștefan Saghin, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Gheorghe Grigorovici, toți fiind de acord cu necesitatea realizării unei reforme agrare. Vasile Alboi-Șandru a propus ca răspunsul lui Iancu Flondor să fie tipărit și trimis în toate comunele din Bucovina spre afișare la biserică, școală și primărie, iar Gheorghe Grigorovici a solicitat să fie ridicată starea de asediu, pentru ca să se poată organiza adunări, la care țăranii să se pronunțe cum să se facă împărțirea pământurilor³⁸.

Congresul General al Bucovinei (28 noiembrie 1918)

După cum s-a decis în ședința din 25 noiembrie al Consiliului Național Român, la 28 noiembrie 1918, în sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți s-a întrunit Congresul General al Bucovinei. La această manifestare au fost prezenți 74 de membri (din totalul de 100) ai Consiliului Național Român, 6 delegați ai polonezilor, 7 ai germanilor, precum și 13 locuitori din 5 sate ucrainene (câte 3 din satele Rarancea, Toporăuți, Cuciurul Mic și Ivancăuți, și unul din Storoneț-Putila). La această manifestare istorică au asistat, de asemenea, mai mulți oaspeți din Basarabia (Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazacliu), din Transilvania și Ungaria (Gheorghe Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă), precum și reprezentanții armatei române în frunte cu generalul Iacob Zadik³⁹. Sextil Pușcariu nu a

³⁷ *Ibidem*, p. 475-476.

³⁸ *Ibidem*, p. 479, 482-483.

³⁹ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, p. 394-395.

participat la Congres din motiv de boală. De asemenea, nu au luat parte la acest Congres 4 din 6 foști deputați români în Parlamentul de la Viena (au fost prezenți doar Gheorghe Grigorovici și Gheorghe Sârbu), dar și alți membri ai Consiliului Național Român, cei mai mulți din localități mai îndepărtate de Cernăuți.

Ședința Congresului a fost deschisă de Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național Român care, după un scurt discurs, a propus ca Iancu Flondor să fie ales pentru a conduce lucrările acestei manifestări istorice. Secretar al Congresului a fost ales Radu Sbiera, care a dat citire telegramelor și scrisorilor sosite din partea lui Petre Cazacu (în numele Consiliului directorilor Basarabiei), Paul Gore (în numele Societății culturale a Românilor din Basarabia), generalul Gheorghe Marcu (în numele Comitetului naționalist din Craiova), Onisifor Ghibu (în numele ziarului „România Nouă” din Chișinău), G. Baiulescu (în numele pribegilor ardeleni)⁴⁰.

Înainte de a trece la ordinea de zi, Iancu Flondor a salutat cu entuziasm delegația din Basarabia, prezentă la Congresul Bucovinei. Iancu Flondor a dat citire declarației Congresului General al Bucovinei, prin care se decidea „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”⁴¹. În cadrul acestui Congres, profesorul Ion Nistor a prezentat un comunicat despre perioada austriacă de stăpânire a Bucovinei și a cerut să fie votată moțiunea propusă. Declarații de susținere a unirii Bucovinei cu România au rostit Stanislaw Kwiatkowski (din partea delegației polonezilor) și profesorul Alois Lebouton (din partea delegației germanilor)⁴². Moțiunea de unire necondiționată a Bucovinei cu Regatul României a fost adoptată cu unanimitate de voturi.

În aceeași ședință s-a făcut propunerea de alegere a unei delegații, formate din 15 membri ai Congresului, care urma să

⁴⁰ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, p. 486-487.

⁴¹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, p. 333-335.

⁴² Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 176-177.

prezintă regelui României, moțiunea de unire. Președinte al delegației a fost ales Iancu Flondor. Din delegație au mai făcut parte Vladimir Repta, Ion Nistor, Dionisie Bejan, Eudoxiu Hurmuzachi, Octavian Gheorghian, Radu Sbiera, Vasile Bodnărescu, Gheorghe Șandru, Vasile Marcu, Dimitrie Bucevski, Gheorghe Voitcu, Vasile Alboi-Șandru, Ioan Candrea și polonezul Stanislaw Kwiatkowski⁴³. În ziua următoare, această delegație a sosit la Iași și a înmănat în mod solemn actul de Unire a Bucovinei, regelui Ferdinand și guvernului român. După aceasta, delegația bucovineană a călătorit cu un tren special spre București, însoțind familia regală, guvernul român și autoritățile militare. În capitala României au fost întâmpinați cu mare triumf la 1 decembrie 1918, chiar în ziua istorică, când la Alba Iulia se adopta decizia de unire a Transilvaniei cu România.

Actul Unirii din 28 noiembrie 1918 a fost confirmat prin Decretul-lege nr. 3744/1918, semnat la 18 decembrie 1918. Tot atunci a fost emis Decretul-lege nr. 3745/1918 pentru administrația Bucovinei și au fost numiți Iancu Flondor și Ion Nistor în funcția de miniștri secretari de stat fără portofolii pentru Bucovina, primul cu reședința la Cernăuți, iar al doilea, la București. Toate aceste decizii au intrat în vigoare la 2 ianuarie 1919, odată cu publicarea în „Monitorul Oficial”⁴⁴.

În timpul desfășurării Conferinței de Pace, unirea întregii Bucovine la România a fost contestată mai ales de delegația americană, care a propus o delimitare etnică a provinciei. Potrivit acestui proiect, Bucovina era divizată în două regiuni etnice principale, care erau despărțite printr-o linie ce trecea la o milă depărtare la nord-vest de Cernăuți, lăsând acest oraș României. Cei doi experți ai Bucovinei, Nicu Flondor și Alexandru Vitencu, au întocmit un memoriu, în care demonstau cu argumente istorice și economice că, nord-vestul Bucovinei trebuia inclus în componența României⁴⁵. Deja în zilele următoare, delegația americană și-a modificat poziția față de hotarul din Bucovina. Paradoxul situației

⁴³ *Ibidem*, p. 181–182.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 57–58, 184–186.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 114–115, 202–203.

consta în faptul că, deși s-a realizat o delimitare a frontierei pe criterii etnice, zona de nord-vest a Bucovinei cu populație compactă ucraineană nu a fost revendicată de Polonia.

La 10 septembrie 1919, la Saint-Germain en Laye a fost semnat Tratatul de pace între Austria și țările aliate. Delegația României a semnat Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul Minorităților abia la 10 decembrie 1919, după ce a reușit să obțină câteva modificări în textul acestor două documente. Doar după semnarea acestor tratate, delegația română a fost informată, la 18 decembrie, despre decizia luată în privința frontierei României în Bucovina. În afara hotarelor țării rămăneau 5 sate din extremitatea nord-vestică a Bucovinei, care erau atribuite Poloniei din considerente economice⁴⁶. Delimitarea definitivă a hotarului din Bucovina s-a decis la 26 ianuarie 1928, când cele 5 sate din nord-vestul Bucovinei au revenit României.

După semnarea Tratatului de pace cu Austria, Parlamentul României a ratificat acest tratat, în două ședințe consecutive, din 23 și 30 iulie 1920. Tratatul a intrat în vigoare la 4 septembrie 1920, când au fost depuse la Paris instrumentele de ratificare⁴⁷. Astfel, după 144 de ani de stăpânire austriacă, și după aproape un an de negocieri în cadrul Conferinței de pace, era recunoscută oficial unirea Bucovinei cu România, în hotarele sale istorice până la Ceremuș, Colacin și Nistru.

Rezumat

La 27 octombrie 1918 a avut loc la Cernăuți o adunare a reprezentanților românilor bucovineni, care s-a proclamat Constituantă. La această adunare s-a decis „unirea Bucovinei integrale cu celelate țări românești într-un stat național independent și purcederea spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. În aceeași zi au fost aleși 50 de membri în

⁴⁶ *Ibidem*, p. 116, 118.

⁴⁷ Daniel Hrenciuc, *Un capitol din recunoașterea diplomatică a Marii Uniri. Problema Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919–1920). Contribuții istorice*, în *Analele Bucovinei*, anul X, 2/2003, București 2003, p. 448.

Consiliul Național Român și a fost creat un comitet executiv. La 11 noiembrie 1918, armata română a intrat în Cernăuți, iar în zilele următoare a luat sub control tot teritoriul Bucovinei. În ședința Consiliului Național Român, din 12 noiembrie 1918, s-a votat legea fundamentală provizorie asupra puterilor în Țara Bucovinei. În aceeași zi s-a constituit guvernul Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor (președinte). La 25 noiembrie au fost cooptați 50 de noi membri în Consiliul Național Român, inclusiv 12 refugiați bucovineni. La 28 noiembrie 1918 s-a întrunit Congresul General al Bucovinei, care a decis unirea necondiționată a Bucovinei, în vechile ei hotare, cu Regatul României”. După aproape un an de negocieri în cadrul Conferinței de pace de la Paris, era recunoscută unirea Bucovinei cu România.

Țărani în Consiliul Național din Bucovina

Dumitru COVALCIUC

Din consiliul național român din bucovina, format din 50 de persoane și ales la adunarea constituantă din ziua de 27 octombrie 1918, au făcut parte și 8 țărani, care s-au manifestat energic pentru păstrarea integrității teritoriale a provinciei și pentru unirea tuturor provinciilor românești în cadrul unui stat național unitar.

Acest țărani, deși au simțit românește și au dorit să-și vadă împlinit idealul de veacuri al neamului românesc din care făceau parte, n-au devenit cunoscuți posterității. Încercăm să-i readucem în memoria neamului prezentându-le succint biografiile.

Boncheș Gheorghe

(1864, Vatra Dornei -22.02.1929, Vatra Dornei)

Este fiul gospodarului dornean Toader Boncheș. Era știutor de carte, fiindcă a frecventat școala de băieți, de 4 clase, școală construită și deschisă la Vatra Dornei încă în 1845 și în cadrul căreia lecțiile erau predate în limbile română și germană. Prin modul cumpătat de viață și prin felul de a gospodări devine unul dintre cei mai stimați oameni din urbea natală. Din tinerețe se angajează în lupta împotriva consumului de alcool. Este primul dornean care jură în fața altarului că se leapădă de acest viciu. La 2 septembrie 1894, după ce face acest legământ în biserică, în fața unui butoi plin cu rachiu, butoiul este afurisit de către preotul Gheorghe Balmoș, fiind apoi îngropat într-un loc anume, după ce alaiul de enoriași a străbătut orașul în sunete de buciume și de pistoale, în semn că mulți dorneni se debarasau de acest păcat. Va sprijini în continuare, prin donații, activitatea secției din Vatra Dornei a Societății „Școala Română” din Suceava și a Reuniunii de citire și cântări „Sentinela”, va participa la strângerea de fonduri pentru construirea Palatului Național Român din orașul natal, care

va fi inaugurat în 1901.

În august 1903 Gheorghe Boncheș organizează o frumoasă excursie pe locuri pitorești pentru membrii Societății Muzicale „Armonia” din Cernăuți, care au concertat la Vatra Dornei. Îi invită apoi să-i viziteze pescăria de păstrăvi, dar și la un ospăț de pomină.

În vara anului 1908 are loc la Viena festivalul omagial prilejuit de jubileul de 60 de ani de domnie a împăratului Franz Joseph. Gheorghe Boncheș conduce delegația muntenilor din zona Dornelor la acea festivitate, delegație care se compunea din „câțiva călăreți cu emblemele țării, un grup de 16 ciobani... Însoțit de mulgătoare ce duceau o doniță în mână; în urma lor mergeau doi cai cu vase pentru stână, un cioban ducea un câine, altul un miel, simbolul vieții de la stână, 4 ciobani cu trâmbițe, mai mulți cu fluier și unul cu cimpoiul. Toți erau îmbrăcați în costum național”. („Neamul Românesc”, din 18 iunie 1908).

La 31 octombrie 1910, adunarea delegațiilor comunale din districtul Câmpulung îl desemnează pe țăranul Gheorghe Boncheș candidat în deputați pentru Dieta Bucovinei. La acea adunare el „a fost aclamat cu multă însuflețire și primit de mulțime cu multă căldură. Acest țăran e un om simplu, cu o minte ageră, energic, bun vorbitor și umblat prin mai multe provincii ale Austriei” („Neamul Românesc”, 12 noiembrie 1910).

În 1911, dornenii îl aleg pe Gheorghe Boncheș în Dieta Bucovinei. Acest candidat independent, câștigând alegerile, se adaugă grupului românesc din Dietă și se implică în lupta împotriva încercărilor de rutenizare a Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Crezul său era că nu se putea considera român adevărat, dacă nu se ridica în apărarea curajoasă a credinței, a vetrei strămoșești și a limbii materne. La o ședință din octombrie 1912 a Dietei, Gheorghe Boncheș este ales în comisia petițiilor, după ce a cerut destituirea lui Florea Lupu din funcția de președinte al Băncii Țării, ceea ce l-a angajat într-un conflict cu „democrații” lui Aurel Onciul. În noiembrie 1914, Gheorghe Boncheș se află printre semnatarii unei chemări către țăranii români, îndemnându-i să rămână credincioși împăratului Austriei. În legătură cu aceasta, „Neamul Românesc”, din 21 decembrie 1914, scria următoarele: „Se știe că la 9 noiembrie a avut loc la Suceava (Bucovina) faimoasa adunare a

țăranilor români bucovineni care a hotărât să trimită M.S. Regelui telegrama în care această nenorocită mulțime de oameni îl asigura pe Domnul României că trăiește în Bucovina austriacă întocmai ca în sânul lui Avraam și că dorește să vadă cât de curând pe oștenii români luptând alături de «glorioasa» armată austro-ungară...”

Aici iau cuvântul Forfotă și țăranul Gh. Boncheș, având în vedere că telegrama a fost trimisă, de Aurel Onciul din Vatra Dornei și nu de guvernatorul Meran de la Cernăuți...

Deputatul de Câmpulung, țăranul Gh. Boncheș, propune (la îndemnul colonelului Fischer și al lui Onciul) ca din țăranii rămași acasă să se formeze un corp de voluntari, cu menirea de a păzi țara. Propunerea lui Boncheș a fost ascultată de întreaga adunare cu liniștea și indiferența oamenilor pe care nici o nenorocire nu-i mai poate impresiona, și care n-a fost pusă la vot. Dar acest lucru nici nu era de trebuință, căci și această parte a adunării era o farsă, vorba d. colonel Fischer: „Dacă nu vă anunțați de bună voie, vă rechiziționez eu, în virtutea legii marțiale”. Înțelegând că Aurel Onciul făcea tot posibilul ca să câștige încrederea cercurilor imperiale de la Viena, Gheorghe Boncheș se va desolidariza de acesta.

În dimineața zilei de 27 octombrie 1918 Gheorghe Boncheș sosește cu un grup de dorneni în capitala Bucovinei și participă la adunarea convocată de fruntașii politici din Bucovina în Palatul Național din Cernăuți. Este ales, ca și dorneanul Ilie Odochian, în Consiliul Național Român și va participa la unele din ședințele acestuia, în cadrul cărora erau dezbătute problemele legate de viitorul Bucovinei.

După Unirea Bucovinei cu România, Gheorghe Boncheș se retrage din activitatea politică. Devine proprietarul unei ferme de creștere intensivă a păstrăvului în bazine, însușind și tainele preparării acestuia prin conservare și afumare. Autoritățile țin cont de experiența sa politică din anii deputăției, dar și de înțelepciunea sa țărănească. Este solicitat să participe în 1923 la adunarea de la Câmpulung Moldovenesc, convocată cu scopul de a fi grăbită împrumărirea cu pământ a muntenilor, prin reforma agrară. Datorită meritelor și calităților sale, printr-un decret regal din 26 ianuarie 1926, Gheorghe Boncheș este numit în comisia

interimară pentru unificarea administrativă a județului Câmpulung. Se implică și în această misiune, încercând să vină în sprijinul dornenilor, cerând ca Țării Dornelor să-i fie acordat un statut privilegiat, în baza stării economice de atunci și a potențialului ei mare de dezvoltare. Nu-și vede împlinit acest ultim vis, căci omul care a mai avut marea pasiune de a cânta la vioară se stinge din viață la 22 februarie 1929.

La 2 septembrie 1934, numele lui Gheorghe Boncheș este acordat, în semn de omagiu, Școlii Generale de la Roșu.

CANDREA IOAN

(1879, Dorna Candrenilor, districtul Câmpulung - 27.04.1944,
Dorna Candrenilor)

A văzut lumina zilei într-o familie de vrednici gospodari, păstrătoare de datini, obiceiuri și tradiții strămoșești. A frecventat școala primară din localitatea natală, școală construită și deschisă în 1862. După terminarea cursului primar, părinții nu l-au dat la învățătură mai departe, fiindcă cea mai apropiată școală secundară se afla pe atunci la Suceava. Când, în 1903, a fost înființat Gimnaziul din Gâmpulung, Ioan Candrea avea vârsta de 28 de ani și, evident, nu mai putea să urmeze studii gimnaziale. A lucrat cu sârg în gospodăria părinților, a fost cătană împărătească, s-a însurat, și-a înjghebat, prin hărnicie, o gospodărie model și ducea un trai îndestulat. Atât că avea omul un crez suprem, crezul în unitatea statală a românilor din cuprinsul fostei Dacii. Și de tânăr s-a încadrat în mișcarea de emancipare națională a românilor bucovineni aserviți de către habsburgi. Devenind liderul românilor din Dorna Candrenilor, el refuza cu insistență declarațiile de loialitate față de stăpânirea austriacă. Ba mai combătea și propaganda oficială cum că românii din Bucovina n-ar dori unirea cu România, fiindcă ei ar fi fost fericiți sub sceptrul Casei de Habsburg. La izbucnirea Primului Război Mondial n-a fost mobilizat în armata austro-ungară, deși în ea erau încorporați bărbați în vârstă de până la 42 de ani. A rămas în gospodărie, dar a sabotat rechizițiile și împrumuturile de război. Către sfârșitul

războiului el a demascat cu vehemență planurile noului împărat Carol cu privire la federalizarea imperiului și la împărțirea Bucovinei între Austria și Ucraina. Din această cauză, el a fost considerat drept un element periculos pentru ordinea de stat imperială și, deci, a fost pus în urmărire de către jandarmii generalului Eduard Fischer.

Aflat în strânse legături de prietenie cu Samuil Ioneț, directorul școlii din Dorna Candrenilor, Ioan Candrea l-a sprijinit pe acesta în activitatea desfășurată în cadrul Societății Culturale „Sentinela”. Samuil Ioneț, originar din Ostrița de lângă Cernăuți, născut în 1878, era omul care a înființat o școală de agricultură la Șaru Dornei. Anume acesta l-a făcut pe țaranul patriot Candrea să se implice cu toate puterile în viața numitei societăți, menirea căreia consta în menținerea conștiinței naționale la românii de pe plaiurile dornene și ca această conștiință să fie mereu trează, era nevoie de carte românească. Și bravul țaran Ioan Candrea s-a angajat, ca și odinioară ardeleanul Badea Cârțan, să aducă ziare, reviste și cărți din România. La Neagra Șarului, pe teritoriul României adică, exista un centru de legătură cu reprezentanții regiunii învecinate cu Bucovina și cu Transilvania. Foarte precaut, Ioan Candrea trecea granița prin zona muntelui Șerba, își umplea desagii cu cărți și le aducea în satul său natal. Pe baza cărților aduse au fost înființate în Dorna Candrenilor o bibliotecă și o librărie.

În zorii zilei de 27 octombrie 1918, delegația dornenilor, printre care se afla și dârzul luptător pentru dezrobirea Bucovinei de sub jugul stăpânirii habsburgice Ioan Candrea, a sosit la Cernăuți. În acea zi urma să aibă loc în sala „Armonia” din Palatul Național o mare adunare, convocată de fruntașii vieții politice din Bucovina.

Acea Adunare Națională a fost proclamată Adunare Constituantă, iar în cadrul ei a fost aleasă componența Consiliului Național Român din Bucovina și a fost votată mișcarea de unire a provinciei cu celelalte țări locuite de români, avându-se în vedere România, Transilvania și Maramureșul istoric.

În ziua când grănicerii de la Cornul Luncii de sub comanda maiorului Gh. Tomescu au intrat în Bucovina, înaintând spre Câmpulung și Vatra Dornei și ajungând la Dorna Candrenilor, Ioan Candrea a contribuit la primirea triumfală a ostașilor români

eliberatori. S-a aflat în mulțimea aflată în fața primăriei, care scanda: „Trăiască România!”, „Trăiască Unirea cea Mare!”, „Trăiască Armata Română!”

Ioan Candrea, omul care a crezut în izbăvirea națională a românilor bucovineni, care a militat pentru întregirea neamului românesc, și-a văzut visul împlinit. În ziua de 28 noiembrie 1918 a participat, ca membru al Consiliului Național Român, la Congresul General al Bucovinei, care a votat Unirea Bucovinei cu Regatul României.

S-a stins din viață la 27 aprilie 1944, la vârsta de 65 de ani. Și soarta a vrut ca să fie înmormântat în același sicriu cu fiul său Toader, decedat în etate de 35 de ani.

CUDLA TOADER

(11.09.1868. Mahala, districtul Cernăuți - 5.09.1933, Mahala)

Este tatăl fostului medic primar al județului Suceava Dimitrie Cudla, care, în perioada 1936–1947, a predat cursul de igienă la Liceul „Ștefan cel Mare” și care a fost și coeditor al revistei „Crainicul Cetății”, precum și socrul Aniței Nandriș-Cudla, autoarea zguduitoarei cărți „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean”. Toader, fiul țăranului Dumitru Cudla, a urmat școala primară din satul natal Mahala pe timpul când director al ei era harnicul pedagog Dimitrie Scalat. Deși părinții dispuneau de suficiente mijloace materiale pentru a-l da la școli mai înalte, Toader a preferat să-și făurească belșugul prin truda brațelor. Și-a întemeiat o gospodărie proprie și, la 2 iunie 1891, s-a cununat cu Eufrosina Drobotă.

Bun gospodar, bărbat foarte energic, dotat cu spirit organizatoric, Toader Cudla a participat în ziua de 30 august 1902 la înființarea însoțirii raiffeisiene din Mahala, Buda și Cotul Ostriței. La acea adunare prezidată de preotul Simeon Cojocariu, a fost ales vicedirector, funcție pe care a deținut-o până la declanșarea Primului Război Mondial. S-a aflat și printre inițiatorii deschiderii Cabinetului de lectură „Trezvia”. Om cu dare de mână, a combătut în rândurile consătenilor săi viciul beției și alte moravuri

nesănătoase. Pe lângă îndeletnicirile gospodărești, care l-au ridicat printre țăranii fruntași din Mahala, a mai fost și un vânător neîntrecut. A lipsit aproape patru ani din sat, căci, mobilizat, împreună cu trei fii ai săi în armata austro-ungară, a luptat pe diferite fronturi. N-a găsit acasă ceea ce a lăsat, căci în timpul ostilităților militare desfășurate și pe teritoriul satului Mahala, gospodăria i-a fost distrusă. Și a trebuit din nou să suflece mânecile și să țină vârtos de coarnezle plugului.

În toamna anului 1918 era girant comunal și în acea calitate mahalenii l-au trimis ca să-i reprezinte la Adunarea Națională din 27 octombrie 1918. De fapt, a fost unica persoană din regiunea din stânga Prutului aleasă în Consiliul Național Român. A participat la ședințele C.N.R., dar la Congresul General al Bucovinei n-a luat parte. În schimb s-a aflat printre adepții lui Iancu Flondor la adunarea politică din 2 iunie 1919.

S-a stins din viață la 5 septembrie 1933, la vârsta de 65 de ani. Poate că moartea l-a salvat de deportările din iunie 1941. Dar de urgență bolșevică nu aveau să scape urmașii și urmașii urmașilor săi. Printre primele persoane din Mahala arestate de enkavediști în vara anului 1940 a fost Mihai, fiul mezin al lui Toader Cudla, pe motiv că era primar în momentul „eliberării” sovietice a nordului Bucovinei. Apoi, la 13 iunie 1941, a fost ridicat din propria-i gospodărie fiul său Chirică împreună cu soția sa, Anița, și cu copiii Dumitru, Vasile și Toader. Despărțit de ai săi, încă de la gară, Chirică Cudla a fost aruncat într-un lagăr sovietic de extreminare, unde, ajuns la capătul puterilor, s-a stins din viață în 1942. Iar Anița cu cei trei băieți a nimerit într-un lagăr de muncă forțată dincolo de Cercul Polar. Condițiile dramatice în care au trăit acolo nora și nepoții lui Toader Cudla, fost membru al Consiliului Național Român (octombrie-noiembrie 1918), au fost descrise în lucrarea „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean”, apărută în 1991 la Editura „Humanitas” din București.

JESCU CONSTANTIN

(1869, Udești, districtul Suceava - 1947, Udești)

Acest fiu de buni gospodari a urmat cursul primar la școala din localitatea natală, școală construită în 1865 și deschisă în 1866.

A terminat doar cinci clase de liceu. Nu și-a continuat învățătura, fiindcă a preferat să rămână printre țăranii udeșteni. Și aceștia, cunoscându-i capacitățile și știind că el era omul cel mai potrivit ca să rezolve problemele unui sat mare, populat de români, l-au ales vornic, funcție pe care a deținut-o din 1900 până în 1923. Încă în 1899 s-a aflat printre fondatorii Cabinetului de lectură „Unirea sub Oadeci”. În 1904 a participat, alături de Grigore Filimon, la întemeierea Băncii Populare din Udești. Timp de 32 de ani, pe rând, a fost contabil, secretar și casier la această bancă, iar alți 7 ani a fost președintele ei. Cu creditele obținute de la Banca Populară, cu dobânzi mici, udeștenii au putut cumpăra loturi de pământ din moșiile satului. Când, de pildă, evreul Eichebaum, proprietarul a 130 fălci de pământ și al unei mori ce funcționa cu gaz din cărbune de lemn, a fost declarat că se afla în stare de faliment, Constantin Jescu, primarul Udeștilor, însoțit de mai mulți săteni, s-a prezentat la licitație. Având sprijinul unor intelectuali români din Suceava, în special al dr. Eusebiu Popovici, udeștenii au obținut de la Casa de Economii un împrumut de 900 mii coroane pentru adjudecarea patrimoniului scos la licitație. Acel împrumut a fost garantat prin ipotecarea a 22 gospodării, fiind apoi restituit în condițiile prevăzute în contract. Datorită condițiilor avantajoase acordate de Banca Populară, udeștenii au putut cumpăra și întinse suprafețe de pământ și pădurile ce făceau parte din moșia Sturza.

La începutul secolului XX, udeșteanul Constantin Jescu, gospodar de frunte, bun cunoscător al limbii germane, un om în care bătea o inimă de adevărat român, a aderat la mișcarea politică. În 1906, la 17 octombrie, la Cernăuți a fost fondat Partidul Apărărist, baza socială a căruia o constituiau unii dintre foștii membri ai Partidului Național Poporal, care își încetase activitatea. Organul de presă al acestui nou partid era ziarul „Apărarea

Națională”, care apărea de trei ori pe săptămână și care a fost tipărit la Cernăuți de la 17 octombrie 1906 până la 29 septembrie 1908. Printre proprietarii și editorii acestui ziar s-a aflat și primarul Udeștilor, Constantin Jescu. Iar scopul partidului din care făcea parte și bravul udeștean era următorul „Autonomia bisericească, instituirea Congresului Bisericesc, controlul asupra averii Fondului Bisericesc, conservarea caracterului național istoric al Bisericii Ortodoxe din Bucovina, toleranța religioasă; învățământ național în cadrul legii fundamentale de stat și crearea unei catedre de istoria națională la Universitatea din Cernăuți, dregători imparțiali, cunoscători ai limbii române și considerarea acestei limbi în toate serviciile publice; reglementarea creditului țărănesc, combaterea cămătăritului și a emigrărilor în America; constituirea unui partid național unitar care să chezășuiască autonomia țării”.

Ca luptător pentru eliberarea Bucovinei de sub stăpânirea habsburgică, primarul Udeștilor, Constantin Jescu, a fost invitat la Adunarea Națională de la Cernăuți din 27 octombrie 1918. A votat cu însuflețire rezoluția Adunării, proclamată Constituantă, punctul 2 al căreia glăsuia: „Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria”. După votarea rezoluției a fost ales Consiliul Național Român, din care a făcut parte și Constantin Jescu (poziția 21).

Constantin Jescu, bărbat frumos, liniștit, prevenitor, care întreaga viață și-a onorat portul popular, și soția sa Ecaterina au avut mai mulți copii. Cinci feciori ai lor au fost dați la învățătură, ajungând, la timpul lor, oameni văzuți. Constantin, Gheorghe și Octavian au obținut studii teologice și au devenit preoți. Eusebiu și-a luat licența în drept. Iar Vasile, având numai studii liceale, a îmbrățișat cariera militară și a fost ofițer în armata română.

Vrednicul udeștean Constantin Jescu, care, făcând parte în octombrie-noiembrie 1918 din Consiliul Național Român și care și-a văzut visul împlinit prin revenirea Bucovinei la sânul Patriei-Mame, a trăit în demnitate și în bună înțelegere cu consătenii săi până la adânci bătrânețe. A decedat la vârsta de 79 de ani.

LEUȘTEAN TOADER

Nu știm când s-a născut și când a decedat, dar lumina zilei a văzut-o în Fundu Moldovei, sat din fostul district Câmpulung. Era un țăran știutor de carte și aceasta o confirmă faptul că, în 1895, a devenit vicepreședinte al Cabinetului de Cetire „Lumina” din Fundu Moldovei. De tânăr a aderat la mișcarea politică, devenind membru al Societății „Concordia”. S-a aflat printre participanții la adunarea generală a „Concordiei”, care a avut loc la 3/15 februarie 1892 în sala hotelului primăriei din Câmpulung Moldovenesc, la care au sosit delegați din toate localitățile districtului. La acea adunare memorabilă s-a decis ca fruntașii și bărbații de încredere ai neamului românesc din Bucovina să fie convocați, în ziua de 7 martie 1892, „la o consfătuire asupra atitudinii pe care partidul nostru național va avea și observa față de alegerile unui comitet electoral central”. A participat la adunarea politică din 7 martie 1892, la care s-a proclamat solidaritatea tuturor românilor din Bucovina în afaceri politice, naționale, bisericesti, și organizarea lor într-un partid unic. De fapt, momentul a marcat nașterea Partidului Național Român din Bucovina. În 1897, a fost ales membru în comitetul districtual Câmpulung al Partidului Național Poporal. În 1911, deținea funcția de primar al comunei Fundu Moldovei. În acea calitate a candidat în cercul electoral Câmpulung - Dorna. La alegerile din 1911 în Dieta Bucovinei a fost învins de către inginerul Gheorghe Sârbu. Pentru atitudinea sa patriotică a fost arestat la începutul Primului Război Mondial de către jandarmii colonelului Eduard Fischer, însă nu a fost internat în lagărul de la Talerhof din Stiria. În acea perioadă dramatică, în calitate sa de primar, nu s-a putut eschiva de la îndeplinirea poruncilor primite de la autoritățile militare în ceea ce privește rechiziționarea de la populația civilă a animalelor și a produselor alimentare în folosul armatei austro-ungare.

Ca primar al comunei Fundu Moldovei a participat la Adunarea Națională de la Cernăuți, convocată pentru ziua de 27 octombrie 1918, adunare ce s-a proclamat Constituanta

Bucovinei. La ea, Toader Leuștean a fost ales în Consiliul Național Român (poziția 22). A adus la cunoștința participanților la Adunarea Națională districtuală, ținută la Câmpulung în ziua de 4 noiembrie 1918, în cadrul căreia s-a mai „serbat unirea tuturor românilor într-un singur stat”, Hotărârile Constituantei Bucovinei. La 8 noiembrie 1918, în piața din fața primăriei, sub cerul liber, s-a desfășurat adunarea sătenilor din Fundu Moldovei. La propunerea lui Eusebie Mercheș, cei circa 700 de participanți la adunare au ascultat cu capetele descoperite hotărârile Constituantei Bucovinei, le-au votat cu mare însuflețire și au promis „încredere deplină atât prezidentului Constituantei domnului Iancu cavaler de Flondor, cât și celorlalți membri ai biroului”.

Vorbind la adunarea sătenilor despre suferințele poporului în timpul Primului Război Mondial, un localnic, pe nume Nistor Andronicescu, a menționat că în ultimii patru ani comuna a fost terorizată din partea funcționarilor primăriei „în goana lor spre favoruri egoistice, în detrimentul comunei și a sătenilor”. A fost vizată și persoana primarului Leuștean, care ar fi dat dovadă de exces de zel la îndeplinirea poruncilor primite de la organele stăpânirii habsburgice. Nistor Andronicescu a propus să fie ales un comitet național local, care să se afle în strânsă legătură cu comitetul național districtual și cu biroul Consiliului Național Român și care să ia în mâinile sale conducerea comunei. În continuare comitetul național local format din 11 persoane a decis să-l destituie pe Toader Leuștean din postul de primar. După adunare, membrii comitetului și câteva sute de bărbați au purces cu muzică „la locuința fostului primar Leuștean. Acolo, după încheierea unui proces-verbal ia prezidentul N.D. Andronicescu în primire, conform hotărârii adunării, jurnalul de casă, cartea protocoalelor ședințelor comitetului, sigiliul primăriei, chitanțele pro 1918 și banii gata K.I55, g. 80”.

Deci, la 8 noiembrie 1918, în ziua hramului bisericii din Fundu Moldovei, Toader Leuștean a fost silit de către locuitorii comunei să părăsească postul de primar.

La Adunarea Națională de la Cernăuți, din 27 octombrie 1918, Toader Leuștean a participat ca primar al unei comune din districtul Câmpulung, iar printre delegații la Congresul General al Bucovinei s-a aflat în calitate sa de membru al Consiliului Național Român.

ODOCHIAN ILIE

(1858. Vatra Doinei – 6.05.1937, Vatra Dornei)

S-a născut în satul Chilia, care ținea de orașul Vatra Dornei, și a urmat școala mixtă germano-română deschisă în 1845. Fiind un bun cunoscător al limbii germane, a devenit, la vârsta de 49 de ani, primar al orașului Vatra Dornei, funcție pe care a deținut-o de la 1 decembrie 1907 până la 15 martie 1908. La 24 ianuarie 1908, pe când se află încă în fruntea primăriei, în mai multe locuri din Vatra Dornei a fost arborat drapelul tricolor, în semn că în acea zi, cu 49 de ani în urmă, a avut loc Unirea Principatelor Române. Ilie Odochian era un mare admirator al personalității lui Alexandru Ioan Cuza și el, după cum avea să menționeze mai târziu un cercetător dornean, „vedea dezrobirea pământului străbun în izbăvirea românilor din Bucovina numai prin luptă sub faldurile tricolorului românesc”. El combătea cu tărie propaganda imperială prin care era acuzată mișcarea de susținere a spiritului românesc în Bucovina, considerând că ea, Bucovina, va rămâne pururi românească și că ziua unirii cu Patria-mamă se apropia. La 1908, a făcut parte din delegația orașului Vatra Dornei, care a participat la manifestările prilejuite de împlinirea a 60 de ani de la urcarea pe tron a împăratului Franz Joseph.

La Viena însă, și-a exprimat dezaprobarea față de fastul ceremoniei și față de politica imperială. Când s-a propus ca în sănătatea împăratului să fie ridicate cupele de șampanie, Ilie Odochian s-a făcut a uita unde se afla și a rostit următoarea urare: „România să trăiască întru mulți ani! Capitala țării mele este Bucureștiul, nu Viena!”.

Împreună cu noul primar al orașului Vatra Dornei, George Deac, a organizat la 30 iunie 1909 și la baștină o serbare populară consacrată aniversării a 60-a de la urcarea lui Franz Joseph pe tron. Serbarea a avut loc pe muntele Giumalău, la altitudinea de 1900 metri, însă ea chiar de la început s-a transformat într-o tribună de afirmare a năzuințelor populare. Participanții la acea grandioasă manifestare au scandat: „Trăiască România!”, „Vrem să ne unim cu

Țara!”, „Bucovina este în veci românească!”. După această acțiune îndrăzneată, la care Ilie Odochian își dezvăluse încă o dată poziția sa patriotică, autoritățile l-au trecut la categoria persoanelor infidele stăpânirii habsburgice. Pe actul de identitate i-a fost aplicată ștampila cu inițialele P.V. (Politisch Verdächtig), ceea ce însemna persoană suspectă, adică periculoasă pentru ordinea de stat existentă.

Dârz luptător pentru emanciparea națională a românilor din Bucovina, Ilie Odochian a luat parte la Adunarea Națională desfășurată la 27 octombrie 1918 în capitala Bucovinei. Ca delegat din partea orașului Vatra Dornei, a fost ales în Consiliul Național Român, iar în această calitate a participat la Congresul General al Bucovinei, pe ordinea de zi a căruia s-a aflat o singură chestiune – „Stabilirea raportului politic dintre Bucovina și Regatul României”. Într-o atmosferă de mare entuziasm și delegatul dornean Ilie Odochian a votat „Unirea necondiționată și pe veci a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României”.

Omul care a fost un exemplu de slujire devotată intereselor românilor aflați sub dominație străină, omul care a fost o pildă a jertfirii de sine pentru cauza României Mari s-a stins din viață la 6 mai 1937.

ȘANDRU-ALBOI VASILE

Descendent al unei familii de vechi țărani câmpulungeni, Vasile Șandru-Alboi, gospodar chivernisitor și chibzuit în toate acțiunile sale, om care știa carte și care era stimat de concetățenii săi pentru că se ridica cu curaj în apărarea muntenilor și a intereselor naționale ale neamului românesc din Bucovina, a fost delegat din partea circumscripției Câmpulung la Adunarea Națională de la Cernăuți, convocată pentru ziua de 27 octombrie 1918. A votat cu entuziasm rezoluția adunării ce s-a proclamat Constituanta Bucovinei, fiind ales în unanimitate în Consiliul Național Român și fiind trecut în lista membrilor sub nr. 36, participând în continuare și făcând propuneri judicioase în ceea ce

privește necesitatea împrăștiării țăranilor cu pământ la ședințele acestuia. Văzând că situația în Bucovina se agravase prin operarea în spațiul ei a legionarilor aduși din Galiția, care ajunseră până la Gura Humorului, și a bandelor bolșevizate care terorizau și jefuiau populația, Șandru-Alboi s-a implicat în convocarea adunării câmpulungenilor, adunare care s-a desfășurat în ziua de 3 noiembrie 1918 în incinta Palatului Comunal și la care s-a încercat să se găsească o soluție pentru stăvilirea fărădelegilor ce se săvârșeau în zonă de către elemente străine. La acea adunare istorică s-a hotărât ca o delegație a câmpulungenilor, în frunte cu Vasile Șandru-Alboi, să plece la Fălticeni și să roage comanda militară de acolo să ordone intrarea trupelor române în vechiul ocol al Câmpulungului. În acest sens, a fost votată o moțiune prin care să se certifice dorința câmpulungenilor. Reprezentanții de la Fălticeni ai autorităților militare române au primit delegația și au rămas profund impresionați de discursul rostit de Vasile Șandru-Alboi, de raționamentul fin al unui țăran de la munte, de istețimea lui și de argumentele pe care le aducea în favoarea intrării trupelor regale în spațiul bucovinean. Folosindu-se de elementele unei veritabile diplomații țărănești, el a reliefat, înmânând moțiunea câmpulungenilor, că prin prezența armatei române în Bucovina nu numai că ar fi luate sub ocrotire viețile și avutul locutorilor, ci s-ar face și un pas hotărâtor spre unirea politică a acestei provincii cu Regatul României. La solicitarea acestei delegații, la 8 noiembrie 1918, un detașament format din două plutoane de grăniceri români, comandat de generalul Neculcea, a intrat în Câmpulung. O parte din militarii acestui detașament au înaintat pe Valea Bistriței până la Vatra Dornei. Subunitățile Diviziei a VIII-a române înaintau din toate direcțiile și, la 11 noiembrie 1918, Iacob Zadik, comandantul acestei divizii, a fost întâmpinat triumfal în capitala Bucovinei.

Au urmat alte evenimente importante, iar la 28 noiembrie 1918 urma să aibă loc Congresul General al Bucovinei, care să hotărască viitorul provinciei. Cu prilejul acestui eveniment, guvernul Bucovinei, în frunte cu Iancu Flondor, a pus la dispoziția delegaților din Dorna și Câmpulung un tren special, care avea să pornească spre Cernăuți în ajun, la orele 22 și 15 minute seara, și să ajungă în capitala Bucovinei joi, 28 noiembrie, la orele 9 și

52 minute. Din acel tren a coborât pe peronul gării din Cernăuți și câmpulungeanul Vasile Șandru-Alboi. Ca membru al Consiliului Național Român, el a participat la Congresul General al Bucovinei sub nr. 56 și a votat cu însuflețire moțiunea de Unire a Bucovinei cu România.

După Unire, Vasile Șandru-Alboi și-a văzut o scurtă perioadă de timp de treburile gospodărești. În 1922, însă, a fost ales primar al orașului Câmpulung, funcție deținută de el până în 1924. La 15 ianuarie 1923 a organizat la Câmpulung o adunare populară în scopul împrăștiării echitabile a muntenilor prin înfăptuirea reformei agrare. Fiind președinte al adunării, primarul Șandru-Alboi a trimis moțiunea votată președintelui Consiliului de Miniștri I.I. C. Brăteanu, ministrului Agriculturii și Domeniilor Al. Constantinescu și liderului Partidului Democrat al Unirii I. Nistor.

În 1934, a fost fruntașul delegației celor patru țărani, reprezentând Bucovina, Basarabia, Transilvania și Vechiul Regat, plecată în Franța pentru a depune câte un pumn de țărână pe mormântul lui Louis Barthou, fost ministru de externe și fost membru de onoare al Academiei Române, ucis mișelește la Marsilia odată cu regele Iugoslaviei, Aleksandru I. La Paris, Șandru-Alboi a rămas mai multă vreme, ca să ia cunoștință de modul de funcționare a marilor întreprinderi industriale, comerciale, financiare, publice și particulare. În Franța a învățat multe lucruri bune, pe care le-a aplicat apoi în activitatea sa gospodărească. În 1942, de pildă, era proprietarul unei mori, al unei fabrici de cherestea, al unei stâni de peste 200 oi țurcane. În general, era unul dintre gospodarii fruntași din zona Câmpulungului.

În anii celui de al Doilea Război Mondial a direcționat o parte din produsele obținute în gospodăria sa spre fondul Armatei Române.

ZANEA TOADER
(23.11.1849, Storojineț -?)

Este fiul lui Ioan și al Anei Zanea și, la 27 noiembrie 1849, a fost creștinat în biserica „Sf. Arh. Mihail și Gavriil” din cătunul Maidan al Storojinețului, de către preotul paroh Firlievici. Cunoscut cu numele de Todiraș, a fost unul dintre cei mai renumiți gospodari români din întregul district Storojineț. Prin soția sa, Maria, născută Bodnariuc, se înrudea cu neamul Burlenilor din Cireș-Opaițeni. A avut doi fii, Toader și Gheorghe, precum și o fiică, Axenia.

Era o persoană agreată de Iancu Flondor, căci era un țăran înțelept, chivernisitor, bun la inimă și la el boierul de la Storojineț admira, în timpul discuțiilor duminicale de după serviciul divin, vioiciunea, sfătoșenia, osârdia manifestată întru păstrarea datinilor și obiceiurilor strămoșești, felul limpede de a-și exprima gândurile și sentimentele. A fost invitat să participe la Adunarea Națională de la Cernăuți din ziua de 27 octombrie 1918 și acolo a fost ales în Consiliul Național Român (poziția 50). Nu cunoaștem motivul neparticipării sale la Congresul General al Bucovinei, știind că în primele zile ale lunii noiembrie a anului 1918 s-a pus la dispoziția intelectualilor români din Storojineț, angajați la crearea unei gărzi naționale pentru a stăvili teroarea și jafurile la care se dedaseră legionarii ucraineni și elementele bolșevizate.

În condica deceselor din parohia Storojineț, care se încheie cu anul 1935, nu este consemnată moartea gospodarului Toader Zanea. Posibil că decesul lui să fi avut loc ceva mai târziu și asta ar însemna că vigurosul țăran de la Storojineț a fost un longeviv.

Proces-verbal asupra Congresului General al Bucovinei

Care s-a ținut joi, 15/28 noiembrie 1918 în Sala Sinodală din palatul mitropolitan din Cernăuți.

Ordinea de zi: Stabilirea raportului politic între Bucovina și regatul României.

Începutul: la orele 11 î.a.

Prezenți:

A) Consiliul național român: 1. Anghel Ioan, 2. Bălan Grigore, 3. Băncescu Gheorghe. 4. Bejan Dionisie, 5. Berlinski Ilie, Bodnărescu Vasile, Dr., 7. Bodnărescu Victor, 8. Boncheș Gheorghe, 9. Botezat Eugen, Dr., 10. Bucevschi Dimitrie, 11. Candrea Ioan (Candreni), 12. Carabioschi Nicu, Dr., 13. Cozmiuc Constantin, Dr., 13. Clain Cornel, 14. Cojocar Nicolae, 15. Cozmiuc Constantin, 16. Dan Dimitrie, 17. Dan Romul, 18. Doboș Filaret, 19. Fediuc Vasile, 20. Flondor Iancu, Dr., 21. Flondor Nicu, 22. Gheorghian Octavian, Dr., 23. Cheorghian Vasile, 24. Greciuc Vasile, 25. Grigorcea Radu, Dr., Grigorcea Gheorghe, 27. Hacman Max, Dr., 28. Homiuca Cornel, Dr., 29. Iacoban Mihai, 30. Ieșan Alexandru, Dr., 31. Jemna Gheorghe (Storjineț), 32. Leuștean Toader (Fundu Moldovei), 33. Lupu Florea, 34. Lavric Gheorghe, 35. Marcu Vasile, Dr., 36. Marmeliuc Dimitrie, Dr., 37. Mihailescu Nicolae, 38. Morariu Aurel, Dr., 39. Nastasi Constantin, 40. Niculaiță-Popovici Constantin, 41. Nichita Vasile, 42. Nistor I., Dr., 43. Odochian Ilie (Dorna), 44. Patraș Apolo, 45. Popescu Petrea, 46. Popovici Dorimedont, Dr., 47. Popovici Eusebie, Dr., 48. Pridie Atanasie, 49. Procopovici Alexe, 50. Repta Vladimir, Dr., 51. Reus Vasile (Humor), 52. Reuț Vespasian, 53. Rotică-Rotariu Gavril, 54. Saghin Ștefan, 55. Șandru Gheorghe, 56. Șandru-Alboi Vasile, 57. Sârbu Gheorghe, 58. Sbiera Ion, 59. Sbiera Radu, Dr., 60. Scalat Modest, 61. Ștefanelli Teodor V., 62. Stârcea Ioan, Dr., 63. Tarnavschi Ipolit, Dr., 64. Tarnavschi Cornel, 65. Tofan Gheorghe, 66. Tomașciuc Victor, 67. Tomoiagă Laurentie, 68. Țurcan Aurel, 69. Țurcan Dimitrie, 70. Vasilovschi Nicu, 71. Vlad Nicolae, 72.

Voitcu Gheorghe, 73. Voronca Aurel, 74. Voronca Ocavian, Dr.

B) *Delegații polonilor*: 1. Duzinkiewicz Bazyil, Dr., 2. Kaminski Emil, 3. Kwiatkowski Stanislaus, Dr., 4. Pospiszil Wladyslaw, 5. Zweiger Leopold, 6. Wicentowicz Edmund, Dr.

C) *Delegații germanilor*: 1. Gaisdorf Rudolf, 2. Glondys Viktor, Dr., 3. Hodel Adam, Dr., 4. Kaindl Rafael, 5. Landwerh de Pragenau Edwin, 6. Lebouton Alois, Dr. Wols Emil.

D) *Reprezențați ai comunelor rutene de peste Prut*:

Raranea: 1. Crasovschi Toader, 2. Lupul Vasile, 3. Ilașciuc Vasile.

Toporăuți: 4. Macarenco Dimitrie, 5. Macarenco Vasile, 6. Mardari Toader.

Cuciurul Mic: 7. Poclitar Ioan, 8. Răilean, 9. Țopa Alexandru.

Ivancăuți: 10. Masichievici, 11. Mintici Ionică, 12. Țintă Gheorghe.

Storoneț-Putila: Chomașciuc N.

E) *Oaspeți*: a) Reprezențații armatei române în frunte cu domnul general Zadik.

b) *din Basarabia*: Halippa Pantelimon, vicepreședintele Sfatului țării din Chișinău, Pelivan Ion, directorul justiției din Basarabia, Buzdugan Ion și Cazacliu Grigore, deputați în Sfatul țării.

c) *din Ardeal și Ungaria*: Crișan Gheorghe, Dr., Deleu Victor, Dr., Osvadă Vasile.

d) mai multe mii de reprezențați ai tuturor națiunilor și stărilor sociale din toate părțile Bucovinei.

Dl Dionisie Bejan, președintele Consiliului național român, deschide ședința la orele 11.00 î.a. cu următorul discurs:

„Ilustră adunare, Consiliul național, singurul reprezentant legitim al voinței naționale a poporului român din Bucovina, a hotărât în ședința din 25 noiembrie a.c. constituirea sa în Congres, care să se întrunească astăzi în 28 noiembrie, spre a aduce la îndeplinire dorul și aspirațiunile pe care poporul nostru le nutrește și le păzește cu sfințenie vreme de un secol și jumătate.

Întrușiți astăzi în acest mare lăcaș, care este și trebuie să rămână simbolul unirii în credință, credință în Dumnezeu și în

neamul nostru, salut cu neînmurită dragoste pe reprezentanții vitejii armate române, care la ordinul Maiestății sale Regale Ferdinand I, ne-au întins mâna de ajutor în clipele de cea mai mare cumpănă: salut cu aceeași dragoste pe reprezentanții fraților noștri din Basarabia, Transilvania și Ungaria. Vă salut cu inima înduioșată și pe voi, frunțașilor neamului românesc din Bucovina, care ați venit cu inima însuflețită din tuspatri unghiurile țării, ca să așezați piatra fundamentală pe care are să se clădească trainic și neclintit «România mare»!

Implor harul și binecuvântarea dumnezeiască asupra hotărârilor ce veți lua!

Rog și propun să alegeți pentru conducerea dezbaterilor pe cel mai ales dintre frunțașii poporului nostru, care cu minte luminată și cu suflet neînfricat s-a pus în fruntea reprezentanților voinței naționale a poporului român din Bucovina, pentru a îndruma și a pregăti aceste clipe înălțătoare!

Propun de președinte al Congresului Bucovinei pe iubitul nostru Dr. Iancu Flondor.”

Congresul primește propunerea președintelui Consiliului național și proclamă cu aplauze nesfârșite pe dl. Dr. Iancu Flondor, președinte al Congresului general.

Dl. Dr. Iancu Flondor ia conducerea Congresului:

„Prea stimaților domni, încrederea D-voastră alegându-mă președinte al acestei memorabile adunări, mi-a fi un nou îmbold să pășesc energic, și fără pic de șovăire, pe unica cale care duce la limanul mântuirii neamului nostru. Vă mulțumesc din adâncul inimii (Aplauze).

Constat numărul necesar al membrilor Congresului și deschid Congresul. Invit pe dl Dr. Radu Sbiera să primească funcția de secretar al Congresului.

Cu deosebită satisfacție salut pe reprezentanții națiunilor neromâne din Bucovina (aplauze îndelungate), care, la invitarea noastră, participă în mod oficial la acest sărbătorească act.

Rog pe domnul secretar să dea citire corespondențelor incurse.”

Domnul Dr. Radu Sbiera, secretarul Congresului, dă citire telegramelor și scrisorilor sosite de la:

Dr. Cazacu, în numele Congresului directorilor Basarabiei:

Paul Gore, în numele Societății culturale a românilor din Basarabia;

General Gheorghe Marcu, în numele Comitetului național din Craiova;

Onisifor Ghibu, în numele ziarului „România Mare” din Chișinău;

Dr. G. Baiculescu, în numele pribegilor ardeleni.

DI Dr. Iancu Flondor, președintele Congresului:

„Onorat Congres! Înainte de a trece la ordinea de zi, am datorința, ca președinte al Congresului, să binecuvânteț pe domnii delegați ai Consiliului de directori din Chișinău.

Onorat Congres! Ca după o iarnă lungă și grea, când toată viața naturii pare moartă sub sloiul de gheață, primele brânduși ne vestesc că se apropie primăvara, când toată natura sub razele calde ale soarelui își serbează învierea, astfel și frații noștri din Basarabia, cu prezența lor, la Congresul bucovinean, ne vestesc că sub razele strălucitoare ale Coroanei române se va deștepta tot românul la o viață națională fericită. Iubiților frați basarabeni, sângele strămoșilor noștri, vărsat împreună pe plaiurile Moldovei, s-a amestecat și încheșat astfel, că toată cruzimea și viclenia dușmanilor noștri n-a izbutit să desfacă această sfântă legătură. Din adâncul inimilor noastre vă zicem bine ați venit pe acest vechi pământ al Moldovei, care nu e numai al nostru, ci și al vostru, Trăiască frații basarabeni! (Aplauze).

Trecând la ordinea de zi, am onoarea să vă fac propunerea ca să votați pentru următoarea moțiune spre primire:

MOȚIUNE:

Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918 în Sala Sinodală din Cernăuți, consideră că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururi parte din Moldova care în jurul ei s-a încheșat ca stat:

Considerând că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsește vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri din

trecutul Moldovei;

Considerând că fii ai acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărat de-a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgâne;

Considerând că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei Habsburgilor;

Considerând că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și, care, prin strâmbătăți și persecuții căutau să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voia să trăiască ca frate;

Considerând că, în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici pe toate câmpurile de bătlie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor, și că ei drept răsplată aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică;

Considerând că, în același timp poporul băstinaș a fost împiedicat sistematic a se folosi de bogățiile izvorâtoare de producție ale acestei țări și despuiat în mare parte de vechea sa moștenire;

Considerând că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, așteptat cu atât dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va împlini, când se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar, constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când după sforțări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temelii ei și s-a prăbușit, și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna

am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiții singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm:

Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României.”

(Aplauze îndelungate, care se repetă continuu)

Președintele Congresului dă cuvântul dlui Dr. I. Nistor.

Dl Dr. I. Nistor, membru al Congresului: „Onorat Congres! Statele sunt plâsmuiri vremelnice create prin forță de mână omenească, în vreme ce națiunile sunt organisme vii, care se nasc, se dezvoltă și-și împlinesc rostul istoric prin voința lor și grația lui Dumnezeu.

Contrastul acesta între stat și națiune s-a remarcat în mod drastic și în istoria poporului român. Națiunea română este una și nedespărțită de la Nistru până la Tisa. Aceeași obârșie, același grai, aceeași doină, aceleași datini și obiceiuri pretutindeni. Dar vitregia vremurilor a împiedicat pe înaintașii noștri de a crea un stat național unitar, care să cuprindă neamul întreg în hotarele lui etnice.

Leagănul copilăriei neamului nostru, Ardealul, a fost cuprins de unguri de 1000 ani și însăși Principatele Române, ce se înjghebaseră la poalele Carpaților, au fost stânjenite în dezvoltarea lor și îngustate prin hotare fărădelege.

Așa s-a «detrunchiat» Moldova lui Ștefan prin răpirea Bucovinei, mai apoi și a Basarabiei.

Era în toiul războiului ruso-turc de la 1768–1774, când Austria, îndată după împărțirea Poloniei, ceru Porții o fâșie din pământul Moldovei, pentru a-și deschide un drum între Galiția de curând răpită și Ardealul subjugat de mai înainte. Consimțământul Porții fu cumpărat cu bani grei și daruri prețioase.

Când veni însă la delimitare, Austria nu se mulțumi cu o fâșie de pământ, precum ceruse, ci cuprinse în «cordonul» ei blestemat întreg ținutul Cernăuților și cea mai mare parte din ținutul Sucevii cu vechea cetate de la Suceava, cu gropnițele decălecătorilor de la Rădăuți și cu însuși mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu un cuvânt pământul cel mai bogat cu urme din trecut și amintiri

scumpe pentru întreg neamul românesc.

În zădar protestară boierii și clerul în frunte cu domnul lor Grigore Ghica, împotriva încălcării hotarelor țării, demonstrând Porții că Austria a cuprins două ținuturi întregi din pământul Moldovei, în loc de o fâșie îngustă, necesară pentru deschiderea unei căi de comunicație. Dacă protestările moldovenilor răsunau în pustiu, fiindcă diplomația austriacă vărsa aur îmbelșugat, pentru a face pe turci de a nu le băga în seamă. Și așa s-a întâmplat ceea ce, după constelația de atunci, nu se putea împiedica: cesiunea celor două ținuturi de hotar, pe care Austria le botează ca un nume impropriu «Bucovina», pentru a acoperi prada în ochii diplomației europene.

Actul de cesiune s-a încheiat fără consimțământul înaintașilor noștri, de Poarta suverană, care, în virtutea vechilor capitulațiuni cu domniile Moldovei, n-avea dreptul de a înstrăina nici o palmă de loc din pământul țării. Declarațiile de mai târziu ale părinților noștri nu pot avea puterea legală, fiind stoarse de uzurpatori de la o populație robită și dezbrăcată de dreptul ei firesc de a se rosti liber asupra sorții sale politice.

Astfel, când una din puterile contractante, Austria s-a prăbușit sub greutatea păcatelor și crimelor ei seculare, noi, urmașii băștinașilor acestei țări, ajunși stăpâni deplini pe hotărârile noastre, declarăm actul de cesiune de la 1775 nul și neavenit, și hotărâm realipirea țării noastre la Moldova, din trupul căreia fusese răpită.

Hotărârea noastră este fermă și nestrămutată, fiindcă Austria în curs de 144 de ani s-a folosit de toate mijloacele pentru a ne desființa ca neam, bătându-și joc de drepturile noastre inalienabile asupra acestei frumoase și binecuvântate țări. Ea a desconsiderat sistematic drepturile limbii noastre, ne-a stânjenit în dezvoltarea noastră culturală și s-a folosit de avutul nostru pentru scopurile ei împotriva intereselor noastre cele mai vitale.

Tot ce simțea românește în această țară era prigonit și urgisit. Pentru manifestarea unei vieți naționale românești nu era loc în hotarele Bucovinei; oamenii cei de seamă ai țării erau siliți să-și părăsească țara, pentru a putea trăi și simți ca românii. Pe moșiile bisericii bucovinene se înființară colonii străine, din venitul lor trăiau slujbașii străini de neamul și de legea ctitorilor moldoveni, în

vreme ce țăranul băștinaș, ajungând la sapă de lemn, era silit să emigreze. Și mai ales în cursul acestui război, stăpânirea austriacă a căutat să distrugă neamul nostru din Bucovina prin mijloace fără scrupule. Drept aceea, sute de români bucovineni s-au înrolat în armata României liberatoare, spre a lupta pentru dezrobirea țării lor. În timpul din urmă s-au făcut planuri de a împărți Bucovina în două cu urmașii pribegilor ruteni, care se adăpostiseră pe vremuri în țara noastră. Dar ca și altă dată, așa și acum, noi, românii, singurii păstrători ai vechilor tradițiuni politice, istorice și culturale din această țară, ne vom împotrivi acestor tendințe nelegiuite, fiindcă am fi niște urmași netrebni ai vitejilor noștri înaintași, dacă ne-am întoarce la sânul patriei mame cu moștenirea știrbită.

Ținând seama de toate acestea, am onoarea de a recomanda onoratului Congres primirea moțiunii de Unire, propusă de dl Președinte”.

Președintele Congresului dă cuvântul dl Dr. Vasile Bodnărescu.

Dl Dr. Vasile Bodnărescu, membru al Congresului, constatând că moțiunea propusă de dl președinte al Congresului, precum și discursul festiv a dlui Dr. I. Nistor au fost aclamate de Congres cu cea mai vie însuflețire, crede că nu e mai nevoie să se continue discuțiunea asupra moțiunii și propune închiderea discuției.

Președintele pune la vot propunerea formală a dlui Bodnărescu pentru închiderea discuției și constată, că s-a primit cu umanitate de voturi; comunică, că încă înainte de închiderea discuției sunt notați la cuvânt dl Dr. Stanislaus Kwiatkowski, ca reprezentant al consiliului național polon din Bucovina, și dl Dr. Alois Lebouton, ca reprezentant ai consiliului național german din Bucovina.

Președintele dă cuvântul reprezentantului polonilor.

Dl Dr. Stanislaus Kwiatkowski dă în limba polonă următoarea declarațiune în numele consiliului național al polonilor din Bucovina:

„Poporul polon împlinindu-și misiunea istorică întru apărarea creștinismului și a culturii în Europa răsăriteană, prin secole întregi

a umplut cu morminte nenumărate ale ostașilor săi țările situate în sudul Nistrului, în care țări poporul român era stăpân străvechi.

Noi, polonii, care trăim azi în Bucovina, legitimăm drepturile noastre vechi de a trăi în această țară prin sângele vărsat în locurile acestea și cu osemintele cavalerilor poloni presărate aici, la care s-au adaos mormintele noi ale vitejilor legionari, din luptele sângeroase ale războiului prezent. În temeiul acestor drepturi am trăit aici cei 150 de ani din urmă, ca un liniștit element de cultură, în pace și concordie în mijlocul poporului român, care, deși suferind greu sub stăpânire străină îndelungată, a arătat inimă caldă. Martirii libertății noastre au căutat dincolo de Nistru scut în contra călăilor și temnicerilor.

În amintirea neștersă a poporului polon trăiește anul 1863, când acel cavaleresc popor român a deschis curțile și casele sale primitive revoluționarilor poloni emigranți, care au sângerat pentru libertatea poporului lor.

Noi, polonii bucovineni, pază la răsărit a poporului polon, care în momentul acesta își împreună pe umerii biciuiți prin 150 de ani, purpura sfâșiata în trei părți, a unirii politice a tuturor țărilor polone dintre Marea Baltică și Nistru, salutăm călduros ziua sfântă a renașterii României unite.

Recunoaștem pe deplin drepturile imprescriptibile ale poporului român asupra țărilor din sudul Nistrului în general și în special asupra Bucovinei.

Polonii bucovineni care aici în țară au dat dovadă de trăinicia lor națională, în momentul acesta istoric al unirii Bucovinei cu glorioasa țară mamă, dau expresie încrederii lor neclintite că poporul român, ținând samă de declarațiile exprese ale guvernului actual, va acorda minorității polone libertatea credinței catolice, libera întrebuintare a limbii polone în biserică și școală, libera așezare și exercitare a profesiunilor, în sfârșit o măsurată participare constituțională în administrația țării.”

Declarațiunea polonilor este luată la cunoștință de Congres cu cea mai mare însuflețire.

Președintele dă cuvântul reprezentantului germanilor.

Dl Dr. Alois Lebouton dă în limba germană următoarea

declarațiune în numele consiliului național al germanilor din Bucovina.

„Așteptând alipirea Transilvaniei și a Banatului la România și având toată încrederea în programul guvernului dezvoltat de guvernul provizoriu al țării în ședința Consiliului național român din 13 noiembrie 1918 și primit de acesta aproape cu unanimitate de voturi, și în baza căruia urmează să se dea toată considerația necesităților culturale ale popoarelor neromâne ce locuiesc în țară, și să fie hotărâtor în toate privințele numai principiul dreptului și al dreptății, consiliul național german în numele germanilor din Bucovina se pronunță întru alipirea Bucovinei la regatul României”.

Și declarațiunea germanilor se ia la cunoștință de Congres cu mare însuflețire.

Președintele Congresului pune la vot moțiunea de unire, care se votează în aplauzele nesfârșite ale Congresului și asistenței.

Președintele propune alegerea unei delegații de 15 membri ai Congresului, care printr-un mesagiu să prezinte M.S. Regelui moțiunea de unire. Din delegație fac parte: Dr. Iancu Flondor, ca președinte, I.P.S.S. Mitropolitul Vladimir, Dr. I. Nistor, Dionisie Bejan, Eudoxiu Hurmuzachi, Dr. Ocativian Gheorghian, Dr. Radu Sbiera, Dr. Vasile Bodnărescu, Gheorghe Șandru, Dr. Vasile Marcu, Dimitrie Bucevschi, Gheorghe Voitcu, Vasile Alboi-Șandru, Ioan Candrea și reprezentantul polonilor Dr. Stanislaus Kwiatkowski.

Această propunere se primește cu unanimitate de voturi.

Președintele dă cuvântul d-lor P. Halipa, vicepreședintele Sfatului țării din Basarabia și Dr. C. Crișan, secretarul Consiliului național din Transilvania și Ungaria, care felicită Congresul la actul unirii și arată mulțumirea sufletească a românilor din țările reprezentate de ei, pentru acest act măreț.

Președintele dă citire:

1) telegramelor ce se vor trimite din partea Congresului

a) Majestății Sale Regelui Ferdinand I la Iași,

b) Guvernului României la Iași,

c) Către Puterile Antantei: Franța, Marea Britanie, Statele Unite din America și Italia,

2) telegramelor sosite de la I.P.S.S Mitropolitul Moldovei
Primen

a) către Congresul Bucovinei,

b) către I.P.S.S. Mitropolitul Bucovinei Vladimir Repta.

Toate telegramele sunt primite de Congres cu mare entuziasm.

Președintele Congresului constată că ordinea de zi este terminată și rostește următorul discurs de închidere:

„Onorat Congres! Când istoriograful va avea odată să cerceteze textul causal al istoricului act săvârșit astăzi în sala aceasta el, fără îndoială, se va opri la hotărârea Consiliului de Coroană al României de a intra în lupta cea gigantică alături de puterile «Antantei». El va considera că această hotărâre decisivă era strâns legată de persoana regelui Ferdinand I, care a știut să-și împlinească misiunea sa istorică. Cronicarul va putea urma mai departe firul causalității, căci la întrebarea de a domni în România pe vremea cea mai critică a istoriei neamului nostru tocmai Regele Ferdinand I, el nu va afla alt răspuns decât: «Providența».

Iar noi, contemporanii Regelui, care împreună cu El am suferit și ne-am bucurat, avem impresia nemijlocită a tuturor întâmplărilor. Noi nu vom uita până la ultima suflare jertfele cele fără asemănare, pe care le-a adus regele ca ființă omenească pentru înfăptuirea idealului nostru național. Știm bine că numai Lui avem să-i mulțumim dacă rezebelul mondial ne-a adus România Mare, care de altfel rămânea pururea un ideal național nerealizabil. Deci, să îndreptăm sufletele noastre către El și să-I jurăm vecinică, nestrămutată credință.

Trăiască Maiestatea Sa, iubitul și marele nostru Rege Ferdinand I!

Trăiască M.S. Regina Maria, Crăiasa adorată de toți românii!

Trăiască Dinastia!”

Corul intonează imnul regal, care e urmat de cele mai vii și nesfârșite urale ale celor prezenți.

Președintele închide Congresul la orele 1 d.a.

Se verifică.

Președintele Congresului (ss) Dr. Iancu Flondor.

Telegrama Congresului către M.S. Regele Ferdinand I.

„Congresul general al Bucovinei care întrupează suprema putere a țarei, în numele suveranității naționale, a votat astăzi cu unanimitate unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în hotarele ei actuale cu regatul României.

Mulțumind proniei cerești că ne-a învrednicit de a vedea ispășită nelegiuirea ce s-a săvârșit acum 144 de ani față de țara noastră, mândri că avem fericirea de a aclama pe Majestatea Voastră Domn liberator și purtător de grijă a Bucovinei, rugăm să ne primiți sub sceptrul ocrotitor al Majestății Voastre și reînnoind firul istoric rupt cu silnicie înainte de un veac și jumătate, să reînnoiți strălucirea coroanei lui Ștefan.

Majestate, să trăiți mulți și fericiți ani.

Trăiască Majestatea Sa Regina!

Trăiască Dinastia!”

Cuprinsul telegramelor, care s-au expediat

PUTERILOR ANTANTEI LA LONDRA, WASHINGTON,
PARIS ȘI ROMA

„Domnule ministru, Congresul general al Bucovinei în virtutea drepturilor popoarelor de a hotărî singure de soarta lor, a votat astăzi în unanimitate realipirea Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru la Regatul României.

Pătruși de adâncă admirație pentru mărețele principii de libertate și dreptate, de care a fost călăuzită țara D-Voastre în acest război și de sincera recunoștință pentru jertfele desinteresate aduse de nobila D-Voastre națiune pentru triumful acestor principii, Vă rugăm să binevoiți a notifica guvernului D-Voastre votul unanim al Congresului general al Bucovinei și a-i tălmăci sentimentele noastre de vecinică mulțumire și recunoștință.

Totodată ne folosim de acest prilej de a exprima Excelenței Voastre și personal mulțumirile noastre cele mai călduroase pentru dragostea cu care ați înfățișat și sprijinit cauza noastră dreaptă în vremile de cea mai grea cumpănă și în clipele hotărâtoare pentru viața noastră națională.”

Răspunsul Guvernului Român

„Guvernul regal salută cu cea mai vie bucurie congresul

general al Bucovinei și ia act cu o nețărmurită mulțumire de hotărârea sa în unanimitate de glasuri. Poporul român din regat prin glasul guvernului vă aduce asigurarea cea mai desăvârșită că nu va cruța nimic pentru ca frumoasa Bucovină în hotarele ei istorice să rămâie de veci lipită de trupul patriei-mame. Poporul român s-a sculat când ceasul a sunat, pentru a face să triumfe dreptatea și libertatea neamului; el vă va sprijini și apăra ca pe odorul său cel mai scump.

De acum înainte România Mare este înfăptuită. Să mulțumim Domnului și să strigăm: Trăiască România lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare și Sfânt, astăzi România lui Ferdinand I!"

Președintele Consiliului de Miniștri, General de corp de armată adjutant Coandă

Răspunsul Ministrului Franței

„Sunt adânc mișcat de sentimentele nobile, ce le exprimați D-Voastră Franței la Congresul general al Bucovinei ca și de gândul că D-Voastră ați aflat de bine să exprimați îndeosebi dragostea D-Voastră către țara mea, tocmai în momentul când proclamați unirea cu România.

Eu mă simt îndemnat să împărtășesc aceasta guvernului Republicei, rugându-l să apare cauza justă română.

Franța a rămas credincioasă misiunii sale mari în lume.

Noi nu vom uita niciodată că românii, frații de sânge ai francezilor, au făcut pentru același ideal aceleași sacrificii.

E voința acelor martiri, care poruncește să rămânem uniți pentru totdeauna.

În numele guvernului francez cât și în numele meu aduc felicitări generoasei D-voastre națiuni, regelui D-Voastre loial și credincios, și Bucovinei, noii provincii române, cât și D-Voastre personal a cărui acțiune, exemplu și autoritate au ajutat așa de util realizarea idealului român.” Saint Aluaire

Răspunsul Ministrului Italiei

„Am onoarea să vă anunț primirea telegramelor D-Voastre, la care n-am putut răspunde decât acum, primind-o cu întârziere.

Principiul naționalităților ca bază a fundării statelor a fost

proclamat de un bărbat de stat italian și susținut de poporul italian într-o sută de ani de lupte și de armatele italiene în patru războaie. Astăzi, înfăptuindu-se realizarea acestui principiu în toată Europa, Italia se bucură de eliberarea celorlalte popoare subjugate ca și de cea a propriilor săi fii și cu adâncă mulțumită și emoționată ea privește la România, care sub sceptrul regelui său, prin vigilența armatei sale și prin credința poporului său înfătuiește unitatea rasei sale.

Eu nu voi lipsi de a aduce telegrama D-Voastre la cunoștința guvernului regelui și mulțumindu-vă pentru amabilele D-Voastre expresiuni, aduc eu din parte-mi cele mai sincere felicitări pentru fericirea și prosperarea României Mari.”

Însărcinatul de afaceri al Italiei, Auriti.

(„Glasul Bucovinei”, nr. 13, 28 noiembrie 1918)

Primarul Traian Popovici, salvatorul a 20.000 de evrei
cernăuțeni sortiți deportării în Transnistria
în toamna anului 1941

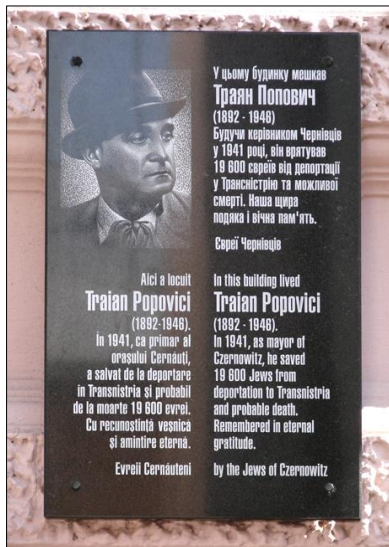
Dragoș OLARU

Există în istorie momente de restriște, marcate de maximă disperare, când mii de persoane nevinovate sunt victima unor agresioni cumplite, cu urmări grave și căderi psihice nemaipomentite, care conduc la o adevărată nebunie colectivă. În aceste momente de maximă tensiune, din care se pare că nu există nicio ieșire, se mai întâmplă să se găsească și oameni cu suflet mare, fideli valorilor și principiilor general umane, care nu întârzie să vină în ajutor celor loviți atât de crunt de soartă, să protesteze împotriva acestor nedreptăți, încercând să-i scoată din nevoi sau chiar să-i salveze de la moarte. Unul dintre aceștia a fost primarul municipiului Cernăuți, Traian Popovici, care, în toamna anului 1941, a făcut tot posibilul pentru a salva viața miilor de evrei expuși prigoanei și exterminării.

Privite prin prisma evenimentelor din Europa acelor vremuri, soldate cu crime abominabile față de populația evreiască, suferințele bucovinenilor par a fi mai puțin îngrozitoare. Dar e de ajuns să facem o analiză mai atentă a situației de atunci ca să ne convingem de adevărata tragedie a familiilor de evrei ridicate de la casele lor și duse în lagăre situate la sute de kilometri de Bucovina natală. Multe din ele au dispărut, fie că au fost omorâte în detenție, fie că s-au prăpădit din cauza bolilor, mizeriei sau foametei.

Traian Popovici

*Textul de pe tabla comemorativă
dezvelită pe casa în care a trăit
Traian Popovici*

De la 9 iulie până la 1 august 1941, Traian Popovici ocupă funcția de viceprimar al municipiului Cernăuți, primari fiind medicul Octavian Lupu și colonelul Brăiescu. În scurt timp, conducătorul statului îl propune, „pentru prestigiul bucovinean”¹, în funcția de primar. Astfel, la 1 august 1941, Traian Popovici devine primar al municipiului Cernăuți.

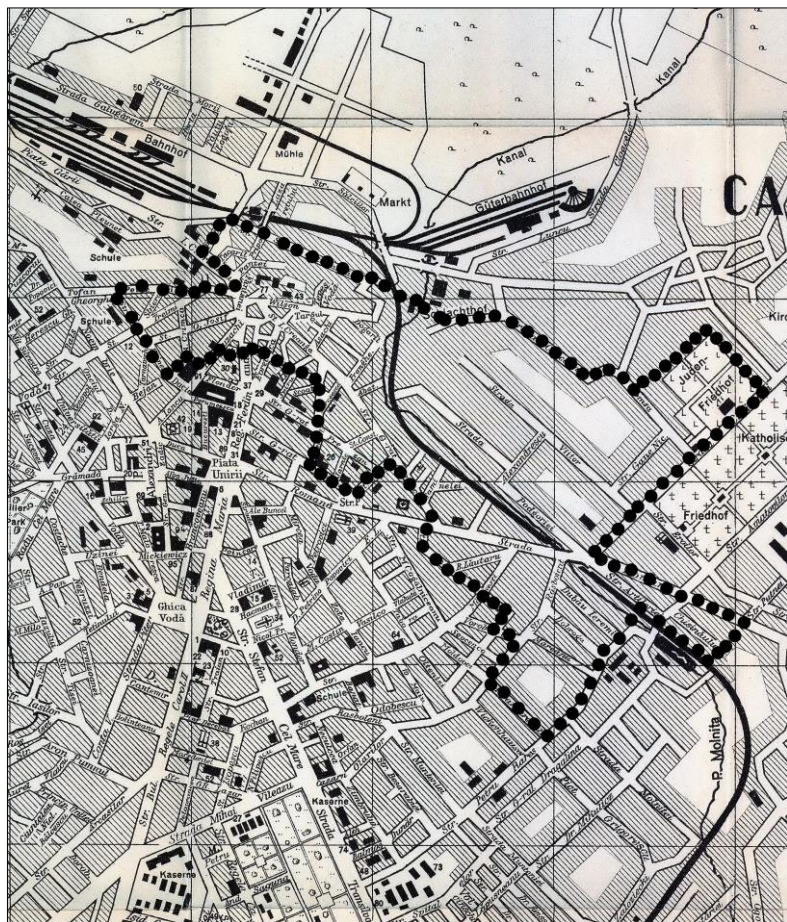
Primul contact cu orașul pe care trebuia să-l administreze a fost teribil. „Momentul eroic cum îl cunoaște antichitatea mă așează dintr-o dată în miezul vieții publice a municipiului, în laboratorul de experiențe al ideologiei rasiale, determinându-mi faptele și controlându-mi conștiința”, mărturisea el mai târziu. Pe lângă grijile care rezultă direct din funcția de primar (normalizarea vieții municipiului, prin reluarea distribuirii apei, repararea rețelei electrice, aprovizionarea cu alimente, restabilirea transportului în

¹ Traian Popovici, *Spovidania-Testimony*, ediție îngrijită de Th. Wexler, Fundația Dr. W. Filderman, București, 2002, p. 12.

comun, cu autobuze, tramvaie și troleibuze), T. Popovici se vede nevoit să rezolve și alte probleme impuse de momentul istoric. Astfel, el fusese pus încă din primele zile în fața unor evenimente care necesitau luarea unor decizii mai speciale, de care atârna viața mai multor mii de orașeni. Guvernatorul de atunci al provinciei, colonelul Alexandru Rioșanu, avea ordin din București să înființeze un ghetou în Cernăuți, în care să fie concentrați mai mult de 50.000 de evrei locali. Colonelul Rioșanu, unul dintre puținii care împărtășeau indignarea primarului în această privință, ca să mai câștige timp, l-a sfătuit pe Popovici să se adreseze conducerii de la București cu pretextul că e nevoie să trimită o misiune în Germania sau în Polonia pentru a studia experiența naziștilor în organizarea ghetourilor. Din nefericire, A. Rioșanu a murit subit în urma unei intervenții chirurgicale nereușite, iar postul de guvernator a fost ocupat de generalul Corneliu Dragalina, mult mai puțin îngăduitor în problema evreiască decât predecesorul său. Sub noua conducere a guvernământului a slăbit foarte mult influența primarului asupra hotărârilor luate în legătură cu soarta evreilor locali. Cabinetul și noul guvernator l-au înlăturat pe primarul Popovici de la luarea oricărei decizii privind tratamentul aplicat evreilor din oraș, ținând în secret tot ce spuneau la cale.

Cu toate acestea, crearea ghetoului a fost amânată până la începutul lui octombrie. La 9 și 10 octombrie au sosit la Cernăuți generalul Topor, cu funcția de mare pretor, și locotenent-colonelul Gheorghe Petrescu, care i-au transmis guvernatorului dispoziții „verbale” (căci „asemenea subiecte nu pot fi așternute în scris pentru a nu lăsa probe”²). În consecință, la 10 octombrie 1941 guvernatorul Calotescu emite ordinul de înființare a ghetoului și alte câteva ordine privind confiscarea averilor evreilor și deportarea acestora peste Nistru, în ciuda opoziției primarului Traian Popovici. Aceste acțiuni urmau să fie realizate sub conducerea primăriei și sub controlul pretoratului armatei.

² Ibidem, p. 15.

Planul ghetoului din Cernăuți (realizat de D. Olaru)

Constituirea ghetoului, trierea și apoi deportările în Transnistria reprezintă un episod distinct al tragediei evreilor din Cernăuți. Operațiunea de aducere a evreilor în ghetoul înființat în perimetrul cartierului evreiesc, o zonă situată în proximitatea actualei străzi Sahaidacinyi, a avut loc în zorii zilei de 11 octombrie. Străzile prevăzute pentru ghetou alcătuiau un cartier nu prea mare în care locuiau înghesuiți sub zece mii de oameni. Se

preconiza popularea acestui spațiu cu aproximativ cincizeci de mii de suflete. Nou veniții urmau să se alăture vechilor locatari ce rămâneau în casele lor³. După mutarea evreilor în ghetou, s-a dispus împrejmuirea acestuia cu sârmă ghimpată și instalarea în locurile de acces a unor porți de lemn, păzite de soldați.

Problema deportării evreilor cernăuțeni în Transnistria a fost discutată cu autoritățile din provincie la o conferință specială din 12 octombrie 1941, convocată de guvernator. La această conferință, primarul Traian Popovici a venit cu argumente care arătau clar că, în cazul deportării tuturor evreilor din oraș, producția de război a Cernăuțiului va fi grav afectată. El a cerut ca evreii botezați, intelectualii evrei, oamenii de artă de această naționalitate, funcționarii evrei care au servit statul român, pensionarii, ofițerii, invalizii, specialiștii din industrie, medicii, inginerii, arhitecții evrei și personalul de origine evreiască din sistemul judiciar să fie scutiți de la deportare. În acest demers, primarul a fost susținut de profesorul universitar Teofil Sauciuc-Săveanu⁴. Deși argumentele aduse în favoarea nedeportării evreilor erau imbatabile, singura concesie pe care Popovici a reușit să o obțină a fost scutirea de la deportare a evreilor botezați și a evreilor cu merite speciale pentru națiune (100–120 persoane)⁵. Acest rezultat nu-l putea mulțumi pe Traian Popovici și el apelează indirect la alte mijloace de influență.

În memoriile sale, scrise imediat după război și numite „Spovedanie”, fostul primar mărturisește: „Nu este oportun încă să arăt prin ce mijloace și cu ajutorul cui am încercat să influențez indirect voința Mareșalului pe care nu-l cunoșteam și care era așa de departe de Cernăuți”⁶. Suntem tentați să credem că Popovici se referă aici la intervenția consulului german din Cernăuți, Fritz Gebhard Schellhorn, care a avut o audiență la Calotescu în ziua de 15 octombrie 1941. Schellhorn s-a opus deciziei de deportare a tuturor evreilor care erau strict necesari pentru refacerea vieții

³ Ibidem, p. 33.

⁴ Daniel Hrenciuc, *Dilemele conviețuirii: evreii în Bucovina (1774-1947)*, ediția a doua, revăzută și adăugată, Iași, 2013, p. 445.

⁵ Traian Popovici, *op. cit.*, p. 37.

⁶ Ibidem, p. 38.

economice din Cernăuți, în deosebi pentru procesarea și exportarea produselor lemnoase, cea mai importantă industrie locală. Acțiunile de ghețoizare și planificările deportărilor au atras atenția autorităților germane, care considerau că măsurile luate împotriva populației evreiești din Cernăuți vor duce la prăbușirea totală a vieții economice a orașului și chiar a provinciei în ansamblu. Analiza activității economice a evreilor din Cernăuți în acele timpuri arată clar importanța deosebită a acesteia. Evreii cernăuțeni dețineau aproape în totalitate controlul asupra comerțului și industriei locale. Ei constituiau un procent însemnat din totalul meseriașilor și muncitorilor din fabrici.

Indiferent care vor fi fost motivele intervenției lui Schellhorn (de natură umanitară, cum va arăta peste ani în memoriile sale fostul consul german, sau de ordin economic, cum le vom găsi consemnate în memorandumul acestuia către guvernator), e de reținut faptul că mareșalul Antonescu, în urma implicării pe mai multe direcții a lui Traian Popovici, „a admis rămânerea la Cernăuți a unui lot de până la 20.000 evrei”⁷.

Imediat după adoptarea acestei hotărâri, anunțată guvernatorului într-o convorbire telefonică, s-a trecut la înființarea unei comisii pentru trierea evreilor, alcătuită din generalul Vasile Ionescu, primarul Traian Popovici, vice-primarul Pop, maiorul Tarnavețchi, sublocotentul Popovici, sublocotenentul Lunguleac și secretarul primăriei, Bucevski⁸. În urma acestor insistențe, evreii calificați ca meșteri în tot felul de industrii sau care aveau calificarea de medici, ingineri, magistrați sau avocați au scăpat de la deportare.

Acțiunile întreprinse de primarul Popovici, de susținătorii lui și de membrii comisiei de triere au generat suspiciuni. Într-o notă a Serviciului Secret de Informații, din 2 octombrie, se aduce la cunoștință guvernământului că printre locuitorii orașului apar nemulțumiri privind abuzurile ce se fac la repartizarea locuințelor,

⁷ Ibidem, p. 39.

⁸ Liviu Cărare, *Considerații privind ghețoizarea evreilor din Cernăuți (1941)* în Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Series Historica, Cluj-Napoca, 2010, p. 107.

aducându-se ca exemplu 8 cazuri de presupuse fraude în acest domeniu⁹. La ordinul confidențial al guvernatorului, din 8 octombrie, primarul Traian Popovici cercetează cazurile și, la 17 octombrie, răspunde printr-un raport în care arată că locuințele cu pricina au fost distribuite cu forme legale, iar „informațiunile ce au fost date, au la bază nu buna credință, ci numai micimea de suflet a unora care nu cunosc realitățile”¹⁰.

Starea devine și mai tensionată în urma unui raport făcut de primar, referitor la situația evreilor din Cernăuți, după ce au fost oprite deportările acestora în Transnistria. Spre regret, raportul lui T. Popovici adresat guvernatorului nu a putut fi găsit în fondurile arhivei din Cernăuți. Totuși date importante din acest raport descoperim în răspunsul lui Corneliu Calotescu către primar. În raportul său către conducătorul țării, guvernatorul Bucovinei semnalează că la observațiile sale, „Dl. Primar a găsit de cuviință să facă Guvernământului un raport pe care-l găsesc cu totul deplasat și în care, în rezumat, face apologia dreptului evreilor în Țara Românească – adăugând în plus că actul Guvernului de evacuare a fost ilegal”¹¹.

La 14 decembrie 1941, guvernatorul Calotescu face un raport către I. Antonescu în care îi cere conducătorului statului demiterea din funcție a primarului¹². Guvernatorul îl propune ca primar pe Dr. Ion Nandriș, șeful Spitalului central din Cernăuți, „care după toate referințele luate ar fi în măsură să conducă Primăria”¹³. Ion Nandriș nu a fost însă numit primar, neacceptând, probabil, funcția, aceasta revenindu-i lui Dimitrie Galeș, care semnează documentele primăriei cu începere din luna februarie 1942. Demiterea lui Traian Popovici în luna ianuarie 1942 este constatată și de cunoscuta cercetătoare de la Centrul de Cercetări Franceze din Ierusalim,

⁹ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (ASRC), F-R-307, Guvernământul provinciei Bucovina, inventar 3, dosar 5, fila 16-17.

¹⁰ Ibidem, f. 20.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, f. 232.

¹³ Ibidem, f. 233.

Florence Heymann¹⁴.

După demitere, Traian Popovici revine la munca sa de avocat, unde continuă să-și ajute concetățenii în diferite probleme, inclusiv pe evrei, care, în acea perioadă trebuiau să facă față multor greutăți.

La începutul anului 1944, când trupele germane au început să se retragă din Cernăuți și când mulți evrei „s-au așteptat la ce era mai rău”¹⁵, îl găsim pe fostul primar al Cernăuțului intervenind din nou în favoarea evreilor. În această perioadă, Traian Popovici pledează pentru libertatea evreilor de a alege locul de domiciliu, dar, spre regret, fără rezultate deosebite.

Trebuie să menționăm că în perioada războiului alături de Traian Popovici a fost întotdeauna unchiul său, Dori Popovici, fapt mai puțin cunoscut de cercetători. Abia în anul 1996 a fost descoperit un memoriu amănunțit de 74 pagini, semnat de Dori Popovici, care „radiografiază caracterul autorității statale românești în Bucovina”¹⁶.

După război, Traian Popovici s-a refugiat în România unde în anul 1945, publică cartea sa de memorii „Spovedanie”¹⁷, reeditată într-o ediție bilingvă româno-engleză în anul 2002 de Fundația Dr. W. Filderman din București. Moare la 4 iunie 1946 în satul Colacu din comuna Fundu Moldovei, în împrejurări destul de misterioase. E înmormântat în curtea bisericii din sat.

La 2 ianuarie 1969, Institutul Yad Vashem îl proclamă pe Traian Popovici Drept între Popoare, pentru contribuția definitorie la salvarea a mii și mii de evrei. Astfel, el este primul român ale cărui merite deosebite din perioada războiului sunt recunoscute de statul Israel. Conform statisticii de la 1.01.2017, printre cei 60 de români ce s-au învrednicit de această nobilă distincție, oferită

¹⁴ Florence Heymann, *op. cit.*, p. 234.

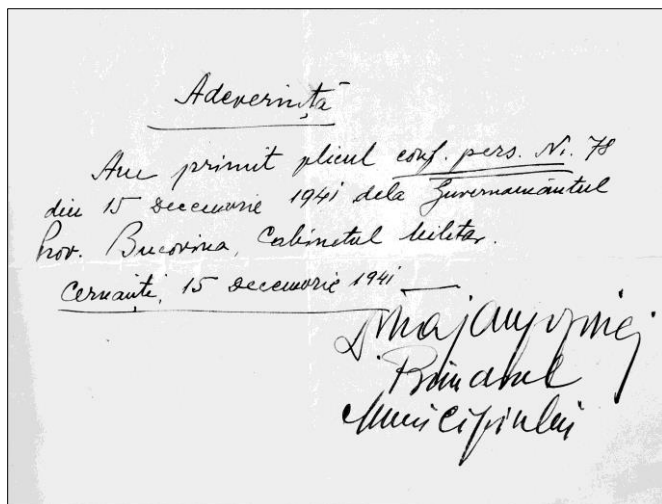
¹⁵ Mariana Hausleitner, *Evreii și antisemitismul în Bucovina între 1918-1944*, în „Studia et Acta. Historiae Judaerum Romaniae”, VIII, București, 2003, p. 205.

¹⁶ Jean Ancel, *Contribuții la istoria României*, Vol. I, partea II, București, 2001, citat după: <https://razboiulpentrutrecut.wordpress.com/2016/04/30/soarta-evreilor-din-bucovina-de-nord-in-timpul-regimului-antonescian/>

¹⁷ Traian Popovici, *Spovedanie*, București, f. a.

pentru faptul de a fi ajutat și salvat evreii aflați în primejdie în timpul Holocaustului, se mai află avocatul Simion Hâj din Storojineț, Regina Mamă Elena, pictorul Gheorghe Rusu, scriitorul Raoul Șorban și mulți alții. În Ucraina, această distincție a fost acordată la 2573 de persoane, statul ucrainean situându-se pe locul patru în lume, la acest indicator, după Polonia, Olanda și Franța.

Pentru prima dată la Cernăuți cinstirea memoriei lui Traian Popovici a avut loc la 21 aprilie 2009 când, la inițiativa evreilor supraviețuitori ai Holocaustului, între care și Miriam Teylor (SUA), a fost dezvelită cu susținerea autorităților locale o placă comemorativă pe casa din strada Zankovețka nr. 6 în care a trăit cândva primarul. Placa din marmură neagră, scrisă în trei limbi – română, ucraineană și engleză – are următorul text: „Aici a locuit Traian Popovici (1892–1946). În 1941, ca primar al orașului Cernăuți, a salvat de la depoprtare în Transnistria și probabil de la moarte 19 600 evrei. Recunoștință veșnică și amintire eternă. Evreii cernăuțeni.”

Adeverință

Au primit plicul conf. pers. Nr. 78
din 15 decembrie 1941 de la Guvernământul
Gov. Bucovina, Cabinetul șefilor.

Cernăuți, 15 decembrie 1941

M. J. J. J. J.
Traian Popovici
Primarul

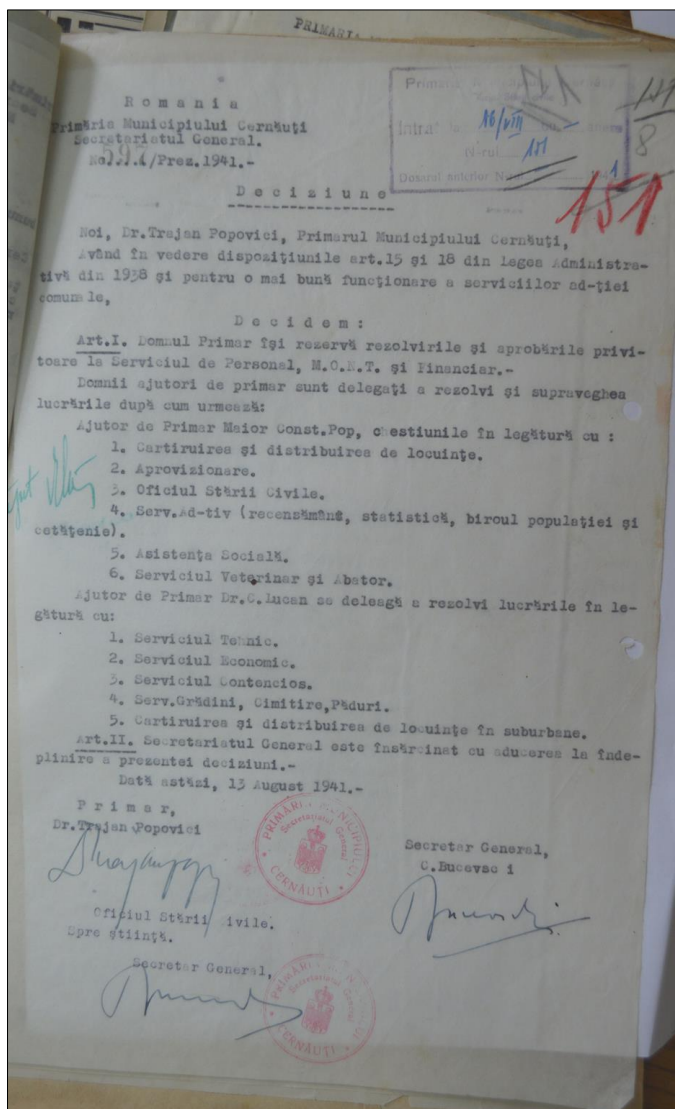
O adeverință scrisă de Tr. Popovici
(F-R-307, Guvernământul Bucovinei, inv. 1, d. 7, f. 230)

Tot din acel an încep să apară în Ucraina și primele articole despre fostul primar al Cernăuțiului, majoritatea semnate de

jurnalistul Serghei Voronțov¹⁸. În anul 2016, a fost realizat filmul documentar „Adeverință pentru viață”, având ca autor pe Iurie Levic, directorul Centrului Bucovineean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești „Ciprian Porumbescu” din Cernăuți, film în care este evocată viața lui Traian Popovici.

În România, fostului primar al Cernăuțiului i se acordă mai multă atenție. În luna iunie 2002, la solicitarea Ministerului Culturii și Cultelor, primăria sectorului 3 a Municipiului București a elaborat o hotărâre prin care a schimbat denumirea străzii „Unității” în cea de strada „Dr. Traian Popovici”, cinstind astfel pentru prima dată memoria vestitului primar al Cernăuțiului. În anul 2008, din inițiativa profesorului de istorie Florentin Lehaci a fost înființată, în comuna bucovineană Fundul Moldovei, Asociația pentru Educație, Democrație și Toleranță „Traian Popovici”, care are drept scop promovarea toleranței active sub toate aspectele ei. În același an, prin finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor din România a fost dezvelit în fața școlii din satul Colacu un bust de bronz în memoria fostului primar cernăuțean, realizat de sculptorul Bogdan Breza. În incinta școlii din satul natal, care poartă numele lui Traian Popovici, a fost înființat un muzeu în care au fost adunate și expuse documente, cărți, ziare, fotografii din viața ilustrului consătean, considerat un erou.

¹⁸ Vezi Сергей Воронцов, *Буковинский Шиндлер*, în «Зеркало недели», 30 ianuarie 2009.

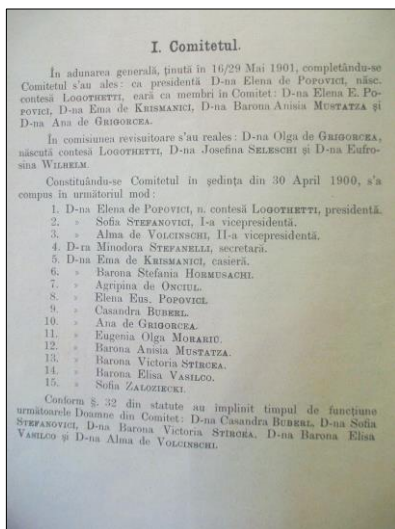
O decizie a Primăriei Cernăuți din 13.08.1941 semnată de
Tr. Popovici (sursa F-43, inv.6, d. 235, f. 151)

Activitatea Societăților Femeilor Române din Bucovina de Nord

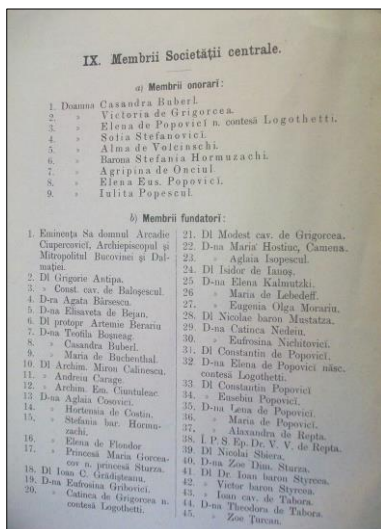
Maria GUȚU,
Arhiva regională de Stat din or. Cernăuți

Începând cu sec. XIX, omenirea a simțit o înviorare a forțelor sale morale, o sporire de valori. Femeia, evadată din viața publică, și-a creat un plan nou de activitate, fiind luminată prin cultura acumulată de mai multe secole – i s-au trezit în suflet porniri mai generoase, deschizând înaintea sa un spațiu mare de activitate.

E datoria noastră să spunem, că femeia română din Bucovina nu a evadat de la datoria pe care i-o impunea soarta vitregă a poporului.

Comitetul „Societății Doamnelor
române” din Bucovina, 1901-1902

Membrii „Societății Doamnelor
române” din Bucovina, 1901-1902

*Elena de Popovici-Logothetti, președinta
„Societății Doamnelor române” din Bucovina*

Prin urmare, din inițiativa unor doamne provenite din familiile fruntașilor mișcării naționale române și sub protecția și îndrumarea Societății pentru literatura și cultura română, printre care erau Eufrosina Petrino-Armis, Elena Popovici-Logothetti, Sofia Stefanovici, Victoria Stircea, Maria Grigorcea, Ștefania Hurmuzachi, Agripina Onciul ș.a., în anul 1891 la Cernăuți a luat ființă «Societatea Doamnelor române din Bucovina». Curând după înființarea sa, Societatea și-a creat filiale în peste 23 de localități din această provincie românească aflată sub stăpânirea hasburgică. Societatea, prin activitatea ei multiplă a fost în Bucovina un mare sprijin al românilor în perioada austriacă, când a fost pericolul de deznaționalizare. Scopul ei era de a întreține și a educa dragostea de neam la fetele române, de a cultiva industria casnică românească și

de a sprijini cu haine și alimente elevii sărmani din școlile primare. Această societate a desfășurat în cursul anilor o intensă activitate în folosul școlii românești: pentru a salva copilele române de înstrăinare, societatea a deschis în anul 1894 un internat de fete la Cernăuți, întâi în strada Sf. Treime (azi – str. Bogdan Hmelnișkii), apoi în strada Elena Popovici-Logothetti (azi – str. Armeană), donație a familiei cu acelaș nume. Internatul cuprindea, în medie, 80–90 fete române, care frecventau școlile din Cernăuți sau se intruiau la diferite meserii practice.

Internatul și Școala „Societății Doamnelor române”

Ani de-a rândul, «Societatea Doamnelor române» a mai întreținut două aziluri pentru copii nevoiași în suburbia Mănăstiriște și în str. Herescu (azi – str. Șcepkin). Cel de pe str. Herescu, mai târziu a fost transformat în internat de fete. Azilurile au provenit din dania Mitropolitului Vladimir de Repta.

În afară de aceasta, din donații publice, în cursul anilor,

societatea a întemeiat 20 de fundațiuni, care constau din scrisuri ipotecare depuse la diferite bănci, din procentele cărora erau sprijinite cu bani elevele bune, dar sărmâne.

De asemenea, societatea a organizat cursuri de limbă română, frecventate de sute de fete românce la Cernăuți, a susținut o școală primară în Cernăuți, a organizat un curs pregătitor pentru Școala normală de fete, a deschis o casă de ocrotire de zi pentru copiii ai căror părinți erau la serviciu în timpul zilei, a organizat un atelier de lucru de mână și altul pentru confecționarea de haine bisericești, totodată a dus o luptă grea pentru deschiderea unei școli secundare pentru fete române, care a fost înființată la începutul anului școlar 1902/1903.

În anul 1918, după prăbușirea Imperiului Habsburgic și unirea Bucovinei cu România, s-au creat condiții pentru înfăptuirea unității politice a românilor și totodată au ieșit la iveală nevoile populației, care a trecut printr-un îndelungat și crâncen război.

Toate asociațiile culturale românești, printre care și asociațiile femeilor române, au depus jurământ de credință. La adunările lor generale, ținute în cursul lunii octombrie, aceste organizații și-au ales delegate la Marea Adunare Națională, convocată la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, unde au votat pentru unirea cu România și reforme democratice, care urmau să fie înfăptuite în viitorul stat român. S-a prevăzut, pentru prima dată în România, acordarea dreptului femeilor de a vota și de a fi alese în consiliile comunale și județene.

În anul 1919, într-o epocă de refaceri istorice, de care era cuprinsă Bucovina, luă ființă, din inițiativa și stăruința Doamnei Virginia I. Nistor, societatea „Reuniunea Femeilor Române” din Cernăuți, cu scopul de a întreține o școală profesională. Doamna Virginia I. Nistor deveni președinta și sufletul societății, un *„adevărat nucleu de școală feminină românească, de îndemn de muncă socială, la înțelegere și înfrățire, într-un ideal măreț, destinat femeii române”*.

Ca o primă realizare a acestor idei, la Cernăuți s-a înființat Școala profesională de fete „Reuniunea Femeilor Române”, apoi, în anul 1929, după o muncă neobosită de 10 ani, au reușit să clădească o grandioasă clădire proprie din fondurile strânse de societate și din

contribuția mărinimoasă a oamenilor de binefacere, în care s-a instalat Școala împreună cu Internatul și pe fațada căruia erau înveșnicite cuvintele, care exprimau un simbol de recunoștință: Internatul școalei profesionale de fete R.F.R. „Virginia I. Nistor”. Arhiva regională de Stat din Cernăuți dispune de documente, de unde se vede, câtă muncă a fost depusă de societate: organiza diferite serbări, „petreceri populare”, expoziții cu scopul *„de a strânge fondurile necesare pentru întreținerea internatului de pe lângă Școala Profesională de fete”*, se organizau *„chete pe străzile și localurile publice ale orașului Cernăuți în scopul clădirii unui local de școală”* ș.a. De exemplu: la 19 octombrie 1925, doamna Virginia Nistor, președinta societății împreună cu membre ale acestei societăți, doamnele Suzann Dracea, Tarnavshi, dr. Hacman, Zavadovschi, Marmeliuc, Grigorovița, Prelici, au *„făcut o chetă... pentru strângerea fondurilor necesare Clădirii Școlii Profesionale de fete, s-au vândut bilete cărămizi”*, strângând o sumă de 55.372 lei, care *„a fost depusă la Banca Românească sucursala Cernăuți”*.

Elevele și conducătoarele Internatului

Până la sfârșitul anului 1933, Școala a existat ca școală de gradul I, având 147 eleve. În cursul anului școlar, s-au încununat cu succes stăruințele d-nei Virginia I. Nistor și școala s-a contopit cu școala de țesătorie, sub conducerea d-nei Lucreția Mitrofanovici și a primit titlul de gradul II.

Școala profesională era frecventată de un număr de 300 eleve. În această instituție învățământul teoretic se îmbina cu școala muncii practice, aici erau ateliere de țesut ș.a., unde se realizau lucruri de industrie casnică românească: covoare, pânză etc. Această instituție urmărea un scop îndoit: de a le pune la îndemâna absolvenților liceului toate cele necesare pentru o muncă practică și, totodată, formând calificarea de înderprindere comercială, lucrătoare, maestre și patroane.

Această primă realizare a neobositului comitet al societății „Reuniunea Femeilor Române” din Cernăuți a primit aprobarea și încurajarea autorităților. Ministrul Instrucțiunii Publice, în telegrama trimisă d-nei Virginia Nistor, le-a urat *„tuturora, spor la munca ce o depun pentru ajungerea deplină a țelurilor urmărite”*.

Un nou aspect din activitatea feminină la Cernăuți este societatea „Principele Mircea”, care se afla tot sub președinția d-nei Virginia Nistor. Această societate era filiala „Principelui Mircea” din București și se afla sub președinția M.S. Regina Maria, care urmărea scopul de educare a mamei și sprijinul copilului mic în cele 4 dispensare din Cernăuți, Roșă și Caliceanca. La aceste dispensare se ducea o muncă plină de suflet și abnegație de doctorii: d-șoara Sbiera, d-nii A. Popescu, Pauliucu-Burlă și Tabacariu sub direcțiunea administrativă a d-șoarei Elena Mănescu. O dată pe săptămână consultau mamele cu copii mici, pentru a fi căutați, cântăriți și tratați în caz de boală. Dacă micul pacient se îmbolnăvea și lipseau mijloacele pentru tratament, atunci la dispensar mama copilului găsea un sfat și medicamente gratuite. Despre activitatea acestor dispensare vorbea numărul de 72.000 de consultații gratuite.

Comitetul acestei societăți în fiecare an organiza un pom de Crăciun pentru cei mici și apăsăți de soartă. Sub ramurile pomului tradițional se împărțeau alimente și îmbrăcăminte.

Orfelinatul „Societății Doamnelor române”

O grupă de copii din orfelinat

Cea mai veche societate de acest fel, „Societatea Doamnelor Române”, care a avut o însemnătate covârșitoare pe timpul stăpânirii austriece, întreținând dragostea de neam la româncele din Bucovina și adăpostind fetele sărace în internatul de fetițe, și-a prelungit activitatea sa și după războiul sângeros, îngrijind și un orfelinat.

Casandra Buberl, redeșteptătoarea industriei casnice

La 8, 9, și 10 septembrie 1928, la Cernăuți a avut loc Congresul al VIII-lea al Uniunii Femeilor Române din toată România, fiind invitat de Societatea Doamnelor Române din Bucovina, prin Președinta sa D-na Elena Popovici-Logothetti. Acest congres a avut o mare importanță prin desfășurarea însemnatelor probleme, care au fost discutate, și anume: „*Protecțiunea familiei țărănești*”; „*Lupta contra imoralității*”; „*Lupta contra plăgilor sociale*”; „*Protecția copilului*”; „*Idealul păcii în legătură cu Societatea Națiunilor*.” La congres au luat parte participanți aproape din toate provinciile federale, așa ca vicepreședintele: d-na Alexandrina Vidrighin, pentru Banat, d-na Maria M. Pop, pentru

Oltenia și d-na Niță, pentru Basarabia, cu scopul ca lucrările să se poată încredința pe regiuni spre realizare. Toate înaltele autorități au luat parte, în frunte cu înaltul P.S. Mitropolit Nectarie, care a prezidat ședința de deschidere în sala pompoasă a Mitropoliei, fiind de față și d-l ministru Ion Nistor. Congresistele venite din toate părțile țării în număr considerabil au fost primite cu toată dragostea și cu tot fastul, încât, cu această ocazie și-au exprimat recunoștința tuturor acelora, care au organizat acest Congres, adică: mulțumiri comitetului Societății Doamnelor Române din Bucovina, precum și celorlalte înalte autorități ale orașului Cernăuți.

APELUL

Societății „Reuniunea Femeilor Române” din Cernăuți

către

Binevoitorii Neamului

Săteni și sătence, cari din împrejurări și de vitrege ați fost lipsiți de lumina cărții sfatului, cei ce doriți o viață mai bună copiilor voștri, dați din puținul ce-l aveți, „rupeți de la gură” cum zice românul și dați banul pentru o cărămidă, două, cari puse una peste alta și multe la un loc ne vor da posibilitatea să ridicăm școala unde un număr cât mai mare de copile, fiicele voastre, să crească în camere sănătoase cu hrana necesară trupeză și sufletească pentru ca după câțiva ani de învățătură să se întoarcă la gospodăriile voastre, sănătoase, luminate de știința cărții pregătite pentru a fi „mâna dreaptă” la gospodărie, a fi aducătoare de muncă rânduită și cât mai productivă în căminurile voastre, unde acestea au lipsit mai mult până acum.

Funcționari cu venituri modeste și împo-vărași de familie numeroasă, îngrijiți atât de mult de viitorul copiilor voștri și mai ales al fiicelor voastre, cei cari nu urmăriți să faceți din fiicele voastre nici profesoare, nici medici sau avocați, ci voiți a le da o îndrumare spre cariere mai degrabă producătoare de câștig, cum acele de maestre de lucru în școlile statului și particulare sau chiar conducătoare

de ateliere proprii, cari aduc astăzi atât câștig, dați din puținul vostru salariu, atât cât se poate cumpăra câteva cărămizi și veți vedea ca prin minune ridicându-se școala de unde fiicele voastre vă vor aduce mulțumirea sufletească și bunăstare materială.

Voi, cei ce aveți din belșug și bunuri materiale și sufletești, binefăcători și binevoitori ai neamului, voi, cei ce știți prețui binefacerile luminei răspândită prin școli și sunteți conștienți de necesitatea ridicării nivelului material și moral al femeii din clasa nevoiașă, cei ce aveți convingerea că luminând pe viitoarele mame ale celor mulți vom pune stăpîni solizi pe care se va ridica tare și durabilă clădirea Țării noastre întregită prin atâtea jertfe, dați cu dărnicie, cum ați mai dat de câte ori am făcut apel la voi pentru opere de binefacere și ajutați-ne ca în cel mai scurt timp să putem ridica școala profesională de care avem nevoie.

Bogați și săraci, dați obolul vostru pentru ca generații după generații să se bucure de roadele dărnicei voastre.

Comitetul societății va fi deopotrivă mulțumitor tuturor.

Pentru comitet :

Secretară generală :

Președintă :
Virginia Nistor.

Caterina D. Marmeliuc.

*Apelul societății „Reuniunea Femeilor Române” către
„Binevoitorii Neamului”*

La Arhiva regională de Stat din orașul Cernăuți se păstrează procesele-verbale ale Adunărilor generale și Raporturile anuale ale „Societății Doamnelor Române”, de la 17 mai 1931 până la 10 aprilie 1938.

Din raportul societății din 17 mai 1931, aflăm:

„Societatea are 227 membri activi, 33 fondatori, 24 onorari, 2 sprijinitori... Internatul nr. 1 «Elena Popovici-Logotetti», supravegheat de doamna bar. Szimonowicz, a găzduit 60 eleve – 38 cu taxa de 1500 lei, 10 – cu taxa redusă între 1000 lei și 600 lei, 8 gratuite, 3 eleve au beneficiat de bursă dela Fond. relig. și o elevă de semibursă”... Pe anul 1930 „veniturile și cheltuielile de la internat au fost de 679.550 lei”. Internatul nr. 2 „Mitropolitul Vladimir”, supravegheat de doamna V. Procopovici a găzduit 60 eleve, veniturile au fost de 659.722 lei și cheltuielile de 767.650 lei. Căminul de ucenice, supravegheat de d-na Grigorovița până în Sept. [1930], iar de atunci de doamna Fl. Gramatovici, unde au fost găzduite 20 eleve. Lucrau 2 secții de industrie casnică „au lucrat cu un succes diferit”, secția costumelor și a țeșăturilor a adus un venit de 93.393 lei, secția de broderie, unde lucrau 71 femei din județul Cernăuți, școala de croitorie și industrie casnică, supravegheată de d-na Fl. Gramatovici până în Sept. [1930], iar de la 1 octombrie – de d-na V. Berariu, era frecventată de 20 eleve; secția de ornate era supravegheată de d-na Botezat. La aceste școli erau ocupate fete române, fiice de meseriași și agricultori din suburbii, orfane de război din orfelinatul „Regina Maria”.

Raportul societății pe anul 1932 ne dovedește, că toate filialele societății din Bucovina duceau un lucru de „*vie activitate caritativă și culturală a intelectualelor noastre din provincie. Se îmbracă copiii sărmani, se impart cărți și recvizite, se dau ajutoare la văduve și orfane*”. Se organizau „*conferințe și festivaluri artistice, petreceri populare*” și alte „*lucruri îmbucurătoare, care dau vieții micilor orașe de provincie puls nou și înviorător*”.

Activitatea „Societății Doamnelor Române” din Bucovina a fost totdeauna sprijinită de opinia publică a Românilor din Bucovina. Presa românească din Bucovina încuraja mereu acțiunile acestei societăți, iar publicul o sprijinea cu daruri în bani și obiecte în natură. Nu există aproape număr de ziar, care să nu cuprindă

rezultatul unei colecte publice în favoarea acestei societăți.

Din cele expuse se vede cu câtă râvnă și dragoste de țară lucrau femeile române din Bucovina în spațiul social și cultural, unde le-a fost dat să-și afirme menirea lor.

Dar, cu părere de rău, activitatea lor a fost întreruptă în anul 1940, cu instalarea puterii sovietice în Bucovina de Nord.

Năzuim că, munca depusă cu ardoare și mare zel de aceste societăți în perioada habsburgilor și cea interbelică, când Bucovina a fost nevoită să se ridice după un război sângeros, nu va fi dată uitării, dimpotrivă, se va reînnoi cu ajutorul generației noi de românce, care își iubesc neamul și graiul și se va prelungi acea etapă de progres în evoluția noastră socială și națională, care a avut începutul încă în secolul XIX.

Satele Tomești și Suceveni*

Ion SUCEVEANU

Formațiunile statale din ținuturile românești, nu și-au păstrat întotdeauna independența. Din ele, numai Moldova și Țara Românească au rămas cu statalitate proprie. Din lungul șir de domnitori pe care i-a avut Moldova, doar câțiva au condus-o timp mai îndelungat. Alexandru cel Bun a reușit să-i mențină integritatea peste 32 de ani (1400–1432), iar Ștefan cel Mare – 47 de ani (1457–1504). În hrisoavele și uricele acestor doi domnitori este pomenit de multe ori satul Tomești.

Numele satului provine de la întemeetorul lui, Toma, fiul lui Petre Turcul, care a fost ispravnic de acte domnești, logofăt la curtea domnească între 1422 și 1447 și proprietar al Storojinețului.

În hrisovul de la 15 iunie 1431 e menționat vornicul Ivan Cupcici „unde este casa lui cumpărând de la Mișu Grămăticul, fiul protopopului Iuga, fratele aprodului Duma și al grămăticului Tădor poiana unde a fost Dan și Tomișii (Tomeștii)”. Peste 59 de ani, la 12 martie 1490, Ștefan cel Mare, într-un hrisov, confirma lui Serbici, nepotul de la fata lui Ivan Cupcici, căsătorită cu Andrei Serbici, satul Tomești pe Sirețel, adică pe Siretul Mic „unde au fost Sorocoteaja (patruzești de păre) Dragomir și Sandru, cumpărat de la Coste Murgociu și de la nepotul acestuia de soră, Gavril, fiul Negriței, cu 100 de zloți tătarești. Aceștea îl stăpâniseră în puterea unui privilegiu ce-l avea unchiul lor Mihăilă (Mișu grămăticul – n.n.) de la voievodul Alexandru cel Bun”.

Alt hrisov al lui Ștefan cel Mare, din 2 februarie 1503, confirmă că cele trei sate – Cupca, Tomești și Camenca – au fost dăruite de Iurie Cupcici la moartea sa.

Din documentele de mai sus reiese că aceste sate au fost dăruite de 2 persoane cu numele Iurie, unul Șerbici și altul Cupcici și erau veri.

Oricare ar fi explicația acestui fapt, un lucru este cert, că satul a ajuns în stăpânirea mănăstirii Putna și viața lui de mai departe este legată de ea.

Din conținutul acestor documente este cert că satul are o vechime mult mai mare decât prima lui atestare documentară și a luat naștere chiar de la începutul formării statului moldovenesc. Numele Iuga, Tădor, Duma și Dan au origini maramureșene și puteau fi cneji, juzi sau vătămăni veniți cu Bogdan, Sas, Balc sau Dragoș.

Satul Tomești a aparținut mănăstirii Putna peste 250 de ani. Domnitorii Moldovei care au urmat după Ștefan cel Mare au respectat hotărârile lui referitoare la proprietățile mănăstirii.

Mănăstirile din Moldova în această perioadă se bucurau de multe privilegii și imunități, iar locuitorii satelor mănăstirești erau scutiți de multe prestații și dări. Slujbașii de la curtea domnească nu aveau voie să intre în aceste așezări.

Mănăstirile puteau să vândă în toată țara surplusul de produse și să-și cumpere mărfuri cu scutire parțială sau totală de vamă, dar cu timpul, aceste privilegii au fost limitate. Până la Iliaș Vodă (1546–1551), mănăstirile nu plăteau biruri, el fiind primul domnitor care introduce „birul cel mare”. Slujbașii statului au dreptul să intre în satele mănăstirești înainte privilegiate și să colecteze cu forța birurile și amenzile.

După domnia lui Iliaș, domnitorii Moldovei au încercat să oprească aceste abuzuri și erau nevoiți să reafirme prin noi documente proprietățile mănăstirești.

La 11 aprilie 1760, voievodul Ioan Teodor Calimah întărește mănăstirii Putna satele Camenca, Petriceni, Tomești, Carapciu, Cupca, Cuciurul Mare, Clișcăuți și Ropcea. Satele Carapciu și Ropcea au fost dăruite mănăstirii ceva mai târziu, iar Carapciul, conform daniei de la 1 septembrie 1757, în care e scris că monahul Daniil Nacul, fiul lui Gavrilaş Nacul dăruiește mănăstirii Putna jumătate din satul Carapciu pe apa Siretului. În același document el cere să se prăznuiască ziua de 26 octombrie întru pomenirea sa și a părinților săi. În sus, satul era vecin cu Iordăneștii, dăruit mănăstirii Putna de Grigore Hâjdău, în jos – cu Prisecărenii Volcineștilor.

La 13 ianuarie 1764, Grigore Calimah acordă scutiri satelor mănăstirii Putna: Vicovele, Frătăuți, Camenca, Cupca, Ciudeiul, Crasna, Tomești și Carapciu din ținutul Sucevii. „M-am milostivit domnia mea și le-am iertat ca să fie în pace de conace, de podvozi, de cai de olah, de solărit, de folărit, de pelicele, de cașcaval și de alte ce ar cere cineva și să n-aibă voie a se amesteca întru nimica la

oamenii mănăstirii, nici au judeca, nici a globi, afară de morții de om și de furțișag, care acestea se cuvin a se căuta cu divanul domnesc. Oamenii aceștea întru nimică să nu-i supărați, căci care va îndrăzni de vor face cât de puțină supărare peste cartea domniei mele vor fi pedepsiți, măcar orice obraz vor fi, în alt chip nu va fi. Aceasta scriem.”

Acest document a fost, probabil, cel mai important motiv ce a stimulat și intensificat repopularea pământurilor pustiite ale fostului sat Tomești. Chiar dacă satul era pustiit, ceea ce ne vorbește un document din anul 1742, că era săliște „Tomeștii pe Săret, din jos de Cupca, la Suceava, săliște fără oameni”, pământurile mănoase de aici erau administrate de călugării de la Putna care trăiau aici. E posibil ca unii din ei să-și fi informat rudele despre locurile de aici rămase pustii. Tot ei rezolvau conflictele de hotar cu satele vecine.

Repopularea a început parțial în primele decenii ale secolului al XVIII-lea. Pe la jumătatea secolului erau deja pomenite „casele sucevenilor” din Tomești. Acestea sunt pomenite în mai multe hotarnice ale timpului.

În hotarnica de la 20 octombrie 1754 e scris că „Petre Gheșco, mare căpitan, a mers la Tomești, ținutul Sucevei, care-i în hotar cu moșia Fârceni a lui Gheorghe Volcinschi, a scos din pământ o piatră ce era în vârful deal dinspre Fârceni (Prisecăreni – n.n.), sub piatră a găsit cărbune, apoi a mers la un colț, la un stejar cu bour, la casele Sucevenilor, la movila din șes, fântâna putredă în poiana peste Siretul Mic până în grupa pârâului Huma, la hotarul Cupcei. Acesta e hotarul Tomeștilor. Satul a dispărut.”

La 29 mai 1762, stolnicul Vasile Bașota stabilește hotarele cu satele vecine ale Tomeștilor care erau Ropcea, Carapciu, Fârceni, Cupca, râul Siret și vârful Cardos. Locul unde se întâlneau hotarele satelor Cupca, Iordănești, Carapciu pe Siret și Tomești (Suceveni) s-a numit în secolul al XVIII-lea Cornul lui Cardos, Cornul la cerdac, iar în secolul al XIX-lea și Corneț. Sucevenii îl numeau „în deal la Corn” sau simplu – Corn.

Hotarul cu satul Cupca începea sus la Cornul lui Cardos, în jos pe drumul vechi spre izvorul Leneș, unde era prisaca mănăstirii, apoi pe Siretul Mic până la gura pârâului Huma (Humenii). (Vezi harta teritoriului vechi al satului Tomești.)

La 20 iulie 1764, Constantin Volcinschi, mazil de Dorohoi, dă jalobă lui Grigore Alexandru Ghica Voievod că are o moșie,

anume Fârceni din ținutul Sucevei pe care „o împresoară călugării de Putna cu moșia lor Tomești”. Domnitorul întărește lui Constantin Volcinschi moșia, iar călugării sunt chemați la divan. Hotarul Fârcenilor cu Tomeștii a fost stabilit în felul următor: „Obcina dinspre Hliboca spre Carapciu spre apus la o piatră în câmp, la apa Siretului, cu Siretele în sus până la obcina despre Tomeștii mănăstirii Putna, spre Petriceni (Camenca – n.n.) peste apa Siretului până la obcina unde s-a început.”

La 23 ianuarie 1782, în fața comisiei austriece ieromonahul Ioasaf și călugărul Atanasie declară că mănăstirea Putna a fost zidită de Ștefan cel Mare, în 1466. Numește toate satele și alte proprietăți ale mănăstirii în Bucovina unde e înscris și satul Tomești.

În anul 1783, în hotarnica satelor Petriceni și Prisecăreni e menționat că locuitorii din Fârceni au tras de partea lor casele de la Tomești, care se cheamă „casele sucevenilor”. Un timp oarecare a fost numit și satul sucevenilor. Prima atestare a denumirii „Suceveni” e înregistrată în lista preoților din Bucovina, de la 1784, în care e înscris „popa Simion în s. Suceveni”.

Din documentele menționate mai sus se vede că hotarele satului Tomești s-au schimbat de multe ori de-a lungul timpului. La început satul cuprindea teritoriul actualului cătun Tomești cu pământurile din apropiere, o ramură a căruia cobora pe malul stâng al Siretului Mic la izvoarele de la Fântânele și cele de la Răileni. Dealurile din fața satului de peste Siretul Mic, parțial împădurite, cu poienile de acolo până la pârăul Humei (Humenii) aparțineau boierului Cupcici și erau ale satului Cupca. Atunci Cupca avea hotar cu Camenca. Devenind proprietate a mănăstirii și formându-se noul sat, cei nou-veniți au fost împroprietăriți cu terenuri de pășune și fânețe de pe dealuri, astfel, multora le-au revenit și sectoare împădurite de lângă poieni, iar hotarul se mută pe pârăul Tomescului.

Să vedem cum se stabileau hotarele unui sat sau ale unui proprietar de pământ. La hotarnica moșiei erau de față reprezentanți ai organelor administrative, numiți de multe ori de domnitor, iar martori erau oameni bătrâni, cu autoritate, aduși de ambele părți ajunse în conflict. Hotarele se însemnau prin stâlpi, pietre, ridicarea de movile, prin copaci singulari cu bouri (simbolul stemei Moldovei). Era mult mai ușor de stabilit hotarele când existau

obiecte naturale: râuri, pâraie, râpe, dealuri, izvoare etc.

În perioada cât satul a fost pustiu, hotarul s-a schimbat de multe ori, mai ales acela din nord și vest. Pe timpul lui Ivan Cupcici și al urmașilor lui, Cornul și lanul de la Podișoare cu versantul de sud, numit Olărești și Uța Stânii, erau părți ale moșiei Cupcici. În acele timpuri, Siretul Mic curgea pe locul unde-i azi Rămășița – rămășița fostei albii a râului. Râul a format aici un arc de teren întins până la poalele dealului Bohorodiciului pe care cupcenii l-au numit Unghiul Mare.

La începutul secolului al XIX-lea, Siretul își schimbă cursul și taie Unghiul Mare în două părți. Aici hotarul cu Cupca a rămas pe vechea albie a Siretului, pe Rămășiță.

În perioada austriacă hotarul de vest al Tomeștilor cu Cupca se mută pe pârăul Perjav (Perjău). Lanul Cupcii, o parte din Olărești și Cornul sunt cedate Sucevenilor. Tot în această perioadă au fost înscrise în teritoriul satului și o parte din pădurile mănăstirești trecute la Fondul bisericesc greco-oriental al Bucovinei. Acel teritoriu forma un unghi ascuțit cu latura estică ce trecea pe drumul forestier ce mergea spre Camenca la cantonul pădurarului, apoi pe linie dreaptă pe drumul forestier spre Buhnea la izvorul pârăului Tomescului, iar la vest, pe acest pârău. La hotarul dintre Fondul bisericesc și porțiunile, pălcurile de pădure care erau proprietatea multor suceveni au fost săpate șanțuri adânci ce se văd foarte bine și azi. În masivul păduros al Fondului bisericesc pătrundea adânc o mare poiană lungă de aproape un kilometru și lată de peste o sută metri, numită „La Carliciuc” și „în capăt la Buliga”. În prezent, acest teritoriu este complet împădurit, ca și multe poieni ale sucevenilor.

În anii 50 ai secolului trecut, în perioada colectivizării, Unghiul Mare din partea stângă a Siretului e cedat sucevenilor în schimbul Cornului, iar hotarul cu Cupca e mutat pe calea ferată până la podul de cale ferată, în jos spre Siretul Mic pe pârăul Perjău, până la gura lui de la Siret, spre est pe Siret până la punctul situat pe malul drept al lui la peste 100 metri, la vale de gura pârăului Bohorodiciului, în dreapta spre sud în deal, circa 100 metri, apoi spre est până la pârăul Tomescului.

La începutul anilor 60 ai secolului trecut, sunt anexate la Suceveni cătunele Hilița și Strâmtura Prisecărenilor, care secular au fost mai mult atașate ca distanță de Suceveni.

Revenind la satul Tomești vedem că el a avut, mai bine-zis locuitorii lui, o soartă tragică. Decenii în șir, aproape un secol, a fost „seliște fără oameni”. Oare ce s-o fi întâmplat aici, de ce a dispărut, care sunt cauzele aceste tragedii?

În primul rând, trebuie să menționăm că aceeași soartă au avut-o mai multe sate din Moldova, din nordul ei, azi Bucovina. Cauze au fost mai multe. Teritoriul în discuție a fost situat din antichitate la marginea civilizației. Popoarele barbare au călcat aceste hotare de nenumărate ori, au trecut peste noi și de fiecare dată noi am renăscut, ne-am ridicat și am devenit mai tari, mai căliți. Străbunii noștri au stăvilat puhoaiile năvălitorilor din est, i-au apărât și pe cei din inima Europei. Chiar și atunci când nu au putut fi opriți aici, când ajungeau la „linia a doua” erau foarte slăbiți și era foarte ușor de înfruntat.

Din documentele consultate, am aflat că din imediata apropiere a satului nostru au dispărut 2 sate, din care Mihăluții de peste Siretul Mare, la unirea lui cu Siretul Mic, aproape de Petriceni, despre care au rămas puține mărturii. Al doilea a fost Târnauca de peste pădure, situat pe pârâul Târnauca, unde azi sunt vestitele eleșteie de la Fântâna Albă. În apropierea acestui ultim loc s-a permis în anul 1780 să se stabilească rușii lipoveni, care au format satul Fântâna Albă. Că Târnauca a fost un sat mare avem mai multe dovezi documentare. De exemplu, la 20 septembrie 1601, frații Gavril și Grigore Tarnavski, precum și frații Gugiul și Iurașco vând marelui logofăt Lupul Stroici părți din satul Târnauca. Primii frați au vândut partea de sus a satului cu moara, iar cei de-al doilea – partea de jos.

Mai spre est de noi, pe malul stâng al Siretului Mare, pe șesul din apropierea satului Opișeni, până la hotarul cu Camenca, era situat satul Berești (satul lui Bera), care, la 1744, era proprietatea mănăstirii Putna. Hotarnica de la 1782 stabilește că satul Berești se întindea până la Stârcea (Berlinți), Trestiana și Hliboca.

Mai spre est de Berești, alături de Tereblecea, era satul Greci, dispărut și el cu timpul. Acest loc, austriecii l-au colonizat cu nemți, devenind partea germană a satului Tereblecea.

Toate aceste 5 sate au dispărut, în primul rând, fiind situate aproape de primele capitale ale Moldovei, Baia, Siret și Suceava, au fost și cel mai des atacate de către cotropitori. Aceste teritorii au fost invadate în 1506 și 1509 de către polonezi, în anul 1510 și

1574, ele au fost jefuite de tătari, în 1538 sunt invadate de turco-tătari, o altă invazie polonă la 1600–1606, în anul 1650, pe vremea lui Vasile Lupu năvălesc tataro-cazacii.

O altă cauză a dispariției acestor sate ar putea fi faptul, că ele erau așezate pe un teren deschis de șes, formate din gospodării concentrate pe un teritoriu mic, care putea fi mult mai ușor distrus. Alte sate din zonă erau situate în locuri cu terenuri brăzdate de văi, despărțite de dealuri cu porțiuni mari împădurite. Multe gospodării erau așezate în locuri izolate, departe una de alta, mai puțin accesibile, fără surse comune de apă.

Izvoarele și râurile de la noi au fost pentru strămoșii noștri o mare bogăție, dar și un pericol mare în timpul epidemiilor. Ciumele din timpul domnitorului Alexandru Lăpușneanu (1564–1568) și cea din vremea domniei lui Dumitru Cantacuzino (1673–1675) au pustiit sate întregi. Locul satului pustiit de ciumă era ocolit de oameni încă mult timp după aceea.

Epidemiile de holeră au luat și ele mii de vieți omenești. Ultima epidemie de holeră, cea din anul 1848, a secerat viețile a 31 de suceveni.

Mari probleme pentru nordul Moldovei aduceau și invaziile lăcustelor, care, în câteva zile puteau distruge toate plantațiile necesare pentru hrana oamenilor și vitelor.

Menționăm și anii secetoși, care neapărat aduceau cu ei și foametea: 1574, 1576, 1585, în timpul lui Ștefăniță Vodă – 1659 și 1661. Chiar și în secolul al XIX-lea, seceta putea lua vieți omenești, cum s-a întâmplat în anul 1865, când foametea ce a bântuit în ținut a luat viața la 4 suceveni.

În același secol XIX, devastatoare erau și epidemiile de difterie, cori, anghină și alte boli ale copiilor. În anii 1877 și 1881, în Suceveni au murit peste 60 de copii. Cel mai afectat a fost neamul Mihailovicenilor, care a pierdut 18 copii.

*Capitol din monografia „Suceveni – satul meu de pe Siret” în curs de apariție.

ÎNVĂȚĂMÂNT-PEDAGOGIE

Carențele sistemului universitar românesc interbelic. Un concurs pe post la Universitatea din Cernăuți la 1937

Radu Florian BRUJA
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava

Introducere

Mediul universitar și analiza nașterii elitelor intelectuale și profesionale sunt un subiect de investigație complex. Universitatea reprezintă nu numai un loc de întâlnire a aspirațiilor tinerilor ci și un mediu pluralist, multiethnic și multiconfesional. În cazul de față, Universitatea de la Cernăuți a reprezentat o strategie a Casei de Habsburg de răspândire a culturii și civilizației germane în răsărit. Astfel, elitele intelectuale românești din Bucovina s-au format în mediul universitar german. Cu toate neajunsurile ei, stabilimentul academic bucovinean a fost racordat până la Marele Război la mediul universitar central-european. Transformările pe care le-a suferit mediul intelectual din Bucovina în primele două decenii ale secolului al XX-lea au fost influențate de evenimentele politice majore ale interstițiului amintit. După 1918, statul român a înțeles că reconfigurarea etnică și culturală a Bucovinei se poate realiza doar prin înlocuirea vechii elite germane din provincie. Universitatea din Cernăuți nu a scăpat acestor profunde mutații. Astfel, întregul învățământ superior din România trebuia reconsiderat. Se pune întrebarea dacă a fost statul român capabil să

se angajeze în implementarea unei politici educaționale coerente în provinciile dobândite după Primul Război Mondial.

Studiul propune o scurtă analiză asupra modului cum s-a transformat Universitatea din Cernăuți după 1918, care a fost rolul noilor elite universitare românești în instituția de învățământ superior, care a fost relația lor cu noile autorități politice și de ce acest proces nu a fost decât un succes parțial. Una din carențele învățământului superior românesc antebelic a afectat și mediul universitar cernăuțean. A fost sau nu politizarea Universității un proces secundar sau a influențat decisiv viața academică? O altă tară a mediului universitar a fost lupta noilor profesori pentru putere și influență în Universitate. Prin promovarea unor cadre, nu întotdeauna de cea mai bună calitate, dirigitorii Universităților românești și-au creat clanuri și coterii profesionale și/sau politice. Cum a influențat acest proces viața universitară? Universitatea de la Cernăuți a mai suferit o meteahnă specifică mediului academic românesc. Prin îndepărtarea profesorilor germani s-au vacantat o serie de catedre, care nu au putut fi acoperite de dascăli din Bucovina. Așa au ajuns aici o serie de cadre didactice din alte centre, în special de la București, care, în lipsa unei catedre în capitala României au folosit Universitatea bucovineană pentru a intra în sistem și ca trambulină pentru un eventual transfer. Departe de a se identifica afectiv cu lumea bucovineană, acești „ambulanți” au transferat limitele mediului academic românesc antebelic în noul stabiliment de învățământ superior românesc aparținând unei provincii cu valori pluraliste. A avut acest proces consecințe dramatice asupra vieții universitare bucovinene? Facultatea în care s-au manifestat cel mai acut aceste carențe a fost cea de Drept. Având cei mai mulți studenți, Facultatea de Drept atrăgea automat fonduri importante și deschidea catedre pentru nou-veniți. A fost conflictul dintre acești profesori „ambulanți” și bucovinenii care doreau să promoveze în mediile intelectuale unul de natură să prejudicieze educația academică din Universitate? Vom încerca să răspundem la aceste întrebări în studiul de față.

În istoriografia românească au mai existat încercări de analiză a mediului universitar, a mecanismelor selecției și promovării în Universități, a limitelor și avatarurilor vieții

universitarilor. Acestea s-au concentrat, în principal, pe specializările umaniste, unde sursele de informare sunt mai bogate. Noi ne propunem o analiză a modului cum s-au transformat carierele universitare de la Cernăuți după 1918, exemplificate pe cazul Facultății de Drept, și cum aceste mutații au prins în malaxorul lor pe noii profesori. Cu ajutorul *amintirilor* juristului Erast Tarangul și al unor surse arhivistice rămase inedite, aducem în lumină, un episod dintr-o problematică încă insuficient tratată în istoriografia românească.

Mediul universitar cernăuțean în perioada interbelică și avatarurile sale

Redesenarea hărții politice a Europei Centrale a generat un proces de mutații și în domeniul universitar. Autoritățile de la București au văzut în vechea Universitate germană de la Cernăuți un posibil reper al românismului într-o provincie multietnică în care românii formau o majoritate relativă, fiind doar cei mai mulți locuitori ai provinciei nu și majoritatea absolută. Românizarea Universității din Cernăuți a devenit după 1918 o prioritate pentru noile autorități în dorința de a transforma provincia habsburgică într-una românească. În septembrie 1919, Universitatea din Cernăuți a devenit printr-un Decret-lege, din germană „românească, primind un avânt în activitatea ei științifică”¹. Pentru a constitui un nou corp profesoral al Universității au fost promovați profesori români din afara mediului academic sau au fost aduse cadre didactice universitare din Vechiul Regat, Basarabia și Transilvania. Sub coordonarea lui Ion Nistor, Sextil Pușcariu și Constantin Isopescu-Grecul, trei profesori români din perioada austriacă, instituția de învățământ superior din Bucovina și-a continuat existența.

O primă reconfigurare a *Almei Mater Cernovisensis* s-a datorat procesului de românizare, prin îndepărtarea profesorilor

¹ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 274.

germani. Cei care au venit în Universitate au înțeles că existența ei era condiționată de această românizare. Majoritatea profesorilor germani au refuzat să depună jurământul față de statul român și au părăsit Bucovina². Încă din primii ani, Universitatea a fost supusă unui proces de românizare, prin plecarea majorității universitarilor germani în Austria³. Alți au preferat să rămână, dar au avut de făcut față unei întregi serii de șicane. Profesorii români i-au încurajat pe studenți să se opună profesorilor germani din Universitate, ceea ce a întunecat atmosfera academică din primii ani de după război. „Ținuta hotărâtă a tinerilor moldoveni și bucovineni în chestiuni naționale i-au pus în conflict cu profesorii străini de la Universitate, dar profesorii români ca I. Sbiera și S. Pușcariu, înțelepții și iubiții noștri călăuzitori de altă dată au făcut ca să renunțăm ușor la simpatiile profesorilor străini, deși renunțul acesta l-am plătit adesea destul de scump, pentru că nu se putea ca un tânăr student care cerea în public profesorilor români ajutorul pentru ca împreună cu studenții români să ștergă caracterul străin al Universității din Cernăuți, să fi fost pe plac profesorilor străini”⁴. Astfel, profesori ca Eugen Kozak sau Eugen Ehrlich au fost forțați de studenții români să părăsească Universitatea, acuzați că „au jignit statul român, biserica noastră și românismul”⁵.

Una din dificultățile cu care s-au confruntat noile autorități a fost lipsa unei baze legale pentru schimbările de personal din forul științific bucovinean. La Universitățile din București și Iași

² Mariana Hausleitner, *Die Rumänieserung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens: 1918-1940*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, p. 168.

³ Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în regatul României Mari (1918-1940)*, vol. I *Perspectiva național-liberală (1918-1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005, p. 95.

⁴ Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți, Ucraina, Fond nr. 216, Universitatea Cernăuți, opis 4, d. 36, f. 45. (infra: A.S.R.C.).

⁵ Lucian Năstase, *Imposibila alteritate. Note despre antisemitismul universitar din România, 1920-1940*, în „Identitate/alteritate în spațiul cultural românesc”, ediție de Al. Zub, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1996, p. 350.

funcționau legile în vigoare în Vechiul Regat, în vreme ce la Cernăuți și Cluj, schimbările erau făcute în baza unei legislații speciale, care combina vechea legislație austriacă, respectiv maghiară, cu noile reglementări intrate în vigoare după război. În marasmul legislativ din Bucovina primilor ani de după unirea cu România, Nistor și colaboratorii săi s-au folosit de legile austriece și de cele românești încă neintroduse, după cum acestea le apărau interesele. Numirile la cele trei Facultăți au fost făcute de Ion Nistor, conform Decretului regal pentru administrația Bucovinei, care funcționa pentru provincia din nordul țării până la unificarea legislativă⁶. Începând cu 1 octombrie 1921, prima facultate care a fost reorganizată după modelul celor din Vechiul Regat a fost cea de Drept, adaptându-se după cele de la București și Iași⁷. În schimb, s-a păstrat modalitatea de alegere a decanului facultății pe principiul că fiecare profesor era ales de Consiliul facultății. Facultatea de Drept a păstrat cel mai mare număr de profesori germani. Cadrele didactice germane aveau experiență, fie la catedră, fie în practică la Consiliile Aulice sau la Tribunale, neputând fi înlocuiți de români foarte repede. Constantin Isopescu-Grecul avea în vedere noile realități dar încerca să explice schimbările de personal pentru ca „să nu se simtă jigniți foștii membrii din această comisie și să nu se nască nemulțumire”⁸.

Dorința românilor bucovineni de a realiza „unificarea culturală, socială și sufletească a tuturor românilor” a făcut ca

⁶ A.S.R.C., Fond no. 6, Biroul prezidențial al Ministrului Delegat al Bucovinei, opis 1, d. 231, f. 1.

⁷ La momentul la care a fost redactat studiul de față am folosit Erast Tarangul, *Amintiri*, mss. păstrat la Muzeul Bucovinei Suceava, nr.inv. 663, p. 77-78. Între timp, manuscrisul a văzut lumina tiparului, Erast Tarangul, *Amintiri*, volum îngrijit de Radu Florian Bruja și Lucian Nastasă-Kovacs, Cluj Napoca, Editura Școala Ardeleană, București, Editura Eikon, 2016 (în continuare vom cita manuscrisul original). Precizăm că o a doua variantă a manuscrisului se află în custodia Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Iași, aceasta fiind ușor mai redus față de cel din biblioteca Muzeului din Suceava.

⁸ A.S.R.C., Fond nr. 6, Biroul prezidențial al Ministrului Delegat al Bucovinei, opis 1, d. 230, f. 9-10.

procesul unificării să fie grăbit, fără să țină cont de diferențele dintre provincia Casei de Habsburg și realitățile Vechiului Regat. Legislația învățământului universitar a căutat, prin declarațiile de intenții, să modernizeze învățământul superior și să îl adapteze la cerințele naționale. În realitate, lipsa experienței, incapacitatea și interesele avute de legiuitori au creat în mediul universitar disfuncționalități în organizare și funcționare care au permis unor profesori să avanseze în poziții la vârful ierarhiei, sărind peste etape. Aceleași mecanisme de selecție și promovare i-au împiedicat pe alți dascăli să ajungă la vârf, fiind vizibile limitele sistemului universitar românesc, care au însoțit viața universitară românească interbelică.

Un rol important în integrarea profesorilor veniți la Facultatea de Drept de la Cernăuți l-a avut Maximilian Hacman, care n-a încercat să păstreze spiritul vechii Universități austriece. În 1924, într-o ședință a Senatului universitar a luat în dezbateră Regulamentul de ordine interioară, care garanta autonomia universitară. Regulamentul Universității din Cernăuți data din 1875 și avea la bază vechea legislație austriacă. Aplicarea acesteia contravenea actelor legislative din Vechiul Regat, care încă nu fuseseră extinse și asupra Universității din Cernăuți. Maximilian Hacman a susținut necesitatea unificării legislative anulând ultimele rămășițe ale tradiției academice austriece⁹. În locul vechilor profesori germani, Ion Nistor și Maximilian Hacman au apelat la profesorul Paul Negulescu de la București, pentru a le recomanda cadre didactice „bine pregătite și cu activitate științifică meritorie”. Dar profesorul bucureștean nu a recomandat „elemente bine pregătite”, având în vedere interese personale în promovarea noilor titulari ai Facultății de Drept de la Cernăuți. Majoritatea noilor profesori numiți la Cernăuți au fost aduși din Vechiul Regat. Mulți din acești dascăli ar fi încercat să se titularizeze la Facultatea de Drept din București, dar Paul Negulescu „i-a recomandat ca profesori la Cernăuți, ca să scape de acești incomozi și nedoriți candidați”¹⁰.

⁹ Loc. cit., Fond nr. 216, Universitatea Cernăuți, opis 4, d. 36, f. 40.

¹⁰ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 99.

O altă caracteristică a vieții academice de la Cernăuți din perioada interbelică a fost politizarea excesivă a mediului universitar. Pe parcursul celor două decenii interbelice, promovarea în forul academic bucovinean s-a făcut cu acordul lui Ion Nistor. Iar cum el a devenit un fruntaș al Partidului Național Liberal, contestarea în unele medii era concentrată în plan politic¹¹. Aderența la o grupare politică sau alta avea vagi conotații doctrinare, fiind mai degrabă rezultatul unei conjuncturi. Cercetătoarea Maria Someșan e de părere că adeziunea era impusă de relațiile dintre profesori. Astfel, asistentul care adera la partidul din care făcea parte profesorul său, putea să se înregistreze în partidul celui care i-a susținut promovarea¹².

Dintr-o statistică reiese că aproape 60 % din cadrele didactice de la Universitatea cernăuțeană erau înscrise într-un partid politic. Procesul de reorganizare a Universității și românizarea personalului au făcut posibilă intervenția factorului politic în numirile la diversele catedre¹³. 20 de universitari cernăuțeni erau membrii Partidului Național Liberal, trei ai Partidului Național Țărănesc, trei ai Frontului Românesc, condus de Vaida Voevod, doi ai Partidului Agrar, condus de Constantin Argetoianu, doi, ai grupării iorghistice, unul, al Partidului Poporului și trei, ai grupării lui A.C. Cuza. Ulterior, ultimii se vor orienta către Mișcarea Legionară. În 1938, odată cu desființarea partidelor politice, 26 de universitari de la Cernăuți au declarat că nu au fost membri ai vreunui partid¹⁴. Facultatea de Drept era cea mai bine reprezentată la nivel politic, opt universitari fiind înregistrați față de patru apolitici. Dintre partizanii grupărilor politice, patru erau membri P.N.L.¹⁵. Ei au

¹¹ *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, editor Lucian Nastasă, Cluj-Napoca, Editura pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale Kriterion, 2011, p. 42.

¹² Maria Someșan, *Universitate și politică în deceniile 4-6 ale secolului XX*, București, Editura Universității, 2004, p. 55.

¹³ Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 99.

¹⁴ Maria Someșan, *op. cit.*, p. 60.

¹⁵ *Eabidem*, p. 61.

urmărit, ca, pe lângă catedre, să obțină și conducerea unor servicii publice, bine plătite și alimentate din bugetul statului. Promovarea a devenit astfel dependentă de influența pe care politicul o avea și de prezența unui partid la guvernare. Mecanismele de selecție și de promovare au depins de conflictele dintre profesorii departajați de interese personale sau de grup. Politizarea mediului universitar a făcut ca intelectualii să se divizeze pe considerente subiective, personale, pe solidarități regionale sau pe diferențe politice¹⁶.

Viața politică turbulentă din România a reverberat și în mediul academic. Un prim conflict a fost declanșat în Universitate de către Ion Nistor, devenit ministru al Bucovinei, deputat în Parlamentul României și Rector al forului științific cernăuțean. Decretul-lege referitor la alegerile din Bucovina definea corpul electoral, modalitatea de vot și circumscripțiile electorale. Legea combina scrutinul majoritar în provincie cu cel uninominal în orașul Cernăuți. Decretul stabilea că Bucovina era reprezentată în Parlament prin 26 de deputați și 11 senatori aleși la care se adăugau doi de drept (Mitropolitul Bucovinei și unul din profesorii și agregatii titulari ai Universității din Cernăuți)¹⁷. Conform legii electorale, un profesor universitar devenea parlamentar de drept, ceea ce a transferat lupta pentru o carieră parlamentară în mediul academic. Nistor a politizat numirile în funcții sau titulaturile pe posturi, creându-și o echipă de aliați politici în Universitate. Ion Nistor a avut un cuvânt important de spus în formarea noului corp profesoral, profesorii fiind obligați să îl voteze în funcția de Rector în 1920 pentru a-și păstra catedrele într-o Universitate devenită „o agenție nistoriană”¹⁸. Și tabăra partizanilor lui Nicolae Iorga, între care se număra și profesorul bucovinean Traian Brăileanu, a criticat politizarea mediului academic vorbind de „Universitatea lui

¹⁶ Lucian Nastasă, *„Suveranii” Universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale I. Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, p. 322.

¹⁷ Cristian Preda, *Influența sistemelor electorale asupra sistemului de partide în România interbelică*, în „Studia Politica. Revista Română de Știință Politică”, vol. II, nr. 1, București, martie 2002, p. 23.

¹⁸ A.S.R.C. Fond nr. 216, Universitatea Cernăuți, opis 4, d. 36, f. 30.

Nistor”¹⁹.

O altă acuză se referea la cumulul de funcții de care beneficiau mulți partizani ai lui Ion Nistor, dintre care unii veniți de la București și fără legătură cu Bucovina. În același timp, profesorii cu orgini bucovinene se plâneau că erau persecutați „zădărnicipându-le sau tergiversându-le realizarea cererilor și drepturilor legale” sau li se înscenau procese disciplinare²⁰. Nu întotdeauna recrutarea cadrelor didactice universitare s-a făcut pe principiile meritocrației, multe posturi fiind scoase la concurs preferențial, pe criterii sociale, pe interese politice, pe considerații extraintelectuale sau pe strategii matrimoniale. Relațiile dintre factorii de putere universitară au impus la vârful ierarhiei persoane insuficient pregătite, selecția având la bază carierismul, impostura sau nepotismul. Mulți universitari și-au creat o adevărată clientelă, care a făcut ca promovarea să devină arbitrară. Alteori, posturile au fost păstrate ani la rând în beneficiul propriu al unor profesori avantajați de sistemul de cumul. „De aici s-a născut și oportunismul, apetitul multora din aspiranții fără atuuri solide de a naviga cu abilitate printre diverșii factori de putere, pândind și fructificând orice porțiță deschisă spre accederea la poziția râvnită”²¹. Mulți profesori aveau funcții în Universitate și în același timp conduceau diferite departamente administrative din Bucovina. Asociația profesorilor universitari din Cernăuți, coordonați de Constantin Rădulescu, au redactat un lung *Memoriu* în care l-au acuzat pe Nistor că a transformat Universitatea într-un „pedestal politic” și a imprimat acesteia „caracterul de instituție personală”. Profesorii îl învinuiau pe Nistor că își împiedică colegii să participe la votarea parlamentarilor bucovineni în baza unei legi austriece, în vreme ce el se folosea de legislația Vechiului Regat, încă neunificată în totalitate cu cea din Bucovina. În încheierea *Memoriului*, redactorii îi acuzau pe adepții lui Nistor că, prin cumul, s-au pus „în incompatibilitate morală între situațiunea înaltă și independență de

¹⁹ Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 168.

²⁰ A.S.R.C. Fond nr. 216, Universitatea Cernăuți, opis 4, d. 36, f. 1.

²¹ Lucian Nastasă, „*Suveranii*”..., p. 269.

rector și situația subalternă de funcționar administrativ”²². Conflictul desfășurat în cadrul Facultății de Drept a fost provocat de eșecul profesorului Rădulescu de a obține un mandat de parlamentar. El a fost avocat și suplinitor la Universitatea din București și și-a încercat norocul în noua provincie unită cu România. Profitând de românizarea catedrelor a venit la Cernăuți, prin chemare, fiind titularizat la 1 octombrie 1920. Intenția sa fusese de a obține un mandat în Parlament și de a folosi Universitatea ca pe o trambulină pentru titularizarea la București. Alegerea lui Maximilian Hacman, susținut de Nistor, l-a făcut să intre în conflict cu aceștia, acuzați de „regionalism”. Scandalul avea să deschidă seria unor lupte intestinale, care au întunecat definitiv atmosfera de la Universitatea cernăuțeană.

Acestor tare ale sistemului universitar românesc li s-a adăugat și o problemă specifică, cea a profesorilor navetiști din Vechiul Regat, care au alterat atmosfera de la Universitățile provinciale, cum era considerată cea de la Cernăuți. Devenise o practică în România de după Primul Război Mondial ca diferite persoane indezirabile sau compromise la București să fie transferate în noile provincii. Acest „surghiun” era perceput ca unul disciplinar sau temporar până la ivirea unei situații favorabile. De aceea, cele mai multe scandaluri erau provocate de acești „regățeni”, deveniți insuportabili în Bucovina. Mulți universitari români își doreau să intre în sistem la Universitățile din Cernăuți sau Cluj care erau văzute ca etape în promovarea lor, urmărind apoi să se transfere la Iași sau București. De aceea, Bucovina era pentru ei un „exil necesar”²³. Fenomenul s-a petrecut într-o formă asemănătoare și la Universitatea din Cluj. Sever Bocu ne descrie același spirit într-o scrisoare adresată unui confrate: „Regatul ne-a trimis politicieni fără scrupul, care au creat noțiunea de <regățean>. Mă cunoașteți că nu sunt unul cu sentimente egoiste, regionaliste, dar îmi explic asentimentele compatrioților mei împotriva acestei invaziuni nu

²² Memoriul Asociațiunii Profesorilor Universitari, Secția Cernăuți, A.S.R.C. Fond no. 216, Universitatea Cernăuți, opis 4, d. 36.

²³ Lucian Boia, *op. cit.*, p. 323.

totdeauna norocoase”²⁴. Mobilitatea intelectualilor i-au făcut pe universitarii juriști ca Ion Popescu-Spineni, Gheorghe Alexianu, Constantin Rădulescu, Ioan Rădulescu, Gheorghe Drăgănescu, Dimitrie Gălășescu-Pyk, Constantin C. Angelescu ș.a. să accepte aceste „poziții de așteptare” la Universitatea din Cernăuți, în speranța ivirii unei șanse de a se transfera la celelalte centre universitare. A existat și un curent opus, unii profesori universitari originari din Bucovina preferând să plece de la Cernăuți spre centrele mai mari. Așa a fost cazul lui Grigore Nandriș, Sextil Pușcariu, Alexandru Procopovici, Dragoș Protopopescu, Sever Pop sau Mircea Florian. Nandriș își exprima opțiunea prin nevoia de a părăsi o provincie unde „apăsa o atmosferă de provincie minoritară, ucigătoare pentru orice mișcare spirituală”²⁵.

Astfel, au apărut profesorii „ambulanți”, care au înțeles că Universitatea din Cernăuți era o treaptă necesară până la obținerea unei catedre mai bune. Un inconvenient a fost și faptul că „profesorii ambulanți”, cum erau porecliți navetiștii, veniți „cu vagonul de savanți” la Cernăuți, la final de săptămână au impus orarul, programul ședințelor, cursurilor și examenelor din cadrul facultăților. La Drept, majoritatea activităților organizatorice, consiliilor și examenelor erau susținute vineri, creând dificultăți activității Facultății. Ei au reușit să impună și decanul facultății, facilitându-și interesele. Fragmentarea mediului universitar bucovinean s-a datorat acestor „ambulanți”, care nu aveau prea multe legături cu Universitatea, nici cu studenții de aici, neintegrându-se în corpul profesoral.

O altă meteahnă introdusă în Universitate după modelul de la București a fost creșterea numărului de ședințe ale comisiilor de docență sau agregatie, deoarece membrii acestora primeau diurne consistente pentru fiecare ședință. La îndemnul profesorului Atanasie Ștefănescu-Galați se completau o mulțime de procese-verbale pe verificarea delegațiilor membrilor comisiilor, pentru verificarea cererilor candidaților, pentru numirea repertoriului lucrărilor candidaților, pentru depunerea raportului, pentru fixarea

²⁴ Apud Lucian Nastasă, „*Suveranii*”..., p. 295.

²⁵ *Ibidem*, p. 297.

probelor concursului, pentru tragerea la sorți a subiectelor de examen etc. Acestea erau semnate la fiecare jumătate de oră, deoarece toate ședințele aveau loc într-o singură zi, vinerea, când erau prezenți profesorii navetiști. Cu toate acestea, diurnele erau încasate pentru fiecare proces-verbal în parte. Cel mai grav era că unii profesori, în frunte cu Gheorghe Alexianu „unelteau împotriva Universității din Cernăuți și militau pentru desființarea ei”. Aceștia nu reușeau să se transfere la București sau Iași și încercau pe orice cale să denigreze imaginea Universității bucovinene²⁶. S-a vorbit în epocă despre mutarea Universității de la Cernăuți la Craiova, mai aproape de București, variantă preferată de profesorii navetiști.

De multe ori universitarii aveau și alte ocupații, din afara învățământului. Cei mai mulți „ambulanți” erau la Facultatea de Drept, ei având sinecure sau fiind avocați la București sau Iași. Dimitrie Gălășescu-Pyk, avocat venit în 1929 de la București, susținea că științele juridice trebuie să îmbine partea teoretică cu practica și, de aceea, universitarii din branșă trebuiau să fie avocați, magistrați sau să ocupe funcții administrative legate de specialitatea de la catedră²⁷. Dezinteresul lor față de problemele Universității și chiar unele ilegalități au distrus spiritul academic existent înainte de 1918 în vechiul for academic austriac.

Vechea clasă dominantă din România și-a putut păstra privilegiile prin transformarea ei într-o clasă birocratică, defprofesionalizată și iresponsabilă, situație permisă de arhitectura sistemului politico-administrativ și educativ al României interbelice. Mulți ambițioși au devenit tributarii unor persoane influente. Practicarea unui sistem clientelar putea aduce beneficii imediate, cum ar fi asigurarea unui post într-o Universitate. Studiile juridice au fost din ce în ce mai vâdate, făcând inutile specializările educaționale stricte. Pentru un tânăr aspirant la o carieră, studiile de Drept ofereau perspective mai mari decât o specializare îngustă. Posibilitatea de a lucra atât în mediul privat, cât și în cel bugetar era un magnet care a prins la tinerii studioși. Viciile sistemului

²⁶ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 112-113.

²⁷ Mircea Grigoroviță, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*, Suceava, 2005, p. 98.

educațional au permis multor ambițioși să obțină un post în serviciul public (în cazul nostru o catedră universitară) în loc să meargă înspre ocupațiunile liberale din serviciul privat²⁸. Facultățile de Drept au devenit supradimensionate, aproape 40 % din studenți preferând studiile juridice ca o treaptă sigură spre un post administrativ sau o carieră de avocat²⁹. De aceea, și cariera universitară în Facultățile juridice era tentantă.

Reușita în mediul universitar a depins de diferite conjuncturi, care i-au favorizat pe unii și i-au împiedicat pe alții. Diferenții aspiranți la o catedră universitară la Cernăuți în anii 1919–1940 au trebuit să dovedească, dincolo de competențe profesionale și capacitate intelectuală, și o serie de atuuri extraprofesionale. Ele s-au dovedit a fi decisive atunci când s-a creat o anumită conjunctură favorabilă. Pentru cei care au urcat treptele universitare pas cu pas nu a fost suficientă experiența la catedră, activitatea pe tărâm științific, capacitatea intelectuală sau probitatea morală. Au existat strategii de selecție și promovare care nu au ținut cont de aceste condiții. Scoaterea unui post la concurs a depins de multe împrejurări. Vacantarea unor posturi era condiționată de transferul unui titular venit la Cernăuți după 1918 în speranța obținerii unui post într-un centru mai mare. Alteori, pensionarea sau decesul unui titular s-a dovedit a fi singura posibilitate de vacantare a unei catedre. Nu de puține ori un post vacant era ținut în rezervă fie pentru promovarea unui „protejat”, fie pentru obținerea unor sporuri salariale ale profesorilor care cumulau norme. Cert este că „aproape mereu a existat o inadecvare între scopuri și posibilități, mereu idealismul universitar s-a lovit de realități politice și economice”³⁰.

Satisfacerea altor interese s-a dovedit a fi o altă strategie de promovare în Universitate. De multe ori, ocuparea unui post de către un profesor originar din Bucovina era condiționată de venirea unui dascăl din Vechiul Regat, care era în „așteptarea” unei catedre.

²⁸ Dragoș Sdrobiș, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 69.

²⁹ *Ibidem*, p. 133.

³⁰ Lucian Nastasă, „*Suveranii*”..., p. 242.

De aceea, mediul cernăuțean a fost imprimat de conflict și intrigă, polemicile mergând până la amenințarea cu desființarea Universității din Bucovina și transferarea ei mai aproape de București. În cazul Universității de la Cernăuți, aceste realități au fost dublate de un conflict local între speranțele profesorilor originari din Bucovina și dorințele celor proveniți din Vechiul Regat. Aceste interese divergente au devenit motivul unor conflicte dinlăuntrul Universității care au avut reverberații negative asupra întregului corp profesional și relației directe a acestuia cu studenții.

Biografia unui universitar: Erast Diti Tarangul

Cazul bucovineanului Erast Tarangul e simptomatic. În fapt, el a fost victima unor conjuncturi nefavorabile care i-au întârziat ascensiunea spre vârful unei cariere universitare. Erast Tarangul nu poate fi încadrat unui anumit tip de împlinire profesională sau de eșec, dar câteva din avatarurile ascensiunii sale profesionale se înscriu într-un anumit model care a caracterizat mediul academic din Universitățile românești.

Erast Diti Tarangul s-a născut la 22 decembrie 1900/4 ianuarie 1901, la Câmpulung Moldovenesc, ca fiu al preotului și profesorului Orest Tarangul (1877–1960) și al Corneliiei (născută David). Tatăl său, preot din Câmpulung, profesor la Liceul Ortodox Român din Suceava și consilier referent la Mitropolia Bucovinei era doctor în teologie al Universității din Cernăuți. Prin mama sa, descendenta unei familii de slujitori ai bisericii, Erast avea ramificații și interferențe familiale foarte originale³¹. Descendența sa familială a reprezentat, în aceeași măsură, o trambulină spre accederea în mediul intelectual bucovinean. A absolvit Liceul Ortodox din Suceava „cu conduita foarte bună”,

³¹ Bunica dinspre mamă era nepoata de frate a bunicii dinspre tată, George Ostafi, *Erast Tarangul–memorialist*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, XX/1993, p. 255.

având calitative maxime la toate materiile³². În 1919, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți. La 1 aprilie 1922, a fost numit secretarul facultății, al cărei învățământ a fost reorganizat după modelul facultăților similare din București și Iași, prin noul regulament care a intrat în vigoare la 1 octombrie 1921. Cu toate că, potrivit noului regulament de organizare, secretarul ffacultății trebuia să fie licențiat în drept, ministerul, la propunerea facultății, l-a delegat cu această funcție, deși era student în anul III de licență. După încheierea studiilor universitare, la 1922, s-a înscris la doctorat în Drept, pe care l-a susținut tot la Universitatea din Cernăuți, în 1924 cu tema *Caracterul constituțional al republicilor europene*. După ce a luat doctoratul a efectuat stagiul militar la Bacău.

La sugestia mai multor profesori, în 1925, a solicitat o bursă Duguitt pentru specializare în drept public. Decanul, George Drăgănescu, susținea un foarte bun student care să își ia doctoratul la Bordeaux. Studentul respectiv era incompatibil, astfel că, la scurt timp, Drăgănescu i-a acceptat bursa și între 1925–1926 a studiat la Facultatea de Drept a Universității din Bordeaux, unde i-a avut profesori pe iluștrii Léon Duguitt și Roger Bonnard. Prin statutul ei, Franța exercita în anii '20 cea mai puternică forță de atracție pentru tinerii studioși, beneficiind de numărul cel mai mare de studenți străini. Hexagonul era țara care stătea cel mai bine la capitolul colaborărilor academice internaționale, având politici culturale foarte dinamice și un număr impresionat de acorduri interacademice³³. Pentru Erast, format în spațiul cultural german, experiența franceză devenea o foarte bună modalitate de completare a capacităților și atuurilor intelectuale. Întors în țară, a devenit asistent onorific al Facultății de Drept din Cernăuți, iar la 1 octombrie 1927, a promovat pe poziția de conferențiar

³² Serviciul Arhivelor Naționale, Direcția Județeană Iași, Fond personal Erast Tarangul, d. 17, f. 1 (infra: S.A.N.D.J.I.).

³³ Irina Nastasă-Matei, *Educație, politică și propagandă. Studenți români în Germania nazistă*, Cluj Napoca, Editura Școala Ardeleană, București, Editura Eikon, 2016, p. 43.

suplinitor³⁴. S-a căsătorit cu Eugenia Sbiera, doctor în chimie și profesor la Liceul Ortodox „Elena Doamna” din Cernăuți. Prin tată, soția sa se trăgea din familia lui I.G. Sbiera, iar prin mamă din familia Dracinski, care au dat mulți intelectuali bucovineni și aveau bune legături în mediile politice din Bucovina³⁵. Așadar, Erast Tarangul avea origini și înrudiri care îl recomandau pentru o carieră academică.

La 1 aprilie 1931, a devenit docent în specilitatea drept administrativ și, la 1 ianuarie 1932, s-a titularizat pe postul de conferențiar. A urmat cel mai controversat moment al carierei sale didactice din capitala Bucovinei: promovarea pe postul de profesor universitar. După un concurs cu multe încurcături (pe care îl vom analiza în partea finală a studiului nostru) a devenit, în octombrie 1937, profesor agregat la Catedra de drept administrativ. Arbitrariul care a însoțit procedurile examenului său s-a datorat unor deficiențe ale legilor învățământului, dar și a modului cum universitarii au înțeles să se plieze pe textele legii. În anii 1938–1940, o serie de prevederi ale noii legi a învățământului, cu completările ei ulterioare, a anulat autonomia universitară. Aparent, noile schimbări l-au avantajat pe Tarangul. Deși autoritățile regimului carlist urmăreau reprimarea mișcărilor de extremă (în vizor era mai ales extrema dreaptă), legislația învățământului superior a făcut ca practicile anterioare în selecția și promovarea cadrelor didactice să fie anulate. Ca și mentorul său, Maximilian Hacman, Erast Tarangul s-a solidarizat din punct de vedere politic cu grupările liberale³⁶. Fără să fie activist politic, el era membru al P.N.L., ceea ce nu l-a împiedicat să își continue activitatea la catedră. Nu la fel s-a întâmplat cu alți profesori, mai ales din spectrul politic al dreptei radicale. Dar bucuria lui Erast Tarangul de a se vedea profesor titular la Cernăuți nu a durat mult. Raptul Bucovinei, din iunie 1940, i-a întrerupt activitatea la Cernăuți, luând drumul exilului.

În iunie 1940, în urma ultimatumului sovietic, s-a refugiat la

³⁴ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Suceava, 2004, p. 475.

³⁵ George Ostafi, *op. cit.*, p. 255.

³⁶ Maria Someșan, *op. cit.*, p. 62.

Suceava și urma să fie transferat la Universitatea din Cluj, unde exista un post vacant la drept administrativ. Dar dictatul de la Viena i-a schimbat planurile și a fost nevoit să se îndrepte spre Facultatea de Drept a Universității din Iași. Datorită relației proaste cu unii profesori de aici a preferat să se transfere la Sibiu, unde se afla refugiată Universitatea clujeană. În anii războiului s-a întors la Cernăuți de câte ori a avut ocazia, pentru a susține prelegeri în cadrul conferințelor organizate de Societatea pentru Cultură și Literatură română din Bucovina, care înlocuia temporar Universitatea suspendată³⁷. După război, s-a stabilit la Cluj, predând la Facultatea de Drept a Universității din capitala Transilvaniei. A fost decan al acestei Facultăți în anul universitar 1947/1948. În noile condiții politice din România, funcția de decan a fost preluată de un subdirector general al Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Fără să fi suportat consecințele politice dramatice în care au fost prinși universitarii români după 1947, Tarangul și-a putut continua pentru un scurt răgaz activitatea didactică. A fost, totuși, exclus din învățământ în octombrie 1951.

Din martie 1952, a lucrat ca jurisconsult al Uniunii Regionale a Cooperativelor de Consum din Cluj până la pensionare, la 1 noiembrie 1961. Chiar și în aceste condiții, a putut să scrie și să publice o parte din cercetările sale juridice. Consiliul științific al Facultății de Drept din Cluj l-a rechemat ca profesor consultat, din 26 iunie 1968 fiindu-i echivalat și titlul de doctor în drept. I s-a refuzat însă participarea la aniversarea centenarului Universității cernăuțene, organizat la Linz, sub patronajul lui Otto de Habsburg în 1975. A fost membru al Institutului de Științe Administrative al României din București. A colaborat la „Revista română de drept public”, „Pagini juridice”, „Revue internationale de la theorie du droit”, „Pandectele Române” s.a.³⁸. A publicat, între altele *Contenciosul în anulare din Franța și România*, Cernăuți, 1927, *Neugestaltung der modernen Demokratie*, Wien-Leipzig, 1934,

³⁷ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012, p. 137.

³⁸ Mircea Grigoroviță, *op. cit.*, p. 115.

Tratat de drept administrativ român, Cernăuți, 1944 s.a

A murit la Cluj Napoca, la data de 12 noiembrie 1985, fiind îngropat apoi în cimitirul din Suceava³⁹.

Un concurs pentru postul de profesor universitar

În partea finală, ne propunem detalierea epopeii concursului său pe postul de profesor agregat, care a avut loc în 1937. O primă piedică în cariera lui Tarangul s-a consumat cu prilejul susținerii docenței. Cererea sa a stat în biroul Decanatului din 10 ianuarie 1927 până în 21 martie, când a fost înregistrată. Consiliul Facultății, abia în ședința din 11 iunie 1927 a hotărât susținerea examenului de docență pentru drept administrativ, decizie publicată în „Monitorul Oficial” cu o altă întârziere, la 6 septembrie 1927. Aceste tergiversări și amânări s-au datorat intrigilor profesorilor Gheorghe Alexianu și Ștefănescu-Galați, care susțineau candidatura maiorului piteștean George Cristescu. Abia la 1 aprilie 1931 a devenit docent în specialitatea drept administrativ. După numirea sa ca docent a reușit să se titularizeze la 1 ianuarie 1932 pe postul de conferențiar⁴⁰. Cu acest episod, Tarangul s-a convins că profesorii propuși de la București la catedrele vacante erau imediat promovați, fără nici o dificultate, în timp ce bucovinenii întâmpinau mari greutăți și erau împiedicați să intre sau să avanseze în învățământul superior. Tarangul se confesa că „la numirea mea în învățământul superior mi s-au făcut enorme dificultăți (...). Ștefănescu-Galați cerea că dacă voi fi numit profesor la facultate, va fi necesar să fie numiți doi <regățeni>”⁴¹.

Istoria promovării lui Tarangul pe post de profesor a fost și mai spumoasă. Conform *Legii pentru organizarea învățământului superior universitar din aprilie 1932*, posturile din învățământul superior erau scoase la concurs în baza autonomiei universitare, dar care trebuia să țină cont de Consiliul Interuniversitar. Legiuitorul a

³⁹ Emil Satco, *op. cit.*, p. 475.

⁴⁰ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 48, f. 1-4.

⁴¹ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 140.

avut în vedere ca reformarea învățământului superior să limiteze autonomia universitară pusă sub un control relativ al statului, ca principal finanțator al învățământului. Unele voci au cerut ca noua lege să limiteze cumulul de norme și să ia măsuri împotriva profesorilor „ambulanți”. Aceștia erau, de regulă, dascăli de la București care locuiau în capitală, dar aveau catedre la universitățile provinciale. Liberalii, aflați în opoziție la 1932, dar care patronaseră sistemul educațional românesc în anii '20, au cerut ca acești profesori, care aveau uneori și funcții în București, să nu poată deține o catedră universitară în provincie decât dacă aveau domiciliul în respectivul centru universitar⁴². Dar legea a trecut fără se rezolve toate problemele apărute, iar când Partidul Liberal a revenit la putere nu a mai adus în dezbatere parlamentară chestiunile pendinte legate de disfuncționalitățile din sistem. Astfel, încercarea de promovare de la conferențiar la profesor a lui Erast Tarangul s-a lovit tocmai de metehnele persistente ale învățământului universitar românesc. Și art. 4 din legea învățământului universitar, din martie 1937, completată de o Decizie, din ianuarie 1938, a căutat să blocheze practica „ambulanților”⁴³, dar pentru Bucovina era deja prea târziu.

Concursul pe post ar fi trebuit să îi ofere șansa lui Erast Tarangul de a deveni profesor universitar fără prea multe dificultăți. Dar modalitatea de susținere a fost bruscată de câțiva „ambulanți”, care urmăreau interese personale din această competiție. Pentru ei susținerea unui candidat venit de la București echivala cu creșterea influenței în facultate. Departe de a fi meritocratic, un concurs pe post a devenit „obiect de dezbatere” între membrii comisiei, Tarangul fiind victima unor împrejurări nefavorabile. Gh. Alexianu i-a sugerat să solicite Consiliului Academic să scoată la concurs postul de profesor universitar de drept administrativ. În fapt, el dorea să se transfere de la catedra de doctorat în drept constituțional la cea de licență, deoarece aici existau mai mulți studenți cu taxă, ceea ce i-ar fi mărit veniturile. În acest context, Maximilian Hacman și Christofor Coroamă, ambii bucovineni, i-au condiționat

⁴² Dragoș Sdrobiș, *op. cit.*, p. 117.

⁴³ Lucian Nastasă, „*Suveranii*”..., p. 298.

lui Alexianu transferul de scoaterea la concurs a postului de drept administrativ⁴⁴. La specializările politico-economice în anii interbelici, cursurile de licență durau trei ani iar cele de doctorat doi, ulterior licența trecând la patru ani și doctoratul la un singur an. Cursul de drept administrativ figura în programa pentru anul II de licență, iar un curs de drept comparat la doctorat⁴⁵.

Relația dintre Tarangul și Alexianu s-a deteriorat constant. În lunile februarie-martie 1936, Tarangul a fost nevoit să mai facă un compromis pentru Alexianu. Acesta fiind internat în Spitalul din Cernăuți, Tarangul i-a suplinat orele fără să primească nici un ban, sumele cuvenite fiind încasate tot de Alexianu. Mai mult, profesorul bucureștean urmărea să fie numit în Consiliul de Administrație al Fondului Bisericesc. Cum tatăl lui Erast, preotul Orest Tarangul era consilier referent la Mitropolia Bucovinei, Alexianu i-a promis susținerea pentru ocuparea postului.

În aprilie 1936, a fost trecut postul în buget, iar în ședința Consiliului din 8 mai 1936 s-a pus în discuție publicarea catedrei de drept administrativ pentru anul II licență. Profesorii George Drăgănescu și Anastase Ștefănescu-Galați s-au împotrivit și, după mai multe discuții, Consiliul a hotărât publicarea postului în „Monitorul Oficial”, dar la sugestia acestora, abia la 16 octombrie⁴⁶. A intervenit apoi profesorul C. Rădulescu, care suplinea cursul de 10 ani gratuit și nu a participat la ședință. Deoarece a fost trecut în buget, ar fi putut încasa bani la plata cu ora pentru acest curs și a făcut un imens scandal, susținând că „dacă mi se va aduce jignirea aceasta și se va publica vacanța catedrei, atunci cer să se scoată la concurs toate catedrele vacante”. El i-ar fi declarat lui Tarangul că nu acceptă să susțină pe nimeni „trecând peste interesele sale” și l-a avertizat că „în zadar te zbați și te agiți. Bucureștenii nu te vor și-ți vor trage chiulul, te vor rula”⁴⁷. În cele din urmă, postul a fost înregistrat la Facultatea de Drept, în octombrie 1936. Profesorul

⁴⁴ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 143.

⁴⁵ Din anul universitar 1937/1938, cursul a fost trecut la anul III, Mircea Grigoroviță, *op. cit.*, p. 101-102.

⁴⁶ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 1.

⁴⁷ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 145-147.

Rădulescu a făcut contestație susținând că publicarea vacanței catedrei era nulă și a blocat postul. El îl susținea pe Heinz Kelleman, fiul gazdei la care stătea în Cernăuți și cu care s-a căsătorit ulterior. Tarangul a făcut mai multe drumuri la București pentru a obține scoaterea postului la concurs de către Minister. Și aici a avut dificultăți, deoarece Constantin Kirițescu i-a declarat că toate posturile vacante trebuie să fie aprobate de rege. Ulterior, Tarangul a aflat că aceste pretexte nu erau adevărate. În cele din urmă, ministerul a publicat în „Monitorul Oficial” postul, dar abia la 27 noiembrie 1936⁴⁸. După aceste pertractări, Tarangul spera să se prezinte la examen.

Concursul a fost amânat două luni, deoarece între membrii facultății au apărut alte divergențe. O. Lunguleac s-a opus susținerii lui Tarangul motivând că nu poate să fie în aceeași tabără cu Alexianu. Acesta promisese în Decanatul facultății, în fața lui Hacman că îl va susține pe Tarangul. Adevărul era că Lunguleac se simțea ofensat de faptul că Alexianu nu l-a susținut la ocuparea funcției de decan, deși i-ar fi venit rândul „după vechime”⁴⁹. Lunguleac a refuzat să participe la ședința care avea pe ordinea de zi postul vacant de drept administrativ, iar Tarangul nu a obținut numărul de voturi necesar. În decembrie, o altă ședință a fost anulată din lipsă de cvorum. Pentru a întregi imaginea, merită să amintim și poziția unor profesori față de postul scos la concurs. Gălășescu i-a declarat că nu poate să se amestece în treburile lui Alexianu, care era specialistul pe drept administrativ. Drăgănescu i-a reproșat că a „forțat nota” și l-a jignit pe C. Rădulescu în această problemă. Iar Alexianu l-a sfătuit să fie prudent, căci „profesorii universitari au o sensibilitate mare și că doar aproape toți au dat examenul de agregare”⁵⁰. Lucrurile s-au tergiversat până în ianuarie 1937 și exista pericolul expirării termenului de ocupare a postului. În cele din urmă, i s-a propus să dea examenul de agregare pentru ocuparea catedrei. Abia după ce starea de sănătate a lui Constantin Rădulescu l-a forțat să părăsească Universitatea, la

⁴⁸ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 5.

⁴⁹ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 152-153.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 155.

29 ianuarie 1938, Consiliul Facultății a stabilit data concursului de agregatie pentru ocuparea postului pentru 22 februarie 1937, publicată în „Monitorul Oficial”⁵¹.

Dar la începutul anului 1937, Universitățile au fost închise pentru o perioadă din cauza manifestărilor violente ale studenților naționaliști în urma atentatului de la Iași împotriva rectorului Traian Bratu. Deși, pe perioada întreruperii Decanatele au funcționat normal, Tarangul nu și-a putut depune dosarul decât după ce a fost anunțat un contracandidat, Jean Popovici, nepot al lui Constantin Rădulescu-Motru, asistent de drept administrativ la Facultatea de Drept a Universității ieșene. Alexianu a susținut că termenul de depunere a cererilor de înscriere la concurs trebuie prelungit potrivit deciziei ministerului. Situația s-a reglementat abia după ce s-a înscris pe un alt post, Constantin C. Damian, un nou profesor susținut de „ambulanți”, dosarele celor două concursuri trecând prin Consiliul facultății în același timp, la 17 aprilie. Apoi, Erast Tarangul a trebuit să aștepte decizia ministerului care a ținut cont de întreruperea anului universitar și de prelungirea termenelor pentru concursuri⁵².

După redeschiderea universităților, decanul Facultății de Drept, Ghițescu, a propus stabilirea comisiei de concurs în ședința din 17 aprilie. Comisia era formată din Constantin Isopescu-Grecul, Maximilian Hacman, A. Ștefănescu-Galați și Gh. Alexianu, având membri supleanți pe C. Coroamă și D. Gălășescu. O mică amânare a fost produsă de Constantin A. Spulber, care considera că din comisie ar trebuie să facă parte și un profesor titular la catedra de Istoria dreptului⁵³. În cele din urmă, la 26 aprilie, s-a stabilit că se păstrează comisia inițială⁵⁴. Problemele au reapărut odată cu numirea comisiei în care figurau Alexianu și Ștefănescu-Galați, primul adeversar declarat al lui Tarangul, cel de al doilea nefiind specialist în drept administrativ. Problema a fost rezolvată prin numirea lui Paul Negulescu ca membru în comisie și a lui Anibal

⁵¹ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 159.

⁵² Loc. cit., f. 18; vezi și Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 163-167.

⁵³ Loc. cit., f. 11.

⁵⁴ Loc. cit., f. 14.

Teodorescu de la Universitatea din București, în calitate de supleant, respectiv Constantin C. Angelescu și Gh. Zane, de la Universitatea din Iași, și Valer Moldovan și Gh. Sofronie, de la Universitatea din Cluj. Cum V. Moldovan nu a putut participa, l-a desemnat pe Gh. Sofronie, care figura ca supleant⁵⁵. A fost nevoie de această comisie pentru a respecta prevederile legii care prevedea că era necesar avizul unor specialiști din toate cele patru universități din țară. Însă, această procedură era întâlnită mai degrabă în cazul titularizărilor prin chemare⁵⁶. Surpriza a venit din partea noului candidat, care a făcut o contestație la minister referitor la comisia de concurs. Contestația lui Popovici, lipsa unor profesori de la ședințele Consiliului facultății, mașinațiunile „ambulanților” și întârzierile provocare de problemele de la dosarul de concurs al lui Constantin C. Damian au împins data concursului până în luna iunie. În cele din urmă s-a găsit o posibilitate de a satisface toate orgoliile: o înțelegere ca bucureștenii să îl susțină pe Tarangul în competiția cu Popovici și, în contrapartidă, bucovinenii să îl susțină pe Damian⁵⁷.

Alexianu a fost ajutat și de o adresă a lui Popovici, care contesta prezența lui Hacman și Isopescu-Grecul în comisie. El considera că cei trei profesori nu puteau fi membri ai comisiei deoarece Legea învățământului universitar limita participarea în comisiile de concurs a profesorilor care nu erau specializați în disciplinele care formau probele concursului. În acest caz, cei trei titulari ai Facultății de Drept din Cernăuți ar fi trebuit schimbați cu profesori de drept administrativ de la alte facultăți din țară. El contesta prezența lui Maximilian Hacman în comisie, deoarece „ar fi înrudit deaproape cu E.D. Tarangul”, iar Isopescu-Grecul ar fi „intervenit în favoarea d-lui Tarangul exprimându-și preferințele pentru acest candidat înainte de a cunoaște probele concursului”. Mai mult, Popovici îl propunea pe C. Rădulescu în comisie, justificat de faptul că a suplinat mai mulți ani catedra respectivă⁵⁸.

⁵⁵ Loc. cit. f. 16-17.

⁵⁶ Maria Someșan, *op. cit.*, p. 29.

⁵⁷ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 168-171.

⁵⁸ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 36-37.

În fapt, plângerile lor se refereau la conflictul dintre „regăteni” și „bucoveneni”. Aluzia era clară „dacă intră Tarangul, trebuie să aducem doi de-ai noștri”⁵⁹. Cum Ion Nistor a blocat în Senatul universitar dosarul lui Damian, presiunile la adresa lui Tarangul au crescut, tensionând și mai mult atmosfera.

Mai mult, Alexianu a fost numit de către președintele comisiei, Constantin Isopescu-Grecul, raportor al lucrărilor depuse de cei doi candidați și a putut să câștige timp până la 8 iunie pentru a înainta un raport⁶⁰. Interesant este și raportul întocmit de Gh. Alexianu asupra lucrărilor înaintate comisiei de cei doi candidați. Din cele șapte lucrări înaintate de Popovici, Alexianu aprecia că cinci aveau valoare științifică și fiind din domeniul dreptului administrativ. Apoi, din cele opt lucrări înaintate de Tarangul, Alexianu aprecia că numai trei meritau atenția comisiei, trei fiind susținute la examenul de docență din 1931, iar două neavând legătură cu dreptul administrativ. Cu toate acestea, considera că ambele dosare întrunesc criteriile pentru înscrierea la concurs⁶¹. Era o practică frecventă ca aprecierile unor lucrări să țină cont de interesele de grup ale unor profesori. Astfel, o lucrare putea fi elogiată peste măsură fără să probeze nici un merit științific, în vreme ce alta putea să fie trecută cu vederea sau să i se diminueze meritele. Alexianu l-a susținut fățiș pe Popovici, astfel că raportul său trebuie privit cu circumspecție. Concursul pentru catedra de drept administrativ a dovedit că Universitatea a devenit „un loc al frecventelor conflicte interpersonale în care profesorii erau departe de imaginea savanților închiși în turnul lor de fildeș”, în cazul Tarangul-Popovici ei fiind dispuși la tocmeli, ceartă, „jigniri, intrigăraie, dezavuări publice sau oculte”⁶².

În cele din urmă, examenul pentru postul de profesor agregat la Drept administrativ a fost susținut la 11 iunie 1937⁶³. După prima probă „Popovici, pe care numai atunci l-am cunoscut, mă asigura că

⁵⁹ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 181.

⁶⁰ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 46.

⁶¹ Loc. cit., f. 56-59.

⁶² Lucian Nastasă, „*Suveranii*”..., p. 309.

⁶³ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 20.

el n-a venit să mă combată, că el mă apreciază foarte mult, că el a fost pus la cale să se înscrie la concurs. Se mira că n-am fost chemat la catedră deoarece meritam. El susținea că lupta nu se dă între mine și dânsul ci între profesori”⁶⁴. După această probă, Alexianu a găsit un viciu de procedură „avocătesc” și a amânat examenul pentru 18 iunie, iar apoi, pentru data de 2 iulie „în vacanță, când lucrările ar fi fost ilegale”⁶⁵. La examenul din 11 iunie, ilustrul profesor Paul Negulescu nu a putut participa, motivând că a fost anunțat prea târziu, cerând amânarea concursului⁶⁶. Cum se aștepta ca Negulescu să fie un susținător al lui Popovici, acesta a căutat să amâne concursul prin orice metodă. Amânarea se datora faptului că la 2 iulie, profesorul Anibal Teodorescu avea un proces la Cernăuți și ar fi putut să îngroașe rândurile sprijinitorilor lui I. Popovici”⁶⁷.

Alexianu a contestat și participarea în comisie a profesorului clujean Sofronie deoarece acesta nu ar avea o delegație legală, semnată de decanul Facultății de la Cluj⁶⁸. Problema a fost rezolvată abia la 16 iunie, când decanul Facultății de la Cluj, Emil Hațieganu, a trimis o telegramă de confirmare⁶⁹. În 18 iunie examenul a fost reluat în prezența lui P.P. Negulescu, care a fost chemat special pentru a asista la lucrări. Prima probă s-a susținut seara târziu în fața comisiei, cei doi candidați susținând un curs”⁷⁰.

⁶⁴ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 175.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 178.

⁶⁶ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 44.

⁶⁷ Loc. cit., f. 49.

⁶⁸ Loc. cit., f. 38.

⁶⁹ Loc. cit., f. 43.

⁷⁰ Ambii au fost notați cu 17. Hacman i-a mărturisit mai târziu că nota sa fusese 18 și a lui Popovici 17, dar Alexianu l-a notat cu 18 pe Popovici și pentru a nu se isca un alt scandal la o oră tâzie, toți au căzut de acord cu balotajul, Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 185-186; vezi și procesul-verbal de ședință S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 62. Pentru o imagine mai clară asupra modalității de susținere a probelor de examen pentru postul de profesor sau conferențiar în învățământul superior românesc interbelic, vezi Maria Someșan, *op. cit.*, p. 30.

Zilele următoare au avut loc celelalte probe⁷¹. După lungi deliberări, comisia i-a acordat lui Tarangul titlul de profesor agregat, având media 18, iar lui Popovici, care avea media 17,60 i-a recomandat postul de conferențiar de drept administrativ, ambii fiind titulari (conform legii, nota minimă era 16, iar maxima 20)⁷². La 30 iunie a avut loc ședința Senatului universitar care a declarat legal concursul prin care Erast Tarangul a devenit profesor universitar agregat⁷³. Dar din cauza vacanței de vară, Senatul universitar nu a putut valida concursul. Astfel, abia la 1 octombrie 1937 a devenit profesor agregat la Catedra de drept administrativ a Facultății de Drept din Cernăuți, adică pe postul pe care îl ocupase până atunci⁷⁴. La 4 decembrie a fost publicat în „Monitorul Oficial” decretul prin care a fost numit profesor agregat, iar în 11 decembrie a depus jurământul în fața rectorului Nistor⁷⁵.

Dar telenovela nu s-a terminat aici. Ședința din 15 ianuarie 1938 a readus în discuție problema numirii pe post de conferențiar

⁷¹ Pe 19 iunie cei doi au susținut următoarea probă, cu public, răspunzând întrebărilor comisiei. Erast Tarangul a reușit să își învingă contracandidatul obținând 17,50 față de 17, nota lui Popovici (vezi procesul verbal de ședință, S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 64). A urmat susținerea unor prelegeri publice (câte două de fiecare) din care ambii candidați au ieșit cu nota 18. În dosarul de concurs, apare însă o diferență. La prima probă Tarangul a obținut nota 18 în vreme ce Popovici doar 17; la cea de a doua ambii au obținut nota 18, S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 72, respectiv f. 79. Pe 20 iunie a fost susținută și proba de practică de seminar, prima dimineața, a doua seara târziu. După prima probă ambii au fost notați cu 19, S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 8. A doua probă i-a departajat din nou, Tarangul, cu 18,50 a avut un mic câștig de cauză obținând cu 50 sutimi mai mult decât Popovici, S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 87.

⁷² Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 200. În actele de concurs apare 17,66 în dreptul lui Popovici, S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 88.

⁷³ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 81, f. 93-94.

⁷⁴ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 207.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 221-222.

al lui Ioan Popovici. Ștefănescu-Galați a înaintat decanului Facultății o întâmpinare prin care solicita ocuparea de către Popovici a postului de conferențiar de drept administrativ. El preciza că în procesul-verbal al ședinței prin care Erast Tarangul a devenit profesor agregat, iar conferința sa a devenit vacantă, era specificat clar că „am recomandat pe domnul Tarangul cu condițiunea ca și domnul Popovici să fie recomandat conferențiar la conferința ce urma a deveni vacantă”. Ștefănescu-Galați mai preciza că în ședința Consiliului facultății, din 15 ianuarie 1938, Isopescu-Grecul și M. Hacman au considerat acest paragraf ca o „încurajare morală” în spirit de „glumă colegială” ce nu angaja Facultatea. Dar prin acest gest s-ar fi făcut o „nedreptate față de Popovici”⁷⁶. Și Alexianu a semnat o întâmpinare similară prin care cerea decanului să anuleze întregul proces-verbal, deci și numirea lui Erast Tarangul pe postul de profesor agregat. El avertiza că va anunța ministerul că întregul proces-verbal trebuie anulat dacă nu se ținea cont că „recomandarea lui Tarangul ca agregat a fost condiționată de recomandarea lui Popovici ca conferențiar. Dacă cea din urmă nu se respectă, nu poate rămâne în picioare nici prima”⁷⁷. Ședința s-a încheiat fără să se găsească o soluție în problema vacanței postului de conferențiar. Cinci zile mai tâziu, Consiliul facultății l-a propus decan pe profesorul Lunguleac. După numirea acestuia s-a revenit la problema lui Popovici.

După publicarea în „Monitorul Oficial” a numirii lui Tarangul ca profesor, Popovici a atacat Decretul-regal în contencios la Curtea de Apel din București, motivând că a depus o serie de contestații la comisia concursului, deoarece notele date de membrii comisiei după fiecare probă ar fi fost modificate. El susținea că ar fi existat o înțelegere între profesori ca Tarangul să devină profesor numai cu condiția ca Popovici să fie numit conferențiar. Popovici a atașat la contestația sa întâmpinările semnate de Ștefănescu-Galați și Gh. Alexianu. C. Isopescu-Grecul a înaintat Decanatului propria cerere prin care considera că Popovici a fost respins la examen și că nu poate ocupa catedra vacantă. El preciza că nu a făcut niciodată

⁷⁶ S.A.N.D.J.I., Fond personal Erast Tarangul, d. 83, f. 1-2.

⁷⁷ Loc. cit. f. 3.

afirmațiile care îi sunt aduse în acuzare și că i-au fost răstălmăcite vorbele menționând că, în procesul-verbal era trecută doar o „încurajare pentru dl. Popovici” (...) care „nu poate să lege pe nimeni și deci nici pe Consiliul facultății noastre”⁷⁸.

La 3 februarie 1938, Ștefănescu-Galați și Alexianu au înaintat o nouă întâmpinare prin care solicitau numirea lui Popovici pe postul vacant și considerau că Isopescu-Grecul și Maximilian Hacman și-ar fi retras semnătura de pe procesul-verbal afirmând că recomandarea de a-l susține pe Popovici ar fi fost „o satisfacție morală pentru acesta și nu ca un lucru cu consecințe juridice”. Dar Alexianu preciza că Tarangul a fost promovat doar pentru că era titular al Facultății de Drept cernăuțene și că „trebuia să-i dăm preferința față de un străin”⁷⁹. Hacman și-a apărut punctul de vedere susținând că declarațiile lui Alexianu folosite de Popovici în proces cum că Tarangul ar fi obținut postul doar pentru că era titular mai vechi al facultății și că înțelegerea îl propunea și pe Popovici la postul de conferențiar erau interpretate greșit⁸⁰. Procesul s-a întins pe mai multe termene, între 3 martie și 15 decembrie, cu diferite amânări din varii motive, încheindu-se doar pentru că Popovici mersese mai mult la intimidare și nu dorea să se judece. În decembrie 1938, și-a retras acțiunea fără să se fi judecat, motivând că a fost numit conferențiar la Facultatea de Drept din Iași și că această numire „i-a dat satisfacție”⁸¹. În cele din urmă, conferința de drept administrativ a fost preluată de George Cristescu, un alt favorit al profesorilor „ambulanți”⁸².

Concursul pe post al celor doi candidați, cu merite diferite în mod evident, a devenit un spectacol care a dovedit nu numai confruntarea membrilor comisiei, a implicat și studenții, a necesitat jocuri de culise, a generat o polemică dură în Facultatea de Drept de la Cernăuți și care a reverberat și în afara școlii. Rezultatul a fost dat printr-un compromis între cele două tabere, nici una nedorind să

⁷⁸ Loc. cit., f. 5.

⁷⁹ Loc. cit., f. 7.

⁸⁰ Loc. cit., f. 8-9.

⁸¹ Erast Tarangul, *op. cit.*, p. 221-222.

⁸² Mircea Grigoroviță, *op. cit.*, p. 108.

își recunoască eșecul. Conflictul dintre profesorii bucovineni și cei „regățeni” a fost clasic pentru inflamarea spiritelor din Universitatea cernăuțeană și a scos în evidență carențele sistemului academic românesc interbelic.

Concluzii

Imaginea sistemului universitar românesc interbelic este o reflexie a transformărilor generale pe care societatea românească le-a suferit în perioada interbelică. Adaptatea învățământului superior din noile provincii unite cu România la cel românesc a generat numeroase probleme, care au nemulțumit deopotrivă pe minoritari, cât și pe românii din aceste provincii. Bucovina s-a înscris în această linie generală, plătind propriul preț.

Transformarea Universității de la Cernăuți dintr-una germană în una românească a modificat și rolul elitelor universitare și a arătat care erau carențele învățământului superior românesc. Ea a devenit periferică în România, o Universitate care era văzută ca o etapă necesară pentru accederea la o catedră la una din Universitățile mari, București sau Iași, bunăoară. Mediul universitar cernăuțean a fost politizat, mulți profesori urmărind să își completeze veniturile prin obținerea unor avantaje politice. Procesul românizării Universității nu a fost un succes, deoarece prin plecarea profesorilor germani a scăzut nivelul profesional al cadrelor didactice din forul științific bucovinean. Au intrat în Universitate cadre didactice nepotrivite, slab pregătite sau al căror interes era diferit de cel al Universității din Bucovina, accentuând conflictele, rivalitățile și dăunând vieții academice. Deși politizarea mediului academic nu a influențat decisiv viața unviersitară, acest proces a avut două coordonate. Promovarea se putea face și „pe linie de partid”, acolo unde nu existau alte atuuri, în special cele intelectuale. Faptul că, mai bine din jumătate din membrii corpului didactic de la Universitatea bucovineană erau membri de partid (unii ajungând în legislativul României) dovedește că politicianul avea influența sa. Pe de altă parte, s-a produs și o ruptură între profesori și studenți, mare parte din aceștia radicalizându-se treptat, și fiind

puternic influențați de ruptura din societatea românească. Pentru Bucovina, prezența unor dascăli din Vechiul Regat care au generat o mentalitate specifică bucovinenilor de respingere era un semn al acestei rupturi. Problema profesorilor navetiști de la București a accentuat conflictele, rivalitățile dăunând vieții academice. Calitatea slabă și lipsa moralei la unii profesori intrați în *Alma Mater Cernovisensis* nu a creat un stabiliment universitar competițional. Procesul de românizare a Universității din Cernăuți a fost unul complicat, controversat, și care a îndepărtat elita germană de principalul locaș de cultură al Bucovinei, cu consecințe diverse asupra evoluției Bucovinei în ansamblu.

Această antinomie a fost accentuată de lupta pentru putere și influență în Universitate și în fiecare facultate în parte. De aceea, profesorii „ambulanti” au căutat să pună mâna pe pârgurile de conducere a facultăților prin promovarea propriilor ciraci. Afectate au fost nu numai programul, orarul și programarea examenelor, ci și modalitatea de selecție și promovare. Nevoia obținerii unei majorități absolute în Consiliu pentru a-și putea aplica proiectele i-a făcut să folosească orice tertip, oricât de brutal ar fi fost. Concursul pentru titularizare în învățământul superior, pentru promovare pe un post sau pentru ocuparea unei catedre a depins de influența profesorilor din comisiile de concurs, de jocuri de culise și de interese personale. Năzuința lui Erast Tarangul spre o carieră universitară a fost prinsă în contradicțiile acestor prefaceri, blocându-i perspectivele și îndepărtându-l de succes. Accederea sa la postul de profesor universitar a fost împiedicată de astfel de împrejurări, devenind o „operă bufă”, plină de intrigi și de interese divergente care s-au confruntat. Întreaga epopee a concursului său, cu episoadele lui, uneori anecdotice și picante, alteori groțesti, au dovedit că Facultatea de Drept de la Cernăuți era, la finalul interstițiului interbelic, condusă de o *Falangă* locală. Conflictul din sânul forului academic cernăuțean era, la scară mai mică, reflectarea unei respingeri pe care o parte a bucovinenilor, români și minoritari, o resimțeau față de modul cum fusese realizată unificarea provinciei cu destinul ei aparte în cadrul structurilor României Mari. Tradițiile pluraliste ale Bucovinei au fost nesocotite odată cu procesul de unificare a Bucovinei cu România. Cotitura

geopolitică prin care Bucovina „a părăsit” spațiul Europei Centrale pentru a se regăsi în structurile unui stat din sud-estul continentului a deplasat Universitatea din Cernăuți dintr-o lume a valorilor liberale, a normelor de conviețuire pașnice în echilibru, spre un spațiu al naționalismului, al intoleranței și al exceselor, în lipsa valorilor democratice moderne autentice. Unitatea națională a României a fost pusă la îndoială tocmai de diferențierile regionale și de dorința de expansiune a centrului (în sensul de Capitala țării) care s-au interferat. Orgoliile locale au fost lovite de mobilitatea intelectualilor din Vechiul Regat, unui specific „spirit bucovinean” opunându-i-se mentalitatea de „tip regățean”. Mândria bucovinenilor rămânea însă mai departe Universitatea de la Cernăuți a cărei bază și renume l-a asigurat *Alma Mater Francisco-Josephina* din epoca anterioară. Ca și altădată, societatea românească a fost dispusă să se adapteze la metodele fanariote, la favoritisme, nepotisme și manevre de clan. De aceea, considerăm că demersul de față este mai mult decât justificat.

Energie spirituală pentru toată viața

Vasile CARLAȘCIUC

Micuțului Luchian i se părea că un mecanism mai minunat decât moara de apă a bunelului său nu există. Acum, academicianul Anaticiu, acel băiat ingenios din Colincăuți de cândva, se bucură sincer că și el a creat ceva neobișnuit în viața sa: aparatul cosmic „Voyager-2”, care, cu cinci ani în urmă, primul a ieșit în afara sistemului nostru solar, va primi încă treizeci de ani energie pentru a-și continua drumul în spațiul astral necunoscut grație elementelor inventate de fizicianul bucovinean și de colegii săi.

Calea de la o simplă moară de apă și până la programe cosmice, vorbind la figurat, înseamnă calea unui savant cu renume mondial, născut în Colincăuți (unicul sat cu populație românească din raionul Hotin), și care a creat un institut de cercetări nu undeva în centrele științifice, ci la periferie, la Cernăuți. În mijlocul acestei veri academicianul Luchian Anaticiu și-a marcat jubileul de 80 de ani. „Sunt vechi pensionar, dar energia de creație pe care o am mă mai ține în iureșul cercetărilor și la catedra universitară”, spune despre sine sărbătoritul.

„Am văzut cum s-a tras în... cântec”

Cosmosul sufletului e mai aproape. El este brăzdat mereu de navele amintirilor din copilărie. Chipurile celor dragi sunt ca niște stele, care le ademenesc întruna. În biroul academicianului Luchian Anaticiu sunt portretele învâțătorilor săi, cei care i-au decis destinul: fizicieni cu renume mondial. Iar primul este portretul tatălui său – profesor școlar.

— Pe timpul războiului tatăl meu, Ion Anaticiu, era director de școală, unicul în sat căruia i se permitea să aibă aparat de radio, își amintește academicianul. În timp de noapte, împreună cu alți săteni, asculta știrile de pe front. Despre aceasta a aflat siguranța. Tatăl a fost arestat și dus într-un lagăr de concentrare în România, la Turnu-Severin. Mama, Anastasia, m-a luat de mână și am plecat și noi încolo, să fim alături de tata. Ne-am oprit în satul Butoiești, aproape de lagărul de concentrare. Regimul din lagărele de concentrare din România se deosebea radical de cel din „lagărele morții” din Germania. Tata, ca și alți deținuți, lucra la repararea drumurilor, iar în zilele de odihnă i se permitea să stea împreună cu familia. În vara anului 1944, Armata Roșie a intrat în România. Propaganda fascistă a băgat frică în populația locală, numindu-i pe ruși niște monștri. Au ajuns rușii și la Butoiești și au făcut popas la vatra jocului din sat. Localnicii, speriați, evitau orice contact cu ostașii cu stele roșii. Și iată că spre seară, de pe acea toloacă s-a auzit un cântec (mai târziu am aflat că este vorba de cântecul „Iar voi, privighetori, nu deranjați somnul ostașilor...”, un cântec sufletească). Și oamenii s-au gândit că dacă ostașii cântă asemenea cântece, nu sunt ei chiar atât de strașnici. Încetul cu încetul s-a adunat satul pe toloacă. Au adus și bucate, și vin, ospătându-i pe ostași. Desigur, s-au găsit și muzicanți, au răsunat cântece. Sătenii le-au dăruit ostașilor, ca amintire, și unele lucruri. Iar dimineața au sosit cei de la „Smerci”, serviciul de securitate în spatele frontului. La cinci ostași au găsit lucruri și produse alimentare de la populația locală și au clasificat aceasta ca acțiune de jaf, care atunci se pedepsea cu moartea. Chiar pe toloacă i-au pus să-și sape mormântul, i-au adunat pe oamenii din sat și în văzul tuturor i-au împușcat pe „jefuitori”. Înainte de îndeplinirea sentinței, sătenii

chiar în genunchi i-au rugat pe ofițerii de la „Smerci” să-i ierte pe sărmanii ostași, căci aceștia n-au săvârșit nici o crimă.

Despre această istorie tragică Luchian Anaticiu i-a povestit cineastului ucrainean, Oleksandr Rojen. Acesta a scris scenariul după care a fost turnat filmul.

— Am privit filmul, dar n-am rămas încântat. Autorul scenariului a introdus și alte elemente de subiect spre a aprofunda tragismul evenimentului, însă ele s-au dovedit a fi de prisos. Ce poate fi mai tragic atunci, când se trage în cântec? – s-a întrebat Luchian Anaticiu.

În întrebarea lui am găsit o referință la regretatul regizor Emil Loteanu, autorul capodoperelor cinematografice „Lăutarii” și „Tabăra urcă la cer”, filmate pe meleagurile noastre. Am bănuir că domnul Luchian Anaticiu crede că dacă un asemenea subiect ar fi nimerit în mâinile lui Loteanu, succesul filmului ar fi fost garantat. Referința nu-i întâmplătoare – Emil Loteanu a fost vărul lui Luchian Anaticiu.

— În timpul filmărilor în Bucovina, l-am găzduit pe Emil Loteanu la mine acasă. A urcat prea devreme la ceruri, spune cu regret domnul academician. E înmormântat la Moscova, acolo unde-și dorm somnul de veci remarcabili oameni de cultură. Dar mă gândesc că trebuie să fac ceva pentru eternizarea memoriei lui Emil Loteanu la baștina sa, la noi în Bucovina...

„Întâlnirea cu Ioffe mi-a determinat destinul”

Luchian Anaticiu chiar din copilărie a visat să devină om de știință. Dar să-și aleagă domeniul de activitate l-a îndrumat o carte pentru copii despre becul electric. Și acum academicianul Luchian Anaticiu, autorul unor monografii traduse în limbi de circulație mondială, își amintește cu recunoștință despre acea carte. Becul electric, proslăvit în ea, i-a luminat și continuă să-i lumineze sufletul. A fost înmatriculat la Facultatea de Fizică a Universității cernăuțene și în anul 1960, ca student eminent, a fost trimis la o conferință științifică la Sankt-Petersburg (pe atunci Leningrad).

— Acolo am avut fericirea să fac cunoștință cu renumitul fizician Ioffe. Acesta mi-a observat capacitățile și mi-a dat un sfat părintesc: să mă preocup de termoelectrică. „Este ziua de mâine a

fizicii și omenirii”, mi-a accentuat el și aceste cuvinte mi-au rămas pentru totdeauna în suflet. Ele mi-au decis destinul, recunoaște Luchian Anaticiu.

Revenind la Universitatea din Cernăuți, tânărul Luchian Anaticiu, blagoslovit de însuși Avram Ioffe, începe să se preocupe de termoelectrică, devenind la numai treizeci și ceva de ani doctor habilitat în științe. I se încredințează conducerea Catedrei de Termoelectrică, iar în 1991 creează Institutul de Termoelectrică. Această instituție de cercetări, de o seamă cu statul ucrainean independent, devine cunoscut în întreaga lume. Iar directorul lui, academicianul Luchian Anaticiu, îi adună pe cei mai remarcabili oameni de știință și pe cei mai buni specialiști din 20 de țări ale lumii în cadrul Academiei Internaționale de Termoelectrică, președinte al căreia este din momentul înființării (1994) și până în prezent.

Cartea de vizită a științei ucrainene

În condițiile când statul ucrainean finanțează insuficient știința, Institutul de Termoelectrică din Cernăuți își câștigă singur existența.

— Când Statul ucrainean independent făcea primii pași, am înțeles greutățile de atunci și am plecat peste hotare, nu ca să activăm acolo, ci ca să încheiem contracte și să obținem finanțare pentru a continua cercetările la noi acasă, accentuează academicianul Luchian Anaticiu. Elaborările noastre sunt apreciate. Nu întâmplător, Uniunea Europeană ne-a inclus la realizările mai multor programe cosmice. Primim permanent cereri de peste hotare, căci este recunoscută calitatea producției noastre științifice. Ne vin oaspeți din cele mai dezvoltate țări ale lumii – din SUA, Japonia, Germania, Franța, China. Dar aș dori foarte mult ca la ușa institutului nostru să bată și conducători ai întreprinderilor ucrainene cu cereri asemănătoare. Iar numărul lor să fie mai mare decât cel al concurenților lor de peste hotare.

Academicianul Luchian Anaticiu continuă să conducă și Catedra de Termoelectrică de la Universitatea din Cernăuți.

— Denumirea ei completă este Catedra de Termoelectrică și Fizică Medicală, ceea ce vorbește iarăși despre realizările noastre,

căci inventăm și construim detalii, care se folosesc în utilajul medical, a precizat domnul Luchian Anaticiu. Ne străduim ca studenții noștri, devenind buni specialiști, să contribuie la prosperarea patriei lor, să lucreze și să se afirme aici, în Ucraina.

În satul de baștină a lui Luchian Anaticiu se spune că omul în viața lui trebuie să planteze măcar un pom. Poate de aceia Colincăuțiul este un sat al livezilor. Academicianul Luchian Anaticiu consideră că cea mai mare realizare a sa este crearea de către el a Institutului de Termoelectrică.

— Cum despre Compania General Electric se știe în întreaga lume, așa și despre Institutul de Termoelectrică din Cernăuți — cartea de vizită a științei ucrainene. Sunt fericit că am reușit să realizez așa ceva, a concis academicianul octogenar, dar plin de avânt tineresc.

FILOLOGIE

Coordonatele culturii române din Bucovina (regiunea Cernăuți)

Lora BOSTAN

Universitatea Națională „Yuriy Fedkovici”, Cernăuți,
Ucraina

Unul dintre suporturile cele mai importante (dacă nu chiar principalul) ale spiritualității românești din spațiul carpato-nistrean (actuala regiune Cernăuți) a fost și rămâne încă, la începutul mileniului al III-lea, ceea ce Alecu Russo numea „întâia fază a civilizației unui neam ce se trezește la lumina vieții, un „paladium” (scut) al limbii naționale”¹. Marile colecții etnofolclorice din sec. XIX-XX ale lui S.Fl. Marian, Ion al lui Gh. Sbiera, E. Niculiță-Voronca, Mathias Friedwagner, „Folclor din Țara Fagilor” (1993), materialul de arhivă (inclusiv al Catedrei de Filologie Română și Clasică de la Universitatea din Cernăuți) ș.a. reconstituie un sistem amplu și foarte consistent de fenomene tradiționale (în unele compartimente ale sale mai bogat chiar decât în alte zone românofone) ce țin de temeiurile culturii noastre populare. Acest repertoriu ne stă drept mărturie elocventă a persistenței multiseculare a elementelor definitorii ale spiritualității

¹ Alecu Russo, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 281.

românești în spațiul carpato-nistrean².

În mediile rurale cu populație autohtonă compactă – adevărate centre de cultură națională (Crasna, Pătrăuți, Sinăuți, satele de pe valea Siretului, din Ținutul Herța, Voloca, Boian ș.a.) – avalanșele de influențe străine, procesele și metamorfozele demografice din sec. XVIII, XIX, XX n-au putut destrăma și deforma străvechiul și vigurosul ansamblu artistic al creației noastre populare ce se integrează plenar în contextul tradițiilor românești de pretutindeni (Moldova, Transilvania ș.a.). O oarecare „exotică limitrofă” (îmbinare de componente eterogene) se observă doar la periferia acestui masiv și în unele localități cu populație mixtă (Cuciurul Mare, Ceahor, Molodia, Corovia, Valea Cosminului, Broscăuții Vechi și Noi, Toporăuți, Colincăuți ș. a.)³.

Sub aspect etnologic, nordul Bucovinei (regiunea Cernăuți) prezintă un mare interes: 1) datorită faptului că această zonă, prin constantele ei poetice, se integrează (fără anumite rezerve) în arealul etnocultural românesc; 2) datorită originalității ei artistice; 3) prin forța de iradiere a tradițiilor noastre populare asupra altor repertorii naționale⁴, prin specificul contactelor interetnice (în special româno-ucrainene).

Când facem asemenea constatări avem în vedere mai cu seamă literatura populară, dar și melosul; mai puțin – costumele populare care în mai multe localități e supus unor denaturări esențiale; există sate românești unde, la etapa actuală, se interpretează dansuri naționale („Hora”, „Bătuta” ș.a.) în haine străine, rusești.

Personajele dramelor noastre haiducești, istorice ș.a., „din inerție” pe alocuri mai poartă și azi haine militare sovietice și alte atribute alogene „curioase” (când aceste drame se interziceau de autorități, atunci asemenea „deghizări” erau întrucâtva explicabile).

² Grigore Bostan, *Poezia Populară Românească în spațiul Carpato-Nistrean* (istoriografie, studiu comparat, texte), Iași, 1998, p. 219–221.

³ Ibidem, p. 219–221.

⁴ Grigore Bostan, *Reminiscențe și reflexe ale poeziei populare românești la ucrainenii și rușii (regiunea Cernăuți)*, în „Țara Fagilor”, Cernăuți–Târgu-Mureș, 1994, p. 209–220.

Printre altele, teatrul popular cu subiecte istorice, alaiuri, măști zoomorifice, atât de frecvente în Bucovina până în zilele noastre, este un fenomen deosebit nu numai în aspect național, ci și universal. La fel și „Plugușorul”, care, în nordul Bucovinei a ajuns să fie o adevărată epopee a muncii agricole, iar nunta românească din acest spațiu (cum a descris-o S. Fl. Marian ș.a.) constituie un ritual de o extraordinară amploare și diversitate artistică ce a influențat obiceiurile est-slave până peste Nistru⁵.

Acestea sunt doar câteva manifestări ale creativității deosebite a românului bucovinean. Vom mai aminti numai faptul că renumitul savant-romanist austriac Mathias Friedwagner a înregistrat la începutul secolului al XX-lea, împreună cu Al. Voevidca, circa 10 mii de cântece de dragoste bucovinene (cu melodii) ceea ce pare a fi o performanță (pe scară europeană). Atât ampla antologie de cântece de dragoste din Bucovina (cuprinzând în mare parte nordul provinciei) editată mai târziu (1940) la Würzburg de M. Friedwagner, cât și volumul apărut abia în 1990 la București (cântece înregistrate de prof. Al. Voevidca, fost director al școlii din Boian, de lângă Cernăuți) ne vorbesc nu numai despre densitatea constantelor poetice tradiționale, ci și despre bogăția și varietatea melosului popular românesc din această zonă⁶.

Desigur, în condițiile actuale se restrânge treptat aria de circulație a motivelor poetice populare. Or, modernizarea iminentă a vieții spirituale n-ar trezi îngrijorare, dacă ea n-ar aduce cu sine și o cosmopolitizare, o deznaționalizare a ei (de aceea în cadrul manifestărilor culturale trebuie să fie găsită o măsură de echilibru rațional între valorile tradiționale și modernitatea de reală semnificație umană).

A doua fază a civilizației unui neam (dacă pornim de la ideea lui Al. Russo) – creația artistică cultă (inclusiv literatura scrisă) – a evoluat în Bucovina mai anevoie (în comparație cu folclorul); ea a „beneficiat” de un mediu cultural național mai puțin constant, mai

⁵ Ibidem.

⁶ *Rumanische Volkslieder aus der Bucovina, Liebeslieder. Band.,* Würzburg, 1940; Alexandru Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, București, 1990.

deschis și mai accidentat de diverse metamorfoze istorico-demografice și cataclisme politice ce au determinat lungi perioade de stagnare, de impas (ultimul pătrar al sec. al XIX-lea), de vacuum (anii '40 – '50 ai secolului al XX-lea) și reveniri dificile la tradițiile naționale (anii '60 – '80 ai secolului al XX-lea).

La nivelul fazei a doua a culturii (scrise) sincronizarea cu patria istorică a fost întotdeauna (și a rămas) în nordul Bucovinei relativă, parțială (nu definitivă ca, bunăoară, în Transilvania), atingând mai mult sferele ideologice ale creației și mai puțin cele estetice, paradigmatică. În condițiile vitrege ale regimurilor totalitare (cu excepția unor scurte perioade istorice) scriitorii (și în genere, toți oamenii de creație) au făcut aici mai întâi operă de culturalizare și apoi, în mod adesea suplimentar, artă pură. De aceea, orice manifestare artistică, orice scânteie de talent (cum zicea N. Iorga) este aici deosebit de importantă și trebuie să fie observată, sprijinită, cultivată.

Unii exegeți (nu numai străini, ci și de-ai noștri) se mai întreabă și acum: cu ce ar putea să-i intereseze, în sens valoric (spiritual), acest ținut? În afară, desigur, de faptul că de aici și-a luat zborul spre spații universale Luceafărul poeziei noastre, că aici a trăit cel mai de seamă înaintaș al muzicii naționale, Ciprian Porumbescu, unul dintre iluștri noștri pictori portrețiști, Epaminonda Bucevschi, marele etnolog român S. Fl. Marian, personalitate de excepție în domeniul valorificării culturii populare.

Evident, câteodată nu sunt trecute cu vederea nici alte contribuții bucovinene în domenii diverse: publicarea capodoperelor poeziei populare naționale (în gazeta „Bucovina”), prima antologie de „scripturi române” („Lepturariul” lui Aron Pumnul), prima istorie a literaturii române⁷ (V. Gh. Pop, născut în comuna Crasna), prima colecție de arii populare (Carol Miculi)⁸, debutul cernăuțean al lui Lucian Blaga ș.a., precum și marile școli academice (bizantinistică, sociologie, istorie, pedagogie, fizică și matematică ș.a.) cunoscute în întreaga Europă din anii '30 ai

⁷ *Conspect asupra literaturii române și literaturilor ei, de la început și până astăzi în ordine cronologică*, de Vasile Gh. Popa, București, 1875.

⁸ Miculitz Adalbert, *Die Muzic in der Bucovina*, Czernovitz, 1904, p. 16–20.

secolului al XX-lea⁹, când Cernăuțiul, cu celebra lui Universitate, a devenit un distins centru de cultură și civilizație românească și europeană.

În ce privește literatura (beletristica) mai „rămâne în vigoare” și azi „verdictul” lui George Călinescu: „Bucovina s-a remarcat dacă nu prin creație, printr-o puternică culturalitate”¹⁰. Mai persistă unele considerente impresioniste ale acestui remarcabil critic și istoric literar care, din păcate, n-a cunoscut întreaga operă a lui Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu și a altor „suprarealiști bucovineni” („iconari”).

Sperăm că nu vom fi acuzați de un fals „patriotism regional”, dacă vom spune că în urma unor selecții riguroase, făcute cu mult discernământ (lăsând la o parte orice opinii preconcepote) s-ar putea scoate la lumină multe valori artistice bucovinene, marginalizate atâta timp, valori care, fiind eliberate de balast, ar putea face față exigențelor oricăror antologii, istorii, enciclopedii de rezonanță națională: Iraclie Porumbescu, cu „narațiunea sa colorată, scrisă cu vervă” (C. Buzatu)¹¹, S. Fl. Marian și ca „scriitor popular”¹², T. Robeanu („observat” și de Laurențiu Ulici în antologia sa „O mie și una de poezii românești”¹³), Gavril Rotică „ales cântăreț liric” (M. Sadoveanu)¹⁴ care „ne-a făcut surpriza unei evoluții spre poezia subiectivă” (Eugen Lovinescu)¹⁵, Ion Grămadă,

⁹ Чернівецький Університет, 1875–1995. Сторінки історії, Чернівці, 1995 (capitolul *Universitatea în perioada anilor 1919–1940*, autor Gr. Bostan, p. 73–100).

¹⁰ Călinescu George, *Istoria literaturii române (Compendiu)*, București, 1968, p. 226.

¹¹ *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 704.

¹² Bostan Lora, Grigorco Brândușa, *Proza bucovineană din secolul al XIX-lea începutul sec. XX*, în „Glasul Bucovinei”, 1995, nr. 5, p. 35–42.

¹³ *O mie și una de poezii românești*, antologie de Laurențiu Ulici, București, 1997, p. 81–82.

¹⁴ Satco Emil, Pânzar Ioan, *Dicționar de literatură*, Bucovina, Suceava, 1993, p. 196.

¹⁵ Lovinescu Eugen, *Istoria literaturii române contemporane, 1900–1937*. Postfață de Eugen Simion, București, 1989, p. 68.

în persoana căruia „Bucovina pregătea un mare prozator, cel mai personal dintre prozatorii bucovineni” (Perpessicius)¹⁶, Emanuil Grigorovitza cu „interesante amintiri-tablouri” (George Călinescu)¹⁷, Vasile Gherasim – distins eminescolog și scriitor (Șerban Cioculescu)¹⁸, Traian Chelariu, poet „remarcabil și original” (Nicolae Manolescu)¹⁹, Mircea Streinul cu unele „frumuseți litanice” (George Călinescu)²⁰, dar mai ales cu două romane importante – „Ion Aluion” și „Drama Casei Timoteu” – ultimul – „roman cu adevărat mare... care poate sta cu cinste alături de înaintași ca Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu, continuându-i cu vrednicie” (Miron Radu Paraschivescu)²¹, Iulian Vesper „interesantul poet de nord” cu „versuri de o originalitate ce trebuie subliniată” (Eugen Simion)²², Vasile Levițchi care „a scos acorduri lirice suave... din strunele înfiorate ale înstrăinării” (Mihai Cîmpoi)²³, alții din timpurile mai vechi și mai noi²⁴.

În anii '70 – '80 ai secolului al XX-lea se încearcă și, parțial, se realizează o sincronizare a scrisului românesc din actuala regiune Cernăuți cu tradițiile naționale clasice și cu valorile cele mai originale ale literaturii românești contemporane; se restrânge considerabil sfera influențelor directe, neasimilate; sunt valorificate în mod selectiv, creator, unele concepte estetice și modalități de expresie moderne și postmoderne (Arcadie Suceveanu, Mircea Lutic, Ilie T. Zegrea, Vasile Tărășeanu, Șt. Hostiuc, Simion Gociu, Grigore

¹⁶ Perpessicius, *Opere*, vol. 8, București, 1978, p. 71.

¹⁷ Călinescu G., *Istoria Literaturii Române. Compendiu*, București, 1968, p. 227.

¹⁸ Cioculescu Șerban, *Cine a fost Vasile Gherasim*, „România literară”, 1977, nr. 43.

¹⁹ Apud Satco Emil, Pânzar Ioan, *Dicționar de literatură*, p. 47.

²⁰ Călinescu George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1988, p. 907.

²¹ Satco Emil, Pânzar Ioan, *op. cit.*, p. 215.

²² Simion Eugen, *Scriitori români de azi*, IV, București, 1989, p. 90.

²³ Cîmpoi Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997, p. 190.

²⁴ Bostan Grigore C., Bostan Lora, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775–2000*, Cernăuți, 2000.

Crigan, Elena Marița, Dumitru Covalciuc, Grigore Bostan ș.a.)²⁵.

Edificatoare în acest sens este și apariția unei noi generații de tineri înzestrați cu harul scrisului – a „nouăzeciștilor de Cernăuți”. În 1993, acest freamăt literar de la Universitatea din Cernăuți s-a constituit într-un cenaclu ce poartă numele lui Mircea Streinul, ai cărui membri-fondatori sunt Ion Bâcu, Rodica Ursuleac, Dumitru Mintencu, Doina Bojescu, Lia Popov, Gheorghe Ungureanu, Vitalie Zăgrea. Încercările, experimentările literare constante ale „nouăzeciștilor de Cernăuți” se înscriu, parțial, în contextul tradițiilor iconariste (M. Streinul, I. Vesper ș.a.), dar și în cel al noilor „valuri” de poezie postmodernistă (Grigore Gherman, Marin Gherman); se conturează mai multe caracteristici individuale ale scrisului lor, care, în ansamblu, poartă însemnele paradoxale (pe alocuri încă vagi) ale acestei răscruci de secole și milenii.

După cum am încercat să demonstrăm în compendiul/antologie *Pagini de literatură română*, prin mesajul său artistic, prin tentativele permanente de integrare în context național, scrisul românesc din Bucovina istorică și din actuala regiune Cernăuți se prezintă ca o parte indisolubilă a întregului patrimoniu spiritual al poporului nostru.

Acum, la răscruce de secole și milenii, putem afirma că atât literatura orală din zona bucovineană, cât și cea scrisă, în cele două secole de existență, și-au îndeplinit misiunea culturală – ca depozitare și cultivatoare ale limbii materne, păstrătoare ale identității etnice, implicit și ale celei artistice (deși nu întotdeauna literatura scrisă a avut posibilitatea de a se ridica la altitudini clasice). Meritul incontestabil al ei este că a păstrat în mod constant și progresiv premisele spirituale pentru a-și continua existența și a evolua.

²⁵ Ibidem, p. 14–17.

Românii din Ucraina: aspecte ale identității lingvistice

Felicia VRÂNCEANU

Universitatea Națională „Yuriy Fedkovici”, Cernăuți

1) Dintotdeauna omul a fost preocupat de integrarea propriului destin în cel colectiv. Această permanentă căutare a cunoscut însă de-a lungul timpului numeroase transformări, condiționate de permanenta redefinire a idealului contemporan, specific fiecărei generații sau epoci. Individul uman este într-o permanentă căutare a sentimentelor identitare, căutare condiționată de relația *comunicare – comuniune*. De aceea, identitatea lingvistică a fost și rămâne o problemă de actualitate pentru românii din afara granițelor țării. Limba asigură legătura „organică” dintre identitatea personală și cea colectivă, deoarece:

2) dintre toate caracteristicile etnice, limba este cea mai puternică;

3) socializarea primară este o problemă de interacțiune lingvistică;

4) reprezentările sociale (cultura) sunt exprimate prin limbă;

5) limba este mijlocul prin care grupul etnic își exprimă concepția despre propriile origini sau despre specificul celorlalte grupuri¹.

Istoria spațiului geografic locuit de populație românofonă se caracterizează printr-o evoluție zbuciumată, în sensul că, perioadele lungi de absență a unei structuri politice unitare (a unui stat unitar) a ridicat factorii lingvistici și culturali la rangul de embleme supreme ale specificității naționale. Această realitate rămâne actuală pentru românii care locuiesc în afara granițelor țării, inclusiv pentru românii din Ucraina. Ideea de națiune nu se asociază în acest spațiu geografic cu ideea de stat, de instituții juridice, ci cu

¹ Cf. Alexandru-Florin Platon *Imaginarul politic și formarea identităților europene*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.

ideea de limbă, cultură și istorie. Referindu-ne la românii din Cernăuți, putem spune că „destinul individual și cel național se conturează și se dezvoltă în contextul larg european actual. Nu vorbim despre globalizare, ci despre afirmarea identității prin comparație, prin analiza atentă a valorilor individuale și conectarea la sistemul colectiv de valori din spațiul comunității, într-o permanentă relație de schimb”².

Schimbările social-politice care au avut loc în ultimii ani în Ucraina au influențat și vor influența cu siguranță în continuare situația minorităților. Este însă la fel de evident faptul că aceste schimbări care au loc în Ucraina au creat un context social-politic destul de complicat, care, cu siguranță va influența în continuare identitatea lingvistică a persoanelor aparținând minorităților naționale. Identitatea are un caracter dinamic, procesual, fiind produsul unei acțiuni, nu o calitate naturală. Tocmai datorită acestui caracter dinamic și mobil, identitatea se constituie într-un ansamblu deschis, aflat într-o continuă schimbare.

Pentru românii din Ucraina, limba maternă este mai mult decât limba de comunicare. Înțelegerea greșită a sensului și, în consecință, a funcționalității limbii materne poate genera crize de ordin identitar. Limba, care reprezintă mijlocul de comunicare specific unei comunități umane, este un sistem bine structurat, ale cărui componente interrelaționează. Cunoașterea trăsăturilor specifice ale fiecărui nivel asigură accesul individului la toate resursele pe care limba i le pune la dispoziție, facilitând astfel asumarea statutului de vorbitor al limbii literare, capabil să facă față oricărei situații comunicative. Evident, aici factorul hotărâtor îl reprezintă școala. Un rol foarte important îl au, de asemenea, biserica și familia.

Instituțiile de învățământ cu predare în limbile minorităților au ca scop nu numai favorizarea progresului comunității, ci și conservarea identității lingvistice și culturale a elevilor, în vederea

² Mina-Maria Rusu, *Despre identitate lingvistică vs identitate culturală în „Limba Română”*, Nr. 4, anul XXIV, 2014.

înțelegerii importanței comunicării în limba maternă, precum și în vederea asumării propriei identități. În astfel de situații, se constată, cu timpul, că limba maternă creează un cadru afectiv eficient de afirmare a identității naționale și facilitează comunicarea culturală, generând toleranța și respectul față de valorile celuilalt. Din aceste considerente, prevederile noii legi a învățământului³ din Ucraina pun în pericol posibilitățile de afirmare a comunității românești.

Educația este, fără îndoială, o funcție vitală a societății contemporane deoarece prin educație societatea își perpetuează existența, transmițând din generație în generație valorile naționale și universale. De la școala contemporană societatea așteaptă astăzi totul: să transmită tinerilor o cunoaștere acumulată de-a lungul secolelor, să-i ajute să se adapteze la o realitate în continuă transformare și să-i pregătească pentru un viitor larg imprevizibil. Instituțiile de învățământ cu predarea în limba minorităților au nu numai funcția de a asigura forța de muncă pentru diverse sectoare de activitate, ci și de a forma capacitatea de adaptare la un mediu plurilingv, de a găsi cele mai potrivite soluții pentru păstrarea și promovarea limbii, a culturii naționale. În perioade de instabilitate politică și economică, statul nu poate asigura buna funcționare a

³ În conformitate cu Articolul 22 din Constituția Ucrainei, prin adoptarea unor noi legi, drepturile omului și libertățile cuprinse în Constituția Ucrainei nu pot fi anulate și nu poate fi diminuat conținutul și domeniul de aplicare a drepturilor și libertăților existente. În plus, conform Articolului 24 din Constituția Ucrainei, cetățenii au drepturi și libertăți constituționale egale și sunt egali în fața legii. Nu pot exista privilegii sau restricții în funcție de rasă, origine etnică, socială, limbă sau alte caracteristici. Conform Articolului 53 din Constituția Ucrainei, cetățenilor aparținând minorităților naționale li se garantează dreptul de a învăța în limba lor maternă, conform legislației”. Cu toate acestea, noua lege a învățământului prevede introducerea treptată a unui nou sistem de învățământ, și prin aceasta, înlocuirea materiilor care se predau în limba română cu discipline care vor fi predate în limba ucraineană. La data elaborării acestui material legea a fost deja votată în parlament, singurul care ar putea schimba situația fiind doar președintele Ucrainei.

nivelului bugetar, de aceea o parte din funcțiile școlii ar trebui în prezent să le preia alte instituții, în primul rând familia. De asemenea, în condițiile în care legislația Ucrainei permite acest lucru, ar fi necesar să se identifice mecanismele legale de atragere a fondurilor europene în vederea susținerii învățământului în limba română, precum și a oricăror alte manifestări ale culturii naționale. Cu atât mai mult, cu cât limba maternă nu înseamnă doar varianta standard, studiată la școală. La fel de importantă în procesul de autoidentificare lingvistică este și varianta populară a limbii, marcată de indici de oralitate, necanonică în procesul de comunicare, dar expresivă și funcțională. Această variantă este o componentă foarte importantă a limbii naționale, subordonată normelor limbii literare, dar, în același timp, subordonată unor norme „locale”, fapt ce îi conferă un mai scăzut grad unitar, asigurându-i în același timp o ridicată valoare expresivă.

Evident, această variantă este cel mai puternic atinsă de fenomenul de contaminare cu elemente de fonetică și de lexic, realitate specifică tuturor zonelor cu interferențe lingvistice. Dacă fenomenul are un caracter sporadic, atunci soluțiile sunt la îndemâna tuturor: în primul rând, conștientizarea repartizării funcționale a limbii. Individul vorbitor trebuie să utilizeze în mod adecvat, în funcție de cadrul comunicațional, idiomul necesar atingerii scopului comunicativ. Această soluție este aplicabilă în cazul celor care, evident, stăpânesc la nivelul necesar atât limba maternă, cât și limba ucraineană ca limbă de stat sau (în cazul regiunii Cernăuți, și nu numai, și a limbii ruse). Este vorba de cele mai multe ori despre tineri care își fac studiile în alte instituții de învățământ decât cele cu predare în limba română, persoane care activează în domenii în care se vorbește o altă limbă decât româna, persoane din familii mixte care, în diverse situații, sunt nevoite să utilizeze o altă limbă decât româna. Bineînțeles că acest fenomen are implicații asupra conservării și afirmării identității culturale a celor în cauză, ei manifestând o oarecare înstrăinare de propria cultură, ca reflex al voinței de adaptare la un alt mediu lingvistic.

Vorbim în prezent nu numai de noi probleme de ordin

identitar (care se adaugă celor obișnuite) cu care se confruntă membrii minorității românești din Ucraina. Este necesară o nouă perspectivă în abordarea acestora, deoarece societatea contemporană trezește noi provocări pentru individul uman. Dacă în trecut individul uman trăia într-o societate care îi oferea anumite repere identitare pe care acesta și le asuma (conștient sau inconștient), în prezent el este nevoit, de cele mai multe ori, să își caute singur răspunsul la întrebările referitoare la apartenența la un anumit spațiu cultural și nu numai. Această schimbare marchează trecerea de la o etapă în care identitatea era definită din exterior spre o alta, în care individul își asumă desemnarea identității (deci, din interior). În acest context, individului îi revine un rol esențial în definirea propriei identități.

În Ucraina identificăm trei regiuni în care există o populație românofonă compactă: Cernăuți, Transcarpatia și Odesa⁴. Conform datelor ultimului recensământ, din totalul populației Ucrainei în 2001 (48240902 locuitori), românii au reprezentat 0,3 % (150989),

⁴ Conform datelor recensământului din 2001, repartizarea teritorială pe regiuni a populației românofone, în ordine numerică, este următoarea: Cernăuți–181780 persoane (114555–români, 67225–„moldoveni”); Transcarpatia–32668 persoane (români–32152, moldoveni–516); Odesa–124475 persoane (români–724, moldoveni–123751); Nicolaev–13333 persoane (români–162, moldoveni–13171); Kirovograd–8413 (români–139, moldoveni–8274); Donețk–7543 (români–372, moldoveni–7171); Dnepropetrovsk–4668 (români–270, moldoveni–4398); Lugansk–3373 (români–121, moldoveni–3252); Herson–4385 (români–206, moldoveni–4179); Republica Autonomă Crimeea–4029 (români–268, moldoveni–3761); Vinița–3076 (români–132, moldoveni–2944); Harkiv–2626 (români–164, moldoveni–2462); Zaporojie–2680 (români–204, moldoveni–2476); Poltava–2657 (români–95, moldoveni–2562); Cerkasi–1689 (români–72, moldoveni–1617); Kiev (municipiul)–2130 (români–203, moldoveni–1927); Kiev (regiune)–1738 (români–223, moldoveni–1515); Jitomir–1562 (români–137, moldoveni–1425). Și în celelalte regiuni au fost înregistrate persoane care s-au declarat români s-au moldoveni, dar numărul lor este redus.

iar „moldovenii” – 0,5 % (258619). Aceste cifre ne permit să afirmăm că în Ucraina populația românofonă este a treia din punct de vedere numeric.

Datele oferite de recensământul din anul 2001 demonstrează că situația este într-o anumită măsură îmbucurătoare în ceea ce privește atitudinea populației de etnie română față de limba maternă. Din totalul de 151 000 de români din Ucraina, 91,7 % au considerat (în cadrul aceluiași recensământ) că limba lor maternă este româna (6,2 % – ucraineana, 1,5 – rusa, 0,6 – alte limbi). Evident, situația este încurajatoare, mai ales dacă ne raportăm de exemplu la situația minorității poloneze din Ucraina: din totalul de 144,1 mii de etnici polonezi, doar 12,9 % au considerat că limba lor maternă este poloneza, 71 % alegând ucraineana, 15,6 % – rusa, 1,7 % – alte limbi.

Informațiile de ordin statistic nu trezesc însă o încredere deosebită, modul în care sunt formulate întrebările provocând uneori confuzii. Cifrele prezentate oferă totuși o imagine generală asupra principalelor tendințe înregistrate în ultimele decenii, o perioadă dificilă din punct de vedere economic, politic și social pentru întreaga populație a Ucrainei. Aceste date demonstrează totuși că limba și etnia română și-au păstrat poziția în tabloul de ansamblu al componenței naționale din Ucraina.

În zonele locuite de români se vorbesc cel puțin trei limbi: româna, rusa și ucraineana. Se înțelege însă că nu toți vorbitorii le stăpânesc în egală măsură, de cele mai multe ori observându-se o anumită „specializare”: limba română predomină în mediul familial, în timp ce rusa și ucraineana sunt mai des utilizate în mediul profesional (în condițiile în care se observă un fenomen de „migrație” temporară provocat de necesitatea găsirii unui loc de muncă⁵). Există o serie de factori care influențează nivelul

⁵ Ca efecte ale acestui fenomen, înregistrăm pe de o parte plecarea în vederea găsirii unui loc de muncă nu numai în țări precum Cehia, Germania, Austria, Italia, Franța, Spania ș.a, ci și în Rusia, unde piața locurilor de muncă este mult mai accesibilă.

competențelor lingvistice: vârsta, studiile, gradul de autoidentificare etnică, mediul social, profesia etc. Unele persoane vorbesc fluent doar limba română, celelalte două limbi fiind stăpânite doar la nivelul receptării mesajului, nu și la nivelul formulării de mesaje (este cazul persoanelor în vârstă). În ceea ce privește valoarea socială și valoarea individuală, distribuția limbilor este evidentă: o mai mare valoare socială o au limbile ucraineană (ca limbă de stat) și limba rusă (mai ales în cazul persoanelor mai în vârstă); limbii române i se acordă o mai mare valoare individuală, fiind cu preponderență utilizată în familie, în biserică⁶.

Analizând modul în care încearcă în prezent comunitatea românească din Cernăuți să-și promoveze valorile naționale putem afirma că nu întotdeauna se face distincție între cele două componente ale identității ca proces: identitatea internă și identitatea socială. Dacă identitatea internă este în întregime construită și întreținută de individ, identitatea socială este percepută pe plan extern, bazându-se pe exprimare. Numai în contextul exprimării valorilor naționale, deci depășind limitele impuse de apartenența la un anumit mediu minoritar, individul uman se poate afirma ca reprezentant al unei etnii. De aceea comunicarea și comuniunea sunt factori esențiali în realizarea cadrului favorabil păstrării și promovării identității lingvistice și naționale.

⁶ Aceste observații se bazează pe o serie de interviuri și anchete lingvistice efectuate în perioada 2000-2002 în regiunea Cernăuți.

Desprinderea mesajului unei creații lirice – o provocare pentru elevii de gimnaziu

*Prof. Cristina BORDIANU,
Dorohoi, jud. Botoșani*

Una dintre competențele generale vizate de programa școlară pentru examenul de Evaluare Națională de la sfârșitul clasei a VIII-a este „utilizarea corectă și adecvată a limbii române în producerea de mesaje scrise, în diferite contexte de realizare, cu scopuri diverse”. Această competență presupune receptarea și producerea de text. Din pleiada de cerințe, cea referitoare la exprimarea opiniei personale cu privire la mesajul unui text pare să instituie serioase dificultăți elevilor care sunt destul de reticenți, dacă nu chiar intimidați, în fața creațiilor lirice, mai ales.

Conturarea pașilor care trebuie parcurși în redactarea unui astfel de text este obiectul preocupărilor noastre de față. Propunem ca text-suport poezia „Emoție de toamnă”, de Nichita Stănescu (a doua oră).

Se anunță tema (redactarea unui text de exprimare a opiniei în legătură cu mesajul creației semnate de Nichita Stănescu) și se enunță obiectivele lecției. În etapa de evocare se va contura zona de interes a activității, respectiv lămurirea termenului-cheie din cerință: *mesaj*.

Elevii asociază frecvent termenul cu textul tastat pe display-ul telefonului mobil, prin care trimit/primesc informații. Firește, e un punct de plecare, dar în contextul dat e nevoie de explorarea tuturor nuanțelor semantice. DEX (1998) precizează în dreptul acestui substantiv următoarea explicație: „ceea ce se predă sau se comunică cuiva; știre, veste, comunicare”. Dar un text liric comunică multe idei și trăiri... Care dintre toate aceste „comunicări” reprezintă mesajul întregii creații? Pentru a înțelege, elevii au fost îndrumați să consulte și alte surse, inclusiv în limba engleză. Au mai găsit: „a piece of information or a request that you send to

someone or leave for them”; „...the idea that someone tries to communicate to people, for example in a play or a speech” (*Dicționarul BBC Englez-Român*, 1999); „an implicit meaning or moral, as in a work of art” (*Essential English Dictionary*, Collins, 2003), dar și „semnificație a unei opere literare, artistice” (Gabriela Dinu & Maria Zbarcea, 2009). Coroborând informațiile, am conchis că mesajul operei lirice este substanța comunicării, înțelesul ei latent care se înfiripă din semnificațiile profunde ale textului, semnificații încifrate de limbajul poetic. Am mai stabilit că, la mesaj, se ajunge în urma unui proces de inducție, de la intuițiile parțiale sugerate de imaginile contextuale spre o intuiție totală, care nu e o sumă a celor parțiale, dar se bazează pe ele. Mesajul trebuie să fie un enunț cu valoare generală care să fie susținut de ideile poetice și să dezvăluie un adevăr despre condiția umană, despre natură etc. Observația care trebuie făcută în acest punct e aceea că elevii, atunci când tratează un asemenea subiect, manifestă temerea că autorul „ascunde”, ambiguizează unele înțelesuri ale creației, pe care ei nu le pot identifica sau intui. De aici, ezitățile, șovăiala în sesizarea mesajului. Rolul profesorului e acela de a spori elevilor încrederea în sine, în capacitatea lor de a surprinde semnificațiile textului, arătându-le că fiecare cititor are o percepție proprie asupra mesajului, în funcție de personalitatea sa, de orizontul cognitiv, de experiența de lectură sau de alți factori. Până la urmă, același text dezvăluie unor cititori diferiți semnificații mai nuanțate sau mai restrictive, nu însă total diferite. În consecință, mesajul poate fi sensibil diferit, dar în esență același, doar că formulările pot să difere. Până la urmă, redactarea unui text de exprimare a opiniei referitoare la mesajul unei creații e un exercițiu de receptare personală a unui text și de producere a altuia, urmărind, firește, niște etape:

- I. Formularea clară, în termeni de exprimare a opiniei, a mesajului poetic;
- II. Date generale despre gen/specie literară, temă, moduri de expunere, ipostaza eului;
- III. Prezentarea succintă a conținutului de idei (2–4 rânduri);

IV. Mențiunea că mesajul operei este în deplină concordanță cu titlul (sumar comentariu al semnificațiilor titlului);

V. Invocarea argumentului că mesajul poetic este susținut de limbajul artistic (imagini artistice realizate pe baza figurilor de stil, dar și de elementele de prozodie și de semnele de punctuație care dobândesc valoare afectivă);

VI. Rolul mijloacelor artistice în transmiterea mesajului poetic (se ilustrează mijloacele de expresivitate și se comentează două dintre ele, cele mai relevante pentru mesajul transmis.)

VII. Concluzia.

Etapele vor fi expuse cu ajutorul proiectorului, pentru ca elevii să le urmărească îndeaproape. În plus, fiind vorba despre o compunere de exprimare a opiniei, elevilor li se atrage atenția asupra structurii unui astfel de text și asupra conectorilor pe care trebuie să-i utilizeze, o listă a acestora putând fi pregătită într-un material PPT.

* * *

Tot în etapa de „evocare”, elevii vor actualiza conținutul poeziei. Din rațiuni de timp didactic se apelează la un material PPT realizat de către elevi (ca temă acasă), care „reconstituie” ideile poetice ce se desprind din text.

Opțiunea pentru „frunză” nu e întâmplătoare. Schimbarea cromaticii acesteia face din ea un simbol al timpului care se scurge ireversibil și poate fi asociată stării eului care trăiește sentimentul degradării iubirii, odată cu venirea toamnei. „Frunza” mai are și rolul unui organizator grafic care va facilita rezolvarea sarcinii de lucru ulterioare.

În momentul constituirii sensului, elevii, grupați în cinci echipe, formulează mesajul pe baza discuțiilor preliminare, a ideilor poetice actualizate și a consultărilor în echipă. Rezultatele – cele cinci „mesaje” – vor fi prezentate în fața clasei pentru a fi analizate. Iată-le: „Venirea toamnei umple sufletul de tristețe”; „Toamna aduce tristețea pierderii iubitei”; „Eul suferă din cauza pierderii iubirii și se retrage în singurătate și tăcere”; „Drama spulberării iubirii este transpusă în planul creației”; „O posibilă suferință din dragoste ar putea fi sursă de inspirație pentru ființa creatoare.”

Firește, am ordonat enunțurile în funcție de complexitatea lor, ultimul fiind, din punctul nostru de vedere, cel mai potrivit, fiindcă „acoperă” toate semnificațiile textului. Nu trebuie să ignorăm faptul că formulările depind considerabil de nivelul grupei de lucru, de omogenitatea grupei, de ponderea elevilor mai profunzi sau nu, mai dibaci în exprimare sau dimpotrivă. Le-am arătat elevilor că fiecare aport e valoros în felul lui și le-am explicat că, în formularea mesajului (substanța comunicării), trebuie să surprindă tâlcurile latente încifrate în metaforă și în simboluri, iar enunțul-

mesaj trebuie să fie sintetizator. Și, foarte important, mesajul trebuie susținut prin argumente viabile din text.

Propunând ca punct de plecare unul dintre mesaje (firește, ultimul) am trecut la dezvoltarea argumentelor, urmărind atent și etapele unei astfel de compuneri și ale discuției aferente. Frontal, s-a stabilit (cu ajutorul conversației euristice și al problematizării) că mesajul se află în deplină concordanță cu titlul și e susținut de limbajul expresiv, iar expresivitatea se realizează la toate nivelurile limbii.

S-a lucrat pe grupe. Fiecare echipă a trebuit să se consulte și să rezolve sarcina de învățare dată, care urmărea ilustrarea argumentelor ce susțineau mesajul. Iată sarcinile date spre soluționare:

- *Comentați semnificațiile titlului. Explicați felul în care titlul prefigurează mesajul;*

- *Comentați aportul expresivității nivelului fonetic al limbii în susținerea mesajului poetic;*

- *În ce constă contribuția nivelului lexico-semantic al limbii la conturarea mesajului poetic?;*

- *Comentați felul în care expresivitatea nivelului morfologic al limbii sprijină mesajul poetic;*

- *Relevați modul în care expresivitatea nivelului sintactic al limbii pune în lumină mesajul;*

- *Discutați rolul nivelului sintactic al limbii în evidențierea mesajului poetic.*

În secvența „reflecției”, elevii au prezentat răspunsurile, le-au justificat și le-au corelat cu alte cunoștințe pe care ei de dețineau deja. Prin discuții, elevii au înțeles că atât titlul, cât și expresivitatea fiecărui nivel al limbii sprijină mesajul creației și aceste două elemente pot fi invocate drept argumente într-o compunere de acest tip. Am făcut mențiunea că, în redactarea unei astfel de compuneri argumentative, trebuie să se respecte numărul de cuvinte/rânduri alocat, de aceea vor trebui să condenseze materialul, punctând esențialul.

Pentru a avea o imagine coerentă, articulată a demersului, am cerut elevilor, în etapa reflecției (când noile conținuturi sunt

reordonate, reintegrate în orizontul altor idei și date), să prezinte sub forma unui monolog argumentativ răspunsul la cerința inițială: exprimarea opiniei referitoare la mesajul poeziei „Emoție de toamnă” de Nichita Stănescu. Mai șovăielnici la început, mai siguri-apoi, elevii au reușit „să fie pe drum”, pe drumul cel bun în rezolvarea sarcinii de lucru. Ca temă pentru acasă, elevii urmau să redacteze compunerea argumentativă (eseul scurt) pe baza planului discutat în clasă și a sugestiilor.

Concluzia care se desprinde e aceea că identificarea corectă a mesajului unui text liric, pentru elevii de gimnaziu, e o adevărată provocare. Ea necesită exercițiu de lectură reluată, pentru ca elevul să reușească să empatizeze cu stările eului, să sesizeze corect semnificațiile operei, să le interpreteze, ceea ce presupune așadar comprehensiunea textului, care să conducă, în final, la descoperirea mesajului, competență-cheie în predarea-învățarea limbii materne.

Bibliografie:

- *** (1999) *Dicționarul BBC Englez-Român BBC English-Romanian Dictionary*, Ediția a doua. București: Coresi (p. 708);
- *** (1998) *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic (p 622).
- Dinu, Gabriela & Zbarcea, Maria (2009). *Dicționar de terminologie literară pentru clasele V-X*. Pitești: Paralela 45 (p 204);
- Hands, Penny & Kumar, Jenny (2003). *Essential English Dictionary plus Language in Action Supplement*. Glasgow: Harper Collins Publishers (p 476);
- Pamfil, Alina (2008). *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice*. Pitești: Paralela 45 (p 52–53).

SĂNĂTATE

Ioan Volcinski – un promotor al medicinei moderne în Bucovina

*Ion BROASCĂ,
președintele Societății medicale „Isidor Bodea”*

În panteonul ilustrelor personalități care au pus bazele medicinei moderne în Bucovina – Ion Ilasciuc, Teofil Lupu, Vespasian Pauliuc-Burlă, Vasile Volan, Octavian Gheorghian, Modest Popescu, Gheorghe Grigorovici, Dumitru Bagdasar, Veronica Mandicevski, Ioan Nandriș, Isidor Bodea și mulți alții – numele lui Ioan Volcinski ocupă un loc cât se poate de distinct, el fiind printre primii români bucovineni care au îmbrățișat nobila profesiune de medic, consacrându-și toate strădaniile sale pentru a-și ajutama semenii și a-și propăși neamul din care făcea parte.

Ioan Volcinski provine dintr-o familie de boieri români bucovineni, adică de mari proprietari de pământ, care avea moșii la Budineț și Tărășeni. A văzut lumina zilei la 5 mai în anul 1846 la Tărășeni, districtul Siret (azi raionul Hliboca), sub geana legendarilor Codri ai Cosminului. Studiile liceale le face, bineînțeles la Cernăuți, după care se înscrie la Facultatea de Medicină din Viena, ceea ce a reprezentat pentru acele vremuri o opțiune destul de bizară pentru feciorii boierilor români, deoarece, de regulă, aceștia după tradiție își continuau studiile fie la drept, fie la arte sau teologie, medicina fiind pentru ei o preocupare mai mult burgheză și nu una aristocratică, după cum era originea lor. Dar iată că Ioan Volcinski încalcă această tradiție, optând pentru medicină,

după cum a făcut-o ceva mai devreme, cu aproape jumătate de secol, Ion Ilasciuc, unul dintre primii medici români din Bucovina. Își ia doctoratul în chirurgie, însă se specializează în obstetrică, obținând titlul de „magister în obsterică”. Se întoarce în Bucovina în anul 1879 devenind medic asistent la Institutul de nașteri din Cernăuți, unde mai târziu, din anul 1883, va fi și directorul acestei instituții, totodată fiind și profesor la Școala de moașe. Cu trecerea timpului aria preocupărilor sale medicale se extinde, în special către igiena și educația sanitară, el preluând și postul de profesor de igienă la Institutul Seminarial al Mitropoliei Bucovinei și Dalmației. Ioan Volcinski a fost consilier sanitar, vicepreședinte al Camerei Medicilor din Bucovina, membru al Societății muzicale „Armonia”, a desfășurat o amplă activitate nu doar în domeniul strict al medicinei practice, ci și în cel științific, precum și în plan social s-a preocupat de popularizarea cunoștințelor medicale în sânul populației, de instruirea și educația sanitară, iar în plan politic a jucat un rol de frunte în apărarea drepturilor naționale ale românilor împotriva opresiunii habsburgice.

Pentru perioada în care a trăit, doctorul Ioan Volcinski a fost o personalitate medicală remarcabilă, un strălucit practician, el fiind unul dintre cei mai iluștri specialiști în domeniul respectiv, adică în obstetrică. Renumele său de practician era completat și de prestigiul unui teoretician asiduu și pertinent, deoarece Ioan Volcinski a avut și astfel de preocupări, el publicând de-a lungul anilor în reviste medicale de specialitate din Viena și în Germania studii teoretice și lucrări științifice, acestea din urmă conținând în special observații asupra unor cazuri clinice deosebite. Însă lucrarea cea mai importantă a doctorului Ioan Volcinski, poate nu atât sub aspectul strict al noutății științifice, cât în cel instructiv și educativ pentru cei ce se preocupau de medicină, o reprezintă prima carte medicală românească în Bucovina sau, mai-bine zis, primul manual, care, de altfel, așa și era intitulat „Moșitul, manual pentru moașe” apărut în anul 1883. Este una din primele cărți românești în domeniul obstetricii, dar nu chiar „prima carte de medicină în spațiul românesc”, după cum s-a scris greșit în unele articole apărute la Cernăuți în perioada post-sovietică. Manualul pentru moașe al lui Ioan Volcinski urmează în multe privințe pe cel al profesorului

Capșa, apărut la București în anul 1859, fiind scris în spiritul școlii de la Viena după modelul cărților de moașe germane. Acest manual este interesant însă prin faptul că autorul a urmărit să introducă în uz mulți termeni în limba română. Iată ce menționa însuși autorul în legătură cu acest subiect: „Întru alegerea termenilor tehnici am fost condus de năzuința de a întrebuința cuvinte din propria comoară a limbii noastre – expresiunile științifice îndeocomun primite le-am păstrat spre a le populariza, dar totdeauna am adus și expresiuni populare”. Manualul mai era ilustrat cu 33 de desene și figuri demonstrative, se remarcă avantajos față de manualele apărute mai târziu în țară prin modul explicit, riguros și sistematic în care era expusă materia tratată.

Doctorul Volcinschi și-a onorat în mod exemplar profesiunea de medic și s-a remarcat ca o personalitate distinctă și multilaterală nu doar cu strictețe în domeniul său de obstetrică, ci a urmărit ajutorarea și progresul neamului românesc. El s-a preocupat de problemele cele mai acute ale sănătății populației. Bunăoară, în acea perioadă, o gravă problemă pentru sănătatea publică reprezenta o asemenea maladie ca pelagra, foarte răspândită în Bucovina, care era provocată de lipsa în alimentație a unor vitamine și proteine și se manifesta prin diverse plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase. Volcinschi a studiat cu multă jertfire grava maladie și a propus mijloace practice de combatere a pelagrei, fiind însuși exemplu în aplicarea acestora, prin modificarea și ameliorarea hranei locuitorilor în satele bântuite de această boală. S-a remarcat Ioan Volcinschi și în domeniul chirurgiei.

O calitate de excepție a elitei intelectuale românești din Bucovina în perioada ocupației habsburgice era aceea că, oricare ar fi fost preocupările profesionale, fruntașii neamului (de aceea erau și numiți astfel – fruntași ai neamului) luptau înainte de toate pentru propășirea și binele poporului pe care îl prezentau, militau pentru drepturile lui economice și politice, pentru limba și cultura lui. Ioan Volcinschi nu a fost doar o eminentă personalitate medicală, ci și un fervent fruntaș politic, un dărz luptător. În calitatea sa de boier de veche viță românească, de mare proprietar, de descendent al unei familii de vază din Bucovina, Ioan Volcinschi a avut un rol conducător în viața și lupta românilor bucovineni din acele vremuri

pentru drepturile lor, pentru emanciparea lor națională și împlinirea năzuințelor seculare de unitate a neamului. Timp îndelungat el a fost deputat în Dieta Țării și membru în Comitetul Țării, care, în acea perioadă reprezenta puterea executivă în Ducatul Bucovinei. În asemenea înalte funcții politice doctorul Volcinski se putea mai îndeaproape preocupa de grijile și nevoile neamului său. Anume în virtutea acestei funcții deținute în Comitetul Țării el s-a ocupat în mod eficient de chestiunile referitoare la sănătatea publică și finanțele Țării, contribuind într-o măsură foarte mare la organizarea spitalelor din Bucovina.

Drepturile politice ale românilor bucovineni el le apăra și în calitate sa de președinte al Societății politice „Concordia” care constituia de fapt, în lipsa unor partide politice românești în Bucovina acelor timpuri, o adevărată organizație națională politică, scopul principal al activității acesteia fiind protejarea intereselor de neam ale românilor, militând în special pentru înființarea școlilor cu predare în limba română. Tot în acest plan se înscrie și activitatea sa publică desfășurată în calitate sa de membru-fondator al ziarului românesc „Gazeta Bucovinei”.

Doctorul Ioan Volcinski a decedat la 27 mai 1910, moartea fiindu-i provocată de o anemie pernicioasă. El a fost înmormântat la moșia familiei sale din Budineț.

Prin tot ce a înfăptuit doctorul Ioan Volcinski activând atât în plan profesional, însă la fel de prodigios și în alte domenii ale activității umane, precum și în acel al vieții naționale, el merită cu prisosință cinstirea noastră, iar luna mai în care proeminentul fruntaș român bucovinean a văzut lumina zilei și totodată a părăsit acest pământ pe care l-a iubit atât de mult este cea mai potrivită pentru ca să-i aducem omagiul nostru, să-i scoatem numele din uitare, iar faptele sale să le avem ca model în tot ceea ce facem noi astăzi.

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Am avut și eu un tată...

Ilie POPESCU,

Docent universitar, fost deportat

Pe tata, pe care nu-l țin minte, l-a chemat Vasile Grijincu. Trecusem de un anișor și jumătate, când el, sărmanul, a pornit pe drumul spinos al Golgotei românești. Era țăran mijlocăș și gospodăria și-o avea în satul Pătrăuții de Jos din fostul județ Storojineț. Soarta îl hărăzise cu 10 odrasle și trudea din greu ca să le crească și să le deie în rând cu lumea. În tinerețe făcuse armată într-un regiment de cavalerie și în timpul unor aplicații pe teren a căzut de pe cal într-un șanț adânc și și-a zdruncinat sănătatea. Avea mereu dureri de stomac, dar, după cum ne spunea mama, își ascundea suferința. Fiind un om foarte credincios, n-a dorit să rămână sub stăpânirea ateo-comunistă care s-a instaurat în nordul Bucovinei în vara anului 1940. A hotărât să plece împreună cu alți consăteni la Hliboca pentru a depune cerere să fie lăsat să se repatrieze în România cu numeroasa lui familie. Mamei, ca s-o liniștească, i-a spus să-i pună ceva merinde în trăistuță, căci mergea la un medic din Hliboca ca să-i prescrie un tratament, fiindcă durerile de stomac deveniseră pentru el insuportabile. Mama pricepea cam ce avea de gând să facă tata și a izbucnit în plâns. Până la urmă au rostit amândoi o rugăciune, după care tata și-a îmbrăcat sumanul și a ieșit în drumul mare. Era în dimineața zilei de 1 aprilie 1941. Din momentul când tata a închis porțița, nimeni din familia noastră nu l-a mai văzut.

Tata s-a contopit cu mulțimea de oameni din satele de pe Valea Siretului, care, într-o coloană lungă - lungă mergeau spre centrul raional să-și ceară acolo dreptul la repatriere în România. Pășea alături de Gheorge Nistor, un bărbat încă tânăr și originar din satul Bilca de dincolo de graniță. Prin voia întâmplării acel bărbat rămasese în teritoriul ocupat și dorea fierbinte să se întoarcă pe cale legală la baștină.

La Hliboca au fost ascultați de un reprezentant al autorităților, dar au fost sfătuiți să se întoarcă pe la casele lor și fiecare să-și vadă de treburile gospodărești în așteptarea răspunsului pe care ar fi urmat să-l primească de mai sus. Coloana a făcut cale întoarsă până la Suceveni, unde s-a luat hotărârea ca toți să pornească cu cruci și prapuri, de care erau legate ștergare albe, spre frontieră, pentru a trece în România pe la Fântâna Albă, o localitate lipovenească aflată în apropierea Hotarului Strâmb. Gândindu-se la mama și la copiii săi, care rămâneau fără ocrotire paternă, tata s-a desprins de coloană și, zorit, și-a îndreptat pașii spre casă. În drum a fost reținut de o patrulă de grăniceri și, arestat fiind, a fost escortat la comendamentul din zonă al trupelor NKVD. La 4 aprilie 1941, tatei i s-a luat prima declarație. În timpul interogatoriului, tata a făcut următoarea mărturisire: „Eu n-am plecat cu coloana de demonstranți la frontieră, fiindcă am văzut multă armată venind spre Suceveni. Așa că, împreună cu vărul meu Grijincu Ilie, am pornit de la Suceveni spre casă. Pe drum am fost opriți de niște soldați care au început să ne bată, apoi ne-au întrebat dacă nu dețineam asupra noastră arme. Le-am spus că așa ceva nu aveam. A urmat percheziția corporală și la mine au găsit cererea privind repatrierea în România și am fost arestat. Lui Ilie, la care o asemenea cerere n-au găsit, i s-a dat voie să-și continue drumul”. Interogatoriile s-au ținut lanț și în timp de zi, și în timp de noapte. Apoi tata a fost inclus în lista „instigatorilor la răscoală” și dintr-un număr de 22 de persoane, care urmau să fie pedepsite sever pentru „instigarea și organizarea” acțiunii de la 1 aprilie 1941 (din dosarul nr. 12969/1941 al Tribunalului Militar Sovietic), iar tata, care nu s-a implicat în manifestarea de la 1 aprilie 1941, a fost trecut primul pe acea listă neagră. Urmău condamnarea lui la moarte și confiscarea avutului – 1 casă, 1 grajd, 2 vaci, 2 viței și 9 fălci de pământ. Până a

fi dusă la îndeplinire sentința capitală, tata a fost aruncat într-un lagăr de exterminare din regiunea Sverdlovsk, unde avea să-și găsească sfârșitul...

După prăbușirea imperiului sovietic am aflat că în satul nostru Pătrăuții de Jos locuia un om care s-ar fi întâlnit cu tata în acel lagăr fioros. Și într-o bună zi, sosind de la Cernăuți, am bătut la ușa omului pe care îl chema Toader Dâca. Bătrân și bolnav, Toader Dâca mi-a făcut o mărturisire amară, în timp ce glasul îi tremura și pe obrazu-i zbârcit se prelingea câte o lacrimă:

— Cu tatăl dumitale, Vasile Grijincu, și cu alți nenorociți din satul nostru ne-am întâlnit într-un lagăr din regiunea Sverdlovsk. Numai pielea și oasele rămaseseră din el. Mereu se văicărea că îl dureau stomacul. Era un om credincios și tare bun la inimă. Sleși de putere și întotdeauna flămânzi, eram zilnic mânați ca niște vite la locul de muncă. Dacă cineva ieșea din coloană, nefiind în stare să se mai miște, pe loc era împușcat. Într-o dimineață tatăl dumitale s-a lăsat pe genunchi și, nemaiputându-se ridica, ne-a rugat: „Măi fraților, luați-mă de subțiori, ca să-mi pot purta pașii, până nu observă gardienii, că mă împușcă. Tare vreau să mai trăiesc și să ajung să-mi văd casa și copiii”. Împreună cu Ilie Dâca, alt consătean de-al nostru, l-am ridicat și l-am luat între noi, ținându-l de ambele brațe, ca să nu se mai prăvale ca un snop de secară...

Mi-a mai povestit bătrânul Toader Dâca, omul trecut prin iadul bolșevic, că în acel lagăr se mai afla încă un pătrăucean cu numele de Grijincu Vasile, dar nu al lui Ion, ca tata, ci al lui Mardarie. Acelui biet om în timpul lucrului la pădure, pe un ger năprasnic, îi degeraseră degetele la mâna stângă. Șeful lagărului s-a opus ca el să fie internat într-un spital și omul era scos să muncească alături de ceilalți deținuți. Într-o zi, nemaiputând suporta chinurile prin care trecea, s-a apropiat de ceilalți pătrăuceni și le-a zis: „Măi fraților, omorâți-mă careva, că dacă nu vă îndurați de chinurile mele, îmi fac singur seama”. Și tata, auzind asemenea vorbe, îndată l-a dojenit: „Măi omule, îi mare păcatul să te omori singur. Dumnezeu îi mare și știe când și cum o să închini steagul...”

Tata și Toader Dâca l-au lăsat pe Vasile al lui Mardarie Grijincu să-și mai tragă sufletul și s-au apucat să doboare un copac uriaș. Când copacul s-a clătinat și a început să se prăvale, Vasile al

lui Mardarie s-a repezit să-l îmbrățișeze. A dovedit să mai strige: „Gata! S-au isprăvit chinurile mele! Iertați-mă!” Deținuții care erau martorii aceluia sfârșit penibil au încremenit. Dând din cap a dezaprobare, tata a murmurat: „Dar tot îi mare păcat că și-a curmat singur zilele...”

Și mi-a mai spus bătrânul scăpat din lagărul din regiunea Sverdlovsk, că în acele condiții infernale tata rămasese un bun creștin. Văzându-l odată pe pătrăuceanul Ilie Vască trăgând izmenele de pe un cadavru, ca să-și acopere cu ele propria goliciune, tata l-a certat cu blândețe: „Omule, ce faci! Nu te temi de Dumnezeu?!” Iar Vască i-a răspuns: „Măine alții vor trage de pe mine și izmenele, și cămașa”.

Tata simțise de la o vreme că moartea îi dădea târcoale. Îl dureau groaznic stomacul și mai apăruseră la el primele simptome ale dizinteriei. Când și-a dat seama că sufletul nu se mai putea ține în trupu-i măcinat de chinuri și de foame, cu vocea stinsă, venită parcă din altă lume, l-a rugat pe consăteanul Dâca: „Toderică, îți dau hrincuța mea de pâine, că eu n-o mai pot mânca, dar tu adă-mi de undeva o bucatăică de zahar, să-mi îndulcesc gura”. Toader Dâca a găsit la o soră medicală o bucatăică de zahar, când s-a întors cu ia, tata nu mai avea suflare...

Mama, știind că tata fusese arestat, ca să prevină alte întâmplări dramatice, ne-a dat nouă, copiilor, numele ei de fată – Popescu. Dar nenorocirea tot nu ne-a ocolit. După război, biata mamă împreună cu opt copii ai ei (sora Silvia era refugiată în România, iar un frate mai mare era decedat din 1945) a fost ridicată și deportată în Kazahstanul de Nord. A reușit sărmana mamă să ne ocrotească în neagra străinătate și de acolo să ne aducă și să ne vadă pe toți în cuibul părintesc. Într-o seară, abia întorși din exilul kazah, mama care a găsit pereții goi, ne-a spus cu durere:

— Cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am întors cu toții din Kazahstan, dar, vedeți și singuri, în ce sărăcie ne-am pomenit. Despre tătuca vostru n-am nici o știre. Mi-a fi foarte greu să vă hrănesc, să vă îmbrac și să vă port la școală...

Eu am înțeles ce trebuie făcut. Adică eram gata să mă bag argat la oricare alt țăran mai înstărit, numai să mi se deie mâncare.

Și m-au luat la ei, ca să le pasc vaca și să trebăluiesc, după puteri, prin gospodărie, soții Simion și Raveca Grijincu.

În zorii fiecărei zile mânam vaca și junca gospodarului la păscătoarea din Gârla lui Jneacă. Și tot în fiecare dimineață își scotea văcuța pe imaș un bătrânel mic de statură și uscat ca o iască. O dată, s-a apropiat și m-a întrebat: „Măi Iliuță, știi tu de ce-ai ajuns argat, fiind dintr-o familie de buni gospodari?” Eu i-am răspuns imediat: „Știu. Mama nu ne poate hrăni și îmbrăca pe toți, că suntem mulți”. Bătrânelul a tușit convențional, apoi a început să-mi explice situația: „Nu-i chiar așa, băiețele! La 1 aprilie 1941 mulți oameni din satul nostru au vrut să treacă granița în România. Pe unii i-au împușcat rușii la graniță, alții au fost răniți, iar alții, prinși fiind de grăniceri, au fost aruncați după gratii. Printre aceștia din urmă a fost și tatăl tău, măi Iliuță. Cine știe unde l-au dus acei care ne-au furat de la țara noastră, România...”

Gândul de a afla adevărul despre destinul tragic al tatei m-a obsadat ani de-a rândul. La 29 decembrie 1988 i-am scris lui Mihail Gorbaciov, la Moscova, și l-am rugat să dea dispoziții organelor respective să ne răspundă din care motiv a fost tata arestat, când și unde a murit. Abia la 5 ianuarie 1990 am primit de la Procuratura Regională Cernăuți adresa 13/285–89, prin care eram informat că Grijincu Vasile al lui Ion, care a fost acuzat în 1941 de crima contrarevoluționară era reabilitat și că averea confiscată li se restituia urmașilor.

Din alte surse documentare aveam să aflu că la 17 octombrie 1942, Triunghiul operativ de pe lângă Comisarul Poporului al Afacerilor Interne al URSS a luat în privința tatei următoarea decizie: „Grijincu Vasili Ivanovici, pentru participare la un grup antisovetic și încercarea de a trăda Patria, să fie împușcat”. Pe documentul respectiv, în partea dreaptă, jos, era notat cu creion: „A murit la 4 iulie 1942 într-un lagăr din Uralul de Nord”. Iar în documentul pe care l-am obținut la 22 iulie 1991 de la organele securității sovietice se menționa: „Grijincu Vasili Ivanovici, născut în 1893, a decedat la 23 iulie 1942 de enterită și colită, și este îngropat în cimitirul din satul Pelia, raionul Sverdlovsk, regiunea Sverdlovsk”. Reiese că tata a fost condamnat la moarte prin împușcare la câteva luni după decesul său în cea mai neagră mizerie.

Întoarcerea din „rai”

Prof. Tatiana VLAD-GUGA

Într-o zi din prima vizită la rudele din Vatra Dornei, la noi adică, mătușa Iuliana Dulgheru, despre care n-am știut nimic aproape douăzeci de ani, și-a început lunga și dureroasă destăinuire:

— Eram învățătoare, iar soțul meu, Alexandru, conducea școala mixtă din Țețina. Fiindcă era în timpul vacanței de vară, trebăluiam prin gospodărie și prin grădina școlii. Nu aveam nici aparat de radio, nici telefon și, deci, n-am putut afla imediat despre ultimatumul sovietic adresat guvernului României cu privire la cedarea, către URSS, a Basarabiei și nordului Bucovinei. La câteva zile, niște suburbieni, întorcându-se din oraș, ne-au adus cumplita veste că hordurile bolșevice ocupaseră Cernăuții și o parte a Țării Fagilor. Am căzut adânc pe gânduri și ne-am dat seama ce ne aștepta pe noi, ambii învățători, care am desfășurat o intensă activitate național-culturală și anticomunistă. Trebuie să ne salvăm viețile. Dar cum? Am hotărât să vindem, pe neobservate, lucrurile mai de preț ce le aveam în casă, ca să facem rost de bani. Ne-am cumpărat bocanci, am umplut rucsacurile cu merinde, cu niște schimburi de albituri, cu haine de ploaie, ne-am luat actele și bijuteriile și, când am găsit două călăuze care să ne conducă până la graniță, am părăsit gospodăria. Adică, în zorii unei zile de septembrie am pornit la drum, prin păduri, ocolind satele, ca să nu dăm cu ochii de oameni care ar fi putut bănui ce intenție aveam și ne-ar fi pârât iscoadelor noii stăpâniri.

Către seară, destul de obosiți, am ieșit din pădure și am dat de o stână. Acolo călăuzele ne-au arătat poteca pe care aveam s-o urmărim, și-au luat rămas bun și au făcut cale îtoarsă. Eram plini de speranța că în zorii zilei următoare vom ajunge în Rădăuți, în partea neocupată a Bucovinei. Văzând stâna, soțul meu Alexandru s-a dus direct la baci și i-a cerut o cană de lapte de oaie. L-am tot zorit, dar dânsul, parcă îmi făcea în ciudă, a mai cerut o cană, spunându-mi

răstit: „Uite, granița-i colea, la o azvârlitură de băț! Îndată o trecem! Lăsa să-mi ticnească băutura! Când mai dau de un așa lăpțișor?!”

Nici n-a apucat să golească laptele din a doua cană, când, deodată, ne-am pomenit înconjurați de câțiva grăniceri sovietici. Aceștia, înșfăcându-ne, ne-au legat mâinile și ne-au aruncat într-o căruță. Apoi au dat bici cailor care galopau prin hârtopuri gata-gata de a răsturna căruța. Ar fi fost bine s-o răstoarne și să murim acolo, decât să ajungem, ca spioni români, în închisoarea din Cernăuți. Cam după o lună am fost condamnați, ca spioni, la câte nouă ani de detenție. Pe mine m-au escortat la Salehard, în regiunea Cercului Polar, iar soțul meu Alexandru, care m-a nenorocit, a nimerit la o mină de cărbuni din Kazahstan. Din Cernăuți, de la proces, nu l-am mai văzut. Mult mai târziu am aflat că ar fi murit într-o mină. Ce mare nenorocire îți poate aduce lipsa de voință și satisfacerea unei plăceri!

În cei paisprezece ani cât a mai trăit mătușa Iuliana, zisă Lola, în România, din 1958, după întoarcerea din „rai” adică, n-a trecut aproape nici o vară, în care să nu fi poposit două-trei luni la noi, la Vatra Dornei. Ca fostă învățătoare, pasionată și dăruită educației celor tineri, mătușii îi plăcea să dea sfaturi tuturor, să-i corecteze pe toți cu care venea în contact, ceea ce pe unii îi supăra și chiar îi indigna. Așa s-a făcut că nici cu cele trei nurori ale sale nu se prea înțelegea. Pe cea din Cernăuți o critica că nu prea vorbea românește cu fetița ei, Lenuța. Deși nora era o bună gospodină, soacra se simțea datoare s-o mai corecteze, s-o dirijeze, ceea ce nu era pe placul nurorii. Văzând că nora n-o mai primea la bucătărie, după o discuție aprinsă, soacra s-a retras lângă scumpa-i nepoțică, pe care, timp de mai bine de doi ani, s-a străduit s-o învețe românește. În cele din urmă, mătușa Iuliana s-a repatriat în România.

Nu s-a putut pe deplin înțelege nici cu celelalte două nurori, deși, în fond, le-a iubit și apreciat, fiindcă erau soții supuse și gospodine harnice. Se amesteca în educația copiilor, vrând să le arate nurorilor că trebuiau să fie mai severe cu cei mici, să nu-i țină prea mult în brațe, să nu-i dezmierde și să-i educe în spirit creștinesc. Ea mereu își sfătuia nurorile: „Copiii de mici trebuie obișnuiți cu munca, cu ordinea și disciplina, cu cinstea, adevărul și

mila. Dacă pe lângă aceste obișnuințe, vor avea o voință tare și vor fi modești, copiii vor avea mult succes în viață și vor putea învinge mai ușor toate obstacolele”.

Mătușa Iuliana (Lola) oricât n-ar fi mâncat, se simțea flămândă. Acesta era probabil principalul motiv al neînțelegerii atât cu fiii, cât și cu nurorile sale. Ea, pare-se, suferise de foame în lagăre și închisori, foame ce devenise cronică. A mâncat întotdeauna cu familia noastră la masă, dar după aceea, pe furiș, ea aduna toate resturile, ba mai lua și din frigider tot ce era mai bun - salam, friptură, unt, slănină, prăjituri și le ascundea sub pernă sau sub cerceaf. Când am făcut într-o zi ordine în patul ei, m-am cutremurat de ceea ce am găsit. La început m-am enfuriat, dar, gândind la situația ei, n-am mai apostrofat-o. Când a intrat în casă, am întrebat-o cu blândețe: „De ce ați ascuns atâta mâncare sub așternut, că oricând puteți lua orice din frigider?” Speriată, mătușa a izbucnit în plâns și m-a rugat s-o iert și să nu spun nimănui despre fapta ei. Mi-a mărturisit atunci că i s-a încuibat în suflet un fel de frică. Se temea adică să nu dispară mâncarea și dânsa să rămână flămândă. Acea spaimă o domina mereu și adeseori și noaptea, când toți ai casei dormeau, se furișa spre frigider și mânca orice găsea acolo. N-am divulgat nimănui secretul mătușii Iuliana, chiar dacă lenjeria pătată cu grăsime se spăla greu, mai ales că pe atunci nu existau detergenți și mașini de spălat. Probabil că din cauza mâncării au început mai multe neplăceri ale mătușii cu nurorile și, mai apoi, și cu feciorii ei.

După ce au trecut mai multe veri și ierni petrecute în Vatra Dornei, în familia noastră, mătușa Iuliana nu se mai lăsa prea mult rugată ca ne povestească diferite întâmplări din lagărele în care fusese aruncată. Într-o zi ne-a făcut următoarea mărturisire:

— La închisoarea din Cernăuți am fost anchetați timp de aproape două luni. La început anchetatorul a fost amabil și, neavând cu ce scrie, a „împrumutat” stiloul cu peniță de aur, pe care l-a văzut într-un buzunar de la haina soțului meu. Ni s-au confiscat toate lucrurile personale și ni s-a spus că vom fi judecați. Așteptarea a fost lungă și încordată. Dar a venit și ziua când am fost scoși la proces. „Judecata” n-a durat nici 10 minute. Am fost condamnați la câte 9 ani de pușcărie pentru „spionaj în favoarea României”. Ne-au

după cu o dubă la gară și acolo am fost despărțită pentru totdeauna de soț. Doi ani am tot călătorit cu trenul și cu vaporul până am ajuns la Salehard, centrul districtului autonom Iamal-Nenețk, port la vărsarea râului Polui în Ob. În trenul în care am nimerit erau foarte mulți deținuți. Plângeam, dar între noi nu vorbeam. Ne era parcă frică unii de alții. Unii erau condamnați pentru crime, alții - pentru hoție, înșelăciune, comerț clandestin, iar eu - pentru „spionaj”. Însă ce am spionat eu, dacă am vrut să merg în țara mea? După nu știu câtă vreme am ajuns într-o pustietate înghețată. Am coborât din tren supravegheați de soldați și de câini-lup, apoi am mărșăluit câteva ceasuri până la o clădire lungă și înaltă, care era închisoarea. Acolo s-a făcut un fel de triere. Femeile și copiii au nimerit în niște săli mari, iar bărbații au fost duși în altă parte. N-am fost scoasă imediat la lucru, fiindcă m-am îmbolnăvit. Tușeam, de parcă aveam tusă măgărească.

Am fost nevoită să mă duc la infirmerie. Am dat de o doctoriță foarte omenoasă, care m-a tratat nu numai de răceală, dar m-a scăpat și de ulcerul varicos, care mă chinuise până atunci. Aflând că avea un copilăș, în semn de recunoștință i-am împletit hăinuțe.

— Dar de unde ați avut lână, andrele sau croșetă? am întrebat-o cu uimire.

— Cum de unde? s-a arătat mătușa foarte mirată. Din oase de pești mari mi-am făcut cârligașe, croșete și andrele de diferite mărimi.

De lână n-am avut nevoie. Îmi era de-ajuns părul femeilor, pe care le tundeam, căci ele, biete, se chinuiau cu pieptănatul și împletitul cozilor în fiecare dimineață. Îmi făcusem și fus, și furcă pentru a putea toarce părul femeilor amestecat cu părul câinilor lăptoși. Scoteam adeseori și fire de ață din saltelele noastre. În felul acesta îmi potoleam jalea și mă făceam și utilă. Cu firele subțirele din bandajele cu care se legau cei care se răneau în timpul lucrului am purces și la confecționarea jucăriilor pentru copilășul doctoriței.

În schimb, ea mă ajuta cu medicamente, cu ceva mâncare și îmi mai dădea și câteva cuburi de zahăr.

La Salehard, o singură dată pe an, în timpul verii, când apa din ocean se dezgheța, venea vaporul, aducând diferite mărfuri. Din cauză că vaporul intra în port atât de rar, lipsa de mărfuri era acută.

De aceea, lucrurile pe care le confecționam cu croșeta și andrelele erau foarte apreciate. Am croșetat flori de diferite culori, în funcție de culoarea părului, am făcut păpuși, un fel de balerine cu fuste rococo și ce bucurie mai aveau copilașii când primeau asemenea jucării!

Preocupările acestea îmi mai alungau gândurile negre și le mai învățam și pe alte deținute să îndeplinească fulare, baticuri, că era un ger strașnic. Erau multe femei bolnave în sala noastră. Se murea pe capete. Într-o dimineață, uitându-mă la niște femei bolnave, am observat că aveau pete albastre pe picioare și pe față. Mi-am dat seama că aveau scorbut. Acea boală gravă, cauzată de avitaminoză, era aducătoare de moarte. Când am văzut că acele pete au început să apară și pe corpul meu, m-am târât până la maldărul de gunoarie și, scormonind printre ele, am dat de câteva coji de cartofi. Pe ici, pe colea, de sub coaja murdară a cartofilor mai apăreau niște pete verzi. Mi-am spus în gând că acele pete puteau să conțină și puțină vitamină C. Am spălat cojile cu zăpadă și cu gheață și le-am ronțait.

Am adus asemenea „bunătăți” și câtorva femei mai slăbite decât mine, îndemnându-le să le mănânce, că ele conțin vitamine și astfel vor scăpa de scorbut. Ele, însă, au scuipat și s-au răstit la mine: „Du-te la naiba cu porcăriile tale murdare! Mai bine murim decât să înghițim putregaiuri aduse de la groapa cu gunoi”. Proastele nu m-au ascultat și au murit în chinuri din cauza senzației de greață.

După expirarea anilor de condamnare la închisoare, am fost lăsată liberă, dar tot în lagăr, cu alte femei necondamnate. Acum trebuia să ne întreținem singure, lucrând.

— Și ce lucrați? am vrut să aflu de la mătușa Iuliana.

— Uneori lucram la pădure, cu norma. Tăiam crengile copacilor doborâți de bărbați, încărcăm lemne pe săniile trase de câini. Alteori mergeam la pescuit cu vaporul. Spăream gheața și scoteam pești, pe care apoi trebuia să-i curățăm. Era o treabă destul de grea, făcută pe un ger cumplit.

Una din perioadele cele mai grele a fost cea de după moartea lui Stalin.

— Cum așa, mătușă?!

— Pentru că mi s-a dat deplină libertate și eu nu aveam nimic: nici haine, decât cele de pe mine, nici locuință, căci nu mai stăteam în lagăr, nici bani. Ce puteam să fac cu libertatea mea?

Eram liberă ca pasărea în zbor. Dar nu aveam cuib. Nu aveam unde să dorm. Nu aveam ce să mănânc. Aveam doar o bocceluță, în care mai păstram niște schimburi aproape putrede, după 13 ani de închisoare și lagăr. Dar mai purtam cu mine uneltele mele: fusul, furca, croșetele și andrelele. Era în martie 1953. Venise și acolo primăvara. M-am angajat la sădit cartofi la niște oameni liberi care locuiau în colibe. N-aveai voie să sapi prea adânc în pământ, căci dădeai de gheață. La mai adânc pământul nu dovedea să se dezghețe în scurta vară de acolo. Văzând acei oameni că munceam și eram harnică, m-au primit câteva zile la dânsii, în colibă, unde era cald. Pentru copii am confecționat repede o păpușică, iar rusoaica, văzând furca și fusul, mi-a dat niște lână de oaie, din care i-am împletit un șal, iar bărbatului ei o pereche de ciorapi. Cam așa m-am descurcat până înspre toamnă.

Apoi, ca o pribeagă, am colindat „raiul”, mergând sute de kilometri, când pe jos, când cu niște căruțe, dar și cu trenul, mereu cu frica în sân să nu fiu descoperită că călătoream clandestin și din nou să fiu condamnată pentru cine știe ce învinovățire nedreaptă.

Într-o dimineață de toamnă aurie m-am văzut în Cernăuțiul meu iubit, după o absență de treisprezece ani! Am sărutat pământul, căci revenisem la baștină, căci revedeam locul unde m-am născut, unde am crescut, unde am învățat carte și unde am fost pe cât de fericită, pe atât de nefericită...

Trecând pe lângă casa pe care am ridicat-o cu mâinile mele, am aflat că în ea locuiau și huzureau niște ofițeri sovietici. M-am întâlnit cu niște cunoscuți și dânsii mi-au spus că fiul meu Dragoș, după ce fusese timp de patru ani deținut și a lucrat la construcția metroului din Moscova, s-a întors, e căsătorit și locuiește într-o căsuță din Roșă. M-am dus la dânsul. M-a primit frumos. Am stat la el o vreme, apoi cei doi feciori ai mei din Sighișoara m-au chemat la ei. Așa am ajuns, în sfârșit în Patria-Mamă...

În cimitirul din Rădăuți își doarme somnul de veci, sub o cruce modestă, de fier, mătușa, bunica și străbunica Dulgheru Iuliana, a cărei viață cutremurătoare e încă o pagină de istorie vie, ce ar trebui cunoscută de toți românii sau măcar de nepoții și strănepoții ei din Ucraina, România, Anglia, Germania sau chiar din America, unde s-au strămutat în speranța că vor găsi de lucru și vor duce viață mai bună, fără urmările nefaste ale comunismului...

Ca un crin în tinerețe, floare dalbă la bătrânețe

Maria TOACĂ

Părinții au numit-o Floarea, pentru că le erau dragi florile și își iubeau mult copiii. Având trei înainte, l-au primit ca pe un dar dumnezeiesc și pe cel de-al patrulea pruncușor, bucuroși că fiica mai mare Elena, va avea o surioară, pe lângă cei doi frățiori. Dar n-a avut sorț de viață lungă bucuria soților Ștefan și Maria Zverid de lângă Prut. Mezina Floarea abia a reușit să umble câteva luni la școala românească din Horecea Urbană, luându-se din urma lui Gheorghe și Ion, frații ei mai mari. Nu avea nici șase ani împliniți, dar se scula dimineața înaintea tuturor, căci voia atât de mult să fie școlăriță, încât părinții nu erau în stare s-o oprească. Parcă simțea inimioara ei plâpândă că trebuie să se grăbească. Și, într-adevăr, în curând au dat năvală timpuri tulburi, primul ei an de școală fiind unicul când lecțiile începeau cu rugăciunea Tatăl Nostru și cântecul Tricolorul.

„Tata a plâns lângă portretul mamei până a murit și el”

O ploaie torențială, cu fulgere și tunete din seninul cerului, m-a reținut mai mult, decât îmi pusesem în gând, la Floarea Fialcovschi din Molodia. Îmbrăcată într-o cămașă albă de pânză, brodată cu „pușori” de trandafir pe la mâneci și guler, la vârsta ei înaintată de optzeci și doi de ani împliniți în această primăvară, poartă pe față și-n privire blândețea sfinților din icoanele ce-i veghează căminul. Deși era o simplă zi de lucru, plutea în aer un mister de sărbătoare. Întocmai cum mi-a răspuns nora ei, Nuța, la întrebarea dacă e mai potrivit să vin la mama lor într-o zi însemnată cu roșu în calendarul bisericesc: „Oricând veți veni, ne facem sărbătoare.”

Până a se răsturna norii deasupra satului, prin jurul casei cocoșii cântau din toți bojocii, întrecându-se cu cei din curțile

vecine. „E a ploaie, numai de-ar fi curată, fără grindină”, șopti ca o rugăciune gazda, pornită să-mi adune într-un buchet câțiva dintre cei mai frumoși crini ce tronează în grădina-i cu flori multe.

Am rugat-o să lase crinii în dulcea lor pace, iar noi să ne scufundăm în valul tumultuos al începutului vieții unui copil năpăstuit de destinul tragic al Bucovinei. Știam de la fiul ei Lazăr, datorită căruia am avut fericitul prilej să ajung de câteva ori în evlavioasa armonie a Sfintei Mănăstiri Voroneț, că mama sa cunoaște o puzderie de poezii și cântece românești și că de la ea a moștenit, într-un mediu tot mai înstrăinat și mai îndepărtat de românism, dragostea pentru valorile naționale.

Când a venit din Horecea Urbană, ca tânără gospodină, la casa lui Gheorghe Fialcovschi din Molodia, Floarea a „descoperit” cu uimire că nu se înțelege cu vecinii, deoarece nu se descurca în ucraineană. S-a mirat că într-un sat românesc sunt oameni care nu cunoșteau sau nu voiau să știe de limba română, mai ales că la Horecea natală de sub Cernăuți, în acele timpuri, toată lumea vorbea românește. Acum, probabil, totul e pe dos – la Molodia se vorbește românește mai mult decât la Horecea. Atunci, însă, soacra și soțul au liniștit-o, încredințând-o că nu-i defel greu să învețe ucrainiana, mai ales pentru firea ei „dezghețată”, trecută prin greutăți mult mai mari.

Intr-adevăr, despărțirea de Horecea, când verișoara ei, lelița Florica Chițac, a scos-o mireasă din casă, cu bocete de parcă o conducea la închisoare, i-a fost floare la ureche, față de necazurile îndurate mai înainte. Fiind cea mai mică, Floarea era răsfățata familiei, însă totul s-a schimbat când ocupația sovietică l-a silit pe tatăl ei să se refugieze în România. Ștefan Zverid lucra la prefectura din Cernăuți și, ca funcționar român, a fost nevoit să se evacueze în mare grabă. Refugiul n-a fost cel mai strașnic coșmar pentru familie, deoarece în casa lor era cantonat un sergent, Mihai Sobariu din Dumbrăveni. Militarul s-a îndrăgostit lulea de Elena, fata mai mare a soților Zverid, care avea la acel moment doar 16 ani. Tânărul le-a ajutat să treacă noua graniță și le-a propus adăpost în casa părinților săi.

„Tata ne-a luat pe toți, am lăsat casa încuiată, încărcând în căruță lucrurile de mai mare trebuință. Din urma căruței am legat

vaca și se țineau câteva oi. Mai pe scurt, Ileana a intrat cu zestre în casa viitorilor socri din Dumbrăveni. Dar nu știa nici ea, nici bieții părinți ce amarnică soartă ne era pregătită. Mihai n-a avut răgaz să se logodească cu Ileana. Ne-a adus pe noi la părinții săi și în aceeași zi a plecat cu războiul, mai departe pe front. Tata a fost trimis cu serviciul la Turnul Severin, luându-l și pe fratele mai mare, Gheorghe. Pe urmă ne-a chemat și pe noi, la Dumbrăveni rămânând numai Ileana. Dar mama n-a putut sta acolo, plângea întruna și se cerea înapoi. O necăjea dorul de sora mea, sau poate i se părea că la Dumbrăveni e mai aproape de acasă și se simțea mai bine. În orice caz, într-un ceas rău ne-am întors la familia Sobariu”, așa începu sinistra poveste a despărțirii părinților Floarei la vatră.

Întâmplări tragice la Dumbrăveni

„În Dumbrăveni începu să bântuie tifosul. În fiecare zi mureau câte 10–20 de oameni, abia reușea preotul să le citească prohodul. Când s-a sfârșit mama, sora și fratele Ion erau și ei în gura morții. Nici n-au știut că mama e moartă. Au deschis ochii peste două săptămâni și întrebau unde-i mama, dar nici tata nu mai era în viață. Chemat de la Turnul Severin, tata a mai trăit nouă zile după înmormântarea mamei. Tot acest răstimp a plâns cu portretul ei în față. L-a doborât și pe el tifosul, dar mai mult scârba de pe urma pierderii nevestei. Se vede că a iubit-o nemaipomenit de mult. Tata a murit la spital la Botoșani. Neavând cine să-l ia (oamenii care ne-au adăpostit erau pe pat de moarte), a fost îngropat la o margine a cimitirului din Botoșani. Fratele Gheorghe i-a pus pe mormânt o cruce mare de lemn, dar mai târziu, când am mers să aprindem o lumânare, n-am găsit nici crucea nici mormântul. Venind la putere, comuniștii au arat totul prin împrejurimi, de-a valma cu mormintele”, rememorează cu durere supraviețuitoarea acelor tragice evenimente.

Așa i-au rămas despărțiți iubitorii părinți, în floarea tinereții și în fagurele dragostei, – mama, de 45 de ani, îngropată în curtea bisericii din Dumbrăveni, iar tata, la vârsta de 48 de ani, undeva în

pământul Botoșanilor. Pe cei mici și mai tineri din Dumbrăveni moartea i-a cruțat, tifosul cosindu-i aproape pe toți care aveau de la 30 de ani în sus. Nu s-a lipit boala nici de Floarea, deși a stat lângă mamă-sa în toate zilele de suferință, muribunda plecând la Domnul cu mânuța mezinei la sânul-i. „Am ținut mâna în sânul mamei până la ultima ei suflare”, oftează unica moștenitoare a amintirilor despre calvarul familiei.

Sora Ileana n-a mai ajuns să se bucure de dragostea sergentului Mihai Sobariu. Tânărul s-a pierdut fără urmă, mai târziu aflându-se că a căzut prizonier la ruși și a stat zece ani într-un lagăr, iar iubita lui a închis pe vecie ochii la vârsta de 22 de ani, fiind coborâtă în mormânt la puțin timp după căsătoria cu un alt ales.

Când vremurile tulburi s-au mai limpezit, Gheorghe Fialcovschi, soțul Floarei, a încercat să caute mormintele socrilor săi. A rătăcit prin bălăriile vechiului cimitir din Botoșani până și-a rupt hainele de pe el. Despre mamă-sa, Floarea, știe că a fost îngropată în curtea bisericii din Dumbrăveni, unde erau înmormântați eroii de război. Probabil, și horeceanca Maria Zverid s-a învrednicit a fi considerată drept mucenică. Fiica sa a fost de câteva ori cu soțul la biserica de acolo, aprinzând lumânări prin toată curtea, cu speranța că va ajunge la chinuita ei mamă un licăr din lumina candeliei dragostei lor.

În familia leliței a trăit ca la sânul mamei

După epidemia de tifos, din familia care-i adăpostiseră, supraviețuise doar o fată, Didina. Rămânând orfani de ambii părinți patru copii, din care cea mai mare, Elena avea doar 16 ani, autoritățile din Dumbrăveni s-au interesat de rudele lor din Cernăuți. La demersul acestora, a venit un împuternicit din partea sovietică, cu arma la umăr, i-a încărcat în căruța cu care veniseră din Cernăuți și i-a luat cu tot cu vacă și căluț. Numai că nu i-a adus, așa cum credeau copiii, la casa lor din Horecea, ci în lagărul de la Roșă, unde erau reținuți cei reîntorși din România.

Rememorând episodul despre cum au reușit să scape de sub „tutela” statului, Floarea își amintește: *„Ne-au ținut numai șase săptămâni în lagărul de la Roșă, dar puteam să stăm mult și bine, dacă nu reușea fratele Gheorghe să fugă și să le dea de știre neamurilor de la Horecea. Degrabă a venit verișoara noastră, Florica Chițac, și ne-a scos de acolo. Băieții, unul de 14 și altul de 12 ani, au rămas acasă în grija surorii Ileana, iar pe mine m-a luat Florica în familia ei. Interesant este că și ea rămăsese orfană la vârsta de șapte ani și părinții mei au crescut-o până s-a făcut fată mare de măritat. I-au pregătit zestre, i-au dăruit o văcuță, i-au dat tot ce se cuvine fetei care se mărită. Verișoara a avut noroc de un soț bun ca pâinea cea caldă. Trăia în casa soțului, Alexandru Chițac, împreună cu mama lui. Dar n-am cunoscut că-s străină, n-am simțit nici o clipă că nu sunt a lor. Se întâmplă că nici copilul la sânul mamei sale nu duce o viață atât de frumoasă. Unchiul Alexandru a slujit timp de 45 de ani ca pălămar la biserică, erau oameni cu mare credință, crescându-mă la fel și pe mine. Țin minte cum mergeam cu lelița de mână la biserică. Când m-am căsătorit la Molodia, boceau de parcă mă duceam la moarte. În timpul foametei nu mâncau ei, dar aveau grijă de mine. Dumnezeu ne-a ajutat să trecem cu bine peste greutățile acelor ani, soacra verișoarei avea podul plin de fasole, țineau văcuță, rodise cartofii pe un petic de grădină dosit în bahnă...”*

Ulterior se întoarce uneori binele: părinții Floarei au crescut o rudă orfană de la vârsta de 7 până la 21 de ani, când fata a ajuns gospodină în familia ei. Și iată că și fiica lor, de la aceeași vârstă fragedă a rămas fără mângâierea părintească, bucurându-se de dragostea și ajutorul celei care a crescut sub protecția soților Zverid. Floarea a stat ceva mai puțin (10 ani) în casa verișoarei, însă măritișul la Molodia n-a îndepărtat-o de a doua sa mamă. Deoarece verișoara n-a avut copii, iar soțul i-a decedat mai devreme, la bătrânețe, Floarea a luat-o la Molodia, în casa ei. Timp de cinci ani, până la ultima suflare, a întreținut-o cum poate nici de mama lor adevărată n-au grijă unii copii. Și bărbatul, și cei doi fii ai Floarei i-au purtat mare cinste leliței, iar de vreo șaisprezece ani au grijă de mormântul ei din cimitirul de la Molodia.

Elena Fialcovschi, soră decedată la 22 de ani

Așa se îmbrăcau odinioară fetele din Horecea

Dragoste ca în filme

Multe lucruri impresionante am auzit despre armonia celor două jumătăți, Floarea și Gheorghică Fialcovschi, dar despre aceasta ceva mai încolo. Acum nu pot să trec peste o altă mare dragoste – dintre Ileana, fiica lui Ștefan și a Mariei Zverid din suburbia Horecea Urbană, și Mihai Sobariu din Dumbrăveni, România. De fapt, Floarea poate spune cu încredere că incurabil îndrăgostit era tânărul sergent, iar despre soră-sa nu știe ce gânduri și sentimente avea la plâpânda-i vârstă de 16 ani. Cu Mihai s-au întâlnit de mai multe ori. După eliberarea sa din lagărul sovietic, a venit la Cernăuți să-și caute iubita. Negăsind-o în viață, a plâns îndurerat la mormântul ei. Floarea fiind deja tânără nevastă, dar cu mintea încă verde, l-a întrebat odată: „Spune-mi drept, bădiță (așa îl numea din copilărie), eu nu-s așa de frumoasă cum a fost Ileana?” Bărbatul a privit-o părințește, șoptind printre suspine: „Sunteți frumușică, domniță, dar față de sora voastră deosebirea e ca dintre cer și pământ”. „Tare i-a fost dragă, pentru el sora mea era la înălțimea cerului”, oftează Floarea din străfundul inimii.

„Merge Floarea cu Gheorghică...”

Veneau din Ceahor și Molodia flăcăi chipeși, aprinși la joc și bun de gură, la hram sau de alte sărbători când se făceau hore la Horecea. Printre cei care aveau neamuri în așezarea de pe malul Prutului se afla și Gheorghe Fialcovschi, mamă-sa fiind, de asemenea, horeceancă. Între flăcăii și fetele, toți de sorginte română, dintr-o parte și alta a Cernăuțiului se legau prietenii, înnemuriri, temeinice căsnicii. La o asemenea petrecere populară s-au cunoscut Floarea Zverid și Gheorghe Fialcovschi, degrabă clădindu-și casă de piatră – la propriu și la figurat.

Fără de părinți, tinerică, la numai 18 ani măritată, Floarea învățase în familia leliței, Floarea Chișac, tot ce trebuia să știe o gospodină iscusită, cunoștea secretele la bucătărie și lucrul de mână, se pricepea la creșterea zarzavaturilor, prin care era vestită Horecea. În noua ei gospodărie de la Molodia a continuat să cultive legume,

zburând cu avionul la piețele din Lviv, ca să le vândă mai scump. A învățat că florile sunt nu doar pentru frumusețe, ci și un mijloc profitabil de a spori bunăstarea familiei. Având destule treburi în gospodărie, tânăra nevestă nu s-a dat în lături nici de la munca în colhoz. Toamna a făcut nunta, iar primăvara era deja în câmp, alături de femeile din Molodia, lucrând până la pensionare. Gheorghe umbla la serviciu la Cernăuți, la spitalul de boli psihice, unde a îndeplinit munca grea de sanitar timp de 35 de ani. A avut în grija sa un contingent foarte dificil. Soția îl sfătuia delicat să se comporte omeneste cu acei bolnavi, să nu-i obijduiască, să nu ia, Doamne ferește, din bucatăica lor de pâine... Dar și fără îndrumările de acasă, bărbatul manifesta compasiune creștinească față de acei sărmani, găsind cu ei limbă comună și bucurându-se de stimă în colectiv.

Mătușă din partea mamei

Când nu era la serviciu, Gheorghe îi ajuta Floarei la lucrul pe

lângă casă și în câmp, la colhoz. Mai ales, a fost întotdeauna alături la creșterea copiilor, căci cei doi băieți ai lor, Lazăr și Ștefan, au venit unul după altul. „Umblam pe la nunți și alte petreceri, am cununat și botezat șapte fini. Serile mergeam la film... Când ne vedeau ieșind frumos îmbrăcați din casă, vecinii spuneau: „Merge Floarea cu Gheorghică, trebuie să fie un film indian...” Ca să dovedim la film, bărbatul se scula cu noaptea în cap, lucra în câmp fără să se odihnească la masă... A cântat și în corul bisericesc, se interesa de tot ce se întâmplă în lume. Am cântat și eu în corul bisericii din Horecea, de la 14 până la 18 ani, dar la Molodia îmi plăcea să ascult cum cântă Gheorghe. Ne-a ajutat Dumnezeu să sărbătorim nunta noastră de aur, în 2004, la restaurantul din Ceahor. A fost mare veselie atunci, dar degrabă a plecat dintre noi. La toamnă va fi 12 ani de când trăiesc fără Gheorghică al meu. Când mă duc la biserică, parcă îl văd cum cânta la cor... Poate ar fi trăit și astăzi, dacă nu se speriau caii și nu-l răsturnau din căruță în timp ce căra pășune la vacă. A mai dus-o cinci ani, dar moartea i s-a tras de la acea cădere”, povestește Floarea despre soțul ei ca despre un om viu, care numai ce a ieșit din casă.

La România, cu dor de tată

Căsnicia lor fericită le-a fost sortită de vrerea divină, crede Floarea. Or, tot ce li s-a întâmplat până a-și uni destinele le-a apropiat întâlnirea. Tatăl lui Gheorghe, Lazăr Fialcovski, fiind primar la Molodia până la ocuparea ținutului, a fugit în România, luând-l și pe unul din fii. Soția sa Licheria, adică viitoarea soacră a Floarei, a stat un timp la cumpănă, neștiind ce să facă. Pe de o parte îi părea rău să lase casa, pe de alta nu-și imagina viața fără de soț și fiul mai mare. Totuși, familia le-a rămas tăiată în două. Când, până la urmă, Licheria s-a hotărât să plece, caii înhămați la căruță s-au oprit la poalele dealului și, nici în ruptul capului, nu voiau să tragă înainte. Folosindu-se de moment, Gheorghe, pe-atunci un copil de vreo 12 ani, a zbughit-o din căruță, ținând-o într-o fugă spre casa bunelului. Ce era să facă biata mamă? N-a fost în stare să-și lase băiețelul, dar și îndărătnicia cailor i s-a părut un semn rău. Așa au rămas despărțiți de graniță, de nedreptatea istorică, Licheria fiind înscrisă pe lista neagră a românilor ce urmau să fie deportați în

Siberia. Trei zile a stat închisă în așteptarea verdictului. Norocul ei că a dat de un șef, care a fost ajutat odată de soțul ei și îl cunoștea de om cumsecade. De fapt, a salvat-o și satul, căci multă lume din Molodia a pus cuvântul pentru familia fostului primar, refugiat în România.

Drama vieții lor este cutremurătoare pentru Floarea: „*Socrii nu s-au mai întâlnit. Mama lui Gheorghe a murit la 62 de ani. După un insult, jumătate de corp i-a fost paralizată, dar umbla câținel și lucra cât putea. Tata a fost o singură dată la Molodia, după moartea ei. Noi l-am vizitat de mai multe ori, trăia la Orăștie, singur într-o căsuță, ducându-ne dorul. Tineri fiind, noi mergeam mai des - de dorul lui, dar și să mai câștigăm câte ceva pentru casă și întreținerea băieților în școli (amândoi au absolvit universitatea). Vindeam acolo marfa de la noi, cumpăram ceva din România... Dar nu umblam numai de dragul banului. Am fost pe la multe biserici, mănăstiri, unde ne rugam, plăteam slujbe pentru pomenirea părinților mei. Așa ne-am cunoscut cu măicuțele de la Voroneț, având marea fericire să ne bucurăm de binecuvântarea lor și să le găzduim în casa noastră.*”

În imagine: Floarea Fialcovschi, cu măicuța Gabriela de la Sf. Mănăstire Voroneț, fiul Lazăr, nora Nuța și profesoara dr. Carmen Cornelia Balan de la Suceava

Trăind în aceeași gospodărie cu familia fiului Ștefan și peste o grădină de casa lui Lazăr, mângâiată de cele două nurori, Nuța și Viorica, „fetele mele”, cum le numește, Floarei i se sfâșie inima de jalea socrilor ei, despărțiți când viața ar fi trebuit să le fie dulce ca mierea. Poate i-a reunit Dumnezeu în ceruri, așa cum speră să-l întâlnească în lumea celor drepti pe bunul ei Gheorghe. Dar cât o ține Domnul pe pământ, își găsește de lucru prin grădină, le gătește bucate dintre cele mai gustoase nepoților, intră de câteva ori pe zi pe la Lazăr și Nuța, iar duminicile se gătește frumos pentru biserică. Nu uită nici drumul spre Horecea natală, unde are o cumnată, cu trei ani mai mare, suferindă la pat, dar și nepoți cu care se „hrămuiesc” cei tineri.

Odată cu înmulțirea anilor, drumul dintre Horecea și Molodia se face tot mai lung. Nu se mai încumetă să meargă ca odinioară cu autobuzul, o duc feciorii, când au timp, cu mașina. Rare sunt momentele întâlnirii cu baștina, însă atât de duios îi cântă cucul în lunca Prutului, vestindu-i trai frumos înainte...

Drama deportărilor

Prof. Eudochia RENDIUC

*Cele mai mari monumente rămân în sufletele oamenilor...
În memoria mamei mele, Veronica, și a bucovinenilor
deportați care au suferit și au murit pe pământuri străine.*

La 8 iunie 1941, de Duminica Mare, la Băhrinești au sărbătorit Hramul bisericii.

Pe tolocuța din colțul casei, surorile Veronica și Maria stăteau pe iarbă și, visător, priveau spre înaltul cerului albastru la jocul norilor pufosi, care mereu își schimbau formele.

Sora Maria, o fată frumoasă, cu ochi mari și căprui, a cuprins cu ochii câmpia din față, care, părea că nu are sfârșit. Verdele lanului de grâu a colorat totul în jur. În câteva luni grâul va face spic și aceste lanuri și ogoare se vor prefăce într-un covor de aur, care va aștepta tăcut să fie secerat de harnicii gospodari de aici.

În jur ciripeau vesel păsările, undeva se auzea cântând cucul, vântul purta pe aripile sale puful alb de pădărie. Mirosul de floricele și iarbă verde învelea toată tolocuța. Se înroșeau de-acum cireșele!

... Dar n-a gustat Veronica din cireșe coapte, nici nu le-a purtat perechi după ureche. Cireșele au rămas crude și amare în amintirile ei. La fel și mulți alții din satul Băhrinești n-au venit la secerat.

În taină mare, în zilele acelea, la primărie se ticluiau tabelele negre ale „elementelor antisovietice” din sat. Adică, se făceau listele familiilor, ale căror rude apropiate au fugit în România. Printre dosarele întocmite de NKVD-ști era și cel al lui Grigore Patraș, tatăl Veronicăi și al Mariei. Fata lui cea mare, Catrina, avea ogor în satul vecin, Mușenița. După anexarea teritoriilor, la 23 august 1940, pământul le-a rămas după granița nouă. În vara celui an, cu doi copilași de mânăuțe, o legătură cu mâncare și ceva lucruri în spate, ea a trecut frontiera.

După sărbătoarea hramului, gospodarii au revenit la grijile

lor de toate zilele și s-au grăbit la muncă pe ogoare. Joi, pe 12 iunie 1941, a treia zi după hram, Veronica s-a trezit devreme. Soarele, cu razele lui gingașe și dulci, se furișă prin crengile de măr și prin geam o mângâia pe față. În odaie mirosea plăcut a lapte fiert și clătite coapte. Pe laița de lângă ușă, acoperit cu un ștergărel cusut, stătea coșul cu mâncare, pregătit pentru câmp. Din ogradă se auzea țăcănitul cunoscut, care, în liniștea dimineții răsună pe toată valea. Veronica s-a uitat pe fereastră. Lângă lemnar, tata Grigore ascutea patru sape. Pentru acea zi erau porniți la prășit porumbul.

Veronica își mai amintea din acea zi de iunie despre furtuna mare care i-a prins pe ogor. Pe neașteptate s-au lăsat peste sat nori negri și grei. S-a făcut aproape întuneric și a început să fulgere și să tune. Norii clocoteau și de la bubuitul tunetului pământul parcă gemea, tremurând până în adânc. Era vijelie mare, vântul vuia și apleca crengile copacilor până la pământ. Șuvoaiele tulbure de apă spălau totul în calea lor.

Noaptea a venit la ei un om și l-a chemat pe tatăl Veronicăi afară. Aproape în șoaptă i-a spus că la cantonul de grăniceri au sosit camioane cu militari înarmați și că vor fi areștări. De-abia au stins lampa că s-a auzit un zgomot ce venea de afară: băteau cu putere în ușă și la geam. În casă au intrat trei militari cu armele pe umăr și ciubotele pline de glod, însoțiți și de un sriboc „binefăcător” din sat.

— Într-un sfert de oră să fiți gata, – acesta a fost ordinul pe care l-a auzit Veronica, cuprinsă de spaimă. Părinților și surorii Maria nu le-au permis să iasă din odaie. Așa că, hainele și lucrurile mai de preț le-a adunat Veronica, după cum îi spunea mama. Printre lucrurile luate cu ei, Veronica a ascuns și Biblia pe care o aveau în casă. A mai pus în grabă într-un coș și ceva mâncare: niște pâine coaptă, rămasă de la hram, făină de mălai, niște brânză și ouăle ce le-a găsit pe întuneric în cuibare la găini. Apoi, toată familia a fost scoasă din casă afară și dusă la Primărie.

Aici, speriați de ceea ce se întâmpla, înconjurați de militari în uniformă, era lume multă: bărbați, femei, bătrâni și copii. Vecinul lor, un bărbat încă tânăr, prevenit de cineva, a dovedit să fugă și să se ascundă. A crezut că, dacă nu-l vor găsi acasă, nu-i vor aresta soția cu copiii mici. Acum, această femeie tânără, cu un copilăș în fașă și cu doi plângând alături, stătea dezamăgită. Nu știa, biata mamă, ce necazuri o așteptau înainte – foame, frig și moarte. Și soțul ei în scurt timp a fost prins și dus din sat. Mai mult de el n-a

știut nimeni.

Cei arestați din sat au fost duși la gara din Cernăuți. Peronul era plin de lume. În aer se ridicau bocete de femei și plânsete de copii, care, speriați, se țineau strâns de mamele lor. Îngroziiți de ceea ce se întâmpla în jur și neștiind ce-i așteaptă mai departe, părinții și fiicele și-au luat rămas bun. Ei nu s-au mai văzut.

Primul din familie l-au luat pe tata Grigore. El a fost condamnat la 10 ani și trimis la munci silnice. Sora Maria, care împlinise 18 ani, a fost mănătită în alte vagoane. Abia după anii 50, Veronica a reușit să afle, că buna ei soră, Maria, ca și alți tineri bucovineni, a fost trimisă la munci silnice și dusă în lagărul de deportați pe șantierul uzinei de minereuri „Don”. Îndurând frig și foame, silită la munci grele și norme mari, ea a murit cosită de tifos în iarna anului 1943. Sfârșitul i-a fost la fel ca și pentru mii de fete de vârsta ei, ajunse aici. A fost pusă într-o groapă comună înghețată, fără sicriu și cruce, luându-și cu ea doar dorul de cei dragi și visul ce-l purta în suflet – să fie mireasă, soție, mamă.

Veronica cu mama ei și cu alte familii din sat au fost imbarcate în unul dintre cele 340 de vagoane cu deportați români, care, în ziua și noaptea de 13 iunie 1941, au plecat din gară spre Siberia și Kazahstan. În vagoanele de marfă au fost băgate câte 70–100 persoane. Stăteau și dormeau pe legăturile cu haine și lucruri pe care le aveau. Toate ușile vagoanelor erau închise din afară cu zăvor. Drumul spre Kazahstan a durat aproape trei săptămâni. Trenul nu se grăbea. Își urma drumul încetișor, în ritm greoi, sub o arșiță nemiloasă, parcă savurând din jalea și necazul celor din vagoane. La o gară au fost bombardați de avioanele germane. Așa, ei au aflat că a început războiul. Acum trenurile cu românii din Bucovina mergeau și mai încet, dând prioritate eșaloanelor cu militari și tehnică, ce se îndreptau spre front. Cel mai mult îi chinuia setea. În gări le împărțeau apă adusă în butoaie. Pe o căldură nemiloasă le dădeau o căldare de apă la vagon. Însetați, luau apa cu mâinile și sorbeau din palme, unora le ajungea, altora – nu. Era o bucurie mare când se întâmpla să ploaie. Atunci puneau palmele la găurile și crăpăturile dintre scândurile vagonului și adunau apă să umezească buzele la copii.

În vagon erau mulți copii mici, de care îți era mai mare jalea să-i vezi cum le cereau de mâncare mamelor. Dar lor li se dădeau doar niște pește sărat și acela nu la toate gările. La unele stații –

pește sărat, iar la altele – apă. Se întâmpla ca unii să aibă parte și de o fiertură cu miros de varză acră. Când treceau prin orașe, santinelele care-i păzeau, văzând chinul lor și mizeria în care se aflau, în schimbul unor lucruri de preț, le aduceau apă sau câte o bucătică de pâine. Toți sufereau în felul lor, dar greu și chinuitor. Unul de la altul s-au umplut de păduchi. În vagoanele murdare s-au răspândit boli și mulți copii și bătrâni au murit pe drum. La opriri, în locuri pustii, se auzea zgomotul zăvoarelor deschise și bocet mare. Din vagoane îi scoteau pe cei morți, care, fie că erau îngropați acolo în comun, fie că erau lăsați ca hrană animalelor.

Ajunși în Kazahstanul sălbatic și pustiu, bucovinenii, sub supravegherea NKVD-iștilor, au fost încărcăți în camioane și împrăștiați în lagăre la muncă forțată prin colhozurile din raionul Novorosiisk, regiunea Aktiubinsk. Veronica cu mama ei și alte familii din satele bucovinene au nimerit în aulul kazah Troițkoe. Sărmanii oameni, degeaba credeau că necazurile s-au sfârșit atunci când au ieșit din vagoane. Suferințele și chinurile lor de-abia începeau. Pe dânșii, flămânzi și bolnavi i-au adus într-o baracă, un fel de grajd pentru vite, care urma să le fie loc de trai. Unele familii mai numeroase au avut parte și de locuri în căsuțele băștinașilor, părăsite și pustii la acea vreme. Regimul stalinist încă în 1939, odată cu formarea colhozurilor, a avut grijă să-i strămute pe locuitorii „neloiali puterii sovietice”, făcându-le drum fără întoarcere spre pământurile veșnic înghețate.

Le-a fost foarte greu la toți, mai ales în toamna anului 1941 și în iarna anului 1942. Persoanele lucrătoare primeau pe zi câte 200 grame de pâine, copiii și bătrânii nu primeau nimic. Îndurau foame. Cine mai avea ceva haine sau lucruri, le schimba pe mâncare. Pe pietre afară, într-un cazan, fierbeau buruieni, rădăcini și crenguțe de niște tufe. Iar pentru foc copiii adunau în stepă bălegar uscat. Fierbeau și mâncau tot ce se mișca pe pământ și sub pământ, numai dacă puteau prinde. Vârșnicii și copiii umblau kilometri prin stepă în căutarea găurilor de șobolani și șoareci de câmp. Dacă le găseau, turnau în ele apă sau făceau fum din pelin și așteptau ca șoarecele să iasă afară și să-l prindă.

Cel mai des așteptau mult și în zadar. Veronica cu un moș bătrân și câțiva copii mai mășcați umblau la „pescuit”. La o depărtare mare de sat au dat de un iaz. Cu catrințele și basmalele de pe cap, bătrânul îi învăța cum să prindă pește, broaște și tot ce

plutea viu în apă. Femeile din baracă, care îngrijeau de porci, dacă le reușea, ascundeau sub haină și scoteau din grajd câte puțină macuhă, cu care hrăneau porcii.

Din aceasta se făcea o fiertură și împărțeau cu toții. Toamna, când câmpurile nu mai erau păzite, le cutreierau de la bătrân la copil și adunau spice și tot ce mai găseau. Pe lângă sărăcie și mizerie îi chinuia și dorul de casă.

Suferind de foame și frig, în iarna anului 1942, cei din baracă s-au îmbolnăvit de tifos. Molipsindu-se unul de la altul au murit aproape toți. Într-o dimineață n-a mai răspuns nici mama Veronicăi. Afară era ger și viscol. Au dus-o, ca și pe ceilalți, la o groapă mare. În baraca rece și pustie a rămas doar Veronica, de 15 ani, și o fetiță Valeria, de vreo 5–6 ani, care a fost înfiată cu numele de Valentina de o familie. Peste mai mult de 60 de ani, Valeria și-a găsit baștina la Băhrinești și niște rude, iar în 2010 a venit în sat și s-au întâlnit cu Veronica.

După ce oamenii au murit de tifos, baraca au închis-o. Rămasă singură și pe drum, răzbătând prin nămeți și viscol, Veronica s-a dus la colhoz să ceară de lucru ca să poată primi dreptul la pâine. Președintele era de undeva din vestul Ucrainei, poate trimis acolo, poate și el deportat. Văzând-o, a măsurat-o cu ochii din cap până în picioare, s-a sculat încet de pe scaun și s-a apropiat de fereastră. Cum arăta Veronica atunci? O mânășă de copil, mică, slabă, plânsă și speriată. Îmbrăcată în niște haine rămase de la mama ei și înfășurată într-un tulpă mare legat la spate. În cabinet s-a lăsat tăcerea. Ce simțea acest om, privind prin geam la viforul de afară? Despre ce și-a amintit?.. Cred că era și el un copil al părinților săi, avea și el copii...

— Tu știi să coși cu acul? —a întrebat-o el, părintește.

— Știu, știu bine, — și-a auzit glasul său Veronica, sperându-se singură de ceea ce a spus. Ea încă nu înțelegea despre ce o întreba acest om cu fața obosită, dar voia mult ca el s-o ajute. Adevărul era că Veronica la acea vârstă nu se prea pricepea la cusut cu cruciulițe, ei i-a plăcut mai mult cartea. Dar acum era gata să-și amintească tot ce-a învățat-o cândva mama ei și sora Maria, numai să nu înghețe afară de ger și să nu moară de foame.

Aproape două luni Veronica venea încoace, într-o cămăruță mică, se așeza la fereastră și cosea, câștigându-și zi de zi gramele de pâine. Vremurile erau aspre. Bucată cu bucată, cu mila și

ajutorul lui Dumnezeu, Veronica a cusut pentru această familie trei cămăși frumoase. Pânza și modelul i le-a dat soția, care era bună la suflet și o ajuta cu ce putea. N-o grăbea nimeni, dar Veronica așternea cu stăruință pe pânza albă firul roșu și negru, care de veacuri au avut un anumit înțeles, o semnificație. Culoarea roșie - credința și dragostea de viață, negrul - durerile sufletești, iar albul - frumusețea vieții nesfârșite.

Unde-i zburau gândurile, stând aplecată asupra cusăturii? Acasă, gândurile îi fugeau mereu acasă, de unde nimeni din Băhrinești, dintre cei rămași aici în viață, nu avea nici o veste. Acolo a rămas dulcea ei copilărie. Uneori o vedea în vis. O casă de oameni gospodari. La poartă au rămas doi nuci bătrâni cu crengile plecate. Ca să-și aștepte stăpânii...

Veronica cu recunoștință își amintea despre acel om, care i-a împărțit suferința. Dacă o trimitea atunci la grajduri, ea nu mai rezista. Această familie a ajutat-o să-și găsească și loc de trai. A primit-o la ea să trăiască un suflet milostiv, o femeie singură, soțul și fiul căreia luptau departe, pe front.

O să încerc să descriu doar două istorioare, care mărturisesc despre greutățile și primejdiile prin care a trecut mama mea, Veronica, numită în sat și cu numele frumos Brândușa.

În vara anului 1942, la 15 ani, Veronica, cu alți deportați de seama ei și niște kazahi bătrâni, care n-au fost luați pe front, a păscut o cireadă mare de vite. În stepa întinsă ciobanii ieșeau călare pe niște cai tineri și cu câini în urma lor. Bărbații purtau arme. Pricina erau haitele mari de lupi și șacali, care năvăleau asupra turmelor de animale. Mai ales, se năpusteau atunci când ei duceau viței într-o vale la apă și fiarele atacau pe neașteptate. Simțind primejdia, vitele se îngrămădeau spre mijlocul turmei, caii se zbăteau pe loc, azvârlind cu picioarele și apărându-se cu copitele. Goniți de împușcături și lătratul câinilor, șacalii din fugă rupeau cu gura din viței sau mânji, care le nimereau în cale, și fugeau mai departe. În așa momente, cuprinsă și ea de spaimă, Veronica sus pe cal se încheșta strâns de gâtul și coama lui, ca el să n-o arunce jos. Caii în stepă nu aveau nici hamuri, nici șa.

Iar în iarna anului 1943, pe niște sănii mari trase de boi, au cărat hrană pentru animale de la niște stoguri, care se găseau undeva departe în stepă. Drum nu era, cât cuprindeau cu ochii vedeau numai zăpadă, iar în urechi le suna vâjâitul vântului,

caracteristic pentru stepele Kazahstanului. Îmbrăcăță prost, mergând mult pe jos în urma saniei, adesea îi degera obrazul, îi înghețau mâinile și picioarele. Seara Veronica își primea bucatăica de pâine, 200 grame. Toată ziua, flămândă și înghețată, se gândea la ceai fierbinte cu pâine. Dar de fiecare dată, cum o primea, începea câte puțin s-o guste. Și fărâmitură cu fărâmitură, până ajungea acasă o mânca toată. Iar dimineața, din nou își înhămau vitele la săniile mari și porneau la drum.

Era la început de martie 1943. Ziua era geroasă, dar liniștită, ba chiar din când în când dintre nori le zâmbea soarele. Cărdul de sănii, ca niște păsări călătoare, luneca pe luciul zăpezii înghețate. Dar la întoarcere timpul s-a stricat. – Buran! O să fie în stepă buran! – striga la toți un kazah bătrân care era cu ei. – O să fie vijelie și zăpadă mare. Vifornița i-a prins departe în stepă. S-au înțeles să meargă tot înainte, ținându-se aproape unul de altul. Însă vântul era atât de puternic, că îi întrerupea suflarea, fulgii înghețați ca bucățile de sticlă spartă îi tăiau obrazul. Boul de la sanie, scufundându-se în omăt, s-a oprit și nu mai voia să meargă. S-a oprit și sania Anei, care venea din urma ei. Ningeă întruna, iar viscolul cu atâta putere învârtea zăpada, că în față nu mai vedeau pe nimeni. Și Veronica, și Ana, care era mai mare ca dânsa, înțelegeau că au rămas de ceilalți. Ajutându-se una pe alta, au deshămat boii și i-au întors cu capul spre sănii. În paie, la botul vitelor, și-au făcut un culcuș. De la suflarea lor caldă, sub zăpada ce-i acoperea întruna, s-a făcut o gaură și ele puteau să sufle. Ninsoarea și furtuna a durat vreo două zile, acoperindu-i cu un strat gros. Deasupra lor umblau lupii, urlau și scormoneau cu labele, simțind prada. Când s-a potolit viscolul, au început să-i caute. I-au găsit, pe toți vii, a treia zi după masă. Adulmecând prin stepă, a dat de ei un câine instruit cu numele Naida, care însoțea săniile. Mila Domnului le-a fost mare.

Veronica a stat în Kazahstan șase ani. Fără documente și bani, cu încă o fată, a fugit din lagăr, mergând pe jos până la calea ferată aproape 100 de kilometri. În toamna anului 1947 a ajuns acasă.

Imagini din timpul deportărilor

Au fost și ei pe lista neagră...

Felicia NICHITA-TOMA

Răcnetele volocenilor din centrul satului se auzeu tocmai din Buda

Printre cei 500 de volocenii care au fost incluși de primarul de atunci pe lista neagră a deportărilor a fost și familia lui Nicolae Rogovei din s. Voloca, raionul Hliboca, Adâncata. Când iscoadele staliniste au trunchiat Bucovina de la Țara-mamă, Nicolae era încă un copil mic, avea doar 10 anișori. Era, după cum mi-a mărturisit, ca mai toți băieții, un „drăcușor neastâmpărat”, căci, cu toate că era încă crud la minte, ochii lui ageri și piciorușele desculțe și repezi ca săgeata, pătrundeau și prin întunericul adus de bolșevici, când oameni nevinovați erau împușcați fără pic de milă. Iar „stribocii”, cei mai săraci, leneși și invidioși români localnici, care trecură în slujba necuratului venit de la Răsărit, devenind cei mai fideli activiști ai bolșevicilor, cei care urmau să păzească liniștea oamenilor și să păstreze ordinea, primind de la statul sovietic arme, omorau locuitorii, îi țineau în permanentă frică și-i prădau de bunuri.

„Stribocii” umblau noaptea la furat, iar oamenii își păzeau averea, neavând liniște și somn. De aici, din Buda, auzeam cum răcneau și se văicăreau oamenii tocmai din centrul satului. Peste tot – urlete și împușcături. Mama, Viorica Aboinciței, împreună cu tatăl Procopie, mă certau mereu și mă rugau să stau acasă, să nu mă împuște bolșevicii și pe mine, însă eu când auzeam împușcături și vaiete, alergam să văd ce s-a întâmplat, pe cine au mai omorât călăii staliști, pe cine au mai prădat.

O dată „uceaskovyi”, adică milițianul de sector, dormea la noi pe laviță, iar eu cu fratele Dumitru – pe cuptor. Deodată răsună împușcături. Ies afară și aud cum împușcă la Marin al Iloaiei, iar

baba se văieta de răsună satul să nu le ia văcuța, iar „sribocii” – Ilie Rogovei, Toader Struț, Iluță Ceucă, Gheorghe al lui Țalucă, Toader Storoj, Gheorghe Zaharciuc, Gheorghe Mintencu, Mitruță al Trandafirei, Pricoche al lui Dumitru Costan, Nistru Hriziliuc – duceau animalul de funie. „Uceaskovy” nici nu s-a clintit, a rămas să doarmă în continuare, iar mama și tata strigau în gura mare, mă rugau să nu mă duc, dar eu eram drăcușor mititel și neastâmpărat și m-am strecurat, ascuns de întunericul nopții, am văzut cum, sub pădure, la Nistru Bleșcoaie, „sribocii” au împușcat vaca, apoi au tăiat-o, au copt carnea și au mâncat-o. În caz că gospodarii li se împotriveau, erau împușcați pe loc și ținuti în mare frică.

Pe Bălteanca, Paulina Paulencu, au snopit-o în bătai ca să afle unde a ascuns banii, căci știau de la vecinul ei, Nistru Hriziliuc, c-a vândut o vacă. Au lovit-o peste cap cu picioare de porc afumate până aceasta n-a rezistat și le-a spus că i-a pus în pernă, sub cap. I-au furat banii, lăsând-o mai mult moartă, decât vie.

„Mi-i dor de Buda, bădi!”

Eram încă foarte mici ca să prindem firul și durerea ce tăinuiesc sensul acestor cuvinte, când tata, Ion, Dumnezeu să-l odihnească în pace că-i la buna dreptate, ne probozea cu această frază nu prea înțeleasă de o minte de copil, când făceam careva mofturi, dorind astfel să înțelegem că trebuie să avem demnitate și să suportăm toate capriciile sorții. Or, acest strigăt de disperare, cu gust amar, a ajuns să devină în satul de baștină, Hrușăuții Volocii, cuvinte înaripate, căci mai toți părinții își educă astfel odraslele. Apropo de adevăr, doar acum, peste zeci de ani, când am ajuns și eu în toamna vieții, am aflat adevărul și amarul acestor cuvinte. Mai bine zis, l-am cunoscut pe autorul lor, Nicolae Rogovei sau Niculuță al lui Hopa din cătunul Buda-Borodaci, cum îl știe tot satul, care, înainte de-a pronunța și scrie aceste profunde cuvinte, a trecut prin infernul iadului bolșevic. La o vârstă încă foarte fragedă a fost dus în neagră străinătate, despărțit de cei dragi, de scumpa-i glie, grație consăteanului Ion Semeniuc, un român cu suflet mare, care m-a îndrumat să-l vizitez, însoțindu-mă.

Și dacă atunci, în copilărie, când se vorbea doar în șoaptă de oribilele crime ale „eliberatorilor” ori nu se vorbea deloc, fiindcă această temă era tabu, fraza stârnea zâmbete, acum am aflat tănuite în ea atâta durere, dor, lacrimi și tristețe, pe care le-a suportat un fiu, răpit de la glia străbună.

Și-apoi dacă Pronia cerească i-a salvat pe bunelul și pe tatăl lui Nicolae Rogovei din ghearele Siberiei de gheață, activiștii bolșevici, nereușind să-i rupă din sânul familiei, fiindcă ținutul bucovinean, pe un timp foarte scurt, a fost eliberat din nou de armata română, vitregiile sorții le-a împărtășit fiul Nicolae, care, după răpirea definitivă și instaurarea puterii sovietice în nordul Bucovinei, a fost „vânat”, în 1947, și dus la FZO, la muncă silnică la o mină din Donbas. Era pe atunci un băiețandru de doar 17 ani.

„Veneam de la fete din sat și, lângă Ștefan al Casandrei, m-a prins și m-a bătut Țol primarul Volocii, Constantin Duhaniuc, originar din Valea Cosminului, care n-a trebuit să moară de moarte bună, ci tot împușcat și spânzurat, să se chinuiască astfel măcar zece ani, apoi să-și dea duhul Diavolului pentru crimele săvârșite fără milă și judecată de acest înrăit slugoi stalinist. Iar a doua zi a venit milițianul de sector (uceascovyi) și m-a dus la Donbas, la muncă, la o mină de cărbune din localitatea Alekseev-Orlovka, raionul Katikovsk, regiunea Stalinsk, unde am muncit aproape 3 ani de zile. Plângeam mai tot timpul, căci îmi era foarte dor de cei de-acasă, de prietena Viorica Guraliuc, cu care apoi m-am căsătorit, de frumosul și pitorescul nostru cătun – Buda. Îi scriam, plângând, unei rude în scrisoare. „Așa mi-i de dor de Buda, Bădi!”. Văzând cum tânjesc după ai mei și ținând la mine fiindcă eram harnic și munceam, brigadierul m-a sfătuit că aș putea merge să-i văd în caz că sunt chemat de o telegramă. Atunci i-am scris tatei o scrisoare și l-am rugat să-mi trimită o telegramă cum că mama e grav bolnavă. Și cum numai am primit-o, am obținut permisiunea să plec, după aproape trei ani, în concediu, la părinți. Însă înapoi așa și nu m-am întors, pentru aceasta fiind apoi judecat și întemnițat la închisoarea din Cernăuți. Dar a dat Domnul că am scăpat și de acolo.”

„Mulți s-au dus în pământ cu dorul de frate în inimă”

Nicolae Rogovei, ca și majoritatea familiilor din ținut, a avut de suferit mult în consecința „eliberării” pământului străbun de către iscoadele staliniste. Ocupanții străini le-au împărțit arme „stribocilor”, care urmau să păstreze ordinea publică și să ocrotească liniștea oamenilor, însă aceștia, sub pretextul apărării lor, prădau și omorau.

„Stribocii”, adică românii noștri locali, care îmbrăcaseră haine de lup, dându-se în slujba bolșevicilor ce ne cotropiră Țara, după ce au primit de la aceștia arme, dintr-o parte se prefăceau că ne păzesc, iar pe de altă parte – jefuiau și omorau, încât sătenii, bieții, numai aveau nici somn, nici odihnă. Într-o seară de iarnă geroasă veneam de la Ionică al lui Halucă de la priveghi și aud la Leonte al lui Petrea un răcnet nemaipomenit de răsună cătunul. M-am strecurat neobservat ca săgeata și am văzut cum „stribocii” i-au furat bătrânului putina cu brânză. Lui Chihuță de pe Caliceanca i-au șterpelit slăninile din pod, de la afumat. Moșneagul a reușit să-l muște pe un activist bolșevic de mână, făcându-i un semn, dar nu aveai cui te plânge, căci nu-i lua nimeni apărarea bietului român, considerat „dușman al poporului”. S-a ajuns până într-atâta, încât oamenii se temeau unul de altul, neavând încredere nici în rude. Iar

la nevoie, nu avea cine să le dea o mână de ajutor.

Sătenii nu închideau un ochi nopțile, păzindu-și de „striboci” bunurile agonisite în munci istovitoare. Aveau să vină să-l prade și pe tata, pe Nicuță al lui Simion, pe Gheorghe al lui Vasile, însă ei nu dormeau aproape deloc, fiind mereu cu ochii pe poartă și ușă. Într-o noapte, dormeam pe cuptor cu fratele Dumitru, când în casă au dat buzna, cu slănini legate pe spate, Ionică Ungurean, Gheorghe Mahalache, Iluță Ceucă, Pricoche al lui Dumitru Costan, iar Gheorghe al Auricăi l-a întrebat pe tata: „Unchiule, nu vrei slănină?”. „Nu, nu, duceți-vă, nu-mi trebuie slăninile voastre”, le-a răspuns tata. Paulina Paulencu avea în România trei feciori polițiști, de aceea „stribocii” își băteau joc de ea.

Am copii și nepoți, dar mă rog Bunului Dumnezeu să-i ferească de acele greutăți, prin care am trecut. Aveam doar 12 ani, când mergeam cu fratele Mitruță cu căruța cu lemne de vânzare la Cernăuți. În bazar ne-a prins poliția și ne-a arestat. Când ne-a văzut la postul de jandarmi, fratele mamei, unchiul Scridon, care lucra la poliție, ne-a întrebat: „Ce faceți aici?”. „Ne-a adus un jandarm, cu căruța, încărcată cu lemne”, i-am răspuns plângând. Atunci el a găsit persoana care ne-a arestat și i-a spus subalternului său: „Du-i de unde i-ai luat”. Și jandarmul ne-a dus în pleacă și ne-a lăsat să vindem lemnele. Iar când armata română a primit ordin să părăsească Bucovina, unchiul Scridon a rugat-o pe mama să mă lase să-l însoțesc, să plec cu el în România, ca să trăiesc omenește, mai bine, însă mama n-a dorit să se despartă de mine nici în ruptul capului. Astfel am rămas acasă.

„Era război. Avioanele sovietice bombardau, iar bolșevicii îi împușcau fără milă și judecată pe oameni. Îmi amintesc că tata a fost luat în armata bolșevicilor și dus la comandamentul militar din Hliboca (Adâncata). M-am urcat pe gard și răcneam în gura mare: «Tată, tătucă, unde mergi, de ce ne lași?!» A treia zi însă s-a întors înapoi, bucuros că rușii s-au retras și a scăpat de ei, spunându-ne: «Se întorc românii!». În aceeași noapte, când, împreună cu Toader, fratele tatei, ne întorceam târziu din sat, lângă calea ferată am întâlnit o patrulă, care ne-a spus că trupele române mâine vor sosi la Voloca. Îmi părea să zbor ca să ajung mai repede acasă, s-o fericesc pe mama cu îmbucurătoarea veste, pe care o aștepta mai tot satul. Însă bucuria noastră n-a fost de lungă durată, căci a pus gheara pe noi din nou Satana de la Răsărit. Mulți, printre care și părinții mei, s-au dus în pământ cu dorul de Frate și Libertate în inimă.”

POESIS

Vasile TĂRÂȚEANU

iubirea divină

cocoșul a cântat
a treea oară
și tu, Doamne,
încă nu te-ai dezis
de mine
păcătosul

care-am ajuns să fiu
un ghem de nervi
încordați

doar un pas

dezleagă-l, Doamne, pe robul tău
Vasile
de păcatul mândriei

că de la el
până la alungarea
din rai

nu-i decât un pas

spectacol interior

în avanscena sufletului
unul și același actor
schimbă măștile una după alta
de pe încrețite frunți
ale strămoșilor săi
ștergându-le de sudoarea
morții rar de tot așteptate

până la căderea cortinei

reflectoarele aduc în prim plan
din adâncul scenei
doar chipuri ciudate
de eroi resemnați

aplauzele noastre
de astă dată
nu mai au nici un rost

mai degrabă i-am deplânge
de milă

punctuație interzisă

de mine însumi mă pot elibera
doar prin scris

e unica șansă ce mi s-a dat
în viața aceasta

ca să pot deveni liber
la margini de mare

măsurarea timpului

spânzurat de propria-i limbă
ceasul cu cuc continuă
să măsoare trecerea timpului
cu lungimea umbrelor...

regrete

e mult prea devreme
Târziul
în care mă zbat

și mult prea târziu
Începutul
în care mai sper

condiția vieții

între vii și morți
cioclii
înțeleg cel mai bine
condiția dezumanizată
a ființării noastre

Aleluia!...

curățenie generală

și totuși va trebui să vină cineva
să spele podeaua morgii
de sânge...

dar cine va curăța
memoria
ca pe o haină uzată
de petele ei albe?

licitație

ca să nu înnebunească
de atâta minciună
adevărul este scos la licitație

vai! și ce urât arată
în tot dreptul lui

de asupra prăpastiei

pe el nu-l mai mișcă nimic
nici capul spart al dreptății
nici coloana demnității
frânte
sub roata dințată a zilei
nici singurătatea
dorului de absolut

Nici chiar eu, cel care acum
ca o cumpănă între viață și moarte
oscilez

ca la teatru

spectacolul vieții continuă
fiecare-și joacă rolul cum poate
povara talentului înaripează
reziduurile vieții

prin cuvinte obscene
își afirmă pudoarea poeziei...

înstrăinarea ființei

de parcă
eu n-aș mai fi
eu
și tu n-ai mai fi
tu
trecem unul pe lângă altul
indiferenți ca doi străini
pierduți în cenușiul zilei
nimeni nu ne mai poate scoate
din această stare

înstrăinare

centru de gravitație

lacrima
ca centru de gravitație
al durerii neîmpărtășite
își are izvorul în suflet
nu în ochi
ei nu văd decât în afara trupului
în timp ce ea – dinlăuntrul ființei
lucrează

în Argeș

coborât
în măruntaiele pământului
Manole
descătușează izvoare

în timp ce
turnurile mănăstirii
trup de Ană
înalță spre ceruri

jertfa zidirii n-are margini

mie-mi pasă!

De-asupra limbii materne
o ghilotină
strălucește-n soare

De pe tăișul ei decapitate
râuri de sânge
cad peste cuvinte

Când vreau să le rostesc
mi se usucă
gura într-o mare
de lacrimi...

și tăcerea de după

De dincolo de privire
ochii tăi
se întunecă

Aș fi vrut să-i văd

luminându-mi drumul
ca niște stele

Dar noaptea zilei de apoi
bate cu lovituri de ghilotină
în ușa sufletului
răstignit între rai și iad

și tăcerea de după înghite
ecourile pașilor meri
detrunchiindu-mi repirația
pe drumul Golgotei

Dincolo de așteptare
Bătăile inimii însingurate

Să urci într-un tren și să nu știi încotro merge
și nici unde vrei să ajungi.
Să urci într-un tren care oprește
la fiecare stâlp de parcă ar vrea să asculte
zumzetul firelor de telegraf
cu care într-un mod discret
suntem legați unul de altul
Să urci într-un tren
să tragi semnalul de alarmă enervat de târâșul lui de
șarpe bătrân
cu-n singur ochi ciclopic în frunte
și acela holbat spre traverse înșiruite de-a lungul
mersului său printre dealuri
Să urci într-un mărfar sau într-un tren de pasageri
și același controlor plictisit – timpul –
perforându-ți biletul de călător demult expirat în
niciunde
Să urci într-un tren care circulă spre nicăieri și să-ți fie
frică să cobori
într-o haltă pustie un singur ceferist –

șeful stației pendulând plictisit cu burta înainte de la un
capăt al peronului la altul
cioca-boc-cioca boc cioca boc
bat în obositele roți ale trenului
Să urci într-un tren și să nu știi unde și cand va trebui
să cobori....

dacică

cândva pe-aici a curs un râu

lucrul acesta l-aș putea demonstra
fără prea multe greutate
făcând săpături în fosta lui albie
peste care s-au așezat milenii
de tăcere uscată

cum s-o fi numit el, o, Doamne
spune-mi nu se putea să nu asști
la botezul lui de apă curgătoare

aș fi-nvățat un nou cuvânt
prin care respiră istoria noastră

dacă tot suntem creați
după chipul și asemănarea Lui
atunci și noi existăm în trei ipostasuri

nu numai Dumnezeu

pe arena vieții și a morții
fiecare-și joacă rolul cu asupra de măsură
risipindu-și talentul de actor
și spectator totodată

la un moment dat

am vrut să mă ridic în picioare
și să exclam: ah, ce spectacol
ce spectacol tâmpit și ce actor mediocru
este fiecare din noi

suntem interpreții propriului nostru rol
adică actorul
și spectatorul cointerestat
și regizorul micilor noastre spectacole
cotidiene sau nocturne

oare nu încearcă fiecare
să fie în același timp
și regizorul unor frânturi
din spectacolul vieții
și al morții
ce ni s-a dat –

Autorul la rampă

loteriile vieții

La jocul de loz în plic
trag fiind aproape singur
că nu voi câștiga nimic

Și totuși de undeva de sub
molozul atâtor speranțe înșelate
o scânteie pâlpâind mă îndeamnă:
– Hai trage și tu,
măcar odată în viața ta
încearcă-ți norocul !

Din grămada de bilete aleg unul,
degetele-mi parcă ezită să rupă butonul de siguranță

Curios mă întreb ce ascunde biletul acesta în el

un zero mic cât viața mea
o sumă oarecare de bani devalorizați
ce mi-ar crea iluzia unei oarecare
bunătăți materiale

– Fie ce o fi! -, zic și-l desfac

– Am câștigat!
Un bilet loto
Îmi iau câștigul și-l despachetez precipitat
Acelaș câștig
–Domnișoară, zic, plin de curaj
vă rog, încă un bilet gratuit
dacă se poate dați-mi-l pe acela
din colțul stâng al cutiei care șade cumva
de-a curmezișul celorlalte bilete

Și ea solemn îmi întinde biletul pe care nu-l mai desfac
îl port cu mine mereu ca pe un trofeu de război
ca pe o iluzie conservată într-un buton de siguranță

Cine știe ce ascunde-n el:
un zero mic cât viața mea
o sumă oarecare de bani sau încă un bilet loto
încă-o dezilizie amânată până nu se știe când

– Până când expiră termenul de valabilitate al biletului,

–
îmi zice vânzătoarea de iluzii
de parcă mi-ar fi citit gândurile
de acolo înainte vor începe părerile de rău
că nu te-ai interesat la timp ca în caz de noroc
să-ți ridici câștigul

– Care câștig doamnă? – întreb râzând. Fi-i serioasă
în viața asta în pierdere suntem cu toții
câștigă numai timpul tot trecând prin noi

– Cumpărați bilete loto! – mă îndeamnă o bătrână

Iau unul și i-l fac cadou:

– Poftim mătușă! Deschide-l singură

și ia-ți tot câștigul prevăzut în el

– Domnule, dar dacă ascunde în el un câștig mai mare
n-o să-ți pară rău? – mă întreabă ea curioasă

Privesc la fața ei zbârcită

la mâinile-i uscate

la trupu-i gârbovit și zic înspăimântat

– „Nu! Nu doamnă. Am câștigat destul!

Mai câștigate și alții

pe drumurile vieții

Ca o sfidare a morții

Scrisul meu

cum ar putea să dăinuie

printre atâtea scripturi

apostolice?

Și totuși

în el se retrag resemnate

pentru răgaz

zdrențele-mi idealuri

să-și refacă puterea sleită-n

în războaie inutile

rug făgăduit

lui I. Moise

mai tare decât mine

umbra mea

se furișează
ca o fiară
(din)spre ultimul salt
mortal pentru ea
sau poate pentru mine
cel de azi
sau de mâine
când la Masa Umbrelor
nu voi fi decât
reversul umbrei mele
decapitate după nevăzute zăbrele
care candrela-vor
stele-n ferestre
întrebându-mă uimite
- da tu cine ești?

un jug cu juvățul de fum
ca un fular după gât
sau umbra unui vis
ori nici atât?

dreptul la păcat

pasăre-n colivie
dor neștiut
tânjind în spațiul casei
după lume.

parcă-s toate-ale lui
și casa
și cerul de deasupra ei
și noi
doi îndrăgostiți
în clipa trecătoare
a visului

de unde atunci

gândul obsedant al singurătății
străfulgerându-mi inima
ca o presimțire...

Înainte de a pleca
pe ultimul drum
de pământ
Aprinde, Doamne, focul
și peste jertfa mea
de cuvânt

Limbi de foc, aruncă
și peste iubirea-mi
de-acu înainte
Și-n sufletele oarbe
pentru aproapele
Tu o aprinde

Să pot vorbi cu foc,
cu foc să pot
și scrie
În ochii mei privirea-mi
cu foc să se
întâmâie

Ca lacrimi de foc
cuvintele-mi rămase
în carte
Încărbuna-vor clipele
atunci când ne-om
desparte

Din lacrimi cum să te înfirip
scăldată-n ploi de soare

în întreaga ta splendoare

Cu ochii orbi precum Oedip
să nu mai cauți răzbunare
că nu ve-i mai găsi iertare

Cu timpul adunând pe chip
la-nlăcrimata ta chemare
atâtea riduri din ce doare

E scrisul evanghelic pe nisip
și-n el ți-e viața trecătoare
fără-un motiv de consolare

Vântoasele mi-l șterg și țiip
că nu pot să-i găsesc salvare
decât în mila ta preamare

vântoasele mi-l șterg și țiip

erezie

O corabie neagră cu pânzele în vânt
plutește de parc-ar pluti un mormânt

Căpitanu la proră scrutând depărtări
cu ochii săi vede și munți făr de mări

Pirați un potop, trepăduși, pușlamale
se joacă în săbii, trag tot din pistoale

Și urlă din ceruri făcând înaltul vâlvoi
dacă vreți să trăiți – să fiți toți ca noi!

La fel să vorbiți, să umblați, să gândiți
șalavari să vă coaseți cu bretele și șliț

Turbane pe cap să purtați, nu fiți boi,
altfel vă aruncăm chiar acum la gunoi

Șuvițe de lacrimi dinspre fiecă casă
ca niște afluenți în Lethe se revarsă

Un soare arid, de pustiu, fără de milă
plutește pe cer ca un ochi de cămilă

Crește pustiu, biată corabia zboară
și ancora și-o înfinge ca pe o ghiară

Prin sufletele noastre aprigă scurmă
ca nu cumva să rămână vreo urmă

Idealuri străvechi, mult tănuite dorinți
de la moși și strămoși, de la părinți

Pe pământ și în cer de-abia se mai ține
și înneacă în ură tot ce nu-i aparține

ploi stelare

între mine și tine
se înalță un nu
ce e rău ce e bine
știi numai tu

nu-i nimic totul e
trăire banală
începutul sfârșitul
e vânzoleală

lumina se scurge
murdară prin noi
așteptăm să ne spele
stelarele ploi

legătura supremă

dezleagă-l, Doamne
pe robul tău Vasile
de păcatul mândriei

până la izgonirea din rai
a mai rămas
imponderabil, un pas

slobozește-i sufletul
din chingile trufiei
redă-i-l înapoi
cum l-a avut
dintru-nceput

nepângărit ca legătura supremă
dintre cer și pământ
dintre pământ și cer

ori, ori...

Între două tăceri
de azi
și de ieri -
semn de întrebare
Și nimeni nu știe
de-acum
ce o să fie
Ce fel de răspuns
găsi-vom în zare
Sunt mii de-ntrebări
într-un semn de întrebare
Și n-are importanță
de-i mic
sau de-i mare

Peste toate în lumee
e un semn
de întrebare

ca plânsul în grai

dragoste dintâi
cu mine rămâi

în veșnic popas
ca bunul rămas

de acum înainte
doar în cuvinte

la poarta de rai
cu mine să stai
ca plânsul în grai

Edmond NEAGOIE

O viziune a apocalipsei

Din peștera unde sunt
Nu se zăresc urmele pașilor tăi pe nisip.
Mă înfioară doar strigătul de neputință
Al celor ce desenează cercuri
Și-n van încearcă să înțeleagă taina.

Să te privesc aș vrea, mă tem.

Oameni și fiare se aud pretutindeni.
Fumul din peșteri unește ruga cu neputință.

Să te cunosc aș vrea, mă tem.
Nechibzuiți se-agață cu degetele de marginea timpului
Cerând îndurare.
Strigând munților ce se clatină
Să-i ascundă de fărădelegile lor.
Făclii aprinse cad stelele
Și luna e-nsângerată de mânia mielului.
Va veni ziua cea mare a dreptatii tale?

Să te cuprind aş vrea, mă tem.

Vino şi vezi, aud neîncetat!
Căci oare cine poate să stea pe loc?
Speranţa decade odată cu amurgul zeilor.
Dar eu te rog:
Primeşte-i, Doamne, pe fii Tăi!

Vis

Se făcea că Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici
Se-nvârteau într-un ritual ciudat.

La un semn, ea m-a privit şi-a spus:
„Hai, prinde-te în cerul nostru, rosteşte cuvântul!”

Am vrut să fug, însă picioarele nu s-au clintit,
Iar braţele-au atârnat peste timp,
Îngheţate...

Şi din nou a strigat:
„Hai, vino cu noi, rosteşte cuvântul!”
Am vrut să strig,
Dar buzele nu s-au mişcat,
Iar şoaptele s-au născut peste timp,
Împietrite...

Dorința

Te cuprind în vise
Cu ninsori cernite
Brațe tari din pietre
De izvor de munte.

Din rugul de patimi,
Asemenea nouă
Cresc lacrimi de înger,
Și sânge, și rouă.

Aripi de zăpadă, șoaptele târzii
Îmi opresc suflarea, când aștept să vii.
Marea cu talazuri reci,
Te prinde-n vraja ei,
Eu suflu greu, tu mă privești,
Și pleci...

Geneza cuvântului

Întâiul a-mpletit lumânări din petale de crin
Și-a aprins noaptea de taină din noi.

Nevăzută i-a fost fața.

Dorul de timp ne-a înzăpezit munții
Și a plouat pe durerea ochilor cu lacrimi.

O, Zeu născocitor de cuvânt,
Cu îndoială săgetat-ai secunda trufiei,
Ce a străpuns ca un fulger tăcerea.

Și la un semn,
Adevărul și minciuna,
S-au ascuns învelite-n cuvinte.

Manifest

Iubiți-vă pe catafalcul
Celor trimiși de voi în război să piară!

Spălați de durere ochii mamelor
Ai căror fii n-au cunoscut iubirea,
Ci doar pistolul tăcut al inamicului.

Voi, ce mai credeți în măreția omului,
De vreți să-nțelegeți zâmbetul ploii care ucide,
Așa cum sunteți,
Iubiți-vă!

Definiția iernii

Iarna e haina celor ce
pun zălog cu urșii.
Creste înghețate atârinate de cer.
Ca un Centaur gonit din Paradis.
Luciri de durere
Cerințe de vis.

Iarna e strigătul cerbului străpuns de săgeată
Chemarea sângelui de animal ucis.
Urletul lupilor treziți de durere
în vis...
Iarna e-un vultur
Sorbind cu nesaț
Vinul iubirii din tărâmul promis.
Patima orbului ce-ascultă chemarea,
Lumini de aur cernute de vis.

Paraschiva ABUTNĂRIȚEI

Îndemn

Trezește-te, omule, e-o adiere de cânt
Și-n cuprins românesc, sărbătoare
Limba noastră, clopoțelul de-argint
Încă e vie și doare.

Dacă rănilile ei nu le vindeci mereu
S-așterne uitare, rugină și ceață
N-o lăsa, omule, chiar dacă ți-e greu
Ea e primul pașaport pentru viață!

Și fă-i sărbătoare în fiecare zi
Îmbrac-o în flori, în mândru veșmânt
Căci astfel nicicând străină n-o fi
Părinte-ți va fi, aici pe pământ.

Cernăuți, sept. 2017

Simboluri românești

La cimitirul vechi din Cernăuți
Plâng crucile, înspre pământ plecate.
Se odihnesc aici românii, mulți
Și ne trimit, din cer, lacrimi sărate.

Iar noi uităm c-acolo-i un pământ
Și dorm sub cruci făuritori de țară,
Că cei ce n-au avut nimica sfânt
I-au aruncat din granițe afară.

I-ar vrea acum și din mormânt plecați
Să nu se știe a cui a fost țărâna,
Să piară urma neamului de frați
Iar limba lor să nu fie româna.

Să ne rugăm la bunul Dumnezeu
Ca hrana să ne fie sfânta pâine
Cu fruntea sus rămână neamul meu
Dar pân-atunci „Deșteaptă-te române!”

Tăcerea pădurii

Când cozi de topor stau la rând, în vitrină
Și-s gata să sară la orice cuvânt
Au cine mai poate să facă lumină
Când brazii se-ampleacă, plângând, spre pământ.

E cântecul lor o doină de jale
Rostită șoptit, un fior sau un vis
În ierni se îmbracă-n cămașă de zale
Voind să alunge destinul nescris.

Și tace pădurea. Dar vin fierăstraie
Să muște din carnea ei albă, curată
Mireasmă de mir pân-la cer se desfoaie
Și colții de fier nu se-opresc niciodată.

Doar lacrimi mai curg pe trunchiuri bătrâne
Prin ele pădurea trăiește mai viu
Prin verdele ei, speranța rămâne
Cuvintele noastre nu cad în pustiu.

De toamnă (II)

De-ar fi să cred c-a mai trecut un timp
Și norii-ncearcă să cuprindă zarea
S-aducă peste codri galben nimb
Cu ceasul meu, eu le-aș opri cărarea.

Talazuri nesfârșite scaldă marea
Se-mbracă munții-n arămiu veșmânt
Când norii-ncearcă să cuprindă zarea
Mă fac să cred c-a mai trecut un timp.

Pe coarde ruginite-n contratimp
Un greier a uitat că nu e vară,
Că nu și-a strâns merinde de pe câmp
Și-i suflă vântu-n trista lui cămară.

Dar eu cred c-a mai trecut un timp.

Silvia CABA-GHIVIREAC

Satul meu natal

Leagăn al copilăriei mele,
Baștină frumoasă ca-n povești,
Au fost clipe bune, și mai grele,
Dar în suflet ca o vrajă-mi ești.

Nu mai uit frumosul loc sub soare —
Pentru mine, tot ce am mai drag;
Ție-ți duc mereu dorul cel mare,
Când trec anii peste-al vieții prag.

Am călcat de mică-aici pământul —
Sfântă moștenire din străbuni.
Mi-a fost dat aici s-aud cuvântul
Despre tine, sat cu oameni buni.

Ai avut și-ai vrea să ai de toate:
Nunți, colinde, hore, șezători...
Strigături ce dăinuie la sate
Ce se cer rostite de feciori.

N-am uitat frumoasele tradiții,
Ce ne sunt lăsate de părinți,

Chiar de ne-au fost puse și condiții
Și de-am îndurat și suferinți.
Mă mândresc, sătucule, cu tine,
Ești lăcașul sufletului meu
Și în vers revin mereu la tine,
Când îmi este bine sau mi-i greu.

Îți doresc să înflorești sub soare,
Fie-ți veacul bun, greul – ușor,
Să te-aline cântec de vioară,
Satul meu natal, pământ de dor!

La baștină mă-ntorc...

Îți zic toți Hreața, satul meu iubit,
Nu e mai îndrăgit de mine loc sub soare,
Îți duc mereu un dor nemărginit,
Simțindu-ți ne-ntinata răsuflare.

Aici copilăria mi-a trecut,
Aici mi-a fost și casa părintească...
Ce-i bun și sfânt aici am cunoscut,
La vatra noastră scumpă, strămoșească.

Sătucule frumos, cu oameni dragi,
Trec anii mei grăbiți pe drumul vieții.
Eu ninsă îți apar, tu mă atragi...
Mă cheamă iarăși glasul tinereții.

Te-ai mai schimbat de când eram copil,
Dar totuși tu ești, cel de altădată.
Pe drumuri și cărări îți calc umil,
La baștină mă-ntorc, de vis furată.

Eu nu te uit nicicând. Și, pân-adorm,
Cu tine stau la sfat în orice seară.
În somn mi-apari, lăcașul meu de dor,

Și te divinizez a câta oară!..

Aici mi-s rădăcinile. Le simt.
Din glia ta beau elixirul vieții.
Și curge seva lin, neconținut...
Meleagul meu – izvor al frumuseții!

Casa părintească

De-atâtea ori visez la tine,
Căsuță dragă! Unde ești?..
Întruna doru-mi se aține
În pragul casei părintești.

Trecut-au ani și ani de-a valma,
Ci limpede te văd mereu:
Cu ferestruicile cât palma,
Sălaș al sufletului meu.

Nu te-aș schimba nici pe palate,
Dar nu mai ești, te-au dărâmat...
Chiar dacă n-au avut dreptate,
Pe mine cine m-a-ntrebat?

De-ai fi acum ca altădată,
Aș da chiar tot, căsuța mea,
Căci tu ești dulcea mea răsplată,
Iar eu sunt lăcrimioara ta.

Să-mi fie bine lângă tine,
Să-mi fie cald și când e frig...
Deschide ușa pentru mine,
Să fiu ca pasărea în crâng.

Copilăria

Când mi-amintesc de tine,
Mi-e sufletul ușor...

Te-ai dus de lângă mine,
Lăsându-mă cu dor.

Dar cât ești de frumoasă
Și cu ce gând dorit
Mă-ntorc la tine,-acasă,
În visu-mi fericit!

Și bunicuța scumpă
Apare iar în prag,
Cu ochii blânzi, cărunți,
Cu zâmbet blând și drag.

Vai! aș da toate-acuma
Să mai vorbesc cu ea
În limba ei cea dulce,
Să stăm alături!

Dar nu e cu puțință
Aceasta, pe pământ,
Și scumpa ei ființă
M-alină doar în gând...

Copilărie dragă,
Mi-apari întruna-n vis
Frumoasă și suavă,
Căci anii nu te-au stins.

Întoarce-te la mine —
Să te admir cu dor,
Să-mi amintesc de tine,
De scumpul cuibușor;

De mărul din portiță,
De cel cireș rotat,
De vișinii-n alțiță,
De nucul de pe hat;

De goana mare-n vale,
Când alergam desculți...
De tot ce-a fost în cale
Și nu mai poți să uiți.

Nucii

Cei patru nuci din fața casei...
Au câți din ei rămas-au az?
Plecând în lume, îi lăsasem —
Alee verde spre zăplaz.

Azi nu-i nici casa, nici zăplazul,
Nici nucii mei atât de dragi...
Suspîn adânc, mi-nghit necazul,
Șuvoi curg lacrimi pe obraji.

Mă duce dorul înspre tine,
Loc pururi binecuvântat.
Mă porți pe undele sublime,
Să-mi mângâi cugetu-ntristat.

Aud un murmur de livadă,
Pe-o clipă nucii iar apar...
Cât vor azi ochii să vă vadă!
Dar... e pustiu și mi-i amar.

Au cine datu-va-n uitare?
Cine v-a șters de pe pământ?
De ce în lumea asta oare
Atâția înși nedemni mai sânt?..

Pe pământul nostru strămoșesc

Pe pământul nostru strămoșesc,
În afund, din vremi, sălășluiesc
Zăcămintele fără de tăgadă
Și zvâcnesc izvoare de tămădă.

Firul de răcoare din ponor
E al tău, dar și al tuturor;
Precum dulcea gură de cișmea
E a tuturor, dar și a ta.

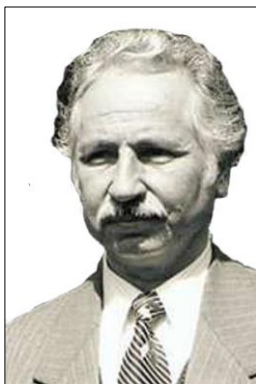
Sunt avuturi veșnice-ale firii,
Daruri scumpe-ale Dumnezeirii,
Și avem în lume o chemare:
Să le ocrotim de întinare.

Căci, lipsit de-al nostru ajutor,
Chiar și cel mai viguros izvor
Își precurmă unda cristalină
Și, treptat, se spulberă în tină.

Să avem, deci, grijă omenește
De cel fir zglobiu, ce șipotește,
Privegheat prin ani de glia-mamă,
Și ne dă răcori fără de seamă.

Să păzim mereu neîntinată
Rourarea lui de nestemată,
Ce se-ngână-n picuri zvonitor
Spre trecut, prezent și viitor.

Ba să-i dăm, din suflete, tărie
Și, la rându-i, ca o apă vie
Se va revărsa peste pământ,
Precum mirul cel de-a pururi sfânt.

George L. NIMIGEANU

Nocturnă cu stele false

Miroase a înșelătorie fiecare cuvânt de dragoste
strigat în gura mare în piețele publice
de papagalii politici

În cârciumile zilei, băută ne este lumina
de către netrebnicii de serviciu

În zâmbetele lor înnoptăm între tufe de bozii
unul pe altul acoperindu-ne cu păturile sparte
ale unor adevăruri triste,
în găurile cărora viclenesc stele de staniol
promise pentru zilele... lui... mâine...

Și... adormind... visezi...
târgul strâmb al prezentului... în care
îngerii negri... cu taraba de gât...
se dau în petece... într-un mare negoț...
cu indulgențe la mâna a doua
tocmai la porțile speranței... care... hăbăucă...
și-a pierdut cheile...

Miroase a înșelătorie de la o poștă...
fiecare cuvânt de compasiune...
noi... credulii... să o luăm de la capăt... a doua zi...
împingând din greu... cu sufletele schingiuite trudind
la roțile... fără drum... ale vieții unor iluzii...

Punct de aur

Punctul tău de sprijin nu poate fi altundeva, decât
între „a trăi” - purtând în tine pietrele
câte și care cu înverșunare te-au lovit, osândindu-te...
uneori fără a fi vinovat... și..., a muri” -
acoperindu-ți singurătatea, speranțele, bucuriile
și deznădejile... cu propria umbră...

Pentru că în orientul îndepărtat al iluziei,
pasărea indiferenței scoate, întotdeauna, prea mulți pui...
puii... prind prea repede aripi... și zboară mereu prea devreme
și, cu zborurile lor neprevăzute văruie... cu negru var...
zidurile tale zilnice... în care ferestrele - câte sunt, dacă sunt -
sunt întotdeauna atât de sus încât
nu pot fi deschise... nici măcar cu gândul...

Cicatrice comună - lumea - abia-abia își vindecă rănilile...
dacă și le vindecă... și - dacă nu - atunci sigur poartă
ca pe niște blazoane ale suferinței
rănilile istoriei... ale unei istorii bolnave... de suficiență...

Pentru că istoria n-a fost scoasă niciodată la vedere
pe de-a-ntregul...
pentru că tu... doar așa... poți fi așezat
piatră de temelie... trădării... morții... și minciunii oficiale
ridicată la rang de Adevăr... chiar dacă...
tu ești punctul din care nu se vede... nu se întrezărește...
absolut nimic... nici măcar la o depărtare de... o părere,
de... o iluzie știrbă... de o anemică licărire de vis... de...
o pâlpăire firavă a unui mic și închipuit adevăr.....

Poate și pentru că tu
ești locul în care... „dacă nu curge... pică,, totuși”... banul
banul acela minuscul... dar de aur pur, sută la sută... care
strop cu strop, umple... oceanul...

Stare de necesitate

Aici, la roțile vieții - care zilnic se-nvârt
dinspre criza lui „ieri” către un „mâine” ateu
oarba tranziție oare când va da „ortul”
în zădărnicia nesomnului sângelui meu ?

Strigat sunt... pe nume... într-o neodihnă a deltelor !...
fluviile vor... de mâl să se lepede!...
să ni se umple orașele îngândurării
cu larva luminii... mai repede...
mai sus de ferestrele din visul fecioarelor...
om... cu om... la suflet să se poată vedea !...
roata speranței la care trudesce... să treacă
măcar o singură dată... și pe strada mea!...

Să iasă lumea la porți... minunea s-o vadă !...
să-și vindece ochii de lacrima hădă... și...
să nu-i vină... să creadă !...

În memoria timpului, clar, să răsară
steaua aceea înaltă în care - nebun - am crezut !...
Măcar cu gândul, că... mă voi întoarce la Început...
(în locul în care - dușmănindu-mă - vremile
în hârtoape zădărnicii zvârlindu-mă
între nedreptățile urii,
din propria mea viață - străin - m-am pierdut
în... viitorul defunct... împușcat... de trecut....)
să... mai cred... să... mai sper... tămăduit de teamă
că nu voi mai fi trecător-plătitorul de crâncenă vamă...
de la o zi la alta... dintr-un gând spre alt gând,
pe unde îndoielile zădărnicii... mă cumpără și mă vând...
chiar acum... și... aici... unde roțile vieții

către un mâine bolnav și ateu... se învârt,
în tranziții bezmetice... chiar... pe sufletul meu...

Mă cheamă - pe nume - Izvorul cel Sfânt
cel de dincolo de stră-strănepoții strănepoților fiilor
să-mi primenesc sufletul... sorbind apa curată :
Lumină... din Lumina Părinților... încă o dată...
DOAMNE, măcar... pentru... încă... o singură dată ”...

Loc rezervat

Potrivindu-ți, pe răni, petecul însângerat
al nedreptății - îți târăști existența
printre două potrivnice nopți,
cu lujerul țepos... aproape veșted, al vieții tale
măsurând distanța... de la iluzie... la zădărnicie...

Și... măsoară greutatea specifică... a speranței,
în lumina îndărătnică a... vremurilor...
urma - aproape ireală - a adevărului
destrămându-se pe apele timpului...

Nedreptatea își plantează livezile pe limba dulce
a privighetorilor pe care le auzi în închipuire
pe când vorbele o-fi-ci-a-le... te trag pe roată...
semn
că ai și tu un loc rezervat în mina de plumb
a întrebărilor... între capetele căroră... încerci
să lungești elasticul scorojit... al neputinței... dar
numai când zilele nu trag de tine... încercând
să acopere - cu viața ta - suprafețele variabile
ale înstrăinării...

Deci, arzi... îngropat... pe jumătate în cer,
pe jumătate-n pământ... ca și cum cineva ar acoperi,
cu paie ude, vatra inimii tale - șoptindu-ți:
nu !... nu ești tu... cel care trece prin-între
cuvintele oficiale ale zădărniceii !...

Tu... ai un loc rezervat... cu acte în regulă...
în viața unui mâine... care... poate... va veni cândva...
dacă... va fi... să fie !...

Nocturnă cu stele false

Miroase a înșelătorie
fiecare cuvânt de dragoste
strigat, în gura mare,
în piețele publice
de papagalii politici !...

În cârciumile zilelor, băută de este lumina
de către netrebnicii de serviciu

În zâmbetele lor înnoptăm
între tufe de bozii, unul pe altul acoperindu-ne
cu păturile sparte
ale unor adevăruri triste,
în găurile cărora viclenesc
stelele de staniol
promise pentru ziua de mâine...

Și, adormind, visăm
târgul strâmb al prezentului în care
îngerii negri cu taraba la gât
se dau în petece... într-un mare negoț
cu... indulgențe... la mâna... a doua...
tocmai la porțile încuiate ale speranței,
care, hăbăucă, și-a pierdut cheile...

Miroase... a înșelătorie... de la o poștă...
fiecare cuvânt de compasiune... Dar... noi...creduli,
a doua zi, o luăm de la capăt...
împingând, din greu, cu sufletul,
roțile... roțile fără drum...
roțile... fără drum... ale vieții...

Rodica STRUGARI-ZEGREA

Citind printre rânduri...

În memoria lui Ilie Motrescu

Ai scris ce ai simțit, cum ai văzut,
Când te-a durut... Ori îți creșteau aripe...
Alese-i perle scumpe din mit, din hău, din lut,
Căci ai știut valoarea a fiecărei clipe.

Tu roua limpede culese-i de pe flori
Și frunzele aurii de pe coline,
Cântul etern al tristelor viori
Și amintiri, de gingășie pline.

Crestele munților și murmur de izvor,
Sfințenia cuvintelor din suflet,
Cântecul mamei, ascultat cu-atâta dor
Enigmele luminii, a bunătații luntre.

Farmecul lunii, revărsat peste câmpii,
Nașterea zilei, cânt de ciocârlie.
Lacrimi ascunse în izvoare azurii –
Le-a luminat pe toate nestinsa ta făclie.

Amar au plâns Carpații, când zborul ți l-au frânt
Voind să nu lași urmă, să-ți înnegrească soarta.
Au vrut să încătușeze în criță – al tău cuvânt,
Să fie dat uitării și transformat în șoaptă.

S-a renăscut cuvântul în lacrimă de- argint,
Ce din înalt se uită spre dulcea Bucovină.
Și auzind chemarea din inimile vii,
Încet, încet coboară pe-o undă de lumină.

Cuvinte înzestrate cu vis și bucurii,
Cuvinte regăsite-n a vremurilor ceață.
Tu le-ai scăldat în roua garoafei aurii
Și desenat-ai magic tabloul plin de viață.

Din care etern versul s-a avântat în zbor
Și înfrățit cu munții, cu curcubeul, cu fagii
Pictând cu raza lunii pe undă de izvor
Sfințit de Bucovina, nemuritor mesajul.

Ce amar plâng brazii la Fântâna Albă...

Ce amar plâng brazii la Fântâna Albă!
Plânge amar și clopotul după cei căzuți.
Nourii de-asupra tot plutesc în grabă.
Picătura ploii – ultimul sărut –
Cade rece, rece pe molizi, pe cruce,
Pe brândușe gingașe și ghiocei albi.
Iar sub lutul galben – plânsete și zbucium,
Ce nu înceta-vor peste vremi și ani.
La Fântâna Albă se aud doar șoapte,
Nici chiar păsăretul nu mai cântă aici.
Lângă crucea albă când e noapte neagră
Se tânguiesc suflete de feciori și fiici.
Apoi se ridică la înalte ceruri
Suflete înălbite de negre dureri.
Pe vecii păstrează sumbru adevărul.
Vor ca să ne apere de alte năveli.
Iarăși se ridică în chipuri de cucoare,
De asupra crucii se-nvârtesc alin.
În a lor privire – lacrimă de jale...
În a lor planare – un nespus suspin.
Picături de ploaie spală iarăși muguri.
La Fântâna Albă facem scurt popas.
Ne rugăm la Maica cu durere în suflet
Pentru cei în anul 40 rămași.
Ce amar plâng brazii la Fântâna Albă!

Ce amar plâng nourii peste albe cruci!
Din amare lacrimi Maica vrea să toarcă
Nimb de nemurare celor spre stele duși...

În pădurea Varniței

Pășesc prin pădurea Varniței
Atent, domol, liniștit.
Răzbat printre lacrimi galnice
Suspine, trezite de vânt.

Ascult în pădurea Varniței
Căinți, legănate de brad.
Plâns amar lângă stâlpii graniței
Și durere, când oamenii cad.
Simțesc în pădurea Varniței
Cum reci te petrec fiori,
Când și fără vânt se leagănă
Molizii și dalbe flori.
Aud în pădurea Varniței
Rugăciune, șoptită de flori.
Răstignirea destinelor tragice
Pe lacrimile de miori.
Calc cu frică-n pădurea Varniței –
Căci și ierburile – aicea plâng.
Fiecare brândușă fragedă
E candela de pe mormânt.

Poezie, șoptită de o clipă...

Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?
Te gândești la cuvânt, sau nu poți ca să uiți al său vis?
La acele cuvinte, ce nu am cutezat să le spun
Și acum s-au topit, ca speranța în visul nebun...
Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?
Despre scurte scrisori, tot clădite-n sertarul descis.
Ori la acele priviri, tot ascunse-n nectarul de flori,

Despre clipele scurte, rătăcite-ntre mâne și ploi?
Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?
Te-oglindești iar în geamul, pe care nu am putut să-l deschid.
Despre munții de gheață, ce-i topisem în calde tăceri...
Tu, rămas în cătușe, nezdrobite de ziua de ieri...
Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?
Despre clipele triste, când veneam doar în vis... Doar în vis...
E o vară prea scurtă. Nouri reci.
Printre care e greu ca să zbori...
Și se-aude prea rar cântec vesel de privighetori.
Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?
La imensa abstracție, ce nu-ncape în spațiul închis
Și pictează cu stele pe oglinda nestinsei dureri
Un miracol frumos, ce păstrează duioasele veri.
Despre ce te gândești, când tot bați la mașina de scris?

O zi de toamnă târzie...

O zi de toamnă târzie
Cu vânt, care mână ultimile frunze
Și o boltă, care pare înstrăinată și cenușie.

Corbi negri, care zboară peste sat.
Eu nu știu – aduc o veste rea sau bună,
Sau poate se revoltă, că vântul este prea înfuriat.

Frunze galbene, ce au pornit un dans încântător.
Parcă aud, cum ele îmi doresc un „bun rămas”.
O iertare, șoptită cu durere, cu tristețe și cu dor.

O salcie, care plânge pe malul unui lac,
Pentru că nu-și poate vedea cipul, împodobit cu aur,
Că vântul brăzdează oglinda lacului și el s-a supărat.

Gheorghe UNGUREANU

I

Astăzi sunt incendiu
Ard împreună cu lupta mea
Până-n măduvă
Nu strig salvați-mă!!!
Vreau să fiu de folos
Și de bun simț
Vreau să aprind
Măcar pentru o clipă
Un nărav și o pătură socială
Vreau să smulg din această baltă cerească
Mirosul că-s lună cu mofturi
Să încerc de mi se închină
Ceea ce fac
Ce spun
Ce râd
Ce mor
Da
Sunt incendiu astăzi
Căci mâine timpul își va vedea de treabă

II

Asalt în zadar
E roșu vârful de sabie
De-atâta
rușine
plec capul
să-mi pipăi cărarea
să dau mâna cu marea biruință
rămasă undeva departe alături
să strig ceva
într-o limbă la modă
apoi îl ridic
să mai tai o dată
de-acum cu unghia
din alb-negrul ce mă-nconjoară
din lanțul ce-mi șade bine
și osândit de-atâta petrecere
să strâng de gât
o clipă incompetentă
ce-mi strigă
ALO! Puiule! Ești gata?
NU!
Sunt GATA
Sunt TATA
Sunt POARTA
Sunt SOARTA

aplecați-mă și pe mine
să iau și eu o gură din viața aceasta
tot mai rar întâlnesc asemenea masă
aplecați-mă și pe mine
că neapărat voi scrie
frumos chiar voi scrie
despre această faptă ironică
iertăți-mă și pe mine
nu eu

ci o nechezeală lăuntrică
mă face val-vârtej
luați-mă lângă voi
așezați-mă în capul mesei
sunt bun de gură
veți duce-o bine cu mine
se spune că e har să arunci poluanți
pe foi albe
virgine
culcați-mă între voi
fără frică
eu aproape nu dorm
și sforăi cântând de leagăn
primiți-mă între voi
puneți-mă rege
doar eu vă pot duce la sapă de lemn
și de mână la crâșmă
luați-mă cu voi
să-mi fac și eu obrazul...
că m-ați făcut

Elena APETRI

Nicicând...

Nicicând nu e prea multă rugăciunea,
Chiar dac-ai obosit s-o mai îngâni,
Las-o pe seama minții și-a sângelui din tine,
Ce-ți flutură prin coapse și plămâni.

Uită de domnii lumii, de șefi în agonie,
Care atârnă-n posturi, ca răstigniți pe cruci,
Și căroră nici cuiele nu le răzbat în palmă,
Căci nu sunt vrednici dânșii de chinul lui Isus.

Lasă-ți în voia slavei prietenii, ce poartă
venin de moarte-n dinții prin care îți zâmbesc,
Slujește-l doar pe-Acela, care le știe toate,
Și fără voia căruia nici pomii nu-nfloresc.

Mă doare...

Mă doare, când îmi văd părinții triști
Cu părul prins în zbucium de ninsoare,
Mă doare gândul că vor trece-n vis
Și dorul după ei, nebun, mă doare.

Azi, le mai prind în ochii mei privirea
Și cu-n sărut, le mângâi câte-un rid
Sub geana lor, în lacrimă, iubirea
Se-ncheagă iar, ca să ne fie ghid.

Mă doare, când le țin în mână palma
Și-n aspre bătăturei aud zvâcnind,
Copilăria, ce-a pășit în toamnă
Și-așteaptă răstignirea lângă zid...

În lumea cuvintelor...

În lumea cuvintelor,
Care
în voce de fluier s-adună
Și cheamă și astăzi mioare,
Și spun despre-un baci și o turmă,

În lumea cuvintelor,
Care
Stau demne-n Scrisori și-n Luceafăr,
Și viața din ele răsare,
Și zboru-i himeric și teafăr,

În lumea cuvintelor,
Care,
se deapănă-n vorba-nțeleaptă
A unui bătrân de la țară,
Fără birou și cravată...

În lumea cuvintelor mamei,
Încearcă cuvânt să mă faci,
În lumea cuvintelor mamei,
Aș vrea cu-n sărut să mă taci...

Altfel?

De am tăcut când trebuia să spun
Sau de am zis când se cerea tăcere,

De am zâmbit, când lacrimi așteptai
Sau am văzut plăcere în durere,

De am căzut în vremea mea de zbor
Și-am ațipit la ora de veghere,

De-am fost pe cer, nu stea, dar rece nor
Și-am pălmuit în loc de mângâiere,

De-am sărutat la ceas de liturghie
Sau am scuipat, sălbatic, în sărut,

De am uitat că ceru-i veșnicie,
Mă iartă, Doamne, altfel n-am putut.

Știu mamă...

Știu, mamă, știu
că Dumnezeu vorbește cu lacrimile tale
și cu nesomnul tău.

Știu ... că de la genunchii tăi
află El despre neazurile noastre
și ne apără, și ne iartă, și ne iubește...

Cine-am fi fost noi astăzi
Fără cuvintele și palmele tale,
Fără tine,

Care ți-ai iubit copii
până la nesomn și lacrimi?

Rămâneam orfani,
orfani de Iubire.

Îngrijorare

De la câte le văd
azi, mâine...
a-nceput să mi se destrame
irisul ochiului,
căpătând treptat formă
unghiulară...
Iar timpanul urechilor
refuză orice tip de informație,
Cu excepția sunetului infernal:
-u-u-u-u-u-u-u!

Cine urlă? mă întreb,
adunându-mi rămășițele
memoriei senine,
ca sfintele fărâmituri de pâine
pe vremea foametei.

Este copilul din noi,
spânzurat
cu ața ultimei speranțe
de ștreangul
Contemporaneității.

Când vorbește sufletul

Când vorbește sufletul –
Stele spun șoapte de amor,
Lacrima, asemeni balerinei,
Împânzește iarăși ochiu-n dor

În morminte, cad, spre îngropare,
Noimă de păcate omenești,
Rugăciunea, ca o săgetare,
Taie nori cu-aripi îngerești.

Când vorbește sufletul, coboară
Toate stelele într-un sărut
Și din minți își iese o vioară,
Sigilată până nu de mult.

Prinsă-n zodie de rac, Apocalipsa
Face iarăși pasul înapoi,
Pentru viață, pruncii ne îndeamnă,
Să vorbească sufletul din noi.

Rugă

Lasă-mă, Doamne, oarbă
Pentru lumea care mă înconjoară
Și strecoară-n sufletul meu,
ca medicament, rugăciunea,
Că, amar, de la o vreme,
Îmi este răsăritul soarelui
Și luna-n ochii mei și-a pierdut culoarea.
Copacii rodesc din obișnuință,
Nu din plăcerea rodului.
Păsările călătoare au devenit ciori,
Pentru că nu mai pot găsi
în sufletele noastre țările calde.

Încă nu...

Încă nu mi-i dor de țărâna
din care-s făcută,
Încă nu mă vreau
rădăcină de floare sau pom.
Cu-n sărut ți-s datoare
de vreme cam multă
Și aripile-aștept
de la pasărea-n zbor.

Chemare

Sunt o Evă
cu șarpele-n mine
Și din mărul mușcat și-aruncat
Văd izvoare de lacrimi și sânge,
Clipe și veacuri, împânzite-n păcat..

Calcă sălbatic, în Neascultarea
(dar poate-n Iubirea?)
Ființei-Adam
Și ziua, și noaptea,
Și cerul, și marea,
Și fiul, și fiica,
Și neam, după neam...

Nesfârșită e calea
Și nu știm unde duce...
Izgoniții din rai trec șuvoi,
Cunoscând și plăceri, și dureri, și ispite,
Ei azi, traversează prin noi.

Sunt o Evă cu șarpele-n mine,
Dar mă cheamă cu glas infinit,
Din icoană, MARIA cu PRUNCU-I
Ce al șarpelui cap l-a zdrobit!

„De-a cuvintele...”

(Laureaților Premiului Mihai Eminescu)

În jocul „De-a cuvintele” nu se prind toți,
Numai unii, aleșii,
Pentru care curcubeul se chinuie să creeze culori noi,
Iar lacrima să-și schimbe gustul...
Ei știu pe de rost „descântecul” melcului
Și multe alte cuvinte jucate...

În palma lor, stropul de apă sapă fântâni,
Unde soarele-și vede chipul.
Ridurile când le apar sub ochi
Le indică drumul spre Mecca.
Atât doar că li se dă la ospăț
Mereu pâine intoxicată
Și numai sarea metaforei,
În care o moaie, - îi salvează...
În jocul „De-a cuvintele” nu se prind toți,
Numai unii, aleșii,
Pentru care lumina STELEI CELEI MARI vorbește...

(14 ianuarie, 2011)

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Actriță și animatoare a vieții culturale românești din
Cernăuțiul secolului al XIX-lea

Octavian VORONCA,
membru al prezidiului Societății „Mihai Eminescu”

Aglaia este al optulea copil al soților Gheorghe (1812–1884) și Raluca Eminovici (1816–1876). A văzut lumina zilei la 7 mai 1852, la Ipotești, la doi ani și trei luni după Mihai. Având o familie numeroasă de 11 copii, părinții s-au străduit ca fiecare dintre ei să învețe și să obțină ceva în viață. Aglaia era frumoasă și la ea ținea foarte mult mama, Raluca. Despre copilăria Aglaiei se cunosc puține lucruri, dar eminescologii și biografii familiei Eminovici afirmă că sora poetului, în perioada anilor 1860–1863, frecventează cursurile elementare la un pension de fete și putea să învețe acasă cu meditatori. Acest lucru este dovedit prin faptul că în toamna anului 1863, ea era inițiată în cunoașterea bună a limbilor franceză și germană. În acea perioadă, limbile franceză și germană nu se învățau în școlile primare publice din Botoșani, ci numai la pensioanele particulare de fete. Studiile gimnaziale le termină în 1867, la Botoșani.

Între anii 1868–1871, Aglaia Eminovici ia lecții de pian și canto și se consacră totalmente muzicii și teatrului. Se evidențiază prin buna cunoaștere a pianului, citea curent partituri muzicale clasice și moderne atât la instrument, cât și vocal. Totodată, este îndrăgostită de arta dramatică, dorindu-și să devină actriță. Un caz hotărâtor în apropierea Aglaiei de teatru s-a produs în lunile

iulie-august 1869, la Botoșani, odată cu sosirea din Cernăuți a trupei lui Pascali, în care se afla și Mihai Eminescu. Împrejurarea i-a ajutat tinerei și frumoasei Aglaia Eminovici să savureze cele câteva spectacole date de teatrul bucureștean și, cu ajutorul fratelui Mihai, să i se trezească propriile înclinații pentru arta scenică. Pe de altă parte, prin frumusețea sa, Aglaia a influențat cariera muzicală a lui Ciprian Porumbescu și a lui Teodor Flondor, fiind o pianistă de excepție.

Aglaia Eminovici Droglî

La 7 ianuarie 1871, Aglaia Eminovici se căsătorește cu profesorul cernăuțean Ioan Droglî. Deși profesorul era cu 20 de ani mai mare decât tânăra Aglaia, care nu avea decât 18 ani, Droglî o

cere de nevastă. Mihai Eminescu a fost la nuntă, sosind special de la Viena. Cununia a fost oficiată la Catedrala „Pogorârea Sfântului Duh” din Cernăuți. Tatăl Aglaiei, Gheorghe Eminovici, încă la logodnă i-a juruit viitorului ginere suma de 2000 de galbeni. Mai târziu, Ioan Drogli a cumpărat pe acești bani casă și pământ în suburbia Horecea a Cernăuților. Cu Ioan Drogli, Aglaia a avut doi băieți – Ioan și Gheorghe.

Aglaia cu fiii săi

Obținând studii înalte la Praga, Drogli era profesor de pedagogie, om strângător și foarte cultivat. El a jucat un mare rol în afirmarea învățământului și culturii românești din Cernăuți și Suceava. Anume el a întocmit așa-numitul „Elementari pentru clasa

primă a școlilor populare” – abecedar ce a fost reeditat de trei ori. A publicat studiul „Unele înțelegeri privitoare la cultura simțului estetic în școala populară”.

În anul 1882, la Cernăuți se înființează un comitet pentru crearea teatrului românesc. Printre membrii lui se află și Aglaia Drogli. Comitetul închiriază o sală în Hotelul de Moldavie, unde au loc reprezentațiile. Printre cele mai talentate artiste ale trupei se află Aglaia Drogli. Din acea trupă mai făceau parte pianista Eugenia Tomiuc, Minodora Ștefanelli, care a tradus și a localizat mai multe piese, puse apoi în scenă, renumita folcloristă Elena Niculiță-Voronca, precum și amica cernăuțeană a lui Mihai Eminescu, Aspazia Kaplonska. Aglaia Drogli s-a produs excelent în rolul Smărăndiței din „Rămășagul” de Vasile Alecsandri, a jucat firesc în „Florin și Florica” de același autor. Ea a fost apreciată, în 1883, de către Titu Maiorescu, care era în trecere prin Cernăuți.

Aglaia Drogli participă la acti-vitatea Societății muzicale „Armonia”, condusă de Tudor Flondor. Membru-fondator al Societății a fost învățătorul superior, director școlar în satul Mahala timp de 27 de ani, Dimitrie Scalat (1844–1909). Se cere menționat faptul că Dimitrie Scalat a fost unul dintre cei mai cunoscuți apicultori din ținut și membru activ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din perioada austro-ungară.

Având legătură directă cu lirica lui Mihai Eminescu, Aglaia Drogli, încă în anul 1883, propune compozitorului bucovinean, Tudor Flondor, să „armonizeze” poezia eminesciană „Somnoroase păsărele”. Această romanță va face parte din programul primului concert al „Armoniei”, din anul 1884. În anul 1887, Aglaia și Ioan Drogli pleacă de la Cernăuți la Botoșani ca să-l vegheze pe Mihai Eminescu bolnav, adus acolo pentru a fi îngrijit de sora Harieta. Dar nu trece mult timp și la 22 noiembrie a aceluiași an se stinge din viață Ioan Drogli.

După moartea lui Ioan Drogli, Aglaia rămâne cu doi copii mici, aproape pe drumuri și cu bani puțini. Se recăsătorește din interes, în 1890, cu un căpitan austriac Heinrich Gareiss Von Dollitzsturm, trecând la credința romano-catolică. La Cernăuți nu-i mai simte nimeni prezența. Devine melancolică și meditativă ca și Mihai, iar în urma bolii glandei tiroide se stinge din viață la 30 iulie

1900, la Cernăuți.

Mormântul Aglaiei se află pe aleea principală a Cimitirului din Cernăuți, numit cândva al Horecei, la câțiva metri de poarta centrală. Până nu demult se considera că cineva a distrus o piatră funerară de pe mormântul Aglaiei. Dar așa ceva nu s-a întâmplat. Pe monumentul mormântului, înconjurat cu un gard de fier, sunt instalate trei plăci de marmură, cea din față poartă următoarea inscripție: „Aglae Gareiss v. Dollitzsturm/k.k. Hauptmanns Gattin. *7/V 1852+30/VII 1990”.

Analizând mișcarea artistică românească din Bucovina din trecut, putem constata că Aglaia, sora lui Eminescu, s-a afirmat prin talentul și cultura ei artistică. Activitatea ei a fost apreciată de contemporani și merită s-o facă și intelectualitatea română de astăzi din regiunea Cernăuți.

Bucovina-1940. Reședința Mitropolitană

Doxachi Hurmuzachi – nestorul românilor din Bucovina

Dr. Veronica TODOȘCIUC

Menționați de Ion Neculce în „*Letopisețul Țării Moldovei*” (1662–1743), Hurmuzăcheștii au făcut parte dintr-o veche familie boierească înrudită cu familia Murguleților, cea a lui Simeon Movilă și care a avut legături destul de apropiate cu Nicolae Mavrocordat, cel care s-a îngrijit cu atâta înflăcărare de păstrarea cronicilor românești. Anume aceste relații au făcut să se înrădăcineze în această familie pe de o parte românismul și patriotismul, iar pe de alta – dragostea față de studiile științifice și literare [3, p. 736]. Începând din secolul al XVII-lea, membrii acestei familii au ocupat ranguri înalte și au ajuns în Divanul Domnesc al Moldovei. Ei au adus importante servicii cauzei românismului, iar meritele lor au fost apreciate de domnii țării, care au menționat în documentele vremii că „Hurmuzăcheștii au fost pururea de la început boieri credincioși ai Moldovei și boieri aleși ai Sfatului și ai Divanului Domnesc” [10, p. 39].

Cel dintâi Hurmuzachi, care a intrat în viața publică a Moldovei, a fost Manolachi – mare comis în cea de-a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat. Un fiu al acestui Manolachi a putut fi Cârstea, nepot de vară a lui Gheorghe Duca [8, p. II]. Cârstea s-a remarcat ca un om cu multă știință de carte. În 1711, după plecarea lui Dimitrie Cantemir în Rusia, el a fost pus de ieșeni „să fie cap al târgului” [8, p. 12]. Fiul acestuia, Hurmuzachi (al cărui nume de botez a devenit nume de familie), a ajuns logofăt și vornic de Botoșani. El era căsătorit cu fiica vistiernicului Ștefan Luca, omul de încredere și solul de taină al lui Dimitrie Cantemir. Această Ilincă era nepoata cronicarului Ion Neculce [2, p. 9].

Hurmuzachi a avut patru feciori. Primul, Alexandru, ajungând postelnic, prin anul 1766 a făcut pe cheltuielile sale o copie a cronicii lui Ion Neculce. Un altul, Matei, a fost în timpul încorporării Bucovinei la Austria mare paharnic și părcălab de Cernăuți. În ținutul Cernăuților el stăpânea moșiile Cernauca,

Vasilău și Văslăuți. Al treilea, Ștefan, a fost vistiernic și părcălab de Hotin. Iar ultimul, Constantin, mare medelnicher, a deținut funcția de părcălab de Galați [3, p. 736]. Acesta, căsătorit cu Ruxandra, o grecoaică din Constantinopol, a moștenit Cernauca din Bucovina de la fratele său Matei, care nu a avut urmași. În 1781, când a fost creată, la îndemnul împăratului Iosif al II-lea, Comisia austriacă de delimitare a proprietăților funciare din Bucovina, medelnicherul Constantin Hurmuzachi se afla stabilit cu traiul în Cernauca, sat din imediata vecinătate a Toporăuților lui Miron Vodă Barnovschi, situat la o distanță de 18 km de Cernăuți [2, p. 15]. În 1792 el a fost trecut în rândurile nobilimii bucovinene și galițiene cu gradul de cavaler și a fost intabulat ca proprietar al moșiei Cernauca în Tabula Bucovinei [3, p. 736].

Marele medelnicher Constantin Hurmuzachi, decedat în 1792, a avut trei fii, și anume Constantin, mare comis, Alecu și Doxachi, precum și o fiică, Nastasia, căsătorită cu boierul Vasile Vasilco din Lucavăț pe Siret [8, p. 13]. Urmașilor le-a lăsat ca moștenire Cernauca din Bucovina și părți din moșiile Cârjoaia Zbiereni și Horodiștea aflate în Moldova.

Doxachi, cel de-al doilea fiu al lui Constantin și al Ruxandrei Hurmuzachi, s-a născut în anul 1782 la Horodiște, în ținutul Dorohoiului și carte a învățat, cu dascăli moldoveni și greci, la curtea părinților săi. Din fragedă tinerețe el s-a călugărit, mai ales la îndemnul maicii sale, Ruxandra, o femeie foarte ambițioasă și nesățioasă de avere. Doxachi sau „Doroftei monahul”, cum îl zeflemisea maică-sa, și-a dobândit pentru acele vremuri o cultură respectabilă. În 1804 și-a părăsit metocul. Având 22 de ani, venea în Bucovina, pe la Mamornița, să ia în stăpânire moșia de la Cernauca, năpăstuită de contele Logothetti, proprietarul satului învecinat Șerăuți [2, p. 8]. Atunci el n-a putut intra în posesiunea ocinei părintești, căci nu atinsese vârsta de 24 de ani, adică majoratul. Mai stătuse doi ani la mănăstire, revenind la Cernauca în 1806. Între timp, Ruxandra Hurmuzachi arendase moșia unui arendaș polon, pe nume Grigori Torosievici. Alungându-l de pe moșie, pentru a nu da prilej de înstrăinare a ocinei medelnicherului Constantin Hurmuzachi, Doxachi a fost dat nu o singură dată în judecată de către născătoarea sa și purtat la procesele de la Forum

nobilium din Cernăuți.

S-a căsătorit în 1810 cu Ilinca, unica moștenitoare a stolnicului Iordachi Murguleț, proprietarul moșiei Mihalcea de lângă Cernăuți [2, p. 60], dar stăpân deplin al Cernaucăi avea să devină în 1818, după ce schimbă pământul Ilincăi cu partea din Cernauca ce-i revenise, prin dreaptă împărțire, surorii sale Nastasia și după ce părțile lor din această ocină i le dăruiseră frații săi Constantin și Alecu [2, p. 152–153].

Cu Ilinca, odrasla Murguleților, boierul Doxachi Hurmuzachi a avut șapte copii cu o viață mai îndelungată: fiii Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru și Nicolae și fiicele Eliza și Eufrosina [4, p. 174]. Eliza s-a căsătorit cu marele logofăt Gheorghe Sturdza, care își avea conacul în Dulcești de lângă Roman, iar Eufrosina era măritată cu boierul Petrache Petrino din Basarabia [4, p. 174].

Stabilindu-se în Bucovina și devenind cetățean austriac, Doxachi Hurmuzachi a rămas și supus moldovenesc. Dubla cetățenie a făcut din el și din urmașii săi să fie și să rămână și buni români, și cetățeni austrieci loiali pe tot parcursul vieții lor. De aceea domnii Moldovei l-au distins cu ranguri boierești de onoare. Astfel, din 1819 el obținuse rangul de căminar, în 1827 – cel de mare agă, iar în 1856 – titlul de mare vornic [3, p. 736].

Doxachi Hurmuzachi, nestorul românilor bucovineni, s-a stins din viață la 30 martie 1857 în Cernăuți și este înmormântat în curtea bisericii „Sf. Arh. Mihail și Gavriil” din Cernauca, ctitorie a sa din 1825.

Conacul boieresc de la Cernauca, în care Doxachi Hurmuzachi a locuit peste o jumătate de secol, a fost până spre sfârșitul veacului al XIX-lea un „cuib de moldovenie” în noianul de străinism care a copleșit Bucovina după 1775, „un adevărat templu în care se păstrase cu sfințenie limba și obiceiurile românești” [8, p. 14]. Trăind în regiunea dintre Nistru și Prut, regiunea expusă rutenizării prin imigrările în masă din Galiția învecinată, Doxachi a păstrat tradiția românească și a încercat să oprească noul curent politic care amenința să aducă mari prejudicii caracterului istoric românesc și ortodox al Bucovinei. El a manifestat întotdeauna o atitudine de rezistență față de dominația habsburgică, față de

politica, nefastă pentru Bucovina, a Guberniului de la Lemberg, a avut o mare înrăurire asupra altor familii și a servit ca exemplu pentru alți boieri și mazili români din Bucovina.

Conacul de la Cernaucă și casa din Cernăuți, cumpărată în 1812 de la contele Leon Logothetti, au devenit centre de întâlnire a intelectualilor din Bucovina, Moldova și Basarabia, în care se discutau „în liniște și fără pasiune problemele naționale și sociale atât privitoare la românii din Bucovina, cât și la cei de peste hotare” [11, p. 198]. Aici și-au găsit adăpost și mângâiere, în timpul de cumpănă, fruntași ai românilor din cele trei țări române. De-o vorbă, cel mai de seamă apărător al refugiaților moldoveni din 1821–1823 în Bucovina a fost anume jovialul Doxachi Hurmuzachi. Refugiaților le-a căutat gazde în Cernăuți; provizoriu i-a primit și în casele sale. Îi vizita zilnic, pornind călare de la o gazdă la alta. Despre ospitalitatea lui, devenită proverbială, le scrisese unor prieteni de ai săi mitropolitul Moldovei Veniamin, care în 1821 se retrăsese la Colincăuți, în Nordul Basarabiei, unde stătea în „plângătoare ședere”: „Să veniți la satul Cernaucă de la graniță a du-sale căminarului Doxachi Hurmuzachi, unde mă voi afla și eu” [1, p. 16]. Printre localitățile învecinate Cernaucă și Colincăuți, de la 1812 trecea granița între Imperiul Habsburgic și Imperiul țarist, sfâșiind astfel trupul Moldovei lui Ștefan.

Numeroșii refugiați din Moldova și Transilvania, printre care Vasile și Iancu Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Iacob Bologa, Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu etc., au fost găzduiți de Ilinca și Doxachi Hurmuzachi în anii 1848–1849. Când, de pildă, Iraclie Porumbescu, pionier al scrisului românesc din Bucovina, tatăl viitorului compozitor Ciprian Porumbescu, i l-a prezentat pe Aron Pumnul, abia sosit la Cernăuți, boierul Doxachi și-a îmbrățișat musafirul, l-a sărutat pe frunte și i-a zis: „Poftim, domnule, și privește de acum înainte casa mea ca pe a dumitale” [7, p. III]. Amintindu-și despre șederea sa în Bucovina, un alt participant la evenimentele revoluționare din 1848 din Transilvania, Ioan Rusu, scria: „Auzind boierii din Bucovina de sosirea mea la Cernăuți mi-or trimis bani de ajutor, unii câte 5, alții câte 10 ruble rusești, apoi de câte ori mergeam de la Cernaucă la Cernăuți bătrânul Hurmuzachi întotdeauna îmi da câte o băncuță de 10 florini zicând că la oraș nu poți merge fără bani” [9,

p. 124].

Doxachi Hurmuzachi a fost adeptul ideii separării Bucovinei de Galiția și a constituirii ei în ducat autonom. El a fost și membru marcant al Comitetului duhovnicesc, creat în mai 1848 din reprezentanți ai clerului și din laici pentru a se opune felului dictatorial al episcopului Eugenie Hacman de a administra Eparhia Bucovinei. Către sfârșitul vieții a tradus din limba greacă și o broșură cu tematică religioasă. Acest om foarte pitoresc „reprezenta vechea societate moldovenească nu numai prin portul său, prin obiceiurile românești, prin tradițiile naționale, ci în el s-a evidențiat, în primul rând, sufletul românesc, sincer și ospitalier și de aceea era firesc ca acest boier, trăit într-un alt mediu, mai patriarhal și cucernic, dar mai sănătos, să dea aceeași creștere fiilor și fiicelor sale, de care s-a făcut singur părtaș în casa părintească de la Horodiștea” [8, p. 18]. Despre felul cum se purta stăpânul moșiei Cernauca ne spune același Iraclie Porumbescu: „Îmi aduc aminte... cum bătrânul boier Hurmuzachi, în hainele sale patriarhale, în antereu adică, de arșenic de mătase, încins cu șal scump de Bagdad, care ajungea până sus de piept, cațaveică de blană de jderi, deasupra cu giubea de cel mai fin postav, în cap cu fes roșu, de sub care se vedea retezatul păr, alb ca laptele și peste fes pălăriuță sură; în mână cu o vârguță de gutapercă cu bold de aur la mănunchiu, călare pe sur sprinten și focos, ce mergea în umblet măsurat și cilibiu, de ți-era mai mare dragostea să te uiți la el și la septegenarul său călăreț” [6, p. 189].

„Patriarhul” de la Cernauca avea 75 de ani când a trecut în lumea celor drepți. Dar, înainte de a închide ochii pe vecie, el le-a lăsat urmașilor un impresionant testament, pe care l-a publicat „Telegraful Român” din Sibiu [5, p. 120]. Acest testament politic releva cele trei mari și sfinte îndatoriri, pentru care românii bucovineni aveau să răspundă în fața lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și urmașilor lor. Aceste îndatoriri erau: iubirea de patrie, iubirea de limbă și iubirea duhovnicească. În situația dată, pentru a nu fi purtați de valurile străinismului, românul bucovinean trebuia să iubească patria, limba și biserica, căci: „Românească este țara aceasta în care trăim, câștigată și păstrată cu sângele străbunilor și înzestrată cu drepturi românești care n-au putut să apună, pentru că sunt o proprietate nepieritoare a ei.

Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au

păstrat-o străbunii în timpul barbariei, chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărata limbă a acestei țări, nici un drept nu s-a aflat în putere ca să o desființeze.

Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletului nostru, care, cu toate că are drepturile cele mai frumoase, se află totuși în împrejurările de față amenințată de niște jurstări nefavorabile și cere ajutorul fiilor săi ca să o apere” [12, p. 30].

Bibliografie

1. Teodor Balan, *Refugiații moldoveni în Bucovina 1821 și 1848*, Editura „Cartea Românească”, București, 1929.
2. Dumitru Covalciuc, *Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2002.
3. Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia română*, Tom. I; Sibiu, 1898.
4. Constantin Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni*, Broșura II, Cernăuți, 1894.
5. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991.
6. Iraclie Porumbescu, *Amintiri*, Ediție îngrijită, prefăcută, note și glosar de Nicolae Oprea, Cluj – Napoca, 1978.
7. Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, Cluj–Napoca, 2002.
8. Petru Rușșindilar, *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1995.
9. Ioan Oros, alias Rusu, *Memorii*, București, 1989.
10. Ion Gheorghe Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei 1848–1850 dimpreună cu niște Notițe despre familia Hurmuzachi*, Cernăuți, 1899.
11. Teodor V. Ștefanelli, *Eudoxiu Hurmuzachi 1812–1912*, în „Junimea literară”, An. IX., nr. 11–12, Cernăuți, 1912.
12. *Testamentul politic al boierului bucovinean Doxachi Hurmuzachi*, în Almanahul cultural al românilor nord – bucovineni „Țara Fagilor”, vol. V, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1996.

Date inedite despre Eusebie Mandicevski

Vladimir ACATRINI,
*colaborator la Biblioteca științifică a Universității Naționale
„Iuri Fedkovyci” din Cernăuți*

La fel ca orice oraș al Monarhiei Austro-Ungare, orașul Cernăuți a fost marcat de existența concomitentă a unei varietăți de limbi, etnii și confesiuni religioase: aici se conversa în germană, ucraineană, română, idiş și poloneză, iar oamenii se rugau pentru mântuirea sufletului propriu în una din numeroasele sinagogi sau într-una din bisericile greco-ortodoxe sau romano-catolice, armenesti sau luterane – acestea fiind doar grupările mai importante. Însă, spre deosebire de alte orașe multiculturale ale monarhiei, în Cernăuți a dominat armonia și toleranța: Cernăuțiul, această „Vienă a Estului” sau „Ierusalimul de lângă Prut” putea să țină în frâu numeroasele tendințe politice radicale ale epocii și mai ales, naționalismul și antisemitismul.

Deosebit de semnificativ pentru menționarea armoniei interetnice și interconfesionale au fost instituțiile muzicale ale orașului, cea mai importantă fiind Societatea de muzică (Muzikverein).

Familii cum au fost cele ale Flondorenilor (care au dat doi compozitori de marcă și o solistă vocală apreciată în lumea operei occidentale), Saghin (trei cântăreți de operă și o profesoară de conservator), Scarlat (doi compozitori și mai mulți interpreți), Morariu (cu un renumit cvartet de coarde), Goian, Miculi ș.a. au marcat puternic viața muzicală a Bucovinei. Între acestea, familia Mandicevski ocupă un loc deosebit. Din sânul ei s-a ridicat acea personalitate complexă care a fost Eusebie Mandicevski.

Referitor la originea familiei Mandicevski astăzi se duc foarte multe discuții, îndeosebi despre originea națională, despre

locul de unde au venit și unde s-au născut membrii acestei familii. O parte din cercetătorii ucraineni, precum și Ilie Dugan în „Albumul mare al societăților academice «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți” afirmă că această familie ar fi venit din Galiția ca greco-catolici sau chiar de la Kiev ca „o veche familie ortodoxă slavă de preoți”. Ce-i drept, aceste afirmații nu se bazează pe documente de arhivă sau cel puțin pe izvoare bibliografice.

În lumina documentelor descoperite în ultima vreme, suntem tentați să susținem că aceste afirmații sunt greșite sau cel puțin nu întotdeauna corespund adevărului. În primul rând, tatăl renumiților compozitori, Vasile Mandicevski s-a născut în satul Băhrinești și a fost preot greco-ortodox în acest sat, o localitate ortodoxă de aproape 600 de ani. A slujit în această calitate și în alte sate românești cu populație ortodoxă, cum ar fi Molodia și Voloca pe Derelui. Tot în satul Băhrinești este înmormântat bunicul renumiților compozitori, Ion Mandicevski, care, conform Condiției morților pentru satul Băhrinești, din raionul Hliboca, pe anii 1843–1890, a murit la 18 iunie 1853, „la vârsta de 72 ani” ca paroh al satului Băhrinești (Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, F-1245, inv. 1, dosar 85). În cimitirul bisericii din acest sat se păstrează și azi mormântul parohului Ioan Mandicevski, fiind consemnată moartea lui la vârsta de 75 ani. De asemenea, găsim informații despre Ioan Mandicevski și în „Documente bucovinene” de Teodor Balan, unde, în documentul Băhrinești, din 5 februarie 1814, sunt numiți proprietarii satului: „Antohi Stroici lasă copiilor săi Gheorghe, Manolachi, Petrachi, Mihalachi și Niculai moșia sa Băhrinești”. În final documentul menționează și faptul că „la această dată m-am întâmplat și eu Iohan Mandetschewski pastor local” (vol. VI, 1760–1833, nr. 139, p. 414).

Informații foarte prețioase despre alți membri ai renumitei familii, cum ar fi Vasile, Constantin, Erast, Ecaterina, Maria, Aurora și Virginia, găsim de asemenea în fondurile Arhivei din Cernăuți, îndeosebi în cele legate de biserica satului.

În revista bilingvă a Mitropoliei Bucovinei „Candela”, pe anul 1896, (p. 512–513), la rubrica „Cronică”, aflăm că Vasile Mandicevski a slujit liturgia în satele Băhrinești și Molodia timp de 46 de ani. În anul 1873, arhiepiscopul Teofil Bendella l-a distins

cu Brăul Roșu, iar în anul 1880, arhiepiscopul Silvestru Morariu Andrievici i-a acordat titlul de exarh. Peste puțin timp, Vasile Mandicevski a fost ales egumen al Mănăstirii Putna, dar moare în 1896 și nu a reușit să intre în această slujbă. De asemenea, în baza statisticilor bisericești „Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal – Diöcese” (Anuarul ortodox bisericesc) pe anii 1847–1897, aflăm că Vasile Mandicevski a slujit în satele Bahrinești (1856–1867) și Molodia (1868–1891).

Toate aceste noi date dovedesc, în primul rând, cu certitudine originea etnică românească și confesiunea religioasă creștin-ortodoxă a acestei familii.

În al doilea rând, toți membrii familiei Mandicevski întotdeauna s-au declarat români, și nu de altă naționalitate, ori de altă religie, deși recunoșteau că pe linia paternă aveau ceva legături cu rutenii.

De asemenea mișcarea lor cultural-educatională a fost legată de-a lungul anilor de societățile culturale românești din Bucovina. Majoritatea au fost membri activi ai mai multor societăți cultural-muzicale, cum ar fi „Armonia”, „Junimea”, „Academia Ortodoxă”, „Societatea doamnelor române din Bucovina”, „Compozitori Români din Europa” și altele. Ei au fost prezenți mereu la diferite manifestări festive, jubilee, festivaluri și comemorări, care erau legate nemijlocit de viața culturală a românilor din Bucovina.

Cel mai reprezentativ membru al acestei familii de bucovineni, unanim recunoscut, este compozitorul Eusebie Mandicevski, care, conform cercetărilor ucraineni, s-ar fi născut la Molodia, unde i-a și fost pusă pe o clădire din sat o tăbliță comemorativă în acest sens. Cercetând cataloagele Gimnaziului german din Cernăuți (Ober-Gymnasium) din timpul studiilor lui Eusebie, adică pe anii 1867–1875, vedem că el este înregistrat ca născut la 18 august 1857, în Bahrinești (Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, F-228, inv. 2, dosar 27, fila 42).

Tot aici găsim un șir de informații nespuse de prețioase despre profesorii pe care i-a avut Eusebie la gimnaziu, colegii de clasă, gazdele sale din Cernăuți și altele. De asemenea, aici am găsit încă o dată confirmarea că limba lui maternă a fost româna, iar

confesiunea religioasă – creștin-ortodoxă. Rubricile catalogului, pe lângă aceste date, mai conțin și notele pe care le-a obținut Eusebie în toți anii de școală.

Este important să menționăm că prima comemorare a marelui compozitor a avut loc la Cernăuți în anul 1937. După instalarea puterii sovietice în nordul Bucovinei despre familia Mandiceschi nu s-a scris nimic, iar creația lui a fost dată uitării. Ce-i drept, o parte din membrii familiei, care s-a refugiat în România (Erast, Ecaterina) a încercat să promoveze creația compozitorului. Unul din primele concerte a fost dat în anul 1957, la Cluj-Napoca, concert la care a participat și sora lui, Ecaterina. În România și în alte țări din Europa, pe lângă concertele organizate în memoria compozitorului bucovinean, au fost scrise, începând cu anii 50 ai sec. XX, mai multe lucrări științifice dedicate compozitorului.

În ultimii 8 ani de când ne ocupăm cu studierea vieții și activității mai multor membri ai familiei Mandicevski, am descoperit un vast material informativ privind activitatea lor culturală, muzicală, pedagogică, am încercat să corectăm greșelile strecurate în publicațiile sovietice și ucrainene privind datele de naștere, originea lor etnică, cât și despre familiile cu care ei s-au înrudit de-a lungul anilor.

Multe materiale despre familia Mandiceștilor găsim în revistele și ziarele de limba română din Cernăuți, apărute atât în perioada austriacă, cât și în cea românească, cum ar fi „Junimea Literară”, „Apărarea Națională”, „Gazeta Bucovinei”, „Candela”, „Făt-Frumos”, „Glasul Bucovinei” și altele. Astfel de informații conțin și unele publicații de limbă germană și ucraineană, dar într-o măsură mult mai mică.

În cimitirul ortodox din Cernăuți sunt înmormântați unii din membrii familiei Mandicevski pe mormintele cărora inscripțiile funerare sunt făcute de asemenea în limba română.

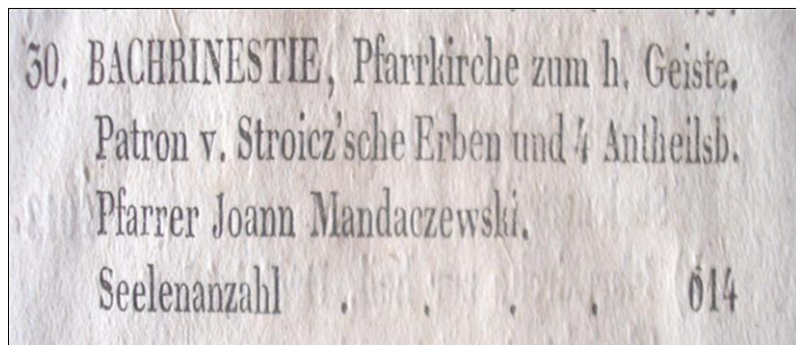
Mai jos, prezentăm un șir de fotocopii după documente din Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, precum și din broșuri și presa vremii.

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
Mandzygowski 18. Aug. 1887.	Lithuania Bakinsk	Leut. M. Havara in Moldavia	gk. u. o.

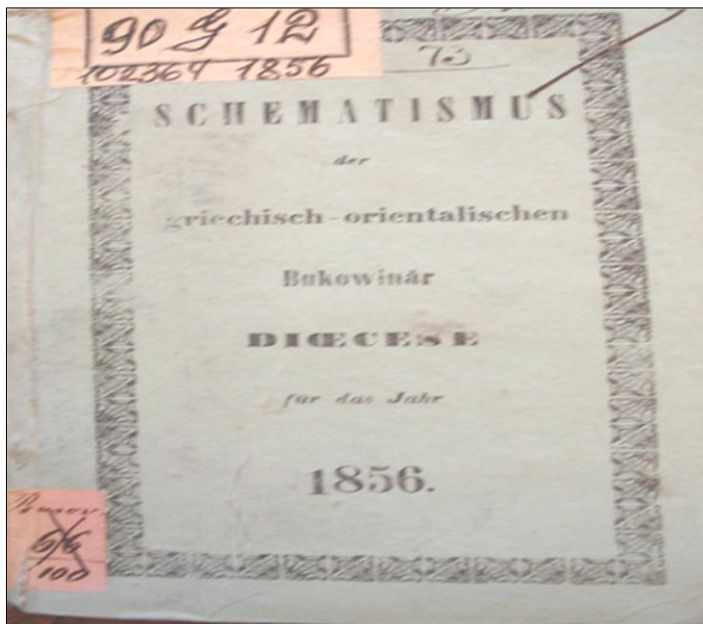
Un fragment de pagină din catalogul Gimnaziului german din Cernăuți pe anul de învățământ 1867/1868 cu numele elevului Eusebiiu Mandicevski

[illegible]

Pagină din catalogul Gimnaziului german din Cernăuți pe anul de învățământ 1867/1868

Mandicevschi Coperta „Schematismus”-ului pe anul 1841 cu date despre parohul Ioan

Seelenanzahl	623
Pfarrschule	
15. WOLCZINETZ, Pfarrkirche zur heil. Mariä Geburt.	
Patron Joann Freiherr von Mustatza.	
Pfarrer Alexander Zacharowski.*	
Seelenanzahl	1200
16. BAHNINESTIE mit CZETEZOJA, Pfarrkirche zur heil. Dreifaltigkeit.	
Patron Baron Mustatza	
Pfarrer W ssilie Mandiczewski.*	
Seelenanzahl	730
17. BAINETZ, Filialkirche zum heil. Peter und Paul	
Patron Apolonius von Simulski und 1 Anthellsbesitzer.	
Seelenanzahl	273
18. ROSFISCHA, Religionsfonds-Gut Filialkirche zur heil Mariä Geburt.	

Coperta „Schematismus”-ului pe anul 1856 cu date despre parohul Vasile Mandicevski

✝

Adânc întristați aducem la cunoștință înțelegerea din viață a mult iubitului
nostru frate, nepot și unchiu

EUSEBIE MANDICEVSKI

profesor emerit la Academia de muzică și artă dramatică din Viena
și arhivar al Societății Filarmonice de acolo

membru al Institutului de studii din Budapesta și al Institutului de studii din Viena, membru onorific al Societății Filarmonice din Viena, membru onorific al Societății de studii din Viena, membru onorific al Societății de studii din Viena, membru onorific al Societății de studii din Viena

care a răpusat Duminică în 14 I. c. în vârstă de 72 ani, în Sulz și se va înmormânta la Viena.

Parastasul, la care cu respect invităm pe celelalte neamuri, pe prieteni și cunoscuți, se va face Miercuri în 17 Iulie c. la ora 11 în Capela Mitropolitului. Cernăuți, 14 Iulie 1929.

Frăți și surori:
Virginia Turcan **Constanțin Mandicevski** și soția **Claudia**
Maria Turcan **Calu Mandicevski**
profesoară de muzică

Unchi: **Dr. Clementie Constantin Popovici**, arhimandrit și profesor universitar L. L.

Nepoți și nepoate:
Nedariu Dr. Gollakius **Vita Procopovici** **Dr. Alexia Procopovici** **Dr. Vica Mandicevski**
arhivist și muzicant profesoară de muzică profesoară de muzică membru al Societății Filarmonice
Chilia Văcărescu-Mandicevski **Nuli Mandicevski** **Dr. Ioan Turcan** **Radu Turcan**
membru al Societății Filarmonice membru al Societății Filarmonice membru al Societății Filarmonice membru al Societății Filarmonice

Anunț funerar despre decesul lui Eusebie Mandicevski

Eusebie Mandicevski

Modest Grigorcea

Rodica ZEGREA,
Șefa bibliotecii sătești din Prisăcăreni, raionul Hliboca

Se naște în anul revoluționar 1848 la Prisăcăreni, districtul Storojineț, și este fiul marelui proprietar funciar Alecsandru Grigorcea, filantrop, donator al Bibliotecii Gimnaziștilor Români din Cernăuți, membru al Reuniunii Române de Lectură (1862), apoi al Societății pentru Cultură și Literatură română din Bucovina din 1865. Este dat de părinți la Liceul German de Stat din Cernăuți, unde, printre colegii săi, se află și Mihai Eminescu. În 1866 își termină studiile secundare și se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Graz. În 1871, pe când se află la finea studiilor universitare, participă la petrecerea studenților germani care sărbătoreau cu fast căderea Sedanului și, deci, înfrângerea Franței în războiul franco-prusac. În toiul veseliei Modest Grigorcea se urcă pe o masă, scandând: „Vive la France!”. Îndignați că li s-a stricat petrecerea, studenții germani sar cu sabiile asupra lui, însă Modest Grigorcea apucă un scaun și se apără până ajunge în stradă. Fără îndoială, urmează duelul, dar prisăcăreanul își învinge adversarul, bucuros fiind că într-un moment festiv și-a demonstrat solidaritatea cu poporul francez.

În 1871, luându-și licența în drept, se întoarce în Bucovina. Tatăl său, Alecsandru, posesor al titlului nobiliar de cavaler, dorește ca Modest să administreze moșia sa din Prisăcăreni, fiindcă conacul i se află pe moșia sa din Carapciu pe Siret, dar Modest se angajează ca funcționar la administrația Bucovinei. În 1873 se retrage pe moșia părintească și într-o vreme este primar la Carapciu. În 1885 aderă la Societatea Politică „Concordia” și din 1891 până în 1897 este vicepreședinte al acestuia. Participă la crearea, pe baza

„Concordiei”, a Partidului Național Român din Bucovina și devine editorul „Gazetei Bucovinei”, organul de presă al acestui partid. Ziarul apărea de două ori pe săptămână, iar directorul lui era ardeleanul Pompiliu Pipoș. La 4 aprilie 1892 Modest Grigorcea este ales deputat în Dieta Bucovinei, reprezentând, alături de alți fruntași ai vieții politice, curia comunele rurale. În Dieta provinciei este foarte activ și se manifestă ca apărător înflăcărat al drepturilor românilor bucovineni, în conformitate cu legile imperiale aflate în vigoare. În timpul unor discuții aprinse, când unii deputați se opuneau ca în mai multe școli să fie introdusă ca limbă de predare română, Modest Grigorcea se ridică, ca și pe timpuri, când era student la Graz, și își rostește discursul în limba română. Un asemenea fapt până în acel moment nu s-a produs în Dieta Bucovinei. În semn de protest, adversarii românilor părăsesc sala, iar Modest Grigorcea devine eroul zilei.

Situația politică din ultimii ani ai secolului al XIX-lea cerea imperios revigurarea politicii naționale a corpului de alegători români, care ar fi făcut ca cei mai mulți politicieni să nu fie atât de dependenți de guvern. Iar guvernul Bucovinei făcea totul ca forțele politice românești să fie dispersate. Într-o asemenea situație, când lupta de apărare împotriva străinului trebuia să fie mai energică și să nu cunoască compromisuri, ca să fie obținute sau recucerite unele drepturi ale românilor, când unii politicieni, urmărind interese particulare sau pur și simplu din orgoliu acționau împotriva propriului popor, este creat grupul celor nemulțumiți de politica promovată de vechii boeri. În fruntea acestui grup se află Modest Grigorcea, avându-i ca sprijinitori pe Ioan Țurcan, George Vasilco, Gheorghe Popovici și Iancu Flondor. Aceștea, precum și adepții lor, crează în aprilie 1897 Partidul Poporal Român (Partidul Național Radical Român) în frunte cu Iancu Lupu. Vicepreședinți ai acestui partid sunt aleși Modest Grigorcea și Iancu Flondor. Organul de presă al noului partid este ziarul „Patrie”, care începe să apară la Cernăuți la 2/14 iulie 1897 până la sistarea lui la 21 aprilie/4 mai 1900. La conducerea acestui ziar este chemat ardeleanul Valeriu Braniște, care imediat semnează cu Modest Grigorcea contractul de editare.

Ca să se pună capăt disensiunilor între români, la 3 iulie 1902 Partidul Național Poporal ratifică înțelegerea cu Partidul Conservator Român, iar Modest Grigorcea se manifestă în favoarea frontului politic românesc și face parte din dirigența partidelor unite. La 17 iulie 1905 este fondat Partidul Național Român și președinte al lui este ales Modest Grigorcea, omul politic care se bucura de o autoritate binemeritată în rândurile românilor bucovineni.

În ultimii ani ai veții locuiește la Carapciu pe Siret, unde este primar și se ocupă cu agricultura. Nimic însă nu-l împiedică să participe la toate mișcările politice și culturale din Bucovina. Astfel, s-a numărat printre membrii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, este membru fondator și de onoare al Societății Academice „Junimea”, participă la fondarea Societății Doamnelor Române din Bucovina, sprijină cu elan Societatea Meseriașilor Români din Cernăuți și Suburbii. Anume lui i se încredințează președenția comitetului românilor din Bucovina pentru participarea la Expoziția Generală de la București din 1906. Mai are un mare merit în înființarea „Însoțirii de Credit și Economii” din Storojineț.

Acest patriot român se stinge din viață la 2 noembrie 1911, în etate de 63 de ani.

Din căsătoria sa cu Maria Burbel au rezultat patru copii: Iancu, Gheorghe, Eugen și Elena.

Iancu a fost cuscă cu Iancu Flondor, fiindcă fiica sa Elena s-a măritat cu Neagoe, fiul boerului de la Storojineț.

George a urmat dreptul la universitățile din Cernăuți, Leipzig și Innsbruck. Încadrat în Ministerul de Externe al Austro-Ungariei, a făcut parte din ambasadele acesteia din Londra, Berna și Constantinopol. Din 1920 a făcut parte din Ministerul de Externe al României. În perioada 1920–1923 a fost consilier de legăție la Constantinopol și Viena, iar între anii 1930–1932 a fost ministru plenipotențiar la Bruxelles. A mai deținut funcția de ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia (1938–1939). În cadrul Ministerului de Externe al României a fost director al afacerilor consulare, director al cifrului, director al protocolului și al cancelariei ordinelor. Din 1939, când s-a întors de la Varșovia, până

în 1940 a exercitat funcția de secretar general al Ministerului de Externe al României.

Nu deținem informații despre Eugen, celălalt fiu al lui Modest Grigorcea. Știm doar că era născut la 12 decembrie 1895.

Elena, unica fiică a lui Modest și Mariei Grigorcea, a fost prima soție a baronului Nicu Flondor, fratele mai mic al lui Iancu Flondor. După divorț s-a recăsătorit cu un oarecare Constantin Savu. Spița boierească a Grigorcenilor din Prisăcăreni și Carapciu, ramificată, a fost numeroasă și a dat neamului românesc oameni de mare valoare. Astăzi în aceste localități de pe Valea Siretului nu există nici un purtător al numelui Grigorcea. Acei care până la 1940 și-au administrat cu sârg moșiile, cât și descendenții lor, s-au refugiat în România și pe locurile natale n-au mai revenit.

CARTEA-CRONICI

„Revista Bucovinei”

Culturală. Politică. Economică. Literară,
București, 1 aprilie – 1 august 1916¹

Vasile I. SCHIPOR

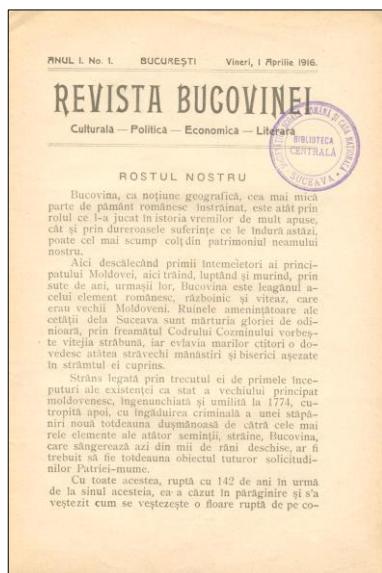
Periodicul „Revista Bucovinei” apare la București în intervalul 1 aprilie–1 august 1916. De format 17 x 24 cm, are un profil cultural, politic, economic și literar, așa cum se și subintitulează. Sub îngrijirea unui comitet, apare de două ori pe lună, având redacția și administrația în Pasajul Român, Nr. 14. Este imprimată la Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu, figurând la aceeași adresă. Cu un număr de 24 de pagini (exceptând numerele 2 și 3, care au 32 de pagini), fiecare exemplar costând 25 de bani, periodicul apare în perioada menționată mai sus cu nouă numere, însumând 224 p.

Articolul-program, care este și editorialul primului număr, se intitulează *Rostul nostru* și este semnat de Iorgu G. Toma-Corduneanu, p. 3–7.

„Bucovina, ca noțiune geografică, cea mai mică parte de pământ românesc înstrăinat – precizează autorul –, este atât prin

¹ Comunicare susținută în cadrul Colocviului „Bucovina. Carte, cultură, civilizație”, organizat de Institutul „Bucovina” al Academiei Române și Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, la împlinirea a 20 de ani de la fondarea periodicelor „Analele Bucovinei” și „Glasul Bucovinei”, Rădăuți, 16 mai 2014.

rolul ce l-a jucat în istoria vremilor de mult apuse, cât și prin dureroasele suferințe ce le îndură astăzi, poate cel mai scump colț din patrimoniul neamului nostru.

Aici, descălecând primii întemeietori ai Principatului Moldovei, aici trăind, luptând și murind, prin sute de ani, urmașii lor, Bucovina este leagănul acelu element românesc, războinic și viteaz, care erau vechii moldoveni. [...]

Relațiunile noastre cu frații de dincoace, întemeiate mai mult pe simpatii artificiale nutrite decât pe cunoașterea temeinică a sufletelor noastre, a nevoilor, de care erau zbuciumate, a nădejzilor și aspirațiunilor, care înmugureau în ele, relațiunile acestea, lipsite de puterea seriozității convingătoare și de farmecul sincerității adevărat frățești, și-au trădat insuficiența tocmai când ar fi trebuit să-și probeze vitalitatea lor, iar noi ne-am simțit în mijlocul fraților aproape străini și în mare parte neînțeleși.

Răul acesta n-a dispărut cu totul nici până azi, vina însă este acum numai a noastră, fiindcă n-am făcut aproape nimic pentru

înlăturarea lui. Zicem aproape nimic, fiindcă ceva totuș[i] s-a făcut: s-a scris și se scrie, și scrisul acesta a fost de multe ori bun și mai totdeauna folositor, dar cum el era răzleț, incoerent și lipsit de continuitate, nu putea să fie privit ca o manifestație colectivă a sentimentelor, ca o expunere autorizată a vederilor și credințelor noastre ale tuturor. Lipsită de duhul unității consolidate și al strânsei solidarități, activitatea noastră de până acuma n-a obținut și nici nu putea să obțină succesele dorite.

Această stare de lucruri nu putea să mai dăinuiască. Se impunea o strângere a rândurilor, o grupare a tuturor sub un singur drapel, în jurul idealului comun, o strânsă legătură a forțelor noastre izolate, legătură care, mărind încrederea întemeiată pe unire, să ne dea garanția succesului desăvârșit”².

„Veniți ca soli ai fraților la frați” și ca „purtători ai sfintei misiuni a pregătirii sufletelor unui neam pentru unul din cele mai mari și înălțătoare momente”, refugiații bucovineni ajunși în „Țara liberă” au convingerea misiunii lor: „Dând românilor de pretutindeni această publicație, pe care am numit-o simplu și modest «Revista Bucovinei», desfășurăm cutele unui nou drapel, sub care ne-am adunat cu toții, uniți într-un singur gând și într-o singură simțire, și intrăm, dornici de luptă și râvnitori de izbândă, în rândurile acelora, care nu cunosc astăzi un mai mândru scop al vieții decât lupta pentru desrobirea fraților și lărgirea moșiei românești până la hotarele ei naturale. În direcția culturală, politică și economică, programul nostru se rezumă, după cele zise, în puține cuvinte. [...] Adânc convinși că astăzi, mai mult ca orișicând, numai cea mai perfectă înțelegere și unire a tuturor poate să garanteze succesul acțiunii comune, pașii noștri vor fi călăuziți de duhul păcii între frați. Ne vom feri deci de orișice ar putea să turbure bunele raporturi dintre cei ce luptă cu aceeaș[i] cinste și sinceritate pentru acelaș[i] singur scop și nu ne vom amesteca în certele de partid ale politicii interne. [...] Vom îmbrățișa cu căldură toate chestiunile de interes general, care cad în competența noastră, vom da tot concursul acțiunilor cinstite și patriotice și vom combate cu energie toate pornirile vătămătoare intereselor țării și neamului nostru.

² Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Rostul nostru*, p. 1, 4–5.

Acesta ni este programul. Însuflețiți de dorința înfăptuirii lui, pășim, cetitorule, peste pragul tău, aducându-ți frățescul nostru salut”³.

Formatul periodicului se prezintă ca unul modern, întreținând rubrici distincte.

Editorialele sunt semnate în numerele următoare de: D. N. C. (nu știm cine se află sub acest pseudonim), *Înviere*, I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 27–30; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *O aniverzară*, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 59–60 (articolul se referă la împlinirea a 141 de ani de la „trunchierea Moldovei lui Ștefan cel Mare”); Emilian Slușanschi, *10 Mai*, I, nr. 415 mai 1916, p. 83–84; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Quousque tandem...*, I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 107–1011; Iorgu G. Toma-Corduneanu, „*Dulce Bucovină...*”, I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 131–134; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Cu prilejul ocupărei Bucovinei*, I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 155–159; † *Dr. Emilian Slușanschi*, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 179–184 (necrolog nesemnat); Iorgu G. Toma, *A cui e vina?*, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 204–206.

„Revista Bucovinei” face loc în paginile sale poeziei. Publică versuri aici: V. Huțan, *Copii răzleți*, I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 8 („Copii răzleți ca razele pribegi/Dintr-un apus de soarensângerat,/Și fărmeceți de-a firii sfântă lege,/Voi lanțul de robie ați sfărmat –/În ochi vă joacă azi o lacrimă amară.../Copii răzleți, copii pribegi, copii fără de țară.../Copii pribegi, ca Magii din Scriptură,/Voi care aduceți daruri: viața toată,/Și-acel blăstăm din urmă plin de ură,/– Un glas adânc, înădușit de gloată –/Pe care-atâți viteji murind îl îngânără.../Copii pribegi, copii răzleți, copii fără de țară.../Copii fără de țară, greul jug/Nu-l mai stropiți cu picături de sânge –/Dar cei rămași mereu, mereu vor plânge.../Pân’ veți aprinde-al desrobirii rug:/Să ardă stâlpii pajurilor din hotară.../Copii orfani, copii pribegi, s-aveți și voi o țară!”); M. Oltescu, *Bucovinei*, I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 16–17, sonet, scris cu prilejul mobilizării generale din Bucovina în vara anului 1914 („Din clopotele tale/Cu dangăt de aramă/În taină se distramă/O negură de jale.../Plutesc prin negrul haos,/În clipe cadențate,/Convoiuri desperate/Spre veșnicul

³ *Ibidem*, p. 6, 7.

repaos.//Scăldată-i toată firea/În lacrimi, ca și mine,/Văzându-ți omenirea//În rânduri cum tot vine,/Să-și afle prăbușirea,/Și nu știu pentru cine?”); G. Rotică, *Ciungul*, poem, I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 30–31; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *În vreme de boală*. După Lenau, I, nr. 2, 15 aprilie, p. 44–45; M. Oltescu, *Sonet*, I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 85 („De când o soarte crudă ne desparte,/Natura pentru mine farmec n-are.../În van îmi pironesc privirea-n zare,/Căci idealul meu se tot departe...//Mi-i gândul răsvrătit ca și o mare,/Văzând că n-am pe lumea asta parte,/Căci totu-i ticluit pe legi deșarte:/Cel mic e veșnic sclav la cel mai mare.//Și ca să văd o rază de dreptate,/Departa de-a tiranilor urgie,/Am căutat în zări singurătate...//Și-s mistuit amar de nostalgie,/Gândind cu drag la cele depărtate/Din lunga, nesfârșita-mi pribegie...”); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Corbul de la Potsdam*. După Georges Docquois, din *Les Poètes de la Guerre*, I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 88–91; M. Oltescu, *Cântec*, poezie de dragoste, I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 99; V. Huțan, *Spre zări însângerate*, poezie dedicată unui prieten de zbor, lt. aviator I. Peneș (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 112); M. Oltescu, *Sonet*, I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 115; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Cap de pipă*. Povestire de Anul Nou, După Cami, din *Les Poètes de la Guerre*, I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 120–121 [Qamil Izet Çami (1875–1933), poet albanez]; I. Dragoslav, *Sărăcie*, I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 134–135; I. Ojog, *Captus filii*, I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 160; M. Baci, *Mormântul din Busento*. Traducere după August von Platen, I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 160–161; Maria Dragu, *Pleacă berzele...*, sonet, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 186 („Pe cerul fumuriu, pătat și șters,/Se pregătește-n grabă de plecare/Poporu-ntreg de berze călătoare/Ce rătăcesc pierdute-n univers//Se duc în șiruri lungi, mistuitoare,/Alene legănate-n tristul mers;/Pe cerul mut rămâne scris un vers,/Al cărui înțeles pribeag ne doare.//Cu ele sbor aducerile-aminte/Din pacea înserării și-a iubirii/Și ne-nțelesul unor taine sfinte.//Arar din plânsul înghețat al friii/Încet se-nfiripează trist în minte/Un imn păgân adus dumnezeirii”); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Leul turnului de pază*. După Eugène Lemercier, din *Les Poètes de la Guerre*, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 187–188; M. Baci, *Dorului*, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 207; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Cea din urmă a Kaizerului*. După Lucien Boyer, din

Les Poètes de la Guerre, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 211–212.

Pentru realizarea programului asumat, „Revista Bucovinei” publică articole diverse (medalioane, evocări, studii statistice, cronici literare, articole de atitudine, dări de seamă). Unele dintre acestea sunt semnate cu pseudonim: D. Marmeliuc, *O. Goga, Cântece fără țară*, cronică literară (I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 8–12; A. C. Condrea, *Un profesor austriac despre etnografia Bucovinei*, studiu închinat dr. Raimund Friedrich Kaindl (I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 12–16); I. E. Torouțiu, *Supuși și subjugați. Austro-maghiarii în Bucovina și Serbia*, studiu statistic (I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 17–20 („Din felul cum un stat poartă războiul, se poate înțelege ușor care a fost politica de stat în timp de pace, oricât de misterioasă și adâncă ar fi părut atunci. Și întors: după politica de stat desfășurată în timp de pace, se poate prevedea caracterul războiului al aceluiași stat; războiul va purta timbrul politicii externe în timp de pace, față de statul cu care a ajuns în conflict și al celei interne față de națiunile pe care le stăpânește”, p. 17); I. E. Torouțiu, *O carte de-acasă*, cronică asupra lucrării *Poesii populare de pe câmpul de luptă adunate de la soldații români bucovineni*. Publicate de Simion Ivanovici și Victor Morariu, profesori la Gimnaziul din Suceava, Suceava, Editura „Școala română”, 1916, 96 p. (I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 32–38); A. C. Condrea, *Un profesor austriac despre etnografia Bucovinei* (II), studiu (I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 39–44); D. Marmeliuc, *Petre Liciu și Bucovina*. Cu prilejul desvălirii bustului din Focșani, evocare (I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 45–47); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Procentul [evreilor] în Magistratura din Bucovina*, studiu statistic (I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 48–51); Vasile Greciuc, *Biserica românească din Bucovina*. Cu prilejul apariției cărții lui Ion I. Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, Editura Casei școalelor, 1916, cronică (I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 61–64); I. E. Torouțiu, *Nicolae Gane (1 februarie 1838–16 aprilie 1916)*, evocare (I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 65–67); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Orfelinatul nostru*, dare de seamă, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 68–70; A. C. Condrea, *Un profesor austriac despre etnografia Bucovinei* (III), studiu (I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 70–74); P. Ogor, *O*

pată pe Universitatea din Cernăuți, articol de atitudine (I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 86–88); I. E. Torouțiu, V. Huțan, *Din Țara Fagilor*, cronică literară (I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 91–93); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Penetrațiunea germană în România*. Cu prilejul apariției studiului *Germania în România* de Marcel Bibiri-Sturia, București, 1916, cronică (I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 93–97); I.G.T.-C., *O ispravă frumoasă*, cronică (I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 97–98); D. Marmeliuc, *Noii academiciani: G. Coșbuc și I. Lupaș*, prezentare/medalioane (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 113–115); A. C. Condrea, *Discursul de recepție rostit la Academiei de D. Dr. Iancu I. Nistor*, cronică (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 116–117); Apostol D. Culea, *Cum ne cunosc savanții Apusului*, studiu statistic (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 117–118); V. Oprea, *Introducerea limbei românești ca obiect obligatoriu în școalele secundare din Bucovina*, articol de atitudine (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 118–119); *Orfelinatul românilor bucovineni*, completare la darea de seamă din numărul 3, articol nesemnat (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 121–122); N. Luca, *Impresii de la audiția muzicală „Damnațiunea lui Faust” de H. Berlioz*, cronică (I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 122–124); I. E. Torouțiu, *Din trecutul Cernăuților*, studiu statistic (I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 136–139); Dr. Aurel Morariu, *Economistul român Marțianu despre germanii în România*, studiu (I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 140–143); Grigore Lazăr, *Încă unul... † Vichentie Pentiu*, evocare (I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 144–146); D. N. C., *O societate venită la timp*, prezentarea Societății pentru Educațiunea Cetățenească, având drept scop „regenerarea poporului și a claselor conducătoare” (I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 146–149); Dr. Ovid Țopa, *14 iulie*. Cu ocazia sărbătorii franceze „Luarea Bastiliei”, articol de atitudine (I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 161–164); Petronius, *Salonul oficial*, cronică (I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 164–166); D. Marmeliuc, „*Șesuri natale*” de Nichifor Crainic, cronică literară (I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 166–169); Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Ceasul României*, articol de atitudine (I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 184–186); I. E. Torouțiu, *Emigranții de la 1848–49 și refugiații de la 1914–16*, studiu, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 189–191; Diogene, *Din factorii determinanți ai proceselor istorice*, studiu, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 191–194; Iorgu G. Toma, *Cum ne cunosc frații noștri italieni*, articol de atitudine (I, nr. 8,

15 iulie 1916, p. 194–196); I. E. Torouțiu, † *Temistocle Bocancea*, necrolog, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 208–211; Dr. Ovid Țopa, *Germanii și evreii*, studiu, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 213–218; Iorgu G. Toma-Corduneanu, „*La a doua răspântie*”?, cronică literară (I, nr. 9, 1 august 1916, p. 218–219).

La rubrica permanentă *De la noi de-acasă* semnează note, știri, de obicei sub pseudonim, mai mulți autori: A.C.C., † *Minodora Stefanelli*, necrolog, I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 21–22; I.G.T.-C., *Orfelinatul românilor bucovineni*, I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 22–23; I.G.T.-C., *Orfelinatul românilor bucovineni*, I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 51–53; † *Teodor Tabarcea*, necrolog nesemnat, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 74–75; P.T., † *Dr. Epifanie Gramatovici*, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 75; A.C.C., grupaj de știri: [„De aproape doi ani de zile frumoasa noastră Bucovină se zbate în obezile atâtor grele opreliști...”], [„Bucovina românească și stăpânirea austriacă...”], [„În gimnazii și licee băieții mai vârstnici nu fac decât aproape exclusiv instrucție militară”], [„Dar străinii și dintre ei chiar bunii patrioți austriaci...”], I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 100–101; A.C.C., [„Noua și viguroasa ofensivă rusească...”], I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 124–124; Ramvill, [„Vestita Universitate germano-semită din Cernăuți...”], I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 149; A.M.T., [„Bucovina, în partea ei de nord, de la Prut la vale peste apa Siretului...”], [„Surprinși de această vertiginoasă înaintare a rușilor...”], [„E totuși interesant să se știe...”], grupaj de știri, I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 149–150; *Orfelinatul românilor bucovineni*, dare de seamă, nesemnată, referitoare la colecte din țară, I, nr. 6, 15 iunie 1916, p. 151–152; Iorgu G. Toma-Corduneanu, *Spre frontieră; În Burdujeni; Din Bosanci; Din Suceava; Dincolo de frontieră*, grupaj de știri, I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 169–172; A.M., [„Din Bucovina ne vin mereu știri dureroase...”], [„Acum, după ce rușii și-au fortificat pozițiile de pe frontul din munții românești ai Bucovinei...”], I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 197–198; A.M., [„Peste câteva zile se împlinesc două luni de când Bucovina noastră e pentru a doua oară aproape în întregime cuprinsă de oști rusești...”], [„Revenim cu câteva date interesante asupra felului cum a fost realizată în Bucovina partea contingentată pentru această țară...”], grupaj de știri, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 219–220.

În cadrul rubricii *Cronica literară*, *Cronica științifică* ori

chiar *Cronica literară și științifică*, păstrată numai în primele trei numere, semnează: I.E.T., [Prof. N.I. Apostolescu: *Istoria literaturii române moderne. Observații critice*], I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 23; I.G.T.-C., [Dr. Ilie Piticari, *Organizația serviciului sanitar în Bucovina*, în „Revista științelor medicale”, anul XII, vol. I, nr. 1], I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 53; A.C.C., [Referiri la articolul prof. I. Ursu, *Tratatul României cu Tripla Alianță*, publicat în „Revista neamului”, nr. 13, din 1916], I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 53; D.M., Mihail Sorbul, *Patima roșie*, comedie tragică, București, 1916, cronică literară, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 75–76; I.G.T.-C., *Viața morală a popoarelor și războiul european*, referiri la cartea publicată de I.C. Delaturda, I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 76–77.

Rubrică aproape permanentă este *Spicuri din presa germană*, în cadrul căreia, cu excepția nr. 6, din 15 iunie, semnează: A.C.C., [„O telegramă din Pesta cu data de 30, publicată în ziarul «Neue Freie Presse» din 31 martie st.n.a.c. anunță...”], [„În ziarul «Pester Lloyd» nr. 89 din 29 martie st.n.a.c. cetim...”], I, nr. 1, 1 aprilie 1916, p. 23–24; A.C.C., grupaj de informațiuni, I, nr. 2, 15 aprilie 1916, p. 54–55; A.C.C., [„Ultimul discurs al cancelarului german a stârnit multă vâlvă în lumea întreagă”], [Informațiuni din presa germană], I, nr. 3, 1 mai 1916, p. 77–80; A.G.C., [„Toată presa germană și în special cea austriacă e plină de glorificări ale colosalelor succese austriace de pe frontul italian...”], I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 101–102; A.C.C., grupaj de informațiuni din diverse ziare germane, I, nr. 5, 1 iunie 1916, p. 125–126; A.M., [„Ziarul «Neue Freie Presse» din 6 iulie st.n.c. publică o recentă hotărâre...”], I, nr. 7, 1 iulie 1916, p. 173–174; grupaj de informațiuni din presa germană, nesemnat, I, nr. 8, 15 iulie 1916, p. 198–199; A.M., [„În timpul din urmă presa germană dă României o neobicinuită atențiune”], grupaj de informații excerptate din mai multe ziare, I, nr. 9, 1 august 1916, p. 220–223.

În toate numerele sale, „Revista Bucovinei” publică la rubrica *Bibliografie* liste cu noi apariții (în unele numere, acestea sunt bogate), unele cu mențiunea „Primim la redacție” (cărți și periodice, pentru care se dau datele complete, inclusiv prețul). De interes pentru noi sunt cărțile semnate de autori bucovineni, dar și cărțile ce privesc și Bucovina, tipărite în afara provinciei, pentru care se dau multe informații, cum este cazul lucrării elaborate de Val. Popa și N. Istrate, *Harta etnografică a pământului românesc*,

1. Transilvania; 2. Banatul; 3. Crișana; 4. Maramureșul; 5. Bucovina, 6. Basarabia; 7. Moldova; 8. Muntenia; 9. Oltenia; 10. Dobrogea, însoțită de tabele statistice privitoare la suprafață, populație, agricultură, mine, administrație și căi de comunicație (I, nr. 4, 15 mai 1916, p. 102–103).

Cu privire la cuprins, mai menționăm faptul că uneori „Revista Bucovinei” publică maxime și cugetări, ca de pildă în nr. 8, din 15 iulie 1916, p. 188 („Fii bun, milos și îngăduitor față de cei mai mici decât tine, iar față de cei mari fii mândru, hotărât și energic”; „Capul plecat sabia nu-l taie..., dar nu-l pleca atunci când ți se cere, și, când îl pleci de bună voie, bagă bine de seamă să nu treci de gradul sub care începe înjosirea”; „Istrăvitorul [risipitorul, cheltuitorul] aruncă banii ca gunoiul, sgârcitul strânge gunoiul ca banii”; „Cea mai mare zi din viață e aceea în care ai făcut cea mai mare binefacere”; „Gările cele mici sunt mândre că trenurile accelerate trebu[ie] să treacă pe dinaintea lor...”; „Cine-și cerșește dreptul său, merită să nu-l capete”).

„Revista Bucovinei” este editată cu profesionalism și apare cu un tipar îngrijit. Pe copertă, sus, sunt trecute toate datele tehnice: anul de apariție, numărul, locul, data completă a apariției, inclusiv ziua din săptămână. Sub titlu și subtitlu sunt trecute: adresa, regimul de apariție, costul unui abonament (8 lei pentru un an, 4 lei pentru șase luni, 25 de bani un exemplar). La mijloc este trecut cuprinsul numărului: numele autorului și titlul articolului, fără pagină însă, iar dedesubt este imprimată o vigneta. Jos: locul de apariție, tipografia unde se face imprimarea, adresa acesteia și prețul exemplarului. Pe coperta a II-a se fac precizări privind condițiile de colaborare, reproducerile din materialul revistei, abonarea. Tot aici, dar nu la toate numerele: *Poșta redacției*. La unele numere, pe ultima pagină, jos, este trecută imprimarea și adresa tipografiei, iar, alteori, pe coperta a IV-a, la mijloc, în chenar, este indicată tipografia și adresa.

Materialele revistei sunt delimitate, invariabil, printr-o vigneta: semnul Crucii (stilizat). Uneori, după editorial, apare reproduș câte un desen. La numărul 5, din 1 iunie 1916, desenul reprezintă o gospodărie românească tradițională, cu poartă impozantă, de tip maramureșean (p. 111). La numărul 7, din 1 iulie 1916, desenul reprezintă un peisaj, în chenar, la mijlocul căruia se află o frumoasă troiță, tot în stilul celor din Maramureș (p. 159).

„Revista Bucovinei” face publicitate numai pentru Orfelinatul românilor din Bucovina.

Pentru utilizatorii interesați, facem mențiunea că o colecție completă a periodicului de care ne ocupăm se află la Biblioteca Academiei Române din București, sub cota P I 4 382. Colecția folosită de noi, cuprinzând, de asemenea, toate numerele, provine din Biblioteca Centrală a societăților „Școala română” și „Casa Națională” din Suceava.

Spre deosebire de publicația omonimă din perioada 1942–1945, „Revista Bucovinei”, apărută la București în perioada 1 aprilie–1 august 1916, aproape necunoscută unui public mai larg de la noi, se bucură de atenție în rândul specialiștilor, beneficiind de câteva articole⁴ în lucrările noastre de referință. Digitizarea periodicului rămâne, în schimb, o problemă nerezolvată deocamdată.

Tipărirea articolului nostru în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucoveneni”, XXVII, 2018, reprezintă un gest de respect pentru această admirabilă lucrare a redactorilor și colaboratorilor refugiați la București din Bucovina aflată în vâltorile Marelui Război și, totodată, un îndemn la meditație pe câteva teme indisolubil legate: patria, istoria și destinul neamului românesc într-o lume aflată în veșnică prefacere.

⁴ Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 1993, p. 191; I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești 1790–1990*, ediția a II-a, revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 363. „Revista Bucovinei”, Cernăuți, ianuarie 1942–Timișoara, februarie 1945, este menționată numai la Suceava de Emil Satco și Ioan Pînzar în lucrarea citată mai sus, p. 191. Noi îi consacram un studiu amplu în „Analele Bucovinei”, anul XXI, nr. 1 (42), [ianuarie–iunie] 2014, p. 21–48. Ulterior, acesta este inclus într-un studiu amplu, „*Revista Bucovinei*”, un periodic dedicat „intereselor țării și neamului”, apărut în volumul „*Revista Bucovinei*” (București, 1916; Cernăuți, 1942 – Timișoara, 1945). *Bibliografie*, studiu introductiv și notă asupra ediției: dr. Vasile I. Schipor, *bibliografie*, indice de nume și album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Editura „George Tofan”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (40), Seria „Instrumente de lucru” (1), XXV, p. 5–43.

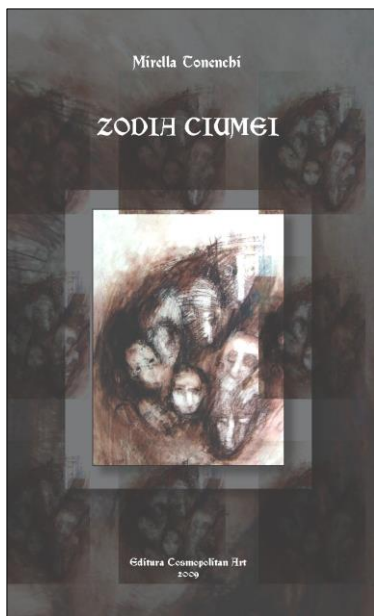
„Zodia ciumei”, un roman consacrat refugiului din Bucovina

Vasile I. SCHIPOR

Despre cele două refugii ale românilor din Bucovina, cel din vara anului 1940 și cel din primăvara anului 1944, s-au scris, de-a lungul anilor, mai multe cărți. Două dintre acestea sunt romane, altele câteva cuprind „amintiri”¹ și aparțin așa-numitei „literaturi de frontieră”: Vasile Țigănescu, *Refugiați*, roman, ediție îngrijită și finanțată de Mihai Pânzaru-Bucovina, prefață de prof. Elisabeta Prelipcean, Rădăuți, Editura RO Basarabia-Bucovina Press, Colecția „Scriitori bucovineni” (4), 1997, 158 p. (scrisă în partea a

¹ Aceste amintiri, ca „scriituri nonficționale”, aparțin „literaturii suferite”, adică trăite, constituindu-se într-un „gen hibrid” situat între literatură și istorie. Ca „literatură de frontieră”, „paraliteratură”, „literatură fără ficțiune”, „literatură secundă”, aceste scrieri ar defini „un tărâm al nimănui, neputându-se stabili procentual cât din memorialistică reprezintă istorie și cât literatură”. Și cele câteva volume de amintiri citate aici prezintă refugiul/evacuarea prin mărturii directe și au un grad sporit de subiectivitate. Deși sunt scrise ulterior evenimentelor, prin recursul la memoria care distorsionează, deși operează „o selecție subiectivă de amintiri” și nu „o inventariere obiectivă, impersonală a unor evenimente istorice”, și în cazul acesta amintirile aspiră să reflecte obiectiv realitatea. Exegeții genului memorialistic identifică „două voci temporale distincte” în astfel de scrieri: vocea trecutului – „evenimențială și faptică” și vocea prezentului – „afectivă și stilistică”. Istoriei i se subordonează „timpul trăirii, cu o componentă testamentară și un conținut obiectiv” iar literaturii „timpul mărturie, caracterizat prin filtrarea subiectivă a evenimentelor și libertatea stilistică a naratorului”. Vezi, între altele: Silvan Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, Editura Enciclopedică, 1971; *Literatura memorialistică*. Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, N. Steinhart, antologie, prefață, dosare critice, comentarii, note și bibliografie adnotată de Ion Manolescu, București, Editura Humanitas, 1996.

doua a anului 1940, cartea rămâne în manuscris aproape șase decenii); Severin Bodnar, *Memorial al durerii. Romanul unui refugiat*, București, Editura „V. Cârlova”, 1994, 178 p.; Mirella Tonenchi, *Zodia Ciumei*, Timișoara, Editura Cosmopolitan Art, 2009, 129 p.; Tațiana Vlad-Guga, *Fugiți de urgia bolșevică. Mărturiile autoarei și ale altor refugiați din vechea Bucovina*, București, Editura Christiana, 2013, 270 p.; Adrian Slimac, *Un bucovinean refugiat. Amintiri*, București, Editura AS, 2015, 360 p. (cartea circulă în rândul cunoscuților mai ales în format pdf).

Romanul *Zodia ciumei* reconstituie refugiuul din primăvara anului 1944, din perspectiva familiei Tonenchi. Ioan Tonenchi, născut în anul 1930, în localitatea Davideni, județul Storojineț, este fiul lui Constantin și al Aspasiei, originară din satul învecinat, Cireș. Face școala primară în Davideni (1936–1941). După ocuparea părții de nord a Bucovinei de către sovietici, este obligat să repete clasa a IV-a, cu o învățătoare nouă, rusoaică. Din 1942, își continuă studiile la Liceul „Regele Ferdinand I” din Storojineț.

Refugiat, la 26 martie 1944. „Era în mijlocul lunii martie – povestește după război Ioan Tonenchi –, nu mult după sosirea mea acasă de la Storojineț. De la Prefectură venise ordin la Primărie să se pregătească oamenii de evacuare, căci rușii erau pe aproape și în câteva zile frontul ajungea din nou în Bucovina. Mama, săraca, singură, era speriată. Tata, la plecare, i-a zis că dacă vin rușii să ia copiii și să plece, pentru că am văzut o dată ce înseamnă să fii sub stăpânire rusească. [...] Am primit de la Primărie un ordin de evacuare pentru întreaga familie și atunci ne-am pregătit de plecare. Aveam o șură în spatele casei,

unde ne-am gândit că puteam ascunde tot felul de lucruri, ca la întoarcere să le găsim, căci toți erau siguri că vom câștiga războiul și ne vom întoarce. Atunci s-a apucat mama de copt pâine, de fript carne, ne-a pregătit haine și ce mai gândea ea că ne va fi de trebuință să avem de drum. [...] Mama ne-a pregătit la tustrei copiii câte o desagă de pus pe spate și fiecare aveam câte două rânduri de cămăși de schimb, două ștergare, o pâine de secară, o găină friptă și alte câteva lucruri mărunte. Toate familiile au primit ordin de evacuare. Fiecare pleca cu ce putea, unii au mers la gara din Storojineț să ia trenul, alții cu căruțele, alții pe jos. [...] Tuturor le era teamă de ruși, nimeni nu îi voia, toți se fereau, se adăposteau sau fugeau de ciuma aceea anunțată. Groaza aceea de ruși, instalată cu ocazia primei vizite a acestora în Bucovina de Nord, îi făcea pe oameni, în absența unei posibilități de a lupta împotriva lor, nu doar să renunțe la tot, ci și să-și asume o responsabilitate enormă, atât pentru ei cât și pentru familiile pe care le aveau în grijă. Libertate sau moarte, nu mai făceau diferență”².

Familia Tonenchi este repartizată cu refugiul la Baia de Aramă, la fel ca toți refugiații din județul Storojineț. De aici este trimisă la Șovarna de Jos, Mehedinți, până în iunie 1944, când, eliberat din armată, Constantin Tonenchi primește aprobarea de plecare a familiei sale în Banat, în satul Tincova, comuna Sacu, din apropiere de Lugoj. Ioan Tonenchi își continuă studiile la Liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj. În 1948, la recrutare, este etichetat „transfug bucovinean” de către șeful Comisariatului Lugoj, un lăcătuș cu șapte clase primare făcut peste noapte maior³. Ajuns inginer, Ioan Tonenchi se stabilește cu familia în Arad.

Inginerul Ioan Tonenchi își povestește în refugiu experiența sa de viață adeseori în familie și în cercurile apropiate, ca într-un adevărat ritual al perpetuării memoriei colective, frecvent întâlnit în pedagogia socială a refugiaților bucovineni. Soția sa îi consemnează povestirile, care stau la baza romanului *Zodia Ciumei*, scris și

² Conf. Mirella Tonenchi, *Zodia Ciumei*, 2009, p. 95–96, 97, 105.

³ *Ibidem*, p. 125–126.

publicat de către fiica sa, Mirella Tonenchi⁴, în 2009: „Povestirile le-am auzit de nenumărate ori, la început ascultam pur și simplu, aveam să înțeleg mai târziu dar îmi plăcea să ascult de zeci de ori poate aceeași poveste, aceeași întâmplare, deși o cunoșteam pe de rost, știam ce urma să vină, uneori interveneau elemente noi pe care el și le amintise ulterior sau poate doar le omisese înainte, am crescut având în minte o idee extrem de limpede, aceea că tatăl meu fugise de ruși, de comuniști. [...] El ne-a vorbit, povestitor trăit prin cele trecute, ne-a amintit seri de-a rândul, ore după ore, uneori doar mie și mamei mele, alteleori neamurilor, prietenilor și la un moment dat mama mea a început a scrie, a nota, de aducere aminte ori doar pentru neuitare [...]. Scriind tot mama mea, el povestind, amintind ce a trăit, ceea ce s-a întâmplat, lui și lor, m-am trezit în fața mea cu un text, o scriere, în care nu cronologia, nu scriitorul, ci istoria, vremea și cei ce au trăit-o au importanță și contează, mama mea a intuit, a știut în întreg acest răstimp alături de el, în 48 de ani de căsnicie, soțul meu mi-a povestit de atâtea ori despre satul lui drag, despre evenimentele care i-au marcat întreaga viață, încât am putut urmări pas cu pas o parte din copilăria sa zbuciumată, m-am contopit cu acel băiat maturizat înainte de vreme și parcă mă vedeam pe mine trecând prin acele clipe [...]. Povestea lui și a lor, a celor mulți, numărați sau nenumărați, împrăștiți în toate zonele țării, ale unei țări rotunde și fără colțuri. Vremurile lor trăite în acel an de ocupație sovietică, pe urmă drumul pas cu pas al bucovinenilor dinspre un loc al lor către altul ce nu va fi fost niciodată al lor, dar în care cei mai mulți au rămas și din care au plecat doar pe calea cu un singur sens ce o vom porni cu toții, într-o zi. M-am apropiat de textul scris de mama după povestirile tatălui meu cu un soi de sfială, cu un sentiment de anume plecăciune și în

⁴ Născută în 1965, Mirella Tonenchi este licențiată a Facultății de Mecanică și a Facultății de Științe Economice, secretar literar la Teatrul de Marionete din Arad, coordonator al Agenției de Publicitate de la Teatrul Dramatic Constanța și referent de marketing la Teatrul Național Timișoara. Colaboratoare la revista „Laboremus” de la Liceul „Ioan Slavici” din Arad, autoarea plachetei de versuri *Ioana*, Timișoara, Editura Mirton, 2000.

același timp de teamă. [...] Ieri, de Buna Vestire, atunci când s-a cristalizat zodia ciumei pentru unii, toți aceia constituie sâmburele acestei scrieri, ieri, când ei au plecat pentru totdeauna pe jos în urma căruțelor ca să se întoarcă acasă doar în vizită, ieri, dar ieri înseamnă mai mult decât atât, înseamnă înainte și după, înseamnă tot sau aproape totul pentru ei, nu doar un moment, nu o clipă, n-au trecut decât șaizeci și cinci de ani de atunci, o viață de om, unii au trăit mai puțin, el avea paisprezece ani atunci de Buna Vestire, când au încărcat tot ce au putut într-o căruță și-au pornit spre România, ce mai era și asta că doar și ei erau România sau poate că nu, dar nu știau, nimeni nu va putea niciodată să scrie pe măsura a ceea ce au trăit ei, ce bine că mea mea a notat tot. S-au pierdut copii, părinți, s-au destrămat familii, unele s-au regăsit, altele nu, cine știe pe unde or mai fi trăind bucăți, fragmente, unii se caută și astăzi, câțiva au renunțat, alții au murit fără să lase din mâini speranță”⁵.

Mirela Tonenchi valorifică aici povestirea tatălui său, inginerul bucovinean Ioan Tonenchi, despre refugiu într-un microroman biografic narat pe două voci, una de copil, cealaltă de adult, introducând totodată în climatul dramatic al epocii, reconstituit artistic aici, „mici istorii”, care au „o anumită doză de umor, destinând și umanizând această lume” tragică⁶.

⁵ *Ibidem*, p. 5–8, *passim*.

⁶ Așa cum observă critica literară la întâmpinarea cărții, Mirella Tonenchi „iese în lume cu un roman-document pornit din povestirile propriului tată [...]. *Zodia ciumei* face parte dintr-un șir de lucrări dedicate fenomenului bucovinean [împietind] ceea ce s-a întâmplat în mod direct unor oameni apropiați cu firul dur al istoriei, cu evenimentele dramatice din preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Aproape toți cei care le-au trăit ar putea scrie un volum pe această temă, dar n-o fac fiindcă le lipsește curajul și talentul. Mirella Tonechi preia povestirea tatălui cu un instinct scriitoricesc sigur. Se întoarce la vremea primei copilării a acestuia, apoi lângă impresiile lui de la maturitate se adună și alte mărturii. Autoarea are înțelepciunea de a-și păstra calmul și știe să păstreze o doză de fatalism care, până la urmă, mai dă o șansă. [Autoarea] găsește câte o sintagmă care prinde realitatea în ceea ce are ea mai mișcător, dar introduce în acest climat absolut dramatic mici istorii care au o anumită doză de umor, destinând și umanizând

Fluxurile și refluxurile memoriei reconstituie universul vieții din Bucovina septentrională din preajma celei de a doua conflagrații mondiale: viața de zi cu zi din Davideni, județul Storojineț și împrejurimile sale, gospodăria părinților, familia și neamurile apropiate, refugiul polonezilor din toamna anului 1939, invazia sovietică, de Sfinții Apostoli Petru și Pavel 1940 („În 28 iunie la ora două a după-amiezii începea calvarul roșu ce avea să aducă românilor basarabeni și nord-bucovineni cele mai acute chinuri, străine lor până atunci: trunchierea pământurilor, deportările, teroarea și foametea, prigoana spiritului, fuga”; „instalarea acelu

această lume”; „Zodia Ciumei este povestea unei fugi... Și a motivelor care au stat la baza acesteia. În primăvara anului 1944, mii de locuitori ai Bucovinei de Nord își părăseau casele, pământurile unde trăiseră buncii și străbuncii lor, încărcând atât cât se putea din agoniseala unei vieți în câte o căruță și porneau pe jos, în urma ei, spre o altă țară. România. De fapt tot țara lor, căci și ei erau România sau poate că nu mai erau, dar nu știau asta. După un an îndurat sub ocupație bolșevică (între 1940 și 1941), când în 1944 rușii se apropiau din nou de granița de atunci a României, bucovinenii au hotărât să scape Ciumei Roșii și și-au asumat, cu orice risc, fuga... Tatăl meu avea 14 ani când a plecat din Bucovina, din Davideniul lui, iar mini-romanul meu a pornit de la povestirile sale. Totul e real, trăit, s-a petrecut «aidoma»” mărturisește, cu emoție, Mirella Tonenchi; „Zodia ciumei este o relatare la cald, după mai bine de o jumătate de secol, a unei tragedii personale circumscrise unui moment de cumpănă al istoriei românești – cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Pe de altă parte, [autoarea] recurge la perspective multiple și inedite totodată. Narat pe două voci, una de copil, cealaltă de adult, acest micro-roman biografic este o necesară restituire. Iar în contextul actual, se dovedește a fi mai actual ca niciodată”. Aprecierile aparțin unor critici cunoscuți în viața literar-artistică din Banat: Viorel Marineasa, Adrian Dinu Rachieru (originar din Bucovina), Gheorghe Schwartz, Anca Rotescu. Pentru mai multe informații, vezi și www.agenda.ro/news/news/.../amintiri-din-zodia-ciumei.html; www.newsarad.ro/stiri/21.html; www.comunicatemedi.ro/Zodia_ciumei_sau_adio_Bucovina_mea_ic_27693.html ; [www.vestul.ro/stiri/1412/carturestiul-intra-in-,,zodia-ciumei".htm](http://www.vestul.ro/stiri/1412/carturestiul-intra-in-,,zodia-ciumei) (accesat: 9 iulie 2017).

virus venit de aiurea pentru a-i înstrăina, pentru a-i supune, spre a-i alunga sau a-i ucide” – „ciuma cea roșie”⁷), retragerea armatei române și refugiul civililor, viața bucovinenilor sub cea dintâi ocupație sovietică, 1940–1941: închiderea bisericilor, scoaterea oamenilor la muncă forțată în pădure, nesiguranța vieții și teama permanentă, rusificarea învățământului și interzicerea limbii române în școli („totul trebuia să fie rusificat, învățământul, educația, societatea, sufletele”⁸), viața din Cernăuți, „cel mai frumos oraș al României de altădată, «o mică Viena»”, deportările („Lângă zidurile bisericii oamenii își șopteau ce au mai auzit, cine a mai fost ridicat noaptea din așternut, cine a mai murit, câte și mai câte. Unii dintre gospodarii mai înstăriți au fost luați și duși, nimeni nu știa unde, dispăruți pentru o vreme ori pentru totdeauna. Veneau rușii noaptea, băteau sau nu cu cizmele în poartă, intrau în casă, din pat îi luaau și îi duceau, apoi se auzea că-s deportați departe, prin Rusia”⁹), masacrul de la Fântâna Albă (1 aprilie 1941), revenirea autorităților române în partea ocupată a Bucovinei și Basarabia, după 22 iunie 1941 („Azi noapte la Prut/Războiul a-nceput,/Am venit să luăm iară/Moșia furată în vară”), cântecele soldaților români („Șapte mere-ntr-o basma,/Eu mă duc la Moscova,/Ca să-mi văd mândruța mea/Cum alege cânepa./Stalin șade și oftează./Stalin, Stalin, nu ofta,/Bucovina nu-i a ta/Și nici Basarabia”)¹⁰, deportarea evreilor din Cireș („Și am văzut-o atunci pe fosta mea învățătoare cu cele două fete ale ei, Slimca și Blimca și le ținea de mână aproape, foarte aproape de ea, de parcă cineva ar fi vrut să le ia de-

⁷ Mirella Tonenchi, *op. cit.*, p. 27.

⁸ *Ibidem*, p. 37.

⁹ *Ibidem*, p. 47.

¹⁰ Textul a circulat până la noi în diverse variante. Iată varianta pe care am auzit-o noi, frecvent, în povestirile tainice de familie, în refugiu, provenită din comuna învecinată Cireș-Opaițeni: „Sus pe deal la Moscova / Se culege cânepa; / Se culege fir cu fir, / Fața e un trandafir; / Se culege snop cu snop, / România într-un foc. / Ce gândeai tu, măi Stalin, / Să-ți bei ceaiul la Berlin? / Lasă că și noi vom bea / Cafeaua la Moscova”. Oamenii l-au auzit de la militarii care se întorceau victorioși în Bucovina ocupată, în iunie 1940, de către sovietici și care îl cântau, mărșăluind spre Cernăuți (sfârșitul lunii iunie 1941).

acolo [...]. Atunci m-a văzut. A ieșit din rând [...] și m-a îmbrățișat, apoi m-a sărutat și mi-a zis să învăț mai departe tot așa, că eram cel mai bun elev al ei. [...] Ester Schor o cheamă și e evreică. Mi-a părut rău că a trebuit să se întoarcă înapoi în rând și că nu a putut să rămână cu mine, cu noi la școală, că tare ne iubea și ne învăța numa' lucruri frumoase și atunci mi-a venit mie să plâng că n-am înțeles de ce a trebuit să plece și unde”¹¹), căutarea evreilor deportați de către consătențele lor din Davideni („I-am găsit în curtea unei școli împrejmuită cu un gard înalt de sârmă, cu ghimpi în partea de sus, evreii neavând permisiunea de a ieși din curte. [...] Straițele cu mâncare au fost aruncate peste gard, în timp ce lacrimi curgeau de ambele părți ale gardului, gard care de fapt n-avea nici un merit sau vină că era instituit acolo, între românii care-și reprimiseră dreptul la viață și acei evrei care nu se știa dacă și-l pierduseră sau pentru câtă vreme îl vor mai fi avut și de ce erau în locul acela. Un lucru este cert în amintirile mele, acelea care sunt, multe, puține, și anume că imaginea aceea va rămâne... ca un semn, ca un stigmat și să nu se mire nimeni când folosesc cuvântul ăsta, stigmat, pentru că m-a atins definitiv și de-atunci îl port cu mine, l-am asumat de bunăvoie sau inconștient și nici acum nu l-am pierdut, pentru că am știut să-l păstrez, fiindcă este al meu, este în mine, mâna mamei prin gardul ăla [ghimpat] și palmele învățătoarei mele adunând grămăjoara de alimente, ca pentru orfani. Fără părinți, fără adăpost, fără țară, fără nimic, fără. Au luat acele bucăți de pâine și ce o mai fi fost, iar prin șiroiul de pe obraji și zâmbetul etern al lor, de-abia se mai deslusea un adânc mulțumesc și atunci am rămas eu, copil de unsprezece ani, încremenit, când acele femei evreice au sărutat mâinile țăranelor noastre. Lacrimi și mulțumiri, inimi deschise, durere, mângâiere, iubire și iubire printr-un nenorocit de gard de sârmă ghimpată. Suferință și suferință, într-o aceeași lume de garduri invizibile, într-un moment în care Dumnezeu era ocupat cu lucruri mai importante”¹²; „La noi în sat trăiau zece, douăsprezece familii de evrei, harnici gospodari, buni vecini și nu exista niciun motiv ca ei să fie duși într-un lagăr sau

¹¹ *Ibidem*, p. 61.

¹² *Ibidem*, p. 64–65.

ghetou. Dar au ajuns acolo. La fel ca atâtea alte popoare ori crâmpoie din ele, au ajuns pradă discriminării și urii altor popoare ori oameni ce nu își conștientizau apartenența la umanitate, la același spirit¹³); viața de elev la Liceul „Regele Ferdinand I” din Storojineț, grădina familiei Flondor, refugiul bucovinenilor din martie 1944 („Rușii se apropie de țara noastră și în sat e vânzoleală mare. Toată lumea se teme că rușii vor ocupa din nou Bucovina. Să trecem iar prin ce a mai fost, să trăim din nou printre comuniști, să ne ia încă o dată tot ce avem, nimeni nu mai vrea, nici eu, cravata aia roșie la gât ca o cârpă, să învăț iar istoria lor, geografia lor, minciunile lor, în ucrainește, literele pe dos”¹⁴); „Pe urmă a venit 25 martie, sărbătoarea de Buna Vestire, tot satul era adunat la biserică și preotul ne-a sfătuit pe toți să plecăm cât mai repede. Noi hotărâserăm deja să plecăm în ziua următoare, în 26 martie. Am îngenuncheat apoi și am rostit *Tatăl nostru*. Cu binecuvântarea preotului pentru drumul necunoscut ce ne aștepta, pentru capătul lui ce nu știam unde și când va fi, ne-am despărțit unii de alții, în lacrimi și îmbrățișări, cu urări de bine și speranță de revedere. Și de întoarcere”¹⁵); refugiul familiei Tonenchi în Banat („A fost o schimbare violentă și evident marcantă pentru mine acea trecere de la mediul cu care eram obișnuit, în care crescusem și căruia îi aparțineam, de la imaginile zilnice ale munților cu pâraie repezi rostogolite peste pietrele mustind a mușchi verde, de la diminețile umede aburinde deasupra pădurilor de brazi, încolonați aidoma turnurilor unei catedrale gotice, mistic închinați în fața celor șapte nuanțe ale curcubeului. Trezirea la peisajul nou descoperit, în care câteva fire de paie abia mișcau într-o senilă adiere a unui vânt prea mult așteptat și unde singura culoare înfățișată privirii era galbenul maroniu al verii obosite, instalat în locul spectrului complet pe care îl știam”¹⁶).

Din bogăția de informații referitoare la epoca de dinainte de 1940 (1944), pe care le valorifică romanul, transcriem un fragment

¹³ *Ibidem*, p. 66.

¹⁴ *Ibidem*, p.88.

¹⁵ *Ibidem*, p. 97.

¹⁶ *Ibidem*, p. 93.

descriptiv referitor la conacul familiei Flondor din Storojineț: „Strada pe care era internatul, adresa mea de atunci, purta numele lui Iancu Flondor, unul dintre principalii artizani ai unirii Bucovinei cu Țara, din noiembrie 1918. Nu departe de internat, pe aceeași stradă desigur, se găsea conacul familiei Flondor, o casă frumoasă cu două caturi situată nu la stradă, ci în spatele unei grădini splendide, străjuită de o poartă imensă din grilaj de fier. Grădina aceea cu meri ce primăvara explodau în flori albe, amețitor parfumate până-n stradă, plantați în zigzag ca nu cumva să își facă umbră unul altuia, m-a impresionat și uimit peste măsură, căci nu pierdeam nicio ocazie de [a] da o fugă până acolo, indiferent ce anotimp ar fi fost, primăvară, vară sau poate mai ales toamnă și de a-mi lipi nasul de barele de fier lucrate cu o finețe măiastră, chiar dacă pentru doar câteva clipe, în care reușeam să mă transpun, să trec imaginar dincolo de gard și să mă trezesc în miezul unei grădini care s-ar fi putut numi al unui anume Eden. Apoi în partea din stânga, rondourile de trandafiri și hortensii perfect simetrice, înșiruri geometrice de cale, pe atunci habar n-aveam ce e aia o cală, și crini imperiali ce făceau legătura unora cu altele, de parcă grădinari regești veniți tocmai de prin Versailles ori creatori ai altor grădini celebre dăduseră tot ceea ce erau în stare, ca să stau eu și să mă zgâiesc la frumusețea lumii care credeam că e”¹⁷.

Romanul Mirellei Tonenchi *Zodia Ciumei* este încă o „necesară restituire”, circulând în Bucovina, din păcate, într-un fel de stranie clandestinitate. Felul în care este „administrată” și valorizată memoria familiei Tonenchi este remarcabil, îndemnându-ne, dincolo de atâtea zădărnicii, la cunoaștere și reflecție pe câteva teme: istoria, destinul, dănuirea prin cultură, creație, credință, omenie și dragoste.

¹⁷ *Ibidem*, p. 73.

La „Zorile Bucovinei”, arde în candela inimii amintirea artizanului Unirii

Deși nu e pentru prima dată, ci a devenit o tradiție, când „Zorile Bucovinei” și Societatea Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți îl omagiază pe Iancu Flondor, artizanul UNIRII, cel, care, în noiembrie 1918, a decis destinul istoric al românilor din Țara de Sus a Moldovei lui Ștefan cel Mare, grație căruia, cu 99 de ani în urmă, în Sala Sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți a fost semnat actul Unirii Bucovinei cu Regatul României.

De altfel, dacă acum doi ani, la aniversarea a 150-a de la naștere, Iancu cavalier de Flondor a fost sărbătorit la „Zorile Bucovinei” mai festiv, cu feți tineri, frumoși și talentați ce se pricep să cânte de se aude în cealaltă parte a Bucovinei rupte în două, cu frați întru ideal și latinitate din Bucovina întregită, colegi de idei și condei, prieteni din Suceava, anul acesta ziua de naștere al unuia dintre principalii ctitori ai Statului Unitar Român s-a desfășurat în Casa Limbii Române la „Zorile Bucovinei” într-un cadru mai sobru, amical, cu prieteni dragi, avându-l alături pe distinsul diplomat român Aurelian Rugină, consul la Consulatul General al României la Cernăuți.

Dând citire moțiunii Unirii Bucovinei cu Regatul României, inițiatorul și gazda evenimentului, domnul Nicolae Toma, redactorul-șef al „Zorilor Bucovinei” și președintele Societății Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți, a adresat mulțumiri Consulatului General al României la Cernăuți, în special Excelenței Sale Eleonora Moldovan pentru susținere și înțelegere, pentru prezența diplomaților români la manifestările culturale, găzduite de redacția ziarului, conturând unele momente de vârf din viața și activitatea lui Iancu Flondor, lider politic de frunte al românilor din Bucovina, militant pentru unirea națională a tuturor românilor.

S-au ancorat în decorul actualității și observațiile diplomatului român, domnul Aurelian Rugină referitoare la lipsa tineretului, care, desigur, ar trebui să fie prezent la asemenea manifestări de cinstire a înaintașilor, chiar în pofida anotimpului estival, canicular, pentru a cunoaște adevărata istorie a neamului, căci, spre regret, nici în România, nici în Bucovina nu există o monografie, o lucrare complexă care să reflecte viața, activitatea, importanța și meritele acestui mare bărbat al neamului, care i-a unit pe români, dl consul conștientizând că se pot organiza activități extrașcolare de studiere a trecutului și a valorilor naționale. Suntem siguri că profesorii prezenți la manifestare și chiar cei ce-au lipsit cunosc bine istoria noastră zbuciumată și se vor strădui să le-o predea discipolilor pentru a o cunoaște așa cum este ea, adevărată: „Mă bucur să fiu azi în mijlocul comunității românești aici la redacția ziarului «Zorile Bucovinei» pentru a marca aniversarea a 152 de ani de la nașterea unui mare român, a unui luptător pentru idealurile românilor, cel care a fost Iancu Flondor. Mă bucur să văd multe persoane care încearcă să ducă mai departe tradiția lui Iancu Flondor. În anunțul invitației se spune că Iancu Flondor a fost un model de moralitate. Și dacă e să ne referim la personalitățile care au înfăptuit Marea Unire – Vasile Stroiescu, Iuliu Maniu și toți ceilalți, vom constata că au în comun această trăsătură – toți au fost de o moralitate deosebită, valorile etice aveau prioritate nu doar față de sine, ci în relația cu semenii lor români. Iancu Flondor spunea atunci când viața era în pericol, în 1918, că trebuie să ne gândim nu doar la aceea ce ne privește pe noi personal, dar că acțiunea noastră influențează activitatea și viața celorlalți, trebuie să acționăm în acest sens pentru a vedea cum îi putem ajuta, mai ales, comunitatea din care facem parte. A preferat atunci să rămână în Bucovina, decât să se refugieze în România, să-și riște viața și să continue lupta pentru promovarea, apărarea și impunerea drepturilor românilor aici. Acestea sunt exemple pe care noi trebuie să le urmăm, acționând prioritar în sensul apărării drepturilor celorlalți, gândindu-ne mai puțin la propriile persoane. Mulțumesc dlui Toma și întregii redacții a ziarului „Zorile Bucovinei” că nu au uitat de acest moment, încearcă să păstreze vie memoria lui Iancu Flondor în rândul comunității românești din nordul Bucovinei. Ar fi bine să se scrie o monografie, o lucrare despre Iancu Flondor.”

Evident, nu pune nimeni la îndoială faptul că cel mai zelos cunoscător al istoriei noastre vitregite e istoricul și cercetătorul Dumitru Covalciuc, președintele Societății „Arboroasa”, care, ori de câte ori invocă personalități istorice, de fiecare dată găsește cheia fermecată ce deschide tainele sufletelor cu ceva nou, important, ce ne face să lăcrimăm și să-l ascultăm cu inimile fremătând de emoții și respirația oprită. Și de data aceasta, evocând personalitatea marcantă a lui Iancu Flondor, colegul nostru, scriitorul și ziaristul Dumitru Covalciuc, a venit cu fapte și date noi. Adevărul e, când îi ascultăm frapantele istorii, și cele vechi ni se par noi. Or, vorba lui Eminescu - „Toate-s vechi și nouă toate”. Consultând cronicile parohiale de la Biserica din Storojineț, harnicul cercetător a recunoscut sincer că a rămas frapat de faptul că Iancu Flondor e născut la 14 și botezat la 18 august 1865, deși în toate lucrările enciclopedice, dicționarele istorice, e trecut la 3 august, că Storojinețul nu e leagănul de baștină al familiei Flondor: „Iancu sau Ioan, cum e înregistrat în condica bisericească, era al 4 din cei 7 copii ai lui Iancu Flondor. La botezul lui a fost prezent și vărul său drept Doxuță Hurmuzachi, fiul lui Gheorghe Hurmuzachi, căsătorit cu mătușa sa Eufrosina. Iar Storojinețul nu este localitatea de baștină a Flondorenilor din primele generații.

Flondorii au fost masivi și au avut moșie la Milie ce în prezent face parte din raionul Vijnița, apoi bunicul său, Nicolae Flondor, a cumpărat moșia Storojineț. Mai era un Flondor la Comănești, în sudul Bucovinei. Iancu a făcut școala primară, studiile liceale, la Storojineț, avându-l învățător pe Vasile Grigorovici Zub, bunicul după tată al academicianului Radu Grigorovici și tatăl lui Gheorghe Grigorovici, marele social-democrat, al doilea mare unionist, pe care l-a avut Bucovina în 1918. Așa a făcut întâmplarea că Iancu, în lipsa tatălui care se îmbolnăvi, la 6 ani, l-a botezat pe Gheorghe Grigorovici, devenind apoi prieteni – toată viața au ascultat unul de altul.”

În 1884 Iancu Flondor absolvă Universitatea la Viena, iar în 1892 își ia doctoratul în drept, având o carieră strălucită în capitala Austriei. Însă, în același an, moare tatăl lui și este nevoit să se întoarcă acasă pentru a administra moșia. Se stabilește la conacul din Storojineț și preia conducerea moșiilor Ropcea, Milie și Broscăuți. Se dedică activității politice, devenind liderul politic al românilor din Bucovina, militând pentru unirea națională a tuturor românilor.

Iancu Flondor s-a implicat în viața politică a Bucovinei încă de la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XIX-lea, făcând parte din gruparea politică a „tinerilor” români, alături de Gheorghe Popovici, Grigore Filimon, Florea Lupu, Constantin Morariu, Zaharia Voronca ș.a. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, deși amenințat cu eventuale represalii din partea autorităților austriece, Flondor a refuzat să se refugieze în România, afirmând că: *„Mai am și răspunsuri nu numai față de mine și de familia mea. Eu stau în văzul tuturor. Ceea ce fac are repercusiuni în multe direcții. De aceea nu pot face ce mi-ar plăcea sau ar fi interesul meu imediat și personal. Trebuie să mă gândesc și la alții și la viitor.”*

Evocând contribuția lui Iancu Flondor la conservarea spiritualității românești, Dumitru Covalciuc a concretizat: *„Dezgustat de luptele fratricide între români, a hotărât să reformeze Partidul „Concordia” din boieri conservatori, care mai mult își apărau interesele personale, decât ale neamului românesc. Împreună cu un bun prieten, Gheorghe Popovici, unul dintre cei mai mari istorici ai dreptului românesc, care în 1905 era deja membru corespondent al Academiei Române, a reformat această forță politică, astfel, în martie 1892, luând ființă Partidul Național Român. Fiindcă boierii conservatori i-au tot pus bețe în roate, în 1897 a creat Partidul Național Radical Român. Pentru că românii ba se certau, ba se împăcau, în consecința manevrelor autorităților austriece, în martie 1900, o parte din membrii partidului pactizează cu oficialitățile bucovinene, motiv pentru care Flondor demisionează din partid în același an. Împreună cu Gheorghe Popovici și Ioan Țurcan întemeiază Partidul Național Poporal, având ca organ de presă „Deșteptarea”. Însă pe arena politică apare un om foarte controversat în istoria noastră, foarte deștept, cu doctorat în drept și economie, Aurel Onciul, care, în 1892, a creat așa-zisul Partid Democrat și Alianța țărănească, în care intrau și ruteni, și evrei, și poloni, și germani, sfătuindu-i să voteze împotriva românilor în Dieta Bucovinei. Dacă la 1898 din 31 de mandate în Parlamentul Bucovinei 13 le dețineau românii, la 1905 românii au pierdut poziția, Iancu Flondor s-a descurajat și s-a retras, nu mai putea lucra, era blamat în presa lui Aurel Onciul.*

Astfel s-a dizolvat și Partidul Național Român. În 1910 este rugat să fie „căpitanul” națiunii, să prea conducerea noului Partid Social-Creștin Român. Însă iarăși au început luptele cu Aurel Onciul și cu cumnatul său Florea Lupul, care planificau împărțirea Bucovinei în două, între români și ucrainenii, după o linie de demarcare etnică. Linia lui Aurel Onciul oferea ucrainenilor și sudul Bucovinei, Siretul. Din fericire, înțelegerile pe care le-a făcut acesta cu ucrainenii au fost zădărnice de Iancu Flondor, care a chemat Armata Română pentru a restabili ordinea la Cernăuți.” (Din nefericire, însă, la 28 iunie 1940, nordul Bucovinei a fost ocupat de bolșevici, românii ajungând în „raiul sovietic”, n.a.)

În preajma campaniei electorale pentru Parlament și pentru Dieta Bucovinei din 1911, cele trei grupări ale Partidului au intrat în disputa pentru distribuirea mandatelor. Din cauza divergențelor interne apărute, Iancu Flondor a demisionat din nou, în noiembrie 1910, refuzând să mai revină în fruntea partidului, în pofida rugămintelor membrilor de frunte ai lui. El s-a retras din nou la Storojineț, de acum până la Unirea din 1918.

În 1916, este numit de către ruși primar al Storojinețului, iar peste un an o bombă aruncată de aceștia îi distruge conacul și întreg șeptelul de animale. După ce s-au întors austriecii este învinuit de trădare și din nou persecutat. L-a salvat Mitropolitul Vladimir de Repta. Azeziunea și simpatia intelectualilor români din mediul rural, preoți, învățători, față de Iancu Flondor, sunt dovezi de necontestat ale politicii acestuia, favorabile clasei țărănești de rit ortodox, la fel precum și implicarea sa în susținerea bisericii românești. Iancu Flondor a hrănit populația înfometată după Primul Război Mondial, aducând în Bucovina, în 1918, la Cernăuți, 14 vagoane de cereale, împărțind și hrănindu-i nu doar pe români, ci și pe ucrainenii, polonezi, evrei etc. Tot el a fost acela care a pus problema împrumutării țăranilor cu pământ. „*Sunt gata să jertfesc totul pentru înfăptuirea voinței poporului român din Bucovina*”, a spus Iancu Flondor, la 27 octombrie 1918.

În toamna anului 1918, Iancu Flondor revine în fruntea mișcării de eliberare națională a românilor din Bucovina și cere guvernatorului austriac, contelei Joseph Etdorf, să predea românilor prerogativele puterii. La 27 octombrie 1918, prezidează

Adunarea Constituantă, întrunită în sala Palatului Național din Cernăuți, în prezența a peste 150 de delegați. Iar la 28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, întrunit în Sala Sinodală din Palatul Mitropolitan din Cernăuți, sub președinția dr. Iancu Flondor, a adoptat prin vot motiunea Unirii Bucovinei cu Regatul României, prin care s-a hotărât „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României” (Documentul original al Proclamației din 15/28 noiembrie 1918 de Unire a Bucovinei cu Regatul României se află în Fondul personal „Iancu Flondor” din Arhivele Naționale ale României.)

Scriitorul Dumitru Covalciuc a conștientizat că „Fără prezența lui Flondor, Unirea ar fi întârziat fatal. El n-a știut compromisuri în chestiunea națională, precum și față de minciună, de neadevăr. Valeriu Braniște, un ziarist excepțional și înflăcărat luptător pentru dreptul național, adus la Cernăuți să conducă gazeta „Patria”, scria că Iancu Flondor era foarte elegant, învățat, îi plăcea vorba scurtă și faptele concrete. Cu toate acestea, Iancu Flondor nici până azi nu are un bust la Alba Iulia, pe când unioniștii au toți. Deci, și după moarte el a continuat să fie persecutat. Nicolae Iorga scria că s-a dus într-un mod atât de tragic din viață, dar a avut bucuria izbânzii naționale”.

Pedagogul Octavian Voronca a sensibilizat câteva date referitoare la căsătoria lui Iancu (Ioan) cavaler de Flondor, la 11 februarie 1899, la vârsta de 34 de ani, cu Elena de Zotta, fiica răposatului dr. Ioan cavaler de Zotta și a soției sale Elena, născută Hurmuzachi, cu care a avut trei copii – Șerban (n. 1900), Neagoe (n. 1901) și Mircea (n. 1903), fiind cununați de preotul Constantin Voronca din Gogolina, avându-i ca nași pe Eudoxiu baron de Hurmuzachi, deputat în Camera din Viena, și Elena Mavrocordat, născută de Flondor, proprietară mare din Dorohoi.

Ilie Popescu, președintele Societății Regionale „Golgota”, a mărturisit bucuria de a avea, noi, românii, în persoana istoricului și publicistului Dumitru Covalciuc, o adevărată enciclopedie a Bucovinei, accentuând asupra faptului că ori de câte ori Societatea „Golgota” pune o coroană în memoria represaliilor staliniste la simbolul monument din curtea Bisericii „Sfinții Apostoli Mihail și Gavriil” din Storojineț-Maidan, de pe fosta moșie a flondorenilor, aprind o lumânare și în veșnicia lui Iancu Flondor. Poeta populară

Eugenia Ciocoboc a răvășit amintiri de neuitat din îndepărtata sa copilărie, când bunul său tată îi povestea de marele patriot al românilor Iancu Flondor, care a luptat și s-a sacrificat pentru dreptate și unirea tuturor românilor, dedicându-i artizanului Unirii două poezii.

Opinând, ca și dr. pr. Ilie Popescu, pentru înălțarea unui bust la Storiijineț lui Iancu Flondor, profesoara Victoria Costinean, Lucrător Emerit al Culturii din Ucraina, conducătoarea artistică a Ansamblului Etnofolcloric „Izvorașul” din Ropcea, a sesizat că manifestarea și prelegerea ținută de Dumitru Covalciuc a fost o adevărată lecție de istorie și patriotism românesc, precum, de altfel, sunt toate evenimentele ce au loc la „Zorile Bucovinei”, poartă amprenta dragostei de Neam, Limbă și Țară: *„Iancu Flondor ar merita ca o stradă din Storojineț să-i poarte numele. Însă nici Iancu Flondor, nici Dumitru Covalciuc, n-au fost și nu sunt prețuiți la justa lor valoare. De fiecare dată Dumitru Covalciuc ne răscolește sufletele cu ceva nou și ne cheamă la ceva înălțător”*, gând continuat și de dna Maria Toacă, redactor-șef adjunct al ziarului „Zorile Bucovinei”, secretara Societății Jurnaliștilor Români Independenți din Regiunea Cernăuți: *„Avem trei fericiri, nu două – Flondor care a făcut Unirea, Dumitru Covalciuc care știe foarte multe și mai este o fericire că suntem noi, cei de la «Zorile Bucovinei», care scriem și ne amintim de Flondor, căci nu cred că undeva, în spațiul românesc, astăzi se mai vorbește despre Flondor. Totul ce facem organizăm pe propriile mijloace, fără nici un ajutor de nicăieri, căci Zorile Bucovinei” nu dispune de fonduri, nici nu facem proiecte în Țară pentru a ne omagia înaintașii.”*

Mihai Alisavetei, pictorul dăruit cu har, cel care a pictat și a donat portretul istoricului Nicolae Densușianu, prieten cu Mihai Eminescu, Muzeului de Etnografie și Folclor al Școlii Medii Ropcea, inaugurat în 2000 prin osârdia directoarei Victoria Costinean, care a transpus în culori vii, înveșnicind cu penelul și chipurile marilor noștri înaintași Ștefan cel Mare și Sfânt, Mihai Eminescu, Iancu Flondor, nimbul cărora aureolează Casa Mare a Limbii Române la „Zorile Bucovinei”, de data aceasta a prezentat publicului încă trei lucrări excepționale – portretele lui Grigore Nandriș, Alecu Hurmuzachi, Sextil Pușcariu. Îi aducem mulțumiri și artistului fotograf, dl Nicolae Hauca, care a înveșnicit momentul istoric din ziua de 3 august de la „Zorile Bucovinei” printr-un

album de fotografii și o înregistrare video.

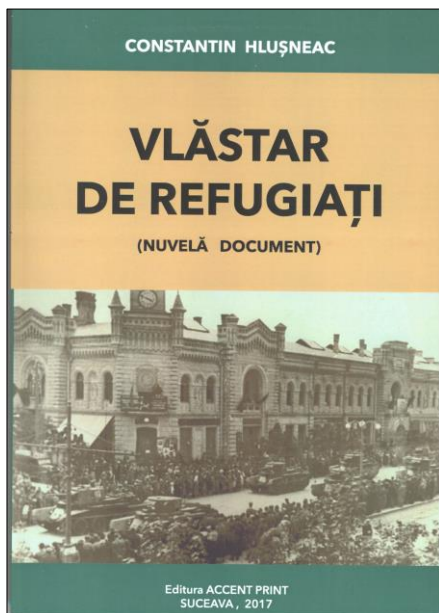
Omagierea celui mai mare patriot și vrednic bărbat al neamului românesc, Iancu Flondor, a fost presărată cu mărgăritare din tezaurul cântecului patriotic și popular românesc, cu romanțe, revărsate duios și dulce de inegalabilele voci ale talentaților noștri artiști, rapsozii *Gheorghina Pascal și Nicolae Mintencu, Învățător Emerit al Ucrainei, Victoria Costinean, Lucrător Emerit al Culturii din Ucraina, și Maria Dovghei, absolventă a Conservatorului din Chișinău, profesoară la Școala de Artă „Is. Vorobchievici” din Cernăuți.*

Manifestarea de la „Zorile Bucovinei” s-a încheiat, însă lecția de istorie și patriotism continuă. Iancu Flondor n-a renunțat la răspunderea grea pe care și-a asumat-o în fața istoriei, spunând: „Dacă din acest motiv sau din altul, mă va omorî cineva, eu nu doresc o moarte mai frumoasă, decât, făcându-mi datoria ca român.” Oare mulți dintre noi am putea fi atât de fermi în crez și aspirații?

19.11 2017

Vlăstar de refugiați

Ciprian BOJESCU,
publicist sucevean

Pe Constantin Hlușneac, absolvent al Facultății de Electrotehnică a Institutului Politehnic din Iași și al Facultății de drept a Universității „Spiru Haret” din București, instrumentist, mic patron, cântăreț bisericesc, om care a pătruns ca autor al unor lucrări memorabile și în viața literară suceveană, l-am cunoscut la Biblioteca Județeană „Ion Gh. Sbiera”, în timp ce-și lansa o carte despre regretatul poet sud-bucovinean Ion Cozmei. Fiindcă am fost unul din prietenii lui Ion Cozmei, nu

puteam să nu mă apropii de acest bărbat distins, viguros, bun vorbitor și de o inteligență sclipitoare, ca să-i comunic că și eu publicasem câte ceva despre poetul care dispăruse atât de timpuriu dintre noi. La despărțire ne-am strâns mâinile, zicându-ne că era nevoie să ne mai vedem și să mai discutăm.

Adevărata noastră întâlnire a avut loc cam peste două luni și faptul că amândoi eram copii ai unor familii de refugiați din teritoriile ocupate mișelește de către bolșevici în vara anului 1940 ne-a apropiat sufletește.

Mare mi-a fost surpriza când după atâtea discuții legate de copilărie și adolescența noastră petrecute pe locurile unde s-au putut

așeza, în Țară, părinții noștri izgoniți de pe plaiurile natale de hidra cu coadă roșie, mi-a pus în mână cartea „Vlăstar de refugiați”, carte apărută în anul 2017, la Editura „ACCENT PRINT” din Suceava, în care Constantin Hlușneac vorbește și despre părinții săi, dar și despre sine, ca vlăstar de refugiați și ca om care, datorită perseverenței de care a dat dovadă în toate împrejurările vieții, s-a putut realiza în mai multe domenii de activitate.

Satul Tureatca, în care au văzut lumina zilei Vespasian și Ileana, părinții lui Constantin Hlușneac, a făcut parte până la invazia sovietică, din 1940, din plasa Mihăileni a fostului județ Dorohoi, adică din Vechiul Regat. Vespasian Hlușneac era adolescent în anul „eliberării” românilor din o parte a județului Dorohoi de sub „jugul burghezo-moșieresc român”. Fiind cel mai mare din familia lui Toader și al Valeriei Hlușneac, care avea de dat în rând cu lumea zece odrasle, se afla în momentul „eliberării” în alt sat dorohoian, Pomârla, angajat la lucrările agricole de sezon pe ogoarele unui țăran fruntaș de acolo. Satul Pomârla rămăsese dincolo de hotarul trasat de sovietici, așa că Vespasian nu s-a putut uni cu familia. Cât timp nu fusese graniță între Tureatca și Pomârla, Vespasian, care ostenea toată vara la efectuarea unor lucrări agricole, se întorcea toamna la ai săi cu sacii plini de porumb, ca să aibă frații săi mai mici mămligă pentru iarna ce avea să urmeze. Acei oameni bogați, la care era angajat, nu aveau copii și cum Vespasian Hlușneac era ager și foarte harnic, ei l-au îndrăgit și-l considerau ca de-al lor. Când, în 1944, nordul Bucovinei și Ținutul Herța fuseseră smulse pentru a doua oară din trupul României, tânărul se afla tot la acea familie din Ibănești. Putea să se întoarcă la Tureatca, fiindcă cunoștea bine cărările tainice prin hățișul pădurii și ar fi reușit să se strecoare la ai săi, dar și-a zis că era mai bine să rămână între străini decât să devină slugă la bolșevici. Când, după război, sovieticii au început, prin Comisia Aliată de Control (tot sovietică) adevărata vânătoare a persoanelor refugiate din Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța, pentru a fi aduse, chipurile, acasă, dar în realitate pentru a fi deportate în Siberia, Primăria comunei Ibănești i-a eliberat o adeverință, prin care se arăta că în 1940–1941 se afla ca lucrător la familia Andreescu și, deci, n-ar fi fugit, ca „cetățean sovietic” în România. Așa a scăpat

Vespasian Hlușneac de un posibil exil siberian.

Tânărul Vespasian, a cărui familie numeroasă rămăsese „sub ruși”, a trebuit să dea din coate ca să poată supraviețui și să se vadă ajuns la un liman. În 1947, când, în consecința secetei din anul precedent, foametea bântuia în întreaga Moldovă, a căutat de lucru în celălalt capăt al țării, tocmai în Banat. A muncit din greu doar pentru mâncare și loc de cazare, dar era mulțumit că nu-i era sortit să moară de foame. Când lucrurile s-au mai așezat, a revenit la Ibănești, la familia Andreescu. Și din nou îl așteptau lucrări agricole ostenitoare, care trebuiau făcute calitativ și la timp. Copil al nimănui, el continua lupta cu viața, luptă din care avea să iasă biruitor, mai ales după ce și-a făcut, între anii 1948–1950, serviciul militar într-o unitate în care a fost bucătar.

În cartea „Vlăstar de refugiați”, Constantin Hlușneac vorbește cu multă căldură și despre scumpa sa mamă, la fel refugiată, care s-a numit la naștere Ileana Olariu. Era și dânsa originară din același sat Tureatca și, în 1940, adolescentă fiind, s-a refugiat, împreună cu sora mai mare, Domnica (care în refugiu avea să moară de tifos). După începerea războiului, când sovieticii au fost alungați din teritoriile românești ocupate în 1940, ea s-a întors acasă, la Tureatca. Era orfană și de mamă și de tată, dar de grijă avea să-i poarte fratele mai mare Trifan Olariu. Viața liniștită sub administrație a durat doar trei ani. Și în această perioadă Ileana Olariu a umblat des la târg la Dorohoi. Cunoștea și dânsa cărările prin pădure, care o ajutau să mai scurteze din cale. În 1944, rușii au reocupat nordul Bucovinei și Ținutul Herța și trasarea graniței a prins-o pe Ileana Olariu chiar în Dorohoi. Cum nimic n-o lega de acest oraș, s-a întors la Tureatca. Nu-și putea închipui biata fată ce necazuri o așteptau sub stăpânirea bolșevică. Abia reinstalată, noua administrație sovietică a început să trimită tineri și tinere la muncă forțată pe șantierelor de construcții, la fabrici și uzine, în bazinele carbonifiere din adâncul URSS. A nimerit și ea pe lista tinerilor din sat care urmau să fie duși la lucru la minele de cărbuni din Donbas. A fost avertizată, dar n-a crezut că cineva putea s-o trimită în Donbas fără consimțământul ei. Dar s-a convins că așa era, când o ceată de „striboci” veneau spre casa lor ca s-o ridice. Atunci fratele Trifan a ascuns-o în grabă într-o căpiță de paie și așa s-a salvat. Nu

lungă zăbavă, s-a îmbolnăvit de tifos exantematic și tot printr-un „remediu” prescris de fratele Trifan a scăpat cu zile. Văzând că pe teritoriul „eliberat” nu mai era loc de trăit omeneste, a trecut clandestin granița, deși în sat se afla un pichet de grăniceri sovietici și, prin intermediul unor refugiați din Tureatca la ajutorul cărora a apelat, a fost luată ca fată de casă de către avocatul Camerei Agricole din Dorohoi, Vasiliu.

Demobilizat din armată, Vespasian Hlușneac a venit în Dorohoi, unde a încercat să-și caute un alt rost în viață, ca să nu mai argățească pe la chiaburi. Și în acel oraș din nordul Moldovei a întâlnit-o pe consăteanca Ileana Olariu, cu care s-a și căsătorit.

Constantin Hlușneac în noua sa carte (a noua la număr) povestește cât de greu le-a fost părinților săi să-și înjghebeze o gospodărie, să aibă și casa, și masa lor și cum, până la trecerea lor în lumea celor drepti, au tânjit după plaiurile natale, după satul lor de baștină, rămas dincolo de gardul de sârmă ghimpată și cum își mai astâmpărau dorul de rudele „din Ucraina” prin scurtele vizite pe care, din când în când, le puteau face la ele. Și mai povestește autorul cum pe lângă atâția oameni buni care le-au acordat părinților săi și ajutor, și sprijin moral în momentul dramatic al ruperii silite de baștină, mai existau și persoane răuvoitoare care nu se uitau cu ochi buni la cei refugiați din teritoriile ocupate și se bucurau de necazurile sau insuccesele acestora. Și în acel sens el ne aduce și un exemplu. Când, în rezultatul inundațiilor din 2010, casa părinților săi a fost serios deteriorată și multe lucruri prețioase, adunate timp de o viață, s-au pierdut, s-au găsit dorohoieni care să se bucure și să exclame: „Cu nimic au venit, cu nimic au rămas!”

N-au dus-o ușor refugiații, este concluzia autorului cărții, însă ei, văzându-se în Țară, le-au luat pe toate de la început. Au muncit cinstit, cu râvnă, și prin osârdie și chibzuință și-au făcut o oarecare stare, iar urmașii lor, născuți deja în România, au devenit, tot prin hărnicie și sârguință, oameni între oameni.

ALBUM BUCOVINEAN

Oameni și locuri din Cernăuțiul Marii Uniri

Armata română defilează în str. Turcească. Anul 1919

Procesiune religioasă în str. Turcească. Anul 1919

Armata română în Cernăuți, 1918. În centru mitropolitul Vladimir Repta, generalul Icob Zaduc și Ion Nistru

*Armata română și populația orașului Cernăuți în fața Primăriei.
Toamna anului 1918*

Botezul Pieții Unirii. Noiembrie 1919

Copiii unui orfelinat din Cernăuți. Iarna anului 1918-1919.

*General Iacob Zadic, mitropolitul Bucovinei Vladimir Repta și istoricul
Ion Nistor după Te Deumul de la Mitropolie.
28 noiembrie 1918*

*General Zadic primește defilarea unei companii de ofițeri români
bucovineni întorși din Italia 1919*

Generalul Iacob Zadic vorbește în fața Primăriei din Cernăuți. 1920

Generalul Iacob Zadic, Mitropolitul Bucovinei Vladimir Repta și ministrul Bucovinei Ion Nistor la defilarea din 10 Mai 1919

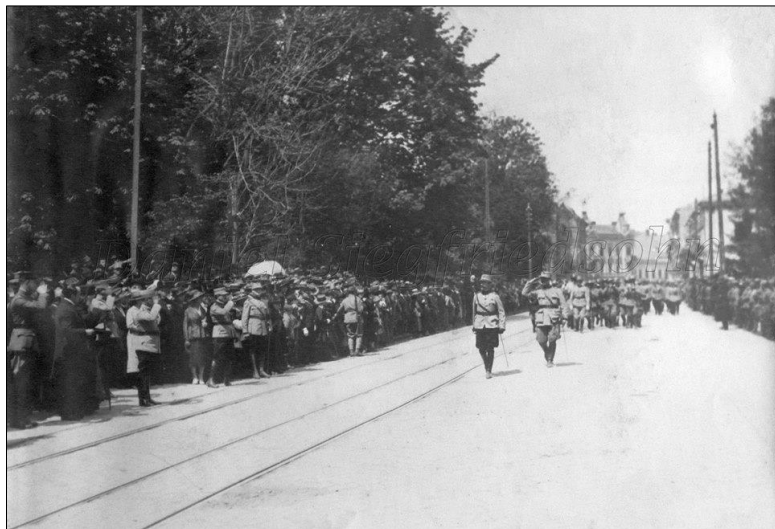
Generalul Zadic comandantul Diviziei 8 Infanterie și maiorul Rovinaru, șeful de Stat Major discută pe hartă operațiunile Armatei Române în Bucovina. Anul 1919

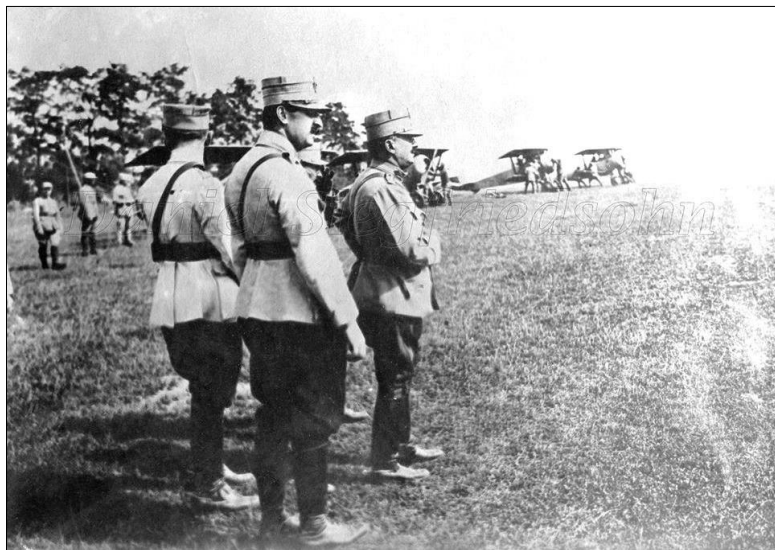
Generalul Zadic cu ofițeri englezi care vizitează orașul după Unirea Bucovinei cu Patria-Mamă România la Reședința mitropolitană.

Generalul Zadic cu ofițeri englezi care vizitează orașul după Unirea Bucovinei cu Patria-Mamă România.

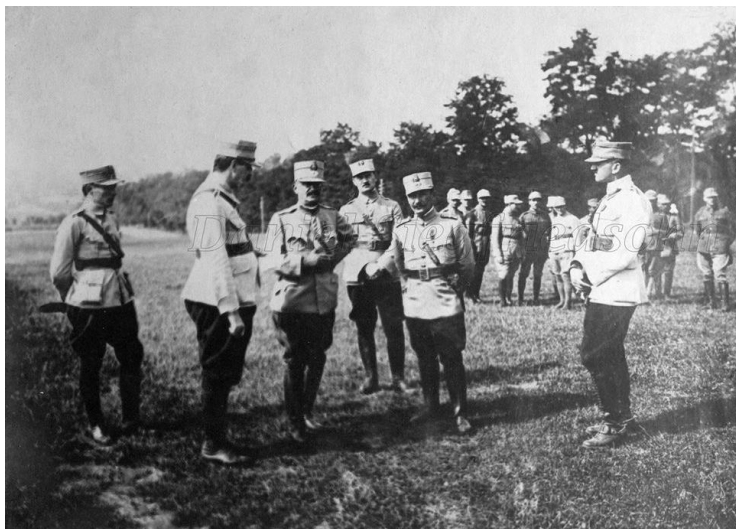
Generalul Zadic primește defilarea la 10 mai 1919.

Inspecția trupelor Diviziei 8 Infanterie de către general Lupescu la luarea comenzii Corpului IV Armată Cernăuți. 22 august 1919.

Mareșalul Constantin Prezan la Regimentul 3 Grăniceri. Anul 1919

*Un grup de generali români la inspectarea trupelor Diviziei 8 Infanterie de către general Lupescu la luarea comenzii Corpului IV Armată Cernăuți.
22 august 1919*

*Ofițeri ai armatei române în gara din Cernăuți.
Iarna anului 1918-1919*

*Ofițeri ai armatei române printre țăranii bucovineni pe o stradă din
Cernăuți. Anul 1919*

*Monumentul Unirii dezvelit în Cernăuți la 11 noiembrie 1924 în prezența
familiei regale*

O stradă din Cernăuți, 1918

Palatul Național

*Piața centrală a Cernăuțiului în toamna anului 1918.
Vedere din avion.*

*Generalul Zadic, comandantul
Diviziei 8 infanterie.*

Iancu Flondor

Sextil Puscariu

Ion Nistor

Imagini culese din colecția Daniel Siegfriedsohn și Doru Ropceanu.

FOLCLOR BUCOVINEAN

Cine nu știe ce-i dragul

1.

Și-am zis verde, foaie lată,
Să te văd, măi pui odată
La umbruța cea rotată,
Codrul că l-aș îngădi,
Să nu poți, bade, ieși.
Cu gura apă-aș căra,
Să-ți fie lată frunza
Și să-ți fie frunza lată,
Să ne mai iubim o dată.
Și-am zis pui și iarăși pui,
Gură ca la tine nu-i.
Soarele, cât e de soare,
Tot după tine el moare;
Și luna cât strălucește,
După tine se topește.

2.

Măi bădiță, trup înalt,
Când mergi cu pușca-n vânat,
Uită-te să-mi cați un brad
Ca și dumneata de nalt,
Să tai din el o felie
Și să-mi faci furcuță mie.

Când m-ajunge dor de tine,
Eu pun furca-n brâu la mine.
Lângă furcă m-oi culca,
Doru mi l-oi legăna,
Ca și când cu dumneata.

3.

Badiul meu, tânăr copil,
Mândru-i ca un trandafir.
Când îl văd sara pe lună,
Parcă-i rujă din cunună;
Când îl văd sara pe stele,
Parcă-i cruce din mărgele.
Foaie verde măr mustos,
Drag mi-a fost omul frumos
Și călare, și pe jos,
Că și noaptea-i luminos.

4.

— Măriuță, Mărioară,
Fă-ți un pătișor afară
Sub un păr, sub un agud,
Când oi trece să te-aud
Și să vin să te sărut,
Să te-acopăr, să mă duc.
— Măi băiete, băiețele,
Ce săruți așa cu jele,
Și cu jele și cu sete,
Parcă n-ai mai văzut fete?
Ba eu fete-am mai văzut,
Ca tine nu mi-au plăcut
Și la stat, și la purtat,
Și la cuvânt delicat,
Și la ochi, și la sprâncene
Și la buze subțirele.

5.

Frunză verde și-un dudău,
Mult mi-i drag numele tău,
Măi Gheorghită, măi!
De-oi trăi, să fii al meu,
De-i muri tu, mor și eu,
Măi Gheorghită, măi!
De-om muri noi amândoi,
Să ne-ngroape într-o joi,
Să ne puie cap la cap,
Că noi ne-am iubit cu drag;
Să ne puie-ntr-un mormânt,
Să nu ne fie urât,
Măi Gheorghită, măi!

6.

Bade, pâ'n' nu te știam,
Noapțile deplin dormeam.
De când am prins a te ști,
Pun capul pe căpătâi,
La tine gândesc întâi,
Pun capul pe așternut,
La tine gândesc mai mult;
Pun capul pe perină
Și-mi pare că-i scândură.
Noaptea-mi pare tare mare
Și perina – drob de sare;
Îmi pare noaptea un an
Și perina bolohan.

7.

Foaie verde, pom rotat,
Vai de om neînsurat:
Nime-n lume nu-l iubește,
Nici luna nu-l încălzește,
Nici luna, nici soarele,

Decât fetișoarele.
Foaie verde și-o lalea,
Cine-o stârnit dragostea,
I-a fost trupul ca floarea,
Gurița ca lămâia.

8.

Măi bădiță, de-al tău drag
Crește-un trandafir în prag.
Eu-l scot iarna, ca să-nghete,
De mine să se dezvețe.
Când o fost în primăvară,
Trandafiru-o-nflorit iară.
Face-o floare giurgiulie,
De lăsat nu vrea să știe.

9.

Spune-mi, pui de turturea,
Lată, adâncă-i Dunărea,
C-ar să treacă bădița
Cu trei cai alătura:
Unu-i negru cum îi corbu,
Altu-i roșu cum îi focu.
Pe cel ce badea-i călare-i
Pintenog la trei picioare.
Să știi bine c-ar veni,
Cărarea i-aș prundui
Cu năsip din Dunări
În măneca cămeșii,
Cu năsip din Valea Mare,
Adus numa-n prigitoare.

10.

Auzi, lele Măriuță,
Cum te strigă badea-n frunză, -
În frunzița mărului
Pe malul părăului.

El te strigă în frunziță,
Să mergi ca să-i dai guriță.
Frunză-n fag, frunză sub fag,
Ieși, mândruță, până-n prag
Și-mi dă gură că-s beteag,
De nu – foc la casă-ți trag.
Frunză-n prun, frunză sub prun,
Ieși, mândruță până-n drum,
De nu – foc la casă-ți pun.

Din colecția lui Dumitru COVALCIUC

IN MEMORIAM

Dumitru Covalciuc
1947-2017

Sub titlul *Un om cât o țară*, în urmă cu un an de zile, în almanahul românilor nord-bucovineni *Țara Fagilor*, evocam figura intelectualului desăvârșit Dumitru Covalciuc. Nu puteam să-mi închipui atunci ca nu peste mult timp ne vom despărți pentru totdeauna. Ne făceam împreună planuri mărețe: alcătuirea unui nou volum al almanahului dedicat centenarului Marii Uniri din 1918, reeditarea colecției acestuia în formă digitizată, organizarea împreună la Târgu-Mureș a reuniunii cultural-istorice *Dor de Bucovina* și multe altele. Timpul n-a mai avut răbdare. Dumitru Covalciuc a plecat la cele eterne ducând cu el încărcătura durerilor noastre, statornicite într-o lume a nedreptăților. Îl regretăm cu toții. Îl plâng bucovinenii frânți în două, la Cernăuți și Suceava, îl plâng ardelenii la Târgu-Mureș îl plânge o națiune întreagă. A plecat dintre noi tocmai acum când aveam mai mare nevoie de înțelepciunea sa, când plini de speranțe ne alimentam năzuințele comune pentru o lume mai bună și o viață mai fericită.

Personalitate de formație enciclopedică scriitor, istoric, gazetar, folclorist, omul care ne-a copleșit cu memoria și cunoștințele sale, Dumitru Covalciuc s-a născut la Opișeni (Regiunea Cernăuți, Ucraina), fiind declarat la starea civilă pe 2 ianuarie 1947. Părinții săi Vasile și Leonora se numărau printre gospodarii de vază ai satului. Anii de după război, prigoana împotriva populației românești, transformările survenite urmare a ocupației sovietice căreia i-a căzut pradă nordul Bucovinei, incerte pentru destinele copilului născut, îi face cadou întinerirea cu un an. După cum singur mărturisește, s-a născut în anul 1946, între Crăciun și anul nou fiind declarat la starea civilă mai târziu cu câteva zile, care s-ar fi constituit într-un an calendaristic în plus. Clasele primare le urmează în satul natal, liceul la Tereblecea. Printre foști săi dascăli se număra și viitorul academician Nicolae Bilețchi cunoscut istoric și critic literar de mai târziu, care i-a îndrumat pașii spre viitor. Bunele rezultate obținute în anii de până acum îl desemnează pentru a urma cursurile Universității din Cernăuți, Facultatea de Limbi Romanice și Germanice, secția de Limba și Literatura Franceză. Încă din timpul studenției lucrează ca redactor la principalul cotidian al Regiunii Cernăuți, „Zorile Bucovinei”, îndeplinind în paralel și funcția de crainic la Radio-

Cernăuți. Bucuria nu i-a fost de lungă durată deoarece în anul 1972, este chemat pentru a-și satisface stagiul militar, de la care încearcă să se sustragă, situație care îi va influența viitorul, în sensul că își va pierde locul de muncă, va fi exilat la Baku, unde va fi internat într-un lagăr de psihiatrie, fiind mereu urmărit de organele securității și hărțuit. Nu se lasă călcat în picioare, obține un an de încadrare în învățământ de unde este înlăturat, fiind acuzat de *naționalism burghez român* (cf. Ion Popescu-Sireteanu. *Scritorul Dumitru Covalciuc*, Rev. rom nr. 1, 2013). După multe peripeții exercitând mai multe servicii de muncă brută, este repus în drepturi ca ziarist la „Zorile Bucovinei”. Lupta cu autoritățile comuniste continuă datorită îngrădirii unor drepturi și libertăți, prin adresarea unor scrisori și memorii celor mai înalți demnitari sovietici și instituții comuniste ale vremii, cum au fost: Leonid Brejnev, M.I. Suslov, „Pravda” ș.a.

Destrămarea Uniunii Sovietice, eliberarea popoarelor din acest mare lagăr care își baza existența pe dictatură și teroare, i-au deschis noi orizonturi de afirmare a idelilor de libertate și acțiune, de valorificare a planurilor pentru care a fost oprimat ani în șir. Împreună cu alți intelectuali pune bazele Societății de cultură Românească „Mihai Eminescu” în Bucovina (1989), din conducerea căreia a făcut parte mulți ani, înființează și conduce Societatea culturală „Arboroasa” (1990), activează în tânărlul Institut Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „Dimitrie Onciu”, Tot în această perioadă ia legătura cu Țara devenind membru activ al Uniunii „Vatra Românească”, cu sediul Central la Târgu-Mureș, timp în care își va fundamenta prețioase legături cu intelectualii din România, în special cu cei din sudul Bucovinei și ținuturile mureșene.

Acum era timpul să își pună în valoare calitățile sale de om pentru oameni, de folosire a drepturilor și obligațiilor în serviciul societății, care au fost suprimate aproape o jumătate de veac, punerea în valoare a adevăratei democrații.

Prioritățile au constat în câștigarea încrederii maselor populare, în special a românilor din această regiune peste care a trecut tăvălucul morții și al fricii, a satelor pustiite fără bărbați și femei deportați în îndepărtata și neprimitoare Siberie și dincolo de

cercul polar la muncă forțată, în cele mai precare condiții de existență prin frig și înfometare. Acum era momentul de ridicare a unor monumente simbol care să ne aducă aminte de numărul mare de martiri care au plecat pe drumul foră întoarcere. Acum au început acțiunile de evaluare a numeroaselor pierderi omenеști peste care stăpânirea comunistă a așternut tăcerea. Amintim aici Fântâna Albă unde au fost mitraliați mii de oameni pentru simplul fapt că au vrut să trăiască liberi în România, Bahrinești, Mahala, Ceahor, Budineț, Cupca, Pilipăuți etc. dar și de localitățile care au fost șterse de pe fața pământului: Albovăț, Buci, Frunza, I.G. Duca, Prisaca ori Țănteni. Un alt pas important era organizarea învățământului românesc de toate gradele. A colindat în acest sens, toate satele românești din Regiunea Cernăuți, pentru înscrierea copiilor în clase românești, acțiune importantă având ca scop legarea lor de vatra străbună. Un salt frumos s-a obținut cu introducerea alfabetului latin în presă, pentru care Dumitru Covalciuc, pe atunci redactor la „Zorile Bucovinei”, a luat legătura cu Întreprinderea Tipografică „Tipomur” din Târgu-Mureș, de unde a obținut litere latine și asistentă tipografică, așa încât încă din anul 1992 cotidianul cernăuțean avea o pagină în limba română cu alfabet latin, astăzi având toate paginile în această formă.

Preocupările folcloristice, primele puse în valoare, îi stau mărturie editarea unor culegeri de folclor, cum au fost: *Cucule, ce pene porți* (1992); *Cântece de cătănie și război* (1992); *Povești și snoave din Bucovina* (1994); *Legende populare din Bucovina* (1995); *Basme bucovinene* (1997); *Folclor românesc din nordul Bucovinei* (2001); *Petrea Voinicul și Florea înfloritul* (2003); *Comori folclorice din Bucovina* (2004). *Povești, snoave și istorioare populare din Bucovina*, (2005).

Scriitorul și-a pus semnătura pe două romane, *Revolta*, inspirat din Primul Război Mondial, scris în anii de tinerețe, cenzurat inițial și publicat abia în anul 1990 și *Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi* (2002). Tot el mai elaborează și o micromonografie, *Stejarii Horecii*. Pentru întâmpinarea Marii Uniri a editat lucrarea *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918* (2017). Împreună cu basarabeanca Liliana Corobca semnează volumul

Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportați în Siberia (2015), cu memorii și amintiri preluate din almanahul „Țara Fagilor”.

Calitățile sale de bun monografist le-a pus în valoare cu lucrarea model, prima de acest fel, *Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei* (2008).

Tot atât de importante sunt contribuțiile Domniei Sale la dezvoltarea presei bucovinene. În primul rând apreciem calitatea sa de redactor la „Zorile Bucovinei”, unicul cotidian al românilor nord-bucovineni. Apoi, tot el este acela care prin anii 1992–1993, elaborează și tipărește revista *Miorița*, din care au apărut doar patru numere la o editură din Suceava. La Târgu-Mureș va edita și tipări revista *Codrul Cosminului*, cu sprijinul Inspectoratului Județean de Cultură și al revistei „Vatra”, din care au apărut 10 numere. Împreună cu poetul transcarpatian Gheorghe Moiş, editează un singur număr din revista de istorie, literatură și folclor „De la Nistru până la Tisa”.

Fără îndoială, opera sa de căpătâi inițiată de el și scrisă în bună parte tot de el este și rămâne și în continuare Almanahul literar cultural al românilor nord-bucovineni, *Țara Fagilor*, periodic care apare anual din 1992. Este cel mai rodnic produs spiritual, rezultat din colaborarea sa cu mureșenii. Cu volumul 27 pe anul 2018 închinat centenarului Marii Uniri se încheie o operă și se sfârșește din viață un mare OM.

La geamul său nu s-au mai auzit vestitorii ajunului Nașterii Domnului. Dumitru Covalciuc s-a stins din viață la 23 decembrie 2017.

Fie-i binecuvântată memoria!

Dimitrie POPTĂMAȘ,
Redactor al almanahului „Țara Fagilor”,
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”
(24.12.2017)

Mesaj de condoleanțe adresat familiei
domnului Dumitru Covalciuc, președinte al
Societății Culturale „Arboroasa” Cernăuți

Am aflat cu întristare de trecerea din această viață, la vârsta de 71 de ani, pe 23 decembrie 2017, a domnului Dumitru Covalciuc, personalitate marcantă a culturii românești, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai comunității românești din Ucraina, președinte al Societății „Arboroasa”, membru-fondator și membru al prezidiului Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, redactor al publicațiilor „Codrul Cosminului”, „Miorița”, „Țara Fagilor”, autorul numeroaselor monografii ale satelor bucovinene, scriitor, istoric, folclorist, publicist.

Dumitru Covalciuc și-a dedicat viața cercetării istoriei Bucovinei, promovării și valorificării folclorului românesc din regiunea Cernăuți, cinstirii patrimoniului național moștenit de la înaintașii săi. Biografia Istoricului este drept un model de curaj, sacrificiu, noblețe, dăruire și modestie în susținerea permanentă a demersurilor comunității românești. Conștient de misiunea încredințată, a fost prezent în viața românilor din regiune Cernăuți, s-a implicat în multiple activități culturale, s-a îngrijit cu demnitate și devotament de tezaurul valorilor bucovinene, lasându-ne o prețioasă zestre culturală.

Om al condeii, figură emblematică a comunității românești, cu o activitate impresionantă și inconfundabilă în domeniul cercetării folclorului Bucovinei, plecarea dintre noi a istoricului Dumitru Covalciuc reprezintă o pierdere ireparabilă a conștiinței și culturii identitare românești în Bucovina.

Prin multiplele publicații, studii și articole științifice, dedicate istoriei și culturii române, prin întreaga sa determinare, expresie și curaj, istoricul Dumitru Covalciuc a contribuit în mod hotărâtor la apărarea și promovarea limbii și culturii române din Ucraina, fiind un reper academic și de probitate al comunității

românești din regiunea Cernăuți.

Prin rectitudine morală, valoare deontologică și deschidere intelectuală, Dumitru Covalciuc a practicat gazetăria, de-a lungul unei cariere profesionale remarcabile, cu distincție și abnegație.

În aceste momente de adâncă durere pentru cei care l-au cunoscut și apreciat, împărtășim întristarea familiei și a comunității românești, adresăm sincere condoleanțe și exprimăm recunoștința și piosul nostru omagiu pentru contribuția culturală remarcabilă adusă de istoricul Dumitru Covalciuc limbii și culturii române.

Odihnească-se în pace!

Eleonora Moldovan Consul general Consulatul General al României la Cernăuți

Eleonora MOLDOVAN

Noaptea fără speranță

(la despărțirea de Dumitru Covalciuc)

La Opișeni, lângă fântâna din pruncie,
Ți-i trupul îngropat sub lemn de fag.
Rămâi cu bine-n veci, prieten drag,
Nimic din tot ce-a fost, nicidecum n-o să mai fie.
Și fluierul cel păstoresc,
Ce ne vestea numai lumina,
Spre veșnicie te-a purtat,
Te plânge toată Bucovina!
De la prezidii deseori,
Ne dojeneai cu-a ta prestanță,
Că fiecare-i vinovat,
Și patrioții-au luat vacanță.
Din moștenirea literară,
Nu ne-ai lăsat nicio creanță,
Rămas bun, prieten drag,
Ți-i ceasul frânt, ni-i noaptea fără de speranță.

Edmond NEAGOE

Dumitru Covalciuc, o stea prea timpuriu stinsă pe pământ și aprinsă în cer

Ca un trăsnet din senin am primit cu toții sfâșietoarea veste că Dumitru Covalciuc, cel care ieri era împreună cu noi, astăzi e trecut la veșnicie. S-a stins repede, în două zile, de parcă și aici a căutat să folosească energia care la caracterizat întreaga viață. S-a grăbit să plece dincolo de existența pământească, când îi mai rămăsese doar câteva zile până la cea de a 71-a aniversare.

Potrivit actelor de stare civilă, Dumitru Covalciuc s-a născut la 2 ianuarie 1947 în satul Opișeni, raionul Hliboca. De fapt, adevărata zi de naștere a sa este 26 decembrie 1946. După absolvirea școlii din satul de baștină, obține studii medii la școala din Tereblecea. Fiind primul fiu în familia lui Vasile și Eleonora Covalciuc, părinții își văd odrasla preot. Tânărul Dumitru însă devine student la Institutul de medicină din Chișinău, dar în scurt timp renunță la ideea de a deveni medic. Îl chema arta cuvântului!

Se înscrie la Secția de Limba și Literatură Franceză a Facultății de Limbi Romano-Germanice a Universității de Stat din

Cernăuți. De fapt, se dedică studierii istoriei Bucovinei și valorificării tezaurului folcloric al ținutului natal. Prin anii 70 adună texte folclorice din diferite sate bucovinene și le păstrează până când apare posibilitatea de a le edita în volume aparte sau colective.

În 1972 este chemat pentru recrutare în armata sovietică, însă învinuit de „naționalism burghez român”, este exilat la Bacu (Azerbaijan) și internat într-un spital de psihiatrie, fiind izolat de societate. Găsește însă putere și energie pentru a se reconstitui.

Întreaga sa biografie de muncă ține de gazetărie la „Zorile Bucovinei”. Este un ziarist recunoscut. Chiar de la începutul anilor 90, odată cu începerea mișcării de renaștere culturală și națională a românilor din nordul Bucovinei, Dumitru Covalciuc devine un luptător înflăcărat atât pe paginile publicațiilor românești din nordul Bucovinei, cât și în presa periodică din România și Basarabia. Pune la dispoziția cititorului pagini inedite din istoria poporului român, atât de necunoscută în fostele hotare ale imperiului sovietic. Mai mult decât atât, Dumitru Covalciuc aduce lângă sine tineri profesori de istorie din regiune, care la îndrumarea sa studiază istoria adevărată a ținutului natal și o trimite pe băncile școlilor prin intermediul publicațiilor periodice.

După câțiva ani de activitate fructuoasă, Dumitru Covalciuc se învrednicește să fie numit „Enciclopedia vie a Bucovinei” și primii care îi atribuie acest titlu, sunt jurnaliștii de la revista „Columna” din Chișinău pe la începutul anilor 90. Și acesta este un adevăr pe care Dumitru Covalciuc îl confirmă tot mai mult prin activitatea sa de reconstituire a istoriei adevărate a acestui colț de țară. Nu credem că în istoria Bucovinei au rămas multe pagini nestudiate de istoricul, folcloristul, publicistul, scriitorul Dumitru Covalciuc.

Este membru-fondator al Societății pentru cultură Românească „M. Eminescu” din regiunea Cernăuți, care a fost fondată în luna mai 1989 și nu a părăsit-o până în ultima zi a vieții sale. În cadrul acesteia desfășoară o amplă activitate în domeniul cercetării trecutului românilor din Bucovina. Meritul lui Dumitru Covalciuc este incontestabil la aflarea mormântului lui Iancu Flondor de la Maidanul Storojinețului. Aici, la mormânt, în 1990, găsește de cuviință ca împreună cu un grup nu prea mare de prieteni și părtași de idei, jurând credință pe Biblie, constituie Cercul

cultural „Arboroasa”, acesta devenind mai târziu Societatea culturală „Arboroasa”, președinte al căreia a fost până la ultima suflare.

Tot în 1990 fondează și este director al Institutului obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice „Dimitrie Onciul”. Editează ziarul „Codrul Cosminului”, revista „Miorița”, „Calendarul poporului”, „Calendarul ortodox al românilor bucovineni”. Cercetează istoria bisericilor din ținut, scriind lucrări de căpătâi în care dovedește proveniența lor moldavă.

Dumitru Covalciuc tipărește peste 20 de volume de folclor și o serie întreagă de monografii ale localităților nord-bucovinene. Iată doar câteva: „Povești și snoave din Bucovina”, 1994; „Legende populare din Bucovina”, 1995; „202 cântece populare din Bucovina”, 1996; „Basme bucovinene”, 1997; „Stejarii Horecii”, 1997; „Petrea Voinicul și Florea Înfloritul”, 2003; „Comori folclorice din dulcea Bucovină”, 2004; „Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei”, 2008 „Pagini oprișenene”, 2014 și altele.

A scris romanele „Revolta” (1990) și „Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi” (2002), este autorul lucrării monografice „Eu- doxiu Hurmuzachi, omul providențial al Bucovinei” (2015). Ultimul volum inedit „Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918”, a fost lansat cu o lună în urmă la Cernăuți și Piatra Neamț, fiind menționat și cu Premiul Special al Saloanelor „Liviu Rebreanu -2017” (proză) din Bistrița-Năsăud.

Dumitru Covalciuc se află printre inițiatorii organizării pelerinajelor la Stejarul lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului, unde venea în fiecare an în a doua zi de Paște. Tot lui i se datorează instalarea primei Cruci de piatră pe gropile comune de la Fântâna Albă unde au fost împușcați mii de români, documentarea și editarea mărturiilor românilor deportați în Siberia și Kazahstan.

Cea mai amplă lucrare a lui Dumitru Covalciuc care va rămâne în istoria culturii române bucovinene sunt cele 27 de volume ale revistei „Țara Fagilor”. Este lucrarea de anvergură a celuiia despre care astăzi, cu mare regret în suflet, vorbim la timpul trecut. Această lucrare constituie 27 de volume de documente istorice, literare, culturale care vor fi apreciate de posteritate la justa lor valoare.

Memoria despre Dumitru Covalciuc va dăinui în inimile noastre până la sfârșitul veacului. Dumnezeu să-l ierte și să-i pună sufletul în paza îngerilor.

Cu profundă întristare,
Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți;
Societatea culturală „Arboroasa” din Cernăuți;
Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Rădăuți);
Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți;
Societatea Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți;
Asociația „Prietenii Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herța” (Dorohoi);
Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale „Iu. Fedkovyci” din Cernăuți;
Filiala „Arboroasa” din Vatra Dornei a Asociației „Pro Basarabia și Bucovina”;
Societatea „Golgota” a Românilor din Ucraina;
Societatea „Golgota” a Românilor din regiunea Cernăuți;
Societatea Medicilor Români „Isidor Bodea” din Cernăuți;
Centrul Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești din Cernăuți;
Uniunea Interregională „Comunitatea Românească din Ucraina”;
Asociația științifico-pedagogică „Aron Pumnul” din regiunea Cernăuți;
Liga apărării drepturilor omului (minorităților naționale) din Cernăuți;
Institutul de cercetări istorice și culturale din Cernăuți;
Liga Tineretului român „Junimea” din Cernăuți;
Societatea bibliotecarilor Bucovinei;
Colectivele mas-media de limbă română din regiunea Cernăuți.
23 decembrie 2017.

Nicolae ȘAPCĂ,
Foto Vladimir Acatrini

A plecat la ceruri pe pământ românesc, cu dorul reîntregirii neîmplinit

Ziua de 23 decembrie 2017 e una îndoliată în calendarul literaturii române din Bucovina, la fel, cu tristețe se apropie și Crăciunul. Mai ieri l-am avut printre noi la Festivalul „Florile Dalbe”, la salonul de carte ce s-a desfășurat la Herța, când a avut atacul de cord, la 22 decembrie, urma să țină prelegerea „Importanța documentelor de arhivă pentru moștenirea istorico-culturală a ținutului nostru” la aniversarea a 110 ani de la fondarea Arhivei Regionale Cernăuți, însă a fost de urgență internat în spital, azi nici nu putem crede că steaua fostului nostru coleg Dumitru COVALCIUC, președintele Societății „Arboroasa”, atât de strălucitoare ce emana lumină și voie bună s-a stins subit și nu va mai lumina pe cerul spiritualității românești din nordul înstrăinat al Bucovinei.

Suntem profund îndurerați că a plecat prematur la cele veșnice „un om cu suflet cât o țară”, ziarist prin vocație, cel care întreaga-i viață și-a dedicat-o scrisului, cercetărilor trecutului, ziaristicii, „Zorilor Bucovinei”, ziar la care a lucrat cu dăruire, fiind recunoscut și prețuit ca unul dintre cei mai buni publiciști, prolifici scriitori și folcloriști, un neobosit cercetător al trecutului românilor din Bucovina înstrăinată, desfășurând o rodnică activitate literară și culturală.

A încetat să bată inima unui Mare Patriot Român, care, cu plecarea sa subită la cele eterne, ne-a văduvit și ne-a lăsat mai săraci de valori, de un prieten și îndrumător.

Clepsidra timpului i-a numărat înflăcăratului patriot și eruditului cărturar ani aureolați de frumoase realizări, aducându-l în oaza jubileului septuagenar cu rodul creației înmănunchat în mai multe cărți, în deosebi, în opera sa de căpătâi – almanahul „Țara Fagilor”, e autorul a zeci de monografii ale satelor noastre românești, romane, culegeri de folclor etc., ultimul e volumul inedit „Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la

Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918”. Avea planuri grandioase de viitor, intenționând, pe baza datelor de arhivă, unde lectura în ultimul timp, să editeze câteva volume dedicate Centenarului Unirii, dar destinul nu i-a fost deloc blând și îngăduitor, firul vieții rupându-i-se subit la vârsta de nici 71 de ani, pe care avea să-i împlinească la 26 decembrie, într-un spital din Iași, în consecința unui atac de cord, după o intervenție chirurgicală. A plecat la Ceruri pe pământ românesc, cu dorul reîntregirii neîmplinit în suflet.

Sub nimbul Luminii Crăciunului și Anului Nou i s-a aprins și steaua vieții la sfârșitul anului 1946, la 26 decembrie, în Opișeni, raionul Hliboca, fiind însă înregistrat în condica de stare civilă la 2 ianuarie 1947, astfel sărbătorindu-și de două ori – la sfârșitul unui an și începutul altui – ziua de naștere.

Născut după cel de-al doilea război mondial, după anexarea nordului Bucovinei de către uniunea sovietică, copilăria și tinerețea, întreaga-i viață și-a trăit-o sub semnul înstrăinării de Patrie, cu dor sfâșietor de Țară în suflet. Se pare că activitatea literară i-a fost determinată de Sus. Părinții visau să-l vadă preot, iar el a susținut cu succes examenele la Institutul de Medicină din Chișinău ca apoi să-l abandoneze și să-și continue calea predestinată de soartă, devenind student la Secția de Limba și Literatura Franceză a Facultății de Limbi Romano-Germanice a Universității Cernăuțene, paralel activând ca ziarist la cotidianul „Zorile Bucovinei”, unde a lucrat până la pensionare.

A fost nu doar un prolific scriitor, ci și un bun orator, memorabile rămânând cuvântările înflăcărâte ale lui Dumitru Covalciuc la Sărbătorile Naționale ale Sufletului Românesc, ridicând în picioare în aplauze furtunoase, suflete îndurerate de români cu dor de Țară, în deosebi, după evenimentele istorice din anul 1991, când cade cortina de fier – se prăbușește regimul comunist, în istorica provincie a României luând avânt renașterea națională.

Din cauza convingerilor patriotice, învinuit de naționalism burghez român, este exilat la Bacu, internat într-un spital de psihiatrie, pentru a-i spăla creierii și dorul de România. În pofida faptului că devenise incomod pentru regimul comunist, reușește,

totuși, să se restabilească ca ziarist la „Zorile Bucovinei”, având o prodigioasă activitate publicistică și obștească. Este membru fondator al Societății „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1989), înființează și conduce Societatea Culturală „Arboroasa” (1990). Un rol important îl are în această perioadă la editarea celor aproximativ 20 de culegeri de folclor (cântece de cătănie, legende, snoave, basme etc.), publică 2 romane – „Revolta” (1990) și „Tineretea lui Doxachi Hurmuzachi” (2002), lucrarea monografică „Eudoxiu Hurmuzachi, omul providențial al Bucovinei” (2015), tipărește 2 monografii ale satului de baștină – „Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei” (2008) și „Pagini Oprișenene” (2014). Paralel cu activitatea la „Zorile Bucovinei”, editează revistele „Miorița”, „Calendarul român ortodox al românilor bucovineni”, „Codrul Cosminului” etc. Participă activ la revindicarea adevărului istoric – readucerea pe monumentele-simbol ale numelor martirilor neamului românesc, nimiciți de regimul totalitar bolșevic în lagărele morții din Karelia, Onega, Siberia, Kazahstan etc., dar și prin editarea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” ce apare anual din 1992 și vede lumina tiparului cu sprijinul financiar al bunilor săi prieteni din Târgu-Mureș, cea de-a 27 ediție a căruia urmează să apară post-mortem.

Felicia NICHITA-TOMA

Adio, drag prieten și scump coleg! Vei rămâne în inimile noastre o scumpă și dragă amintire! Fie-ți țărâna ușoară și amintirea veșnică! Dumnezeu să te ierte și să te țină în dreapta Sa, împărtășindu-ți din lumina veșniciei și neuitării!

Colectivul ziarului „Zorile Bucovinei”,
Societatea Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea
Cernăuți, Filiala din Ucraina a Jurnaliștilor Români.

Bucovina-n doliu...

lui Dumitru Covalciuc

...Mai străin pământul,
Cum n-a fost vreodată...
Plânge Bucovina-n
Doliu îmbrăcată...
A plecat în ceruri,
În zarea albastră,
Și-a luat cu dânsul
Istoria noastră...
S-o arete,poate,
Domnului Sfânt,
Ce n-a dovedit
Aici,pe pământ...
Plânge,Bucovină!
Țară-nlăcrimată...
Mai orfani ca astăzi
N-am fost niciodată...

Ion COJOCARU, 24.12.2017

Un luptător!

Îl așteptam, cu mare drag, și îl primeam, de fiecare dată, în Târgu-Mureșul, devenit drept capitală a suferinței românești din Ardeal, în martie 1990, în urma dezlănțuirii urii minoritare, după un scenariu pus la cale din acele meschine calcule revizioniste. Îl așteptam și îl primeam pe Dumitru Covalciuc, cu acea frățescă, prietenească, scriitoricească îmbrățișare. Era prietenul nostru atât de drag!

Pe Dumitru Covalciuc, eu aici l-am cunoscut, în „Orașul florilor”, pe luptătorul-oaspete venind de prin părțile acelei Români Mari, făurite în anul 1918, sub truda, lupta și veghea marilor bărbați ai Neamului. Venea de prin acea parte a codrilor voievodali ai Bucovinei, de pe acolo unde orașul Cernăuți, cu a lui istorie, a găzduit și pașii tânărului Eminescu și ai dascălului lui, ardeleanul Aron Pumnul.

Așa l-am cunoscut, pe Dumitru, bărbat cu o înaltă ținută intelectuală, devotat Neamului, om al timpului, luptător pentru apărarea adevărului și a dreptății în fața celor mereu puși și plătiți să ne falsifice pagina istoriei. Luptător pentru cauza Neamului, OM, cu „O” mare, așa a fost el, acolo, în „Țara Fagilor”.

Dumitru Covalciuc s-a dovedit a fi, într-adevăr, un om de excepție, un caracter, mare patriot și naționalist în adevăratul sens al cuvântului, prin integritate, dăruire profesională, printr-o trăire intensă, prin fapte. Se spune că pomul după roade se cunoaște, iar omul după faptele sale. După ale lui multe, alese fapte, a fost cunoscut și apreciat Dumitru Covalciuc, mereu ducând durerea nedreptăților, a ocupației din iunie 1940, când, și nordul Bucovinei a fost răpit de lăcomia sovietică, odată cu Basarabia cea ștefană.

Într-o vreme în care, în Basarabia, furată de rusul lacom, îi aveau pe Grigore Vieru, pe Leonida Lari, în Bucovina îl aveau pe Dumitru Covalciuc, neobosit luptător-militant pentru „Creșterea limbii românești / Și-a patriei cinstire”, pentru ca limba română să

fie acasă stăpână, iar harta ei să nu devină mai mică decât cea a României, sub loviturile timpului.

Din păcate, așa cum se întâmplă pe la noi, din 1990 încoace, pizma, ura, prostia unora l-au lovit și pe Dumitru Covalciuc, într-o lume atât de agitată, plină de neliniști și dezamăgiri. Au lovit, nemernicii, în el, deoarece era acel glas al conștiinței Neamului!

Din păcate, acea emoționantă clipă a întâlnirilor noastre a apus și ea. Se spune că uneori fulgerele și trăsnetele cad din senin! Și ce greu e, Doamne, să vorbești și să scrii despre prietenii plecați dintre noi! Să vorbești, să scrii despre ei doar la trecut! Iar când, din nou, vor înflori cireșii și merii Bucovinei când vor suna și codrii a jale, ne vom aminti de acel destin al unui mare luptător. Va rămâne doar acea amintire a întâlnirii mureșenilor cu el. Acea zi nu va mai fi. Va fi doar o amintire!

Chemat de Părintele Îndurărilor, acolo unde nu-s suferință, întristare și durere, în lumea celor drepți, rătăcitor printre stelele dăinuirii, Dumitru este moștenirea - gând, sens al renașterii naționale, de el, de noi toți dorită! Tot ce el, Dumitru Covalciuc, a lăsat după el face parte din identitatea, continuitatea, veșnicia Neamului, din interesul național al unui luptător. Pentru că acesta-i adevărul: Dumitru Covalciuc a fost un luptător!

A lăsat în urmă un gol simțit dramatic de dureros în sufletele noastre.

Părintele Îndurărilor aibă-i odihna eternă și pomenirea veșnică în pacea Sa!

Lazăr LĂDARIU

În memoria și în onoarea cărturarului Dimitrie Covalciuc

Acum când îl cuprindem în emoțiile amintirilor, acestora le asociem versul din poemul *La Bucovina* de Mihai Eminescu: *Inima îmi bate, bate și nu tace...* Este bătaia postmortem, aidoma celei care i-a dat anilor vieții *rosturi și înțelesuri*. De aceea scriu aceste rânduri IN MEMORIAM Dimitrie Covalciuc, dar și în onoarea celui care a fost cărturarul Dimitrie Covalciuc.

Spirit critic, intransigent, era mereu în căutarea documentelor, fără de care, spunea, vorbim și acționăm la întâmplare. Documentele îl făceau puternic când deveneau *invincibile argumentum* și îi aduceau atâtea neliniști când, nu o dată, dispăreau fără urmă, ca cele din Sala Eminescu de la Universitatea din Cernăuți. Documentele, prin autoritatea lor, îl făceau să vorbească cu dezinvoltură și cu bucurie nedisimulată despre tânărul Eminescu care în 1875 răspândea la Cernăuți broșura lui Kogălniceanu despre împlinirea a 100 de ani de la răpirea Bucovinei de către austrieci sau despre anul 1885 când Eminescu și-a petrecut Crăciunul la Cernăuți, improvizând o reprezentare teatrală după o piesă de Alecsandri. De la Dimitrie Covalciuc am aflat cele mai multe date despre *I. Sbiera*, profesorul lui Eminescu la Cernăuți, unul dintre fondatorii Societății Academice de la 1866. Era un reputat eminescolog, publicând frecvent în paginile publicației „Zorile Bucovinei” recitiri ale operei eminesciene.

Când l-am rugat să ne fie *dascăl* într-o expediție de reporter inițiată de emisiunea „Vitalii” de la Radio România Tg.Mureș, ne-a invitat să vedem Statuia lui Eminescu de la Cernăuți, mărturisindu-ne: *Parcă creștem aici când privim stauia, simțind cum privirile Poetului sunt îndreptate spre Nistru*. Apoi, ne-a făcut să simțim tragedia și sublimul Bucovinei la Boian, în Biserica lui Neculce, pe locurile copilăriei lui Ciprian Porumbescu, în satul Mahala care a dat-o pe Anița Nandriș, cea care a scris cartea „20 de ani în Siberia”. Ne-a dus să vedem mormintele academicienilor

români, cu urmele lor de profanare, sau înspre Nistru, pe locuri unde sate românești au fost rase de pe fața pământului. Vorbea de *Buci*, *Frunza*, *Prisaca* sau *Alborăți*. „*Mă grăbesc*”, spunea, să arunc „fâșii de lumină” asupra evenimentelor despre care nu mai vorbește nimeni și, în acest sens, își revedea teza de doctorat, o istorie a Bucovinei după război, spre a fi reeditată. Publica prin Institutul Obștesc de Istorie „Dimitrie Onciul” monografiile satești, restabilea listele deportaților, deschidea muzee ale satelor, aduna imensități de înscrisuri pentru cartea rară ce se tipărea la Târgu-Mureș prin grija prietenului său, prof. Dimitrie Poptămaș, *Țara fagilor*.

L-am privit și în lumina casei părintești, la Oprișeni, descoperindu-i dragostea puternică față de leagăn, părinți, rădăcini, locul din care își lua și temeritate și răbdare și speranțe; locul în care vorbea de cei vechi, de bune, de cei *dalbi de bătrânețe*.

Cât de mult ar fi vrut, cât de mult am fi vrut să-l știm pe Dimitrie Covalciuc și în această ipostază a românului *tare ca muntele și blând precum câmpia* ajuns să fie *dalb de bătrânețe*. I-a fost curmat drumul vieții încărcat de multă trudă, căci Dimitrie Covalciuc avea conștiința seriozității umane, însă drumul *veșnicirii* sale abia începe.

Valentin MARICA

Dumitru Covalciuc, Un Om, O Personalitate, Un Prieten

A plecat dintre noi spre Împărăția Cerurilor un Om special: Dumitru Covalciuc. O personalitate complexă, un foarte harnic cercetător al românilor din Nordul Bucovinei, al folclorului, al personalităților din această zonă.

A descoperit numeroase documente despre românii din Cernăuți și împrejurimi deportați în Gulagul Sovietic. A cunoscut și a fost cunoscut și recunoscut de către românii din Nordul Bucovinei, dar și din țară. A scris și a publicat mii de pagini despre personalitățile bucovinene, despre sate și oameni, despre cimitire și biserici, dar și despre oameni obișnuiți și viețile acestora. Dorința sa de a edita un almanah cu litere latine pentru românii din Nordul Bucovinei, primul după 1944, cu titlul Țara Fagilor, s-a împlinit printr-un concurs de împrejurări favorabile în 1992, cu sprijinul inimosului și regretatului director al Combinatului chimic din Tg-Mureș, Oleg Jelesneac. Astfel, de ziua Limbii Române, în August 1992, alături de poeta Rodica Puia, originară din Cernăuți, i-am înmănat lui Dumitru Covalciuc 4000 de exemplare din primul număr al almanahului Țara Fagilor. Au urmat apoi celelalte volume, până la al 25-lea, gândite și îngrijite de Dumitru Covalciuc și editate de Dimitrie Poptămaș, între cei doi intelectuali legându-se o prietenie de excepție.

De altfel, între Dumitru Covalciuc și târgumureșeni a existat o relație specială. De aceea plecarea sa din lumea aceasta ne-a întristat profund.

A plecat un Mare Prieten, pe care l-am considerat reprezentantul Bucovinei în Transilvania, în Târgu-Mureș. Dumitru Covalciuc a plecat din Țara fagilor spre alte tărâmuri, lăsând în urma sa numeroase scrieri neterminate, iar nouă ne va fi mereu un dor profund de inegalabilul nostru prieten și de Bucovina lui și a noastră.

Mariana PLOEȘTEANU

Dumitru Covalciuc, personalitate culturală de excepție din nordul Bucovinei

În ziua de 23 decembrie 2017, Dumnezeu l-a luat dintre noi pe profesorul univ. Dumitru Covalciuc din Cernăuți, care peste câteva zile urma să împlinească 71 de ani. Un Mare Om, un Mare caracter, un Mare Istoric, un Mare Naționalist Român, un Mare Prieten care nu și-a trădat niciodată conaționalii din nordul Bucovinei. Cu plecarea din mijlocul nostru comunitatea românească din regiunea Cernăuți și nu numai, a pierdut o mare personalitate. Dumitru Covalciuc s-a născut la 2 ianuarie (26 decembrie) 1947 în satul Oprișeni, raionul Hliboca. După terminarea școlii din sat, absolvă Facultatea de limbi străine a Universității de Stat din Cernăuți, specialitatea limba franceză. Apoi, se dedică studierii istoriei Bucovinei și valorificării tezaurului folcloric al ținutului natal. Prin anii 70 adună texte folclorice din diferite sate bucovinene și le păstrează până când apare posibilitatea de a le edita în volume aparte sau colective. Din anul 1969 este crainic la Postul de Radio Cernăuți și redactor la ziarul Zorile Bucovinei. În anul 1972, sub pretext că se sustrage serviciului militar, a fost destituit, dus departe de locurile natale și închis într-un lagăr de psihiatrie din orașul Baku. În 1989, a înființat Societatea de Cultură Românească „Mihai Eminescu”, un an mai târziu înființează și conduce Societatea Culturală „Arboroasa”, iar din 1992, Institutul Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „Dimitrie Onciul”, Cernăuți. Dumitru Covalciuc, publică versuri, schițe, povestiri, traduceri și studii despre viața culturală a Bucovinei. După 1990 și-a consacrat o mare parte din timp scriind și publicând documente privind istoria tragică a românilor din nordul ocupat al Bucovinei. Meritul lui Dumitru Covalciuc este incontestabil la aflarea mormântului lui Iancu Flondor de la Maidanul Storojinețului, inițierea organizării pelerinajelor la Stejarul lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului, instalarea primei Cruci-monument pe gropile comune de la Fântâna Albă, unde au fost împușcați mii de români (monument ridicat prin efortul și jertfa membrilor Uniunii „Vatra Românească” din Târgu

Mureș - moment la care a participat, alături de mulți alții și semnatarul acestor rânduri). A scris romanele „Revolta” și „Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi”. Acestea sunt doar câteva crâmpoie din bogata activitate literară și culturală a lui Dumitru Covalciuc. Astăzi Dumitru Covalciuc ne-a părăsit, după o scurtă dar grea suferință și aceasta este o știre tristă și gravă, care ar trebui să dea de gândit multora, și mai ales celor care se cred începutul și sfârșitul lumii acesteia pe care o vizităm temporar, pentru a o părăsi definitiv, la primul semn al Divinității. Pentru a ne întări în suportarea despărțirii de cel drag, vă propun să-i însoțim pe Luca și Cleopa, ucenicii Mântuitorului Hristos, pe drumul ce duce la Emaus. Călătoria lor este istorisită de evanghelistul Luca și este relatată așa de natural încât impresionează profund. Cei doi ucenici părăseau în grabă Ierusalimul, orașul în care au trăit atâta dezamăgire în ultimele zile, sperând să mai uite de durerea lor. Și iată că în timp ce vorbeau, Iisus Însuși li se alătură și merge cu ei și le ascultă necazul. Li se alătură cu dragoste și le tâlmăcește Scripturile: „Nu trebuia oare Hristos să pătimească toate acestea și așa să între în slava Sa?” În timp ce ucenicii ascultau cu interes și pasiune, iar Domnul Hristos le vorbea și le tâlcuia Scripturile (Luca 24, 32), iată că ajung în locul unde trebuiau să părăsească drumul principal și să se îndrepte spre Emaus. Mântuitorul se prefăcu a merge mai departe, spre a le da lor ocazia să-L invite, să-L roage, să rămână cu ei. Iisus cedează la insistențele ucenicilor și acceptă invitația, bucurându-se că dumnezeieștile Sale cuvinte nu au căzut în pământ bătătorit, între spini și pietre, ci au căzut în pământ bun, gata să rodească. Intră și ia cina împreună cu ei. Cleopa și tovarășul lui au împărțit cu El mâncarea lor și adăpostul de deasupra capului. La „frângerea pâinii” Iisus li se descoperă, și în sufletul celor doi ucenici se destramă noaptea cenușie a descurajării, li se deschid ochii și-l recunosc pe Cel Înviat din morți. În pelerinajul nostru pământesc, când suntem triști sau încurcați, când ne vedem năruite speranțele, sau când nu știm ce să credem, însuși Hristos Domnul vrea să ne devină tovarăș de drum. Iar seara, când ziua aproape a trecut, și când se lasă umbrele, El vrea să stea cu noi la masă și să ne cuprindă în calda lumină a prezenței Sale dătătoare de viață. Singurătatea și îndoiala noastră au nevoie de o prezență care să ne ferească de venirea nopții din noi, și de aceea, ca și ucenicii din Emaus, îi cerem Mântuitorului: „Rămâi cu noi că este spre seară și

s-a plecat ziua.” (Lc. 24, 29). „Se povestește că în timpul unei furtuni năpraznice care s-a năpustit asupra unui vapor, acesta s-a scufundat. În timpul naufragiului aproape toți pasagerii s-au înecat. O mamă care era pe vas împreună cu toți copiii ei, șase băieți și o fată, înainte de a ajunge în valuri, le-a spus tuturor să se agațe fiecare de ceva și să se țină cât mai strâns. Băieții, erau bărbați în toată firea, dar fetița era firavă, timidă și aproape paralizată de frică. Când însă furtuna și valurile mari, au început să rupă bucați din vapor, băieții au dispărut în adânc, unul câte unul, pentru că s-au prins de... nimic. Când însă salvamarii au venit să-i caute pe supraviețuitori, aceștia au găsit-o pe fetița în viață, pentru că aceasta a fost singura care a îmbrățișat cu putere o bucată de lemn, care a ținut-o la suprafață”. Este foarte bine ca în ziua necazului să ne sprijinim unii pe alții, dar cel mai important este ca toți împreună să ne sprijinim pe Dumnezeu. Am avut plăcerea să-l cunosc pe inimosul publicist și scriitor Dumitru Covalciuc, prin mijlocirea unor intelectuali târgmureșeni - Rodica Puia, Carol Puia, Dimitrie Poptămaș și Nicolae Băciuț. Alături de aceștia și de alții la fel de buni ca și ei, am participat în multe rânduri, la Cernăuți, prin Bucovina, în minunata comunitate românească creștină, la multe manifestări culturale, patriotice și spirituale. Am fost prezent și la numeroase lansări ale almanahului cultural „Țara fagilor”, al Societății Culturale „Arboroasa” din Cernăuți realizat de Dumitru Covalciuc, îngrijit și tipărit sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”, din Târgu-Mureș (președinte și coordonator, Dimitrie Poptămas). M-a legat de Dumitru o prietenie frumoasă, iar prietenii devin frumoase după ani, întrucât sunt ca vinul, maturizează relația, iar oamenii ajung să se cunoască între ei. Pentru lucrul acesta, cu deosebire astăzi, când drumurile noastre se despart pentru o vreme, îi mulțumesc lui Dumnezeu. Frate Dumitru, Prieten drag, te rugăm să ne ierți pentru toate neputințele noastre, iar în clipele acestea de mare durere, pentru întreaga familie și pentru toți cei care te-au cunoscut și prețuit, îl rog pe Bunul Dumnezeu să-ți așeze sufletul împreună cu dreptii lui Dumnezeu. Iar la despărțire, îngăduie-mi să cânt „Veșnica pomenire”!

*Pr. Nicolae ȘINCAN,
Târgu-Mureș, 24 decembrie 2017*

Omagiu în memoriam

O fărmă din gândul curat al celui care a avut înalta menire de a fi apostol al Neamului Românesc pe tărâmul furat de savolnici neîndreptățiți de a călca, locui și suprima ființa supraviețuitoare pe străbun tărâm românesc: „... noi, nord-bucovinenii, nu venim în România la ospete, ci ca să simțim căldura sufletească a consângenilor noștri, să fim înțeleși cu ce probleme ne confruntăm acasă și, în cele din urmă, să beneficiem de un oarecare sprijin în menținerea românismului.”

Ființă luptătoare prin faptă și gând vroia ca cea mai tânără plămadă a ființei românești să grăiască, să gândească și să scrie românește. Statornic în crezul său față de țară și neam, a luptat cu aprigii cotropitori să mențină ființa, limba și credința românească prin forța cuvântului.

Străpuns de suferințele românilor care au supraviețuit dezrădăcinării, Dumitru Covalciuc și-a păstrat demnitatea până la ultima bătaie a inimii sale, săvârșită în Iașul istoric sub aura anului centenar al Unirii „pe vecie” a Bucovinei cu Țara Mamă.

S-a înălțat printre arhangheli pentru a determina conștiințele românești la împlinirea visului de veacuri de a nu mai fi fraterne țări la antipozi.

El este jertfa crezului său și al nostru!

*Președinte S.C.L.R.B.
prof. Rodica PUIA*

În memoria lui Dumitru Covalciuc

Plânge cerul cu lacrimi din fulgi,
Prin plapuma albă calea-ți așterne.
Din scumpa Bucovină la cer te duci,
În eternitate pe Calea Lactee.

Tu, flacăra vie, în iubire ai cuprins
Neamul, limba străbună și Țara.
A adevărului luptător de neînvins,
Din sufletul tău izvora primăvara.

Pe vârful de spadă ai despicat
Vitregul val ce-ți inunda neamul.
Cu vrednic cuvânt ai apărat
Al limbii străbun tezaur.

În a timpului vatră tu ai aprins
Scânteia pierdută în cenușă,
Ne-ai învățat să ardem în dor nestins,
Ca demn să pășim în a veșniciei ușă.

Plecat-ai la cer și triști ne-ai lăsat,
Așteptând milostiva sentință.
Iar Domnul cel drept și multândurat
Să te odihnească în lumea cea fără suferință.

Gheorghe MOTRESCU
23.12.2017

Imagini cu târgumureșeni

*Înmânarea manuscrisului pentru almanahul „Țara Fagilor”, vol. 13.
Victoria și Dumitru Covalciuc împreună cu editorul Dimitrie Poptămaș
(2003)*

Un grup de mureșeni acasă la Dumitru Covalciuc. în imagine Rodica Puia, Victoria Covalciuc, Lidia Moisoiu, Dumitru Covalciuc, Tamisa Novac, Dimitrie Poptămaș, Ilie Popescu și Carol Puia

Lidia Moisoiu, Dumitru Covalciuc, Tamisa Novac, Dimitrie Poptămaș și Ilie Popescu

La Târgu-Mureș. Lazăr Lădariu, Dumitru Covalciuc și Dimitrie Poptămaș (2005)

Dumitru Covalciuc la Târgu-Mureș, într-un grup de mureșeni (2005)

La Universitatea Națională „Yuriy Fedkovici” din Cernăuți (2009)

„Ziua limbii române” la Cernăuți. Stânga: Dumitru Covalciuc, dreapta: Valentin Marica, Dumitru Covalciuc, Octavian Voronca și Vaier Pop

În imaginea de jos: Ion Cozmei, Grigore Bostan, Dimitrie Poptămaș, Arcadie Opaț(?), Traian Straton și Octavian Voronca (2001)

*Vorbitori la reuniunea culturală „Dor de Bucovina”, Târgu-Mureș:
Dumitru Covalciuc, Vasile Dragoș, Mihail Art. Mircea și Rodica Puia*

La Cernăuți de „Ziua limbii române”, Vasile Covalciuc- tatăl lui Dumitru, Octavian Voronca, Dumitru Covalciuc, Mihai Ungaroș, Victoria Covalciuc, Dimitrie Poptâmaș și Doru Ștefanelli

Dumitru Covalciuc, Arcadie Opaieș și Dimitrie Poptâmaș

La Ostrița

*La sediul Societății „Mihai Eminescu”
pentru Cultura Românească, din
Cernăuți, Doru Ștefanelli, Dumitru
Covalciuc, Dimitrie Poptămaș și
Ciprian Bojescu (2003)*

Acasă la Dumitru Covalciuc (2008)

*La Biblioteca Județeană Mureș: Dimitrie Poptămaș, Corina Teodor-
director și Dumitru Covalciuc*

Reuniune culturală la Târgu-Mureș în Sala de Oglinzi a Palatului Culturii (2004)

La Oprișeni, acasă la Dumitru Covalciuc, Ciprian Bojescu și soția, Dumitru Covalciuc, Ileana Ștefanelli și fratele său Doru Ștefanelli (2008)

La Cernăuți, Doru Ștefanelli, Olaru Dragoș Arcadie Opaîț, Dimitrie Poptâmaș, Dumitru Covalciuc și Ciprian Bojescu

La cavoul Ștefanelli din cimitirul municipal descendenții Ileana și Doru Ștefanelli, precum și Dumitru Covalciuc

Dumitru Covalciuc se reîntoarce acasă din Târgu-Mureș (2015)

*Imagini de la reuniunea culturală „Dor de Bucovina”
din 28 noiembrie 2017*

*Ultimele imagini din Târgu-Mureș, la reîntoarcerea acasă la Cernăuți,
29 noiembrie 2017*

CUPRINS

Vasile Netea – istoric al Marii Uniri / Dimitrie POPTĂMAȘ	5
FILE DE ISTORIE	12
Conflictul dintre Episcopul Dosoftei Herăscu și egumenii bucovineni / Irimia V. DUMITRU	12
Constituirea și activitatea Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie – noiembrie 1918) / Constantin UNGUREANU	41
Țărani în Consiliul Național din Bucovina / Dumitru COVALCIUC	63
Proces-verbal asupra Congresului General al Bucovinei.....	79
Primarul Traian Popovici, salvatorul a 20.000 de evrei cernăuțeni sortiți deportării în Transnistria în toamna anului 1941 / Dragoș OLARU.....	93
Activitatea Societăților Femeilor Române din Bucovina de Nord / Maria GUȚU	104
Satele Tomești și Suceveni* / Ion SUCEVEANU.....	115
ÎNVĂȚĂMÂNT-PEDAGOGIE	122
Carențele sistemului universitar românesc interbelic. Un concurs pe post la Universitatea din Cernăuți la 1937 / Radu Florian BRUJA.....	122
Energie spirituală pentru toată viața / Vasile CARLAȘCIUC.....	153
FILOLOGIE	158
Coordonatele culturii române din Bucovina (regiunea Cernăuți) / Lora BOSTAN	158
Românii din Ucraina: aspecte ale identității lingvistice / Felicia VRÂNCEANU.....	165
Desprinderea mesajului unei creații lirice – o provocare pentru elevii de gimnaziu / Cristina BORDIANU	172

SĂNĂTATE.....	178
Ioan Volcinski – un promotor al medicinei moderne în Bucovina / Ion BROASCĂ	178
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	182
Am avut și eu un tată... / Ilie POPESCU	182
Întoarcerea din „rai” / Tatiana VLAD-GUGA.....	187
Ca un crin în tinerețe, floare dalbă la bătrânețe / Maria TOACĂ.....	193
Drama deportărilor / Eudochia RENDIUC	204
Au fost și ei pe lista neagră... / Felicia NICHITA-TOMA.....	213
POESIS.....	218
Vasile TĂRÂȚEANU	218
Edmond NEAGOIE.....	235
Paraschiva ABUTNĂRIȚEI.....	239
Silvia CABA-GHIVIREAC	242
George L. NIMIGEANU	248
Rodica STRUGARI-ZEGREA	253
Gheorghe UNGUREANU	257
Elena APETRI	260
PERSONALITĂȚI BUCOVINENE	267
Actriță și animatoare a vieții culturale românești din Cernăuțiul secolului al XIX-lea / Octavian VORONCA.....	267
Doxachi Hurmuzachi – nestorul românilor din Bucovina / Veronica TODOȘCIUC	272
Date inedite despre Eusebie Mandicevschi / Vladimir ACATRINI.....	278
Modest Grigorcea / Rodica ZEGREA.....	286
CARTEA-CRONICI.....	290
„Revista Bucovinei” / Vasile I. SCHIPOR.....	290
„Zodia ciului”, un roman consacrat refugiului din Bucovina / Vasile I. SCHIPOR	301
La „Zorile Bucovinei”, arde în candela inimii amintirea artizanului Unirii	311
Vlăstar de refugiați / Ciprian BOJESCU	320

ALBUM BUCOVINEAN	324
Oameni și locuri din Cernăuțiul Marii Uniri.....	324
FOLCLOR BUCOVINEAN	337
Cine nu știe ce-i dragul	337
IN MEMORIAM.....	342
Dumitru Covalciuc 1947-2017 / Dimitrie POPTĂMAȘ	342
Mesaj de condoleanțe adresat familiei domnului Dumitru Covalciuc, președinte al Societății Culturale „Arboroasa” Cernăuți / Eleonora MOLDOVAN	347
Noaptea fără speranță / Edmond NEAGOE.....	348
Dumitru Covalciuc, o stea prea timpuriu stinsă pe pământ și aprinsă în cer / Nicolae ȘAPCĂ.....	349
A plecat la ceruri pe pământ românesc, cu dorul reîntregirii neîmplinit / Felicia NICHITA-TOMA.....	353
Bucovina-n doliu... / Ion COJOCARU.....	356
Un luptător! / Lazăr LĂDARIU.....	357
În memoria și în onoarea cărturarului Dimitrie Covalciuc / Valentin MARICA	359
Dumitru Covalciuc, Un Om, O Personalitate, Un Prieten / Mariana PLOEȘTEANU	361
Dumitru Covalciuc, personalitate culturală de excepție din nordul Bucovinei / Nicolae ȘINCAN	362
Omagiu in memoriam / Rodica PUIA	365
În memoria lui Dumitru Covalciuc / Gheorghe MOTRESCU.....	366
Imagini cu târgumureșeni	367
CUPRINS	381